

ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ
ΚΑΤΑ ΤΡΙΜΗΝΙΑΝ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΔΕΥΤΕΡΑ

ΤΟΜΟΣ Ε' ΑΡ. 4 (ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1963)

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Κ. ΚΑΒΑΦΗ	Ἐκλογή ἀπὸ τὸ ποιητικόν του ἔργον (Ποιήματα)
ΝΙΚ. ΧΩΡΑΦΑ	Αἱ πνευματικαὶ βάσεις τοῦ ἑλληνικοῦ ποινικοῦ κώδικος (Μελέτη)
ΠΕΤΡΟΥ ΓΛΕΖΟΥ	Ἡ μόνη κλοπὴ τῆς ζωῆς μου (Διήγημα)
Κ. Ι. ΒΟΥΡΒΕΡΗ	Ὁ Πλάτων καὶ ἡ ἐποχὴ μας (Μελέτη)
Α. Ν. ΖΟΥΜΠΟΥ	Γνωσιολογικὰ τοῦ Herbert of Cherbury (Μελέτη)
ΑΔΚ. ΠΡΩΪΟΥ	Νικοδήμου Θεσσαλονίκης, Στιχούργημα περὶ τῆς Δ' Σταυρο- φορίας (Μελέτη)
Φ. Κ. ΜΠΟΥΜΠΟΥΛΙΔΟΥ	Παλαιογραφικαὶ ἔρευναι ἐν Κωνσταντινουπόλει (Μελέτη)
ΣΠ. Μ. ΚΑΛΛΙΑΦΑ	Ἡ κοινωνικὴ σημασία τῆς συγχρόνου Τέχνης (Μελέτη)
ΝΙΚ. ΒΡΕΤΤΑΚΟΥ - Α. ΚΥΡΙΑΚΗ	Ἐπιλογὴ ἐκ τῶν εἰς τὸν Φιλαδέλφειον Διαγωνισμὸν ὑποβληθεῖσων ποιητικῶν συλλογῶν (Ποιήματα)
Θ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ	Ὁ λατινικὸς ὕμνος « Dies irae » καὶ αἱ μεταφράσεις του εἰς τὴν ἑλληνικὴν (Μελέτη)
Γ. Θ. ΖΩΡΑ - Φ. Κ. ΜΠΟΥΜΠΟΥΛΙΔΟΥ	Βιβλιογραφικὸν Δελτίον Νεοελληνικῆς Φιλολογίας κατὰ τὸ ἔτος 1962
Σ. ΚΑΒΒΑΣΙΑ	Μετάφρασις Πλουτάρχου μετ' ἀφιερώσεως εἰς Ἰωάννην Καρατζᾶν (Ἀνακοίνωσις)

ΧΡΟΝΙΚΑ

Γ. Θ. Ζ.	Τῆς Συντάξεως (Σημείωμα)
Φ. Κ. Μ.	Βιβλιοκριτικὰ Σημειώματα
ΣΠ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ	Εἰκαστικαὶ Τέχναι
Γ. ΣΚΑΛΒΟΥ	Μουσικὴ κίνησις
★	Ἡ κίνησις τοῦ Παρνασσοῦ - Νέα Βιβλία
★	Περιεχόμενα τοῦ Ε' Τόμου

19112

ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ
ΚΑΤΑ ΤΡΙΜΗΝΙΑΝ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ

Γραφεῖα: Πλατεῖα Ἀγ. Γεωργίου Καρύτση 8 — Ἀθήναι

ΔΙΕΥΘΥΝΟΥΣΑ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

ΘΡΑΣ. ΒΑΝΣΙΔΗΣ: Πρόεδρος Φιλολογικοῦ Συλλόγου Παρνασσός
ΓΕΡ. ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ: Γεν. Γραμματεὺς Φιλολογικοῦ Συλλόγου Παρνασσός
Γ. Θ. ΖΩΡΑΣ: Πρόεδρος Φιλολογικοῦ τμήματος Παρνασσού,
Ὑπεύθυνος περιοδικοῦ
Φ. Κ. ΜΠΟΥΜΠΟΥΛΙΔΗΣ: Γραμματεὺς συντάξεως

ΕΤΗΣΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗ (συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν ταχυδρομικῶν):

Ἑσωτερικοῦ Δρχ. 80 Ἑξωτερικοῦ Δολ. 6

Διὰ Συλλόγους, Σχολεῖα καὶ Ἑπιχειρήσεις Δρχ. 120

Δι' Ὁργανισμοῦ, Τραπεζας, Δήμους καὶ Κοινότητας Δρχ. 200

Τιμὴ ἐκάστου τεύχους Δρχ. 20

Ἐμβάσματα ἀποστέλλονται ἐπ' ὀνόματι Φιλολογικοῦ Συλλόγου « Παρνασσός »

Χειρόγραφα δημοσιευόμενα ἢ μὴ δὲν ἐπιστρέφονται.

Διευθύνσεις συμφώνως τῷ Νόμῳ 1092/1938 Ἀρθρ. 6 § 1:

Ὑπευθύνου περιοδικοῦ, Γ. Θ. ΖΩΡΑΣ: Πολυτεχνεῖου 5α Ἀθήναι.

Προϋσταμένου τυπογραφείου, Ι. Δ. ΜΥΡΤΙΔΗ: Σετζάνη 5 Ἀθήναι.

ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ

ΤΟΜΟΣ Ε'

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1963

ΑΡΙΘ. 4

Κ. ΚΑΒΑΦΗ

ΕΚΛΟΓΗ ΑΠΟ ΤΟ ΠΟΙΗΤΙΚΟΝ ΤΟΥ ΕΡΓΟΝ

[Ἡ κατωτέρω ἀνθολογία ἀπὸ τὰ πλέον γνωστὰ καὶ χαρακτηριστικὰ ποιήματα τοῦ Κ. Καβάφη, δημοσιεύεται εἰς τὸν «Παρνασσόν», ἐπὶ τῇ συμπληρώσει τριάντα ἐτῶν ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ ποιητοῦ (1933 - 1963)].

Ἡ Πόλις

Εἶπες· «Θὰ πάγω σ' ἄλλη γῆ, θὰ πάγω σ' ἄλλη θάλασσα.
Μιὰ πόλις ἄλλη θὰ βρεθῇ καλότερη ἀπὸ αὐτή.
Κάθε προσπάθεια μου μιὰ καταδίκη εἶναι γραφτή·
κ' εἶν' ἡ καρδιά μου — σὰν νεκρὸς — θαμμένη.
Ὁ νοῦς μου ὥς πότε μὲς στὸν μαρασμὸν αὐτὸν θὰ μένῃ!
Ὅσον τὸ μάτι μου γυρίσω, ὅσον κι ἂν δῶ,
ἐρείπια μαῦρα τῆς ζωῆς μου βλέπω ἐδῶ,
ποὺ τόσα χρόνια πέρασα καὶ ρήμαξα καὶ χάλασα».

Καινούργιους τόπους δὲν θὰ βρῇς, δὲν θὰ βρῇς ἄλλες θάλασσες.
Ἡ πόλις θὰ σὲ ἀκολουθῇ. Στὸς δρόμους θὰ γυρνᾷς
τοὺς ἴδιους. Καὶ στὲς γειτονιὲς τὲς ἴδιες θὰ γυρνᾷς
καὶ μὲς στὰ ἴδια σπῖτια αὐτὰ θ' ἀσπρίζεις.
Πάντα στὴν πόλι αὐτῇ θὰ φθάνης. Γιὰ τὰ ἄλλου — μὴ ἐλπίζεις —
δὲν ἔχει πλοιο γιὰ σέ, δὲν ἔχει ὁδὸ.
Ἔτσι ποὺ τὴ ζωὴ σου ρήμαξες ἐδῶ
στὴν κώχη τούτη τὴν μικρή, σ' ὅλην τὴν γῆ τὴν χάλασες.

Περιμένοντας τούς βαρβάρους

Τί περιμένουμε στην αγορά συναθροισμένοι ;

Είναι οι βάρβαροι νὰ φθάσουν σήμερα.

Γιατί μέσα στην σύγκλητο μιὰ τέτοια ἀπραξία ;

Τί κάθοντ' οἱ Συγκλητικοὶ καὶ δὲν νομοθετοῦνε ;

Γιατί οἱ βάρβαροι θὰ φθάσουν σήμερα.

Τί νόμους πιά θὰ κάμουν οἱ Συγκλητικοί ;

Οἱ βάρβαροι σὰν ἔλθουν θὰ νομοθετήσουν.

*Γιατί ὁ αὐτοκράτωρ μας τόσο πρωτὶ σηκώθη,
καὶ κάθεται στῆς πόλεως τὴν πιὸ μεγάλη πύλη,
στὸν θρόνο ἐπάνω, ἐπίσημος, φορῶντας τὴν κορώνα ;*

*Γιατί οἱ βάρβαροι θὰ φθάσουν σήμερα.
Κι ὁ αὐτοκράτωρ περιμένει νὰ δεχθῇ
τὸν ἀρχηγό τους. Μάλιστα ἐτοίμασε
γιὰ νὰ τὸν δώσῃ μιὰ περγαμνὴ. Ἐκεῖ
τὸν ἔγραψε τίτλους πολλοὺς καὶ δνόματα.*

*Γιατί οἱ δύο μας ἔπατοι κ' οἱ πρῶτοι ἐβγήκαν
σήμερα μὲ τὰς κόκκινες, τὰς κεντημένες τόγες ;
γιατί βραχιόλια φόρεσαν μὲ τόσους ἀμεθύστους,
καὶ δαχτυλίδια μὲ λαμπρὰ γυαλιστερά σμαράγδια ;
γιατί νὰ πιάσουν σήμερα πολέτιμα μπαστούνια
μ' ἀσήμια καὶ μαλάματα ἑκτακτα σκαλισμένα ;*

*Γιατί οἱ βάρβαροι θὰ φθάσουν σήμερα
καὶ τέτοια πράγματα θαμπώνουν τούς βαρβάρους.*

*Γιατί κ' οἱ ἄξιοι ρήτορες δὲν ἔρχονται σὰν πάντα
νὰ βγάλουνε τούς λόγους τους, νὰ ποῦνε τὰ δικά τους ;*

*Γιατί οἱ βάρβαροι θὰ φθάσουν σήμερα
κι αὐτοὶ βαριοῦντ' εὐφράδειες καὶ δημηγορίες.*

*Γιατί ν' ἀρχίσῃ μονομιᾶς αὐτὴ ἡ ἀνησυχία
κ' ἡ σύγχυσις ; (Τὰ πρόσωπα τί σοβαρὰ πὺν ἐγίναν).
Γιατί ἀδειάζουν γρήγορα οἱ δρόμοι κ' οἱ πλατεῖες,
κι ὅλοι γυροῦν στὰ σπίτια τους πολὺ συλλογισμένοι ;*

Γιατί ἐνύχτωσε κ' οἱ βάρβαροι δὲν ἦλθαν.
Καὶ μερικοὶ ἔφθασαν ἀπ' τὰ σύνορα,
καὶ εἶπαν πὼς βάρβαροι πιά δὲν ἐπάρχουν.

Καὶ τώρα τί θὰ γένουμε χωρὶς βαρβάρους ;
Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ἦσαν μιὰ κάποια λύσις.

ἙΑλεξανδρινοὶ βασιλεῖς

Μαζεύθηκαν οἱ ἙΑλεξανδρινοὶ
νὰ δοῦν τῆς Κλεοπάτρας τὰ παιδιά,
τὸν Καίσαρίωνα καὶ τὰ μικρά του ἀδέρφια,
ἙΑλέξανδρο καὶ Πτολεμαῖο, πὸν πρώτη
φορὰ τὰ βγάζαν ἔξω στὸ Γυμνάσιο,
ἐκεῖ νὰ τὰ κηρύξουν βασιλεῖς,
μὲς στὴ λαμπρὴ παράταξι τῶν στρατιωτῶν.

ἙΟ ἙΑλέξανδρος — τὸν εἶπαν βασιλέα
τῆς Ἀρμενίας, τῆς Μηδίας καὶ τῶν Πάρθων.

ἙΟ Πτολεμαῖος — τὸν εἶπαν βασιλέα
τῆς Κιλικίας, τῆς Συρίας καὶ τῆς Φοινίκης.

ἙΟ Καίσαριον στέκονταν πὺδ ἐμπροστά,
ντυμένος σὲ μετὰξι τριανταφυλλί,
στὸ στήθος του ἀνθοδέσμη ἀπὸ ὑακίνθους,
ἡ ζώνη του διπλὴ σειρὰ σαπφείρων κι ἀμεθύστων,
δεμένα τὰ ποδήματά του μ' ἄσπρες
κορδέλλες κεντημένες μὲ ροδόχροα μαργαριτάρια.
Αὐτὸν τὸν εἶπαν πύοτερο ἀπὸ τοὺς μικροὺς,
αὐτὸν τὸν εἶπαν Βασιλέα τῶν Βασιλέων.

Οἱ ἙΑλεξανδρινοὶ ἐνοιωθαν βέβαια
πὸν ἦσαν λόγια αὐτὰ θεατρικά.

ἙΑλλὰ ἡ μέρα ἦτανε ζεστὴ καὶ ποιητικὴ,
ὁ οὐρανὸς ἔνα γαλάζιο ἀνοιχτό,
τὸ ἙΑλεξανδρινὸ Γυμνάσιον ἔνα
θριαμβικὸ κατόρθωμα τῆς τέχνης,
τῶν ἀδελκῶν ἡ πολυτέλεια ἔκτακτη,
ὁ Καίσαριον ὅλο χάρις κ' ἐμορφιά

(τῆς Κλεοπάτρας νίος, αἷμα τῶν Λαγιδῶν)
κ' οἱ Ἀλεξανδρινοὶ ἔτρεχαν πιά στήν ἑορτή,
κ' ἐνθουσιάζονταν, κ' ἐπευφημοῦσαν
ἑλληνικά, κ' αἰγυπτιακά, καὶ ποιοὶ ἑβραϊκά,
γοητευμένοι μὲ τ' ὥραϊο θέαμα —
μ' ὅλο πὸν βέβαια ἤξευραν τί ἄξιζαν αὐτά,
τί κούφια λόγια ἤσανε αὐτὲς οἱ βασιλεῖες.

Τείχη

Χωρὶς περίσκεψιν, χωρὶς λύπην, χωρὶς αἰδῶ,
μεγάλα κ' ὑψηλά τριγύρω μου ἔκτισαν τείχη.

Καὶ κάθομαι καὶ ἀτελπίζομαι τώρα ἐδῶ.

Ἄλλο δὲν σκέπτομαι: τὸν νοῦν μου τρώγει αὐτὴ ἡ τύχη·

διότι πράγματα πολλὰ ἔξω νὰ κάμω εἶχον.

Ἄ, ὅταν ἔκτιζαν τὰ τείχη πῶς νὰ μὴν προσέξω!

Ἄλλὰ δὲν ἄκουσα ποτὲ κρότον κτιστῶν ἢ ἤχον.

Ἀνεπαισθήτως μ' ἔκλεισαν ἀπὸ τὸν κόσμον ἔξω.

Ἀπολείπειν ὁ Θεὸς Ἀντώνιον

Σὰν ἔξαφνα ὥρα μεσάνυχτ' ἀκουσθῇ

ἀόρατος θάσος νὰ περνᾷ

μὲ μουσικὰς ἐξαίσιες, μὲ φωνὰς —

τὴν τύχη σου πὸν ἐνδίδει πιά, τὰ ἔργα σου

πὸν ἀπέτευχαν, τὰ σχέδια τῆς ζωῆς σου

πὸν βγῆκαν ὅλα πλάνες, μὴ ἀνοφέλετα θρηνήσης.

Σὰν ἔτοιμος ἀπὸ καιροῦ, σὰ θαρραλέος,

ἀποχαϊρέτα τὴν τὴν Ἀλεξάνδρεια πὸν φεύγει.

Πρὸ πάντων νὰ μὴ γελασθῇς, μὴν πῆς πὼς ἦταν

ἓνα ὄνειρο, πὼς ἀπατήθηκεν ἡ ἀκοή σου,

μάταιες ἐλπίδες τέτοιες μὴν καταδεχθῇς.

Σὰν ἔτοιμος ἀπὸ καιροῦ, σὰ θαρραλέος,

σάν πού ταιριάζει σε πού ἀξιώθηκες μιὰ τέτοια πόλι,
πλησίασε σταθερὰ πρὸς τὸ παράθυρο,
κι ἄκουσε μὲ συγκίνησιν, ἀλλ' ὄχι
μὲ τῶν δειλῶν τὰ παρακάλια καὶ παράπονα,
ὡς τελευταία ἀπόλυνσι τοὺς ἥχους,
τὰ ἐξαίσια ὄργανα τοῦ μυστικοῦ θιάσου,
κι ἀποχαιρέτα την τὴν Ἀλεξάνδρεια πού χάνεις.

Ἰθάκη

Σὺν βγῆς στὸν πηγαμὸ γιὰ τὴν Ἰθάκη,
νὰ εὔχῃσαι νὰ ᾖ μακρὸς ὁ δρόμος,
γεμᾶτος περιπέτειες, γεμᾶτος γνώσεις.
Τοὺς Λαιστργόνας καὶ τοὺς Κύκλωπας,
τὸν θυμωμένο Ποσειδῶνα μὴ φοβᾶσαι,
τέτοια στὸν δρόμο σου ποτὲ σου δὲν θὰ βρῆς,
ἂν μὲν ἡ σκέψις σου ὕψηλὴ, ἂν ἐκλεκτὴ
συγκίνησις τὸ πνεῦμα καὶ τὸ σῶμα σου ἀγγίξῃ.
Τοὺς Λαιστργόνας καὶ τοὺς Κύκλωπας,
τὸν ἄγριο Ποσειδῶνα δὲν θὰ συναντήσης,
ἂν δὲν τοὺς κουβανῆς μὲς στήν ψυχὴ σου,
ἂν ἡ ψυχὴ σου δὲν τοὺς στήνῃ ἐμπρὸς σου.

Νὰ εὔχῃσαι νὰ ᾖ μακρὸς ὁ δρόμος.
Πολλὰ τὰ καλοκαιρινὰ πρωτὰ νὰ εἶναι
πού μὲ τί εὐχαρίστησι, μὲ τί χαρὰ
θὰ μπαίνης σὲ λιμένας πρωτοῦδωμένους·
νὰ σταματήσης σ' ἐμπορεῖα Φοινικικά,
καὶ τὲς καλὲςπραγμάτειες ν' ἀποκτήσης,
σεντέφια καὶ κοράλλια, κεχρυμπαρία κ' ἔβενους,
καὶ ἡδονικά μυρωδικὰ κάθε λογῆς,
ὅσο μπορεῖς πιὸ ἄφθονα ἡδονικά μυρωδικὰ·
σὲ πόλεις Αἰγυπτιακὰς πολλὰς νὰ πᾶς,
νὰ μάθῃς καὶ νὰ μάθῃς ἀπ' τοὺς σπουδασμένους.

Πάντα στὸ νοῦ σου νὰ ᾖ τὴν Ἰθάκη.
Τὸ φθάσιμον ἐκεῖ εἶν' ὁ προορισμός σου.
Ἀλλὰ μὴ βιάζῃς τὸ ταξίδι διόλου.

Καλύτερα χρόνια πολλά νὰ διαρκέσῃ·
καὶ γέρος πιά ν' ἀράξῃς στὸ νησί,
πλούσιος μὲ ὅσα κέρδισες στὸν δρόμο,
μὴ προσδοκῶντας πλούτη νὰ σὲ δώσῃ ἡ Ἰθάκη.

Ἡ Ἰθάκη σ' ἔδωσε τ' ὥραϊο ταξίδι.
Χωρὶς αὐτὴν δὲν θὰ ἔβγαίνες στὸν δρόμο.
Ἀλλὰ δὲν ἔχει νὰ σὲ δώσῃ πιά.

Κι ἂν πτωχικὴ τὴν βρῇς, ἡ Ἰθάκη δὲν σὲ γέλασε.
Ἔτσι σοφὸς ποὺ ἔγινες, μὲ τόση πείρα,
ᾗδῃ θὰ τὸ κατάλαβες οἱ Ἰθάκες τί σημαίνουν.

Κερίᾱ

Τοῦ μέλλοντος οἱ μέρες στέκοντ' ἐμπροστὰ μας
σὰ μιὰ σειρὰ κεράκια ἀναμμένα —
χρυσᾶ, ζεστὰ καὶ ζωηρὰ κεράκια.

Οἱ περασμένες μέρες πίσω μένουν,
μιὰ θλιβερὴ γραμμὴ κεριῶν σβησμένων
τὰ πιὸ κοντὰ βγάζουν καπνὸν ἀκόμῃ,
κρύα κερίᾱ, λωμένα, καὶ κυρτά.

Δὲν θέλω νὰ τὰ βλέπω· μὲ λυπεῖ ἡ μορφὴ των,
καὶ μὲ λυπεῖ τὸ πρῶτο φῶς των νὰ θυμοῦμαι.
Ἐμπρὸς κοιτάζω τ' ἀναμμένα μου κερίᾱ.

Δὲν θέλω νὰ γνωρίσω, νὰ μὴ διῶ καὶ φρίξω
τί γρήγορα ποὺ ἡ σκοτεινὴ γραμμὴ μακραίνει,
τί γρήγορα ποὺ τὰ σβηστὰ κερίᾱ πληθαίνουν.

Τὰ παράθυρα

Σ' αὐτὲς τὲς σκοτεινὲς κάμαρες, ποὺ περνῶ
μέρες βαρεῖες, ἐπάνω κάτω τριγωνῶ
γιὰ νὰ ἴβρω τὰ παράθυρα. — Ὅταν ἀνοίξῃ

ἓνα παρόθυρο θά 'ναι παρηγορία. —
Μὰ τὰ παρόθυρα δὲν βρίσκονται, ἢ δὲν μπορῶ
νὰ τὰ 'βρω. Καὶ καλύτερα ἴσως νὰ μὴν τὰ βρῶ.
"Ἴσως τὸ φῶς θά 'ναι μιὰ νέα τυραννία.
Ποιὸς ξέρει τί καινούργια πράγματα θὰ δείξῃ.

Θερμοπύλες

Τιμὴ σ' ἐκείνους ὅπου στὴν ζωὴ των
ὤρισαν καὶ φυλάγουν Θερμοπύλες.
Ποτὲ ἀπὸ τὸ χρέος μὴ κινουῦντες·
δίκαιοι κ' ἴσιοι σ' ὅλες των τὲς πράξεις,
ἀλλὰ μὲ λύπη κιόλας κ' εὐσπλαχνία·
γενναῖοι, ὅσκις εἶναι πλούσιοι, κι ὅταν
εἶναι πτωχοί, πάλ' εἰς μικρὸν γενναῖοι,
πάλι συντρέχοντες ὅσο μποροῦνε·
πάντοτε τὴν ἀλήθεια ὀμιλοῦντες,
πλὴν χωρὶς μῖσος γιὰ τοὺς ψευδομένους.

Καὶ περισσότερη τιμὴ τοὺς πρέπει
ὅταν προβλέπουν (καὶ πολλοὶ προβλέπουν)
πὼς ὁ 'Εφιάλτης θὰ φανῇ στὸ τέλος,
κ' οἱ Μῆδοι ἐπὶ τέλους θὰ διαβοῦνε.

Τὸ πρῶτο σκαλὶ

Εἰς τὸν Θεόκριτο παραπονοιοῦνταν
μιὰ μέρα ὁ νέος ποιητὴς Εὐμένης·
«Τώρα δνὸ χρόνια πέρασαν πὺν γράφω
κ' ἓνα εἰδύλλιο ἔκαμα μονάχα.
Τὸ μόνον ἄρτιόν μου ἔργον εἶναι.
'Αλλοῖμονον, εἶν' ὕψηλὴ, τὸ βλέπω,
πολὺ ὕψηλὴ τῆς Ποιήσεως ἡ σκάλα·
κι ἀπ' τὸ σκαλὶ τὸ πρῶτο ἐδῶ πὺν εἶμαι
ποτὲ δὲν θ' ἀνεβῶ ὁ δυστυχισμένος».

Εἰπ' ὁ Θεόκριτος· «Ἀντὰ τὰ λόγια
ἀνδρομοστα καὶ βλασφημίες εἶναι.
Κι ἂν εἶσαι στὸ σκαλὶ τὸ πρῶτο, πρέπει
νά 'σαι ὑπερήφανος κ' εὐτυχισμένος.
'Εδῶ πὺν ἔφθασες, λίγο δὲν εἶναι
τόσο πὺν ἔκαμες, μεγάλη δόξα.
Κι αὐτὸ ἀκόμη τὸ σκαλὶ τὸ πρῶτο
πολὺ ἀπὸ τὸν κοινὸ τὸν κόσμον ἀπέχει.
Εἰς τὸ σκαλὶ γιὰ νὰ πατήσης τοῦτο
πρέπει μὲ τὸ δικαίωμά σου νά 'σαι
πολίτης εἰς τῶν ἰδεῶν τὴν πόλι.
Καὶ δύσκολο στὴν πόλι ἐκείνην εἶναι
καὶ σπάνιο νὰ σὲ πολιτογραφήσουν.
Στὴν ἀγορὰ τῆς βρίσκεις Νομοθέτας
πὺν δὲν γελᾷ κανένας τυχοδιώκτης.
'Εδῶ πὺν ἔφθασες, λίγο δὲν εἶναι
τόσο πὺν ἔκαμες, μεγάλη δόξα».

ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΧΩΡΑΦΑ

Προπρυτάνεως τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

ΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑΙ ΒΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΠΟΙΝΙΚΟΥ ΚΩΔΙΚΟΣ

« Συμφορὰν » ἀπὸ ἐπόψεως τοῦ κατὰ δίκαιον ἀνθρώπινου βίου χαρακτηρίζει ὁ Πλάτων τὸ ἔγκλημα. Καὶ εἶναι πράγματι. Συμφορὰ διὰ τὴν κοινωνικὴν ὁλότητα, διότι θραύει τὸν κοινωνικὸν δεσμὸν μεταξύ τῶν ἀνθρώπων, ἐμβάλλει εἰς ἀνησυχίαν τὰς ψυχὰς τῶν κοινωνῶν ἐπὶ τὴν ἀσφάλειαν τῆς ἐννόμου τάξεως καί, κλονίζουσα τὸ κύρος καὶ τὴν αὐθεντίαν τοῦ δικαίου, γίνεται παράδειγμα μιμήσεως διὰ τοὺς ἄλλους, τοὺς μήπω ἐγκληματήσαντας. Εἶναι ὅμως τὸ ἔγκλημα συμφορὰ καὶ δι' αὐτὸ τὸ ἐγκληματήσαν ἄτομον, διότι ἀνακόπτει τὴν πρὸς κοινωνικὴν τελείωσιν τῆς προσωπικότητος προσπάθειαν αὐτοῦ καὶ ἀποβαίνει οὕτω πηγὴ αὐτομιμήσεως καὶ περαιτέρω ἀντικοινωνικῆς δραστηριότητός του. Αὐτόδηλος, ἐπομένως, καὶ ἐπιτακτικὴ ἀναβλύζει ἡ ἀνάγκη, ὅπως ἡ πολιτεία ἀντιδράσῃ κατὰ τοῦ ἀδίκου οὐχὶ ἀπλῶς καὶ μόνον διὰ νομικῶν κυρώσεων, συνισταμένων εἰς ματαίωσιν (παρεμπόδισιν δηλ. ἢ ἀνόρθωσιν) τῶν ὕλικῶν συνεπειῶν αὐτοῦ, ἀλλ' ἐπίσης καὶ διὰ κυρώσεων, αἵτινες συνίστανται εἰς καταπολέμησιν αὐτῆς ταύτης τῆς ψυχολογικῆς καὶ πνευματικῆς ρίζης τοῦ ἀδίκου, τουτέστι διὰ πόνων ἢ ἄλλων συγγενῶν μέτρων *προσωπικοῦ καταναγκασμοῦ*, τῶν οὕτω δὴ καλουμένων μέτρων ἀσφαλείας ἐν εὐρείᾳ ἐννοίᾳ.

Ἀνθρώπινοι λοιπὸν τύχαι καὶ μοῖραι ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ τῆς πολιτικῆς κοινωνίας ἡ συντήρησις καὶ ἐμπέδωσις εἶναι ἐμπεπιστευμένα εἰς χεῖρας τοῦ ποινικοῦ νομοθέτου καὶ τοῦ ποινικοῦ δικαστοῦ. Πῶς θὰ ἐπιτευχθῇ ἐν πνεύματι οὐσιαστικῆς δικαιοσύνης ἡ ἱκανοποιητικὴ ἐξισορρόπησις τῶν ἀναγκῶν προστασίας τῆς ἐννόμου τάξεως ἀφ' ἐνὸς καὶ τῶν ἀπαιτήσεων σεβασμοῦ πρὸς τὸ πρόσωπον καὶ τὴν ἀνθρωπίνην ἀξιοπρέπειαν τοῦ ἐγκληματήσαντος ἀτόμου ἀφ' ἑτέρου: τοῦτο εἶναι τὸ βαρὺ καὶ ὑπεύθυνον ἔργον, ὅπερ ἐπωμίζεται ὁ *νομικὸς στοχασμός*. Ἄν δὲ ὁ ὁμιλῶν ὡς θέμα τοῦ πρυτανικοῦ του λόγου ἐξέλεξε τὸ ἀφορὸν εἰς τὰς « *πνευματικὰς βάσεις* » τοῦ ἡμετέρου Π.Κ., τοῦτο σημαίνει, ὅτι δὲν πρόκειται νὰ ἀπασχολήσῃ μὲ λεπτομερεῖας νομοτεχνικὰς τὸ εὐρύτατον καὶ ἐκλεκτὸν σημερινὸν ἀκροατήριόν του, ἀλλὰ νὰ ἐπιστήσῃ τὴν προσοχὴν ἀκριβῶς ἐπὶ τῶν *κεντρικῶν σκέψεων* τῆς συγχρόνου

ἐπιστημονικῆς προσπάθειας ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Ποινικοῦ Δικαίου καὶ νὰ ἐπισημάνῃ τὴν *θέσιν*, τὴν ὁποίαν λαμβάνει ἔναντι αὐτῶν ὁ *νέος* ἡμῶν Ποινικὸς Κώδιξ καὶ δὴ ἀναφορικῶς πρὸς τὰ *κύρια* καὶ μόνον *νομοθετικά* *προβλήματα*, ὡς ταῦτα ἐμφανίζονται σήμερον *διαφύρως* ἀπὸ τὰς νομοθεσίας τοῦ 19ου αἰῶνος, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ προΐσχυσας Ποινικὸς Νόμος ἡμῶν τοῦ 1834.

I

A. Αἱ ποινικαὶ δηλ. νομοθεσίαι τοῦ παρελθόντος αἰῶνος βασικὸν χαρακτηριστικὸν γνώρισμα ἔχουν, ὅτι : ἀπὸ *δικαιοπολιτικῆς* μὲν *ἐπόψεως* ἐπεδίωξαν τὴν ἐν πνεύματι ἐνὸς φιλελευθέρου κράτους δικαίου *μεγίστην* δυνατὴν δέσμευσιν τῆς διακριτικῆς ἐξουσίας τοῦ δικαστοῦ διὰ τοῦ νόμου· ἀπὸ *ἐπόψεως* δὲ *ἀντεγκληματικῆς πολιτικῆς* διεμόρφωσαν *μονοστικὸν* σήστημα ποινικῆς μεταχειρίσεως, δηλ. ἀντιμετώπισιν τοῦ ἐγκληματήσαντος ἀτόμου μόνον διὰ ποινῶν (κυρίων καὶ παρεπομένων), μὲ κυριαρχοῦσαν τὴν ὅλην ποινικὴν καταστολὴν ἰδέαν τῆς γενικῆς καὶ μόνον προλήψεως ἢ μιᾶς φιλοσοφικῆς ἐξωραϊσμένης ἀνταποδόσεως καὶ ἐξιλασμοῦ τοῦ δράστου.

Οὕτω πως διεπλάσθη Ποινικὸν Δίκαιον μὲ ὅσον τὸ δυνατόν ἐπακριβὸς περιγραφομένην ἀντικειμενικὴν ὑπόστασιν τῶν καθ' ἕκαστον ἐγκλημάτων· μὲ κέντρον τοῦ ὅλου Ποινικοῦ Δικαίου τὴν ἐγκληματικὴν πράξιν καὶ οὐχὶ τὸν δράστην αὐτῆς· μὲ λεπτομερῆ, ἐν πολλοῖς δὲ ἀφόρητον, ἐν τῷ νόμῳ περιπτωσιολογικὴν κλιμάκωσιν τοῦ ἀξιοποίνου καὶ δοσιμετρίαν τῆς ποινῆς ἐν ὅψει ἀναλογίας μεταξὺ βαρύτητος τοῦ ἐγκλήματος καὶ βαρύτητος τοῦ ποινικοῦ κολασμοῦ· τέλος μὲ προσδιορισμὸν ἐπακριβῆ καὶ ἐκ τῶν προτέρων τοῦ μεγέθους τῆς ἐκτιτέας ποινῆς ἐν τῇ δικαστικῇ ἀποφάσει. Ἄλλ' οὕτω πως ὅμως διεπλάσθη καὶ Ποινικὸν Δίκαιον ἀσχολούμενον ἀπλῶς καὶ μόνον μὲ τὸ *τί* ἐπραξεν ὁ δράστης, οὐχὶ δὲ καὶ μὲ τὸ *ποῖος* εἶναι οὗτος· Ποινικὸν Δίκαιον διαφερόμενον οὐχὶ διὰ τὸ πῶς ὁ συγκεκριμένος οὗτος *ἄνθρωπος* ὠδηγήθη εἰς τὴν τελεσθεῖσαν πράξιν, ἀλλ' ἀπλῶς καὶ μόνον διὰ τὸ *πῶς* ἡ *πράξις* αὕτη εἶναι ἀποδοτέα ψυχικῶς εἰς τὸν δράστην αὐτῆς, νοούμενον ὡς *ἀφηρημένον* τινὰ *τύπον ἀνθρώπων*, οὐχὶ δὲ ὡς *συγκεκριμένῃν* *ζῶσαν προσωπικότητα*, μὲ τὴν ἀπειρον ποικιλίαν χαρακτήρος καὶ διανοητικότητος. Ἐπὶ τῆς νομοθετικῆς ταύτης βάσεως ἀνηγέρθη καὶ τὸ ἐπιστημονικὸν οἰκοδόμημα τῆς οὕτω δὴ ἀποκληθείσης *κλασικῆς σχολῆς* τοῦ Ποινικοῦ Δικαίου.

B. Κατὰ τοῦ ἀφηρημένου ὅμως καὶ μονοπλεύρου τούτου τρόπου τοῦ βλέπειν καὶ σκέπτεσθαι ἀρχίζει ἡ ἀντίδρασις ἥδη ἀπὸ τοῦ τελευταίου τετάρτου τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, συμπυκνωθεῖσα εἰς τὴν διδασκαλίαν τῶν δύο *νεωτεριστικῶν σχολῶν* τοῦ Ποινικοῦ Δικαίου, τὴν ἰταλικὴν δηλ. θετικὴν

σχολήν και την γερμανικήν θετικήν σχολήν¹. Ἀπὸ δικαιοπολιτικῆς ἐπόψεως καὶ αἱ σχολαὶ αὗται κινούνται, ὡς ἡ κλασικὴ σχολή, ἐπὶ τῆς πνευματικῆς τροχιάς τοῦ φιλελευθέρου κράτους δικαίου. Ἀπὸ ἐπόψεως ὅμως ἀντεγκληματικῆς πολιτικῆς καταλήγουν εἰς εὐρὺ πρόγραμμα ἀνακαινίσεως τῆς ποινικῆς νομοθεσίας, τοῦ ὁποῦν *κεντρικὴ ὁδηγὸς σκέψις* — παρὰ τὰς ὑφισταμένες, ὡς εὐθὺς ἀμέσως θέλομεν ἶδει, μεταξὺ τῶν δύο θετικῶν σχολῶν σημαντικὰς διαφορὰς — εἶναι, ὅτι: ἐπιβάλλεται ἀποφασιστικὴ ἐξατομίκευσις τοῦ Ποινικοῦ Δικαίου εἰς τρόπον, ὥστε ἡ ἀντεγκληματικὴ μεταχείρισις νὰ διαμορφωθῇ οὐχὶ ἀπλῶς ὡς ἀπάντησις εἰς τὴν διὰ τῆς ἐγκληματικῆς πράξεως παράβασιν τοῦ δικαίου, ἀλλὰ ὡς *σοβαρὰ προσπάθεια* ἐπιδράσεως ἐπὶ τοῦ συγκεκριμένου δράστου κατὰ τρόπον ἀνταποκρινόμενον εἰς τὴν ἰδιάζουσαν προσωπικότητα αὐτοῦ. Μὲ ἄλλας λέξεις τὸ κεντρικὸν αἷτημα τῶν νεωτεριστικῶν τούτων κατευθύνσεων ὑπῆρξεν ἡ διαφοροποιήσις τῆς ποινικῆς μεταχείρισεως οὐχὶ τόσο *ἐν ὄψει τῆς βαρύτητος* (ἀντικειμενικῆς καὶ ὑποκειμενικῆς) τοῦ τελεσθέντος ἐγκλήματος διὰ τὴν *κοινωνίαν*, ὅσον ἐν ὄψει τοῦ προσφύρου τῆς χρησιμοποιομένης κυρώσεως *πρὸς ἐξουδετέρωσιν τῶν ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ δράστου κειμένων ἐγκληματογόνων δυνάμεων*. Ἐντεῦθεν δὲ καὶ τὸ περαιτέρω αἷτημα τῆς ὅσον τὸ δυνατόν μεγαλυτέρας ἀπελευθερώσεως τοῦ δικαστοῦ ἀπὸ νομοθετικῆς δεσμεύσεως καὶ διευρύνσεως τῆς διακριτικῆς αὐτοῦ ἐξουσίας. Τὴν πρώτην γραμμὴν, ἐπομένως, ἐν τῇ καταπολεμησέ τοῦ ἐγκλήματος καταλαμβάνει ἡ *εἰδικὴ πρόληψις*, χωρὶς τοῦτο νὰ σημαίνῃ παραγνώρισιν τῆς ἀξίας ἢ τῶν ἀπαιτήσεων καὶ τῆς γενικῆς προλήψεως. Ἡ ἀνταπόδοσις ὅμως ὡς σκοπὸς τῆς ποινῆς ἀποκρούεται πλήρως. Οὕτω πῶς διανοίγεται καὶ ἡ ὁδὸς πρὸς καθιέρωσιν ἐν μείζονι ἢ ἐλάσσονι κλίμακι τοῦ θεσμοῦ τῆς ἀορίστου καταδίκης, καθ' ὃν ἡ ἐκτιτέα ποινὴ δὲν καθορίζεται ἐπακριβῶς καὶ ἐκ τῶν προτέρων ἐν τῇ δικαστικῇ ἀποφάσει, ἀλλ' ὁ καθορισμὸς τοῦ μεγέθους αὐτῆς ἐπακολουθεῖ ὀριστικῶς κατὰ τὸ στάδιον τῆς ἐκτίσεώς της.

Ἡ μεταξὺ δὲ τῶν δύο νεωτεριστικῶν σχολῶν *διαφορὰ* κυρίως ἔγκειται ἐν τούτῳ: Ἡ ἰταλικὴ θετικὴ σχολὴ ὡς βάσιν τῆς ποινικῆς εὐθύνης θέτει τὸ *ἐπικίνδυνον* τῆς προσωπικότητος τοῦ δράστου καὶ μὴ διαφερομένη διὰ τὸ καταλογιστὸν ἢ μὴ τῆς πράξεως εἰς τὸν πράξαντα, δηλ. διὰ τὸ ἐπιφύγον αὐτῆς, οὐδεμίαν ποιεῖται διάκρισιν μεταξὺ ἱκανῶν πρὸς καταλογισμὸν καὶ ἀκαταλογίστων προσώπων, διδὼ καὶ ὡς μόνην ἀντεγκληματικὴν κύρωσιν δέχεται μέτρα ἀσφαλείας ἀνευ κολαστικοῦ χαρακτήρος. Ἡ γερμανικὴ θετικὴ σχολή, τοῦναντίον, τὴν ποινικὴν εὐθύνην τοῦ δράστου θεμελιώνει ἐπὶ τῆς

1. Περὶ τῶν σχολῶν τοῦ Ποινικοῦ Δικαίου καὶ τῶν μεταξὺ αὐτῶν διαφορῶν ἴδε Ν. Χωρὰ φ. Α., Γενικαὶ Ἀρχαὶ τοῦ Ποινικοῦ Δικαίου, ἐκδ. 6η (1962), § 15, σελ. 40 ἐπ. καὶ αὐτόθι περαιτέρω παραπομπάς. (Ἐν τοῖς ἐπομένοις κατὰ σύντημσιν: Γενικαὶ Ἀρχαί).

κανονικότητος τῆς προσωπικότητος αὐτοῦ καὶ διατηρεῖ τὴν ἔννοιαν τῆς ποινῆς ὡς κακοῦ ἐπιβαλλομένου εἰς ἐκδήλωσιν νομικοῦ ψόγου κατὰ τοῦ δράστου τῆς ἐγκληματικῆς πράξεως καὶ τὴν διάκρισιν μεταξὺ ἱκανῶν πρὸς καταλογισμόν καὶ ἀκαταλόγιστων. Διὰ τοὺς πρῶτους ἐφαρμόζει ποινὰς κατ' εἶδος καὶ μέτρον προσαρμοζομένας εἰς τὴν ἀτομικότητα τοῦ δράστου, διὰ τοὺς ἀκαταλόγιστους ἐφαρμόζει μέτρα ἀσφαλείας, καθὼς ἐπίσης δέχεται μέτρα ἀσφαλείας συμπληρωματικά τῆς διὰ τῆς ποινῆς διωκομένης εἰδικῆς προλήψεως.

Γ. Ὑπὸ τὴν ὄψιν τῶρα τῆς ἀνωτέρω πνευματικῆς κινήσεως ἤρχισεν ἀπὸ τῶν ἀρχῶν ἰδίᾳ τοῦ ἡμετέρου αἰῶνος ζωηρὰ νομοπαρασκευαστικὴ ἐργασία εἰς ὅλας τὰς χώρας τοῦ πολιτισμένου κόσμου πρὸς ἀνακαίνισιν τῶν ποινικῶν αὐτῶν νομοθεσιῶν, τῆς ὁποίας χαρακτηριστικὸν γνώρισμα εἶναι ἡ καὶ ὑπὸ πολλῶν ἐν τῇ ἐπιστῇ ἐπικροτηθεῖσα ἀναζήτησις μέσης τινὸς ὁδοῦ μεταξὺ τῶν δύο ἀντιθέτων κατευθύνσεων τῆς κλασικῆς σχολῆς ἀφ' ἑνὸς καὶ τῶν δύο νεωτεριστικῶν σχολῶν ἀφ' ἑτέρου. Συνίσταται δὲ ἡ μέση αὕτη ὁδὸς εἰς τὴν καθίδρυσιν καὶ διαμόρφωσιν *δυαδικοῦ συστήματος ἀντεγκληματικῶν κυρώσεων* (ποινῶν καὶ μέτρων ἀσφαλείας) *παρᾶλλήλως ἐφαρμοζομένων ἢ ἐναλλασσομένων*, καὶ δὴ οὕτως, ὥστε: 1) αἱ μὲν ποιναὶ βασικῶς νὰ ποσοῦνται συμφωνῶς πρὸς τὰς ἀπόψεις τῆς κλασικῆς σχολῆς ἐν ὧσιν τῆς βαρύτητος τοῦ ἐγκλήματος, τὰ δὲ μέτρα ἀσφαλείας νὰ χρησιμοποιοῦνται ἐν ὧσιν τοῦ ἐπικινδύνου τῆς προσωπικότητος τοῦ δράστου πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν μὴ δυναμένων νὰ ἱκανοποιηθῶν διὰ τῆς ποινῆς ἀναγκῶν τῆς εἰδικῆς προλήψεως· 2) ἐπὶ τῶν ποινῶν μὲν νὰ ἐφαρμόζεται ἡ συνήθης δικαστικὴ ἐπιμέτρησις, ἐπὶ δὲ τῶν μέτρων ἀσφαλείας νὰ ἐφαρμόζεται ὁ θεσμὸς τῆς ἀορίστου καταδίκης.

Οἱ ποινικοὶ κώδικες τῆς Νορβηγίας (1902), τῆς Ἀργεντινῆς (1921), τῆς Δανίας (1930), τῆς Ἰταλίας (1930), τῆς Πολωνίας (1932), τῆς Ἑλβετίας (1937), καθὼς ἐπίσης τὰ διάφορα προχιτλερικά γερμανικὰ καὶ αὐστριακὰ σχέδια, ἠκολούθησαν τὴν ὁδὸν αὐτὴν¹. Πάντως δὲν ἔλειψαν καὶ νομοπαρασκευαστικὰ σχέδια (ὡς λ.χ. τὸ Ἰταλικὸν τοῦ 1921 καὶ τὸ Ἀργεντινικὸν τοῦ 1937) ἢ ποινικοὶ κώδικες (ὡς λ.χ. ὁ ρωσικὸς τοῦ 1926), οἵτινες ἀπεδέχθησαν μονιστικὸν σύστημα ἀντεγκληματικῶν κυρώσεων ἄνευ κολαστικοῦ χαρακτῆρος. Ἡδὴ ὅμως διὰ τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ 1958 καὶ ἡ ρωσικὴ νομοθεσία ἀναγνωρίζει *δυαδικὸν σύστημα ποινικῶν κυρώσεων*². Τέλος

1. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰ νεώτατα ἀπὸ τοῦ 1958 καὶ ἐντεῦθεν γερμανικὰ σχέδια, ἴδε περαιτέρω, σελ. 474, σημ. 1.

2. Περὶ τῶν βασικῶν γραμμῶν τῆς νεωτέρας ἐξελιξεως τοῦ σοβιετικοῦ ποινικοῦ δικαίου, ἴδε Jacques Bellon, *Droit pénal soviétique et droit pénal occidental* 1961, σελ. 164 ἐπ., 187 ἐπ., 201 ἐπ.

πρέπει να σημειωθεί, ότι μετά τον δεύτερον παγκόσμιον πόλεμον εμφανίζεται δια της εν Γενεύη το 1947 ιδρυθείσης Société internationale de défense sociale σημαντική επιστημονική κίνησης¹, ιδία εν 'Ιταλία, Γαλλία, Βελγίω και 'Ελβετίω, ητις μακράν από μονοπλεύρους τοποθετήσεις έναντι των σχολών του Ποινικού Δικαίου αντιμετωπίζει το ζήτημα της δικαστικής εξαιμικεύσεως της ποινικής μεταχειρίσεως ως κεντρικόν πρόβλημα του Ποινικού Δικαίου. Υποστηρίζει δηλ. ότι το προέχον και κύριον είναι, όπως ο δικαστής με την βοήθειαν εμπειρογνομόνων (ιατρών, ψυχολόγων και κοινωνιολόγων) οδηγηθῇ εἰς ἐπιστημονικὴν διάγνωσιν τῆς προσωπικότητος τοῦ ἐγκληματήσαντος ατόμου καὶ ἐπὶ τῇ βάσει ταύτης εἰς τὴν χορῶσιν κυρώσεων ἐπιστημονικῶς ἐξαιμικευμένων, κατατείνουσῶν εἰς τὴν *κοινωνικὴν προσαρμογὴν* τοῦ δράστου.

Δ. Καὶ τὸ συμπέρασμα τῆς ἐν ἀδροτάταις γραμμαῖς ἐπιχειρηθείσης ὡς ἄνω ἐπισκοπῆσεως τῶν συγχρόνων ἐπιστημονικῶν καὶ νομοθετικῶν τάσεων εἶναι, ὅτι ὡς κρατοῦσα σήμερον βασικὴ ἀντίληψις διὰ τὴν ποινικὴν μεταχειρῖσιν τοῦ ἐγκληματίου δύναται μετὰ βεβαιότητος νὰ χαρακτηρισθῇ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ὁ Ἀριστοτέλης διετύπωσεν ἤδη εἰς τὴν Ρητορικὴν αὐτοῦ (1376b, 13-16): «Καὶ ἐπεικέες ἔστι μὴ πρὸς τὴν πράξιν, ἀλλὰ πρὸς τὴν προαίρεσιν σκοπεῖν καὶ μὴ πρὸς τὸ μέρος, ἀλλὰ πρὸς τὸ ὅλον, μηδὲ ποῖος τις νῦν, ἀλλὰ ποῖος τις ἦν αἰεὶ ἢ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ».

Τοῦτο σημαίνει, ὅτι τὸ *κέντρον βάρους* τοῦ ὅλου Π.Δ. κεῖται οὐχὶ ἀπλῶς εἰς τὴν βαρύτητα τῆς πράξεως καὶ τῆς ἐπὶ ταύτῃ ἀντιστοίχου προσωπικῆς μομφῆς κατὰ τοῦ δράστου, ἀλλὰ εἰς τὴν ἐν τῇ πράξει ἐνσαρκουμένην καὶ δι' αὐτῆς ἐκδηλουμένην ποινικῶς διαφέρουσαν *καθόλου ποιότητα* τοῦ δράστου. Ἐντεῦθεν δὲ καὶ παρέπεται ἡ ἀνάγκη *καταλλήλου μὲν νομοθετικῆς διαπλάσεως* τῶν ἀντεγκληματικῶν κυρώσεων, *ἐλλόγου δὲ ἐκάστοτε δικαστικῆς προσαρμογῆς* αὐτῶν, ἐν ὧσιν ἀντιμετωπίσεως τοῦ ἐγκληματήσαντος ατόμου.

1. Ἴδε περὶ ταύτης: Marc Ancel, La défense sociale nouvelle (Un mouvement de politique criminelle humaniste), 1954. Τοῦ αὐτοῦ, Responsabilité et défense sociale, ἐν τῷ συλλογικῷ ἔργῳ La responsabilité pénale (Travaux du colloque de philosophie pénale, 12-21 Janvier 1959 ἐν τῷ Ἰνστιτούτῳ τῶν ποινικῶν ἐπιστημῶν τῆς Νομικῆς Σχολῆς τοῦ Στρασβούργου), 1961, σελ. 355 ἐπ. Jean Graven, Droit pénal et défense sociale, ἐν Schweiz. Zeitschrift f. Strafrecht, τόμ. 70 (1955), σελ. 1-53. Bellon, op.cit., σελ. 131 ἐπ. Ποβλ. δὲ καὶ Heinitz, Die Individualisierung der Strafen und Massnahmen in der Reform des Strafrechts und des Strafprozesses, 1960, σελ. 5 ἐπ., 15 ἐπ. Ἐπὶ τῆς πνευματικῆς τροχιάς τῆς défense sociale κινεῖται καὶ τὸ Σουηδικὸν Σχέδιον Π.Κ. τοῦ 1957, περὶ οὗ βλέπε Karl Olivecrona, Das moralische Problem der Strafgesetzgebung, ἐν Zeitsch. f. d. ges. StrW. τόμ. 69 (1957), σελ. 397 ἐπ.

μου οὐχὶ ἀπλῶς καὶ μόνον ὡς ὑπαιτίου τοῦ τελεσθέντος ἐγκλήματος, ἀλλὰ πρωτίστως ὡς συνόλης ἐπικινδύνου καὶ ἀντικεινωνικῆς ἢ μὴ κοινωνικῆς προσωπικότητος¹.

Ε. Οὕτω πως ἡ ζήτησις περὶ τῆς ὁρθῆς ρυθμίσεως τῆς ποινικῆς μεταχειρίσεως στρέφεται περὶ τὰ ἑξῆς *τρία κεντρικὰ σημεῖα* :

1) Πρέπει νὰ διατηρηθῇ ἡ *ποινὴ*, δηλ. κύρσεις ἐνέχουσα *φύγον* τοῦ δράστου ὑπὸ τῆς ἐννόμου τάξεως, ὡς *βασικὸν μέσον* καταπολεμήσεως τοῦ ἐγκλήματος, συμπληρούμενον ἢ ἀναπληρούμενον ὅπου καὶ ὅπως δεῖ διὰ μέτρων ἀσφαλείας ἢ πρέπει νὰ γίνῃ *χρήσις μόνον* κυρώσεων *ἄνευ κολαστικοῦ χαρακτῆρος*, δηλ. μέτρων ἀσφαλείας ἐν εὐρείᾳ ἐννοίᾳ, ἥτοι μέτρων θεραπειᾶς, ἀναμορφώσεως, βελτιώσεως καὶ ἀσφαλιστικῶν ἐν στενῇ ἐννοίᾳ;

2) Διατηρουμένης τῆς ποινῆς ὡς *βασικῆς ἀντεγκληματικῆς* κυρώσεως,

1. Τὰ νεώτατα γερμανικὰ σχέδια τῶν ἐτῶν 1958, 1960 καὶ 1962 — ἀντιθέτως πρὸς τὴν μέσσην δόξιν, τὴν ὁποίαν εἶχον ἀκολουθήσει τὰ μέχρι τοῦ 1930 προγενέστερα σχέδια — ἀναχωροῦν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς, ὅτι τὸ ἐπικινδύνον τῆς προσωπικότητος τοῦ δράστου καθ' ἑαυτὸ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ καθιερωθῇ ὡς λόγος ἐπιτάξεως τῆς ἐν τῷ νόμῳ διὰ τὴν τελεσθεῖσαν πράξιν προβλεπομένης ποινῆς, ἀποκοροῦντα τὴν σκέψιν, ὅτι ἡ ἀρχὴ τῆς ἐξατομικεύσεως τῆς μεταχειρίσεως τοῦ δράστου δύνανται νὰ προσδιορίξῃ τὸν νομοθετικὸν καθορισμὸν (κατ' εἶδος καὶ μέτρον) τῆς ποινῆς. Κατὰ τὰ σχέδια δηλ. ταῦτα ἡ ποινὴ δέον νὰ ποσοῦται μόνον ἐπὶ τῇ βάσει τῆς βαρύτητος τῆς διὰ τὴν τελεσθεῖσαν πράξιν εὐθύνῃς τοῦ ὑπαιτίου, ἥτοι ὁ ποινικὸς κολασμὸς νὰ τελῇ εἰς ἀναλογίαν ἀπλῶς πρὸς τὴν ἀντιστοιχοῦσαν εἰς τὴν πράξιν βαρύτητα τῆς ἐπὶ ταύτῃ κατὰ τοῦ δράστου προσωπικῆς καὶ δι' ἡθικῆς μομφῆς. Ἄλλ' ἐν ᾧ τὸ Σχῆδιον τοῦ 1958 ἀπέκρουε τὴν λήψιν ὑπ' ὅσιν διὰ τὸν αὐστηρότερον τοῦ δράστου κολασμὸν τῶν ἀπαιτήσεων τῆς εἰδικῆς προλήψεως καὶ ἐν αὐτῇ ἀκόμη τῇ δικαστικῇ ἐπιμετρήσει τῆς ποινῆς ἐντὸς τοῦ νομοθετικοῦ πλαισίου τῆς διὰ τὸ τελεσθὲν ἐγκλημα προβλεπομένης ποινῆς (ἴδε Begründung, σελ. 4, 11 ἐπ., 63), τὰ Σχέδια τοῦ 1960 καὶ 1962 ἐγκαταλείπουν τὸν θεωρητικὸν αὐτὸν φαντασμὸν, δεχόμενα τὴν ἐν τινι περιορισμένη ὁμῶς ἐκτάσει ἱκανοποιήσιν τῶν ἀπαιτήσεων τῆς εἰδικῆς προλήψεως πρὸς αὐστηρότερον κολασμὸν κατὰ τὴν δικαστικὴν ἐπιμέτρησιν τῆς ποινῆς (ἴδε Begründung τοῦ Σχεδίου 1960, σελ. 92 ἐπ. καὶ 172 ἐπ.). Πρὸς. σχετικῶς καὶ Ἄννης Ψαροῦδα-Μπενάκη, Αἱ ποινὴ καὶ τὰ μέτρα ἀσφαλείας εἰς τὸ Σχῆδιον ἐνὸς νέου γερμανικοῦ Ποινικοῦ Κώδικος (ἀνάτυπον ἐκ τοῦ περιοδικοῦ Σωφρονιστικῇ Ἐπιθεώρησις Ἰουλίου - Σεπτεμβρίου 1961, σελ. 6 ἐπ.). Ἐκτενέστερον δὲ περὶ τῶν θεμελιωδῶν κατευθύνσεων τῶν εἰρημένων γερμανικῶν σχεδίων βλέπε παρὰ: Lange, Grundfragen der deutschen Strafrechtsreform ἐν Schweiz. Zeitschrift f. Strafrecht, τόμ. 70 (1955), σελ. 373 ἐπ. Jescheck, Das Menschenbild unserer Zeit und die Strafrechtsreform, 1957. Τοῦ αὐτοῦ, Αἱ κοσμοθεωρητικαὶ βάσεις τοῦ γερμ. Σχεδίου Π.Κ. ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς βάσεις τοῦ Ἑλλ. Π.Κ., ἐν Ποιν. Χρον. τόμ. ΙΓ' (1963), σελ. 257 ἐπ. Τέλος ἐλλογώτατην κριτικὴν κατὰ τῶν γερμανικῶν τούτων σχεδίων ὡς πρὸς τὴν θέσιν αὐτῶν ἐναντι τῆς ἀρχῆς περὶ ἐξατομικεύσεως τοῦ ποινικοῦ κολασμοῦ, ἴδε παρὰ Heinitz, ἐνθ' ἄνωτέρω, σελ. 8 - 14 καὶ 23 ἐπ.

πῶς πρέπει νὰ διαμορφωθῇ ἐν τῷ νόμῳ ἡ μεταξὺ ποινῶν καὶ μέτρων ἀσφαλείας *κατανομή* τῆς ποινικῆς μεταχειρίσεως πρὸς λελογισμένην ἀντιμετώπισιν τοῦ ἐπικινδύνου τῆς προσωπικότητος τοῦ δράστου ; Καὶ

3) Πῶς πρέπει νὰ διαπλασθῇ ἡ σχέσις ποινικοῦ νόμου καὶ δικαστοῦ ἐν ὅψει μιᾶς ἐλλόγου δικαστικῆς ἐξατομικεύσεως τῆς ποινικῆς μεταχειρίσεως ;

Περὶ ἐνὸς ἐκάστου τῶν τριῶν τούτων σημείων κατὰ τὰ κύρια καὶ περὶ τῆς θέσεως τοῦ νέου ἡμῶν Π.Κ. ἔναντι αὐτῶν θὰ ἀσχοληθῶμεν ἐν τοῖς ἐπομένοις, καὶ δὴ ἐντὸς τῶν στενοτάτων, ὡς εἰκός, χρονικῶν ὁρίων ἐνὸς πρυτανικοῦ λόγου.

II

Τὸ πρῶτον κεντρικὸν σημεῖον εἶναι, ἂν τὸ Π.Δ. θὰ ἐξακολουθήσῃ, κατὰ κύριον λόγον, νὰ στηρίζεται ἐπὶ τῆς *προσωπικῆς εὐθύνης* τοῦ ἐγκληματήσαντος ἀτόμου ὡς *καταλογιστῶς* (ἐπιψόγως) δράσαντος ὑποκειμένου καὶ ἐπομένως θὰ διατηρηθῇ ὡς βασικὴ ἀντεγκληματικὴ κύρωσις ἡ ποινὴ· ἢ ἂν ἀντιθέτως τὸ Π.Δ. θὰ στηριχθῇ ἀπλῶς ἐπὶ τῆς ἀνάγκης μιᾶς *φυσικῆς καθαρῶς* ἀντιμετωπίσεως τῆς *κοινωνικῶς ἐπικινδύνου* προσωπικότητος τοῦ ἀδικοπραγήσαντος ἀτόμου καὶ ἐπομένως θὰ καταστῇ ἀπλῶς δίκαιον ἀντεγκληματικῶν κυρώσεων πέρα παντὸς ψόγου, ἥτοι κυρώσεων ἄνευ κολαστικοῦ χαρακτῆρος, ὡς ὑποστηρίζουν οἱ ἱταλοὶ θετικισταὶ καὶ τινες ἐκ τῶν ὁπαδῶν τῆς *Défense Sociale*. Μὲ τὸ πρόβλημα τοῦτο συνδέεται ἀρρήκτως καὶ τὸ ζήτημα τῆς θέσεως, τὴν ὁποίαν λαμβάνει ὁ *ποινικὸς νομοθέτης* ἔναντι τῆς ἐπιστημονικῆς διαμάχης περὶ τῶν *σκοπῶν τῆς ποινῆς*. Διὸ καὶ ἀρχίζομεν μὲ τὴν ἐξέτασιν τοῦ ζητήματος τούτου.

A. Πράγματι ἀφετηρίαν πάσης σοβαρᾶς ἀντεγκληματικῆς πολιτικῆς ἀποτελεῖ ἡ ἀποσαφήνις τοῦ ζητήματος: *πρὸς τί* ὁ ποινικὸς κολασμὸς, ποῖος δηλ. ἢ ποιοὶ οἱ *σκοποὶ τῆς δημοσίας ποινῆς*. Διότι εἶναι φανερόν, ὅτι δὲν ἀρκεῖ ὁ νομοθέτης νὰ θέσῃ εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ποινικοῦ δικαστοῦ ὥρισμένον ὁλοσπασίον ποινῶν καὶ μέτρων ἀσφαλείας καὶ νὰ ἀφήσῃ εἰς αὐτὸν εὐρεῖαν διακριτικὴν ἐξουσίαν ἐν τῇ ποινικῇ μεταχειρίσει. Πρέπει νὰ χαράξῃ εἰς τὸν δικαστὴν καὶ τὴν *κατευθυντήριον πνευματικὴν γραμμὴν* διὰ τὴν χρῆσιν τῶν εἰς τὴν διάθεσίν του τιθεμένων μέσων πάλης κατὰ τοῦ ἐγκλήματος, διαπλάσσωσιν οὕτω τὴν εἰς τὸν δικαστὴν ἀφιεμένην διακριτικὴν εὐχέρειαν οὐχὶ ἀπλῶς εἰς τυπικὴν ἀπαλλαγὴν αὐτοῦ ἀπὸ δεσμεύσεως τοῦ νόμου, ἀλλὰ εἰς *οὐσιαστικὴν ἐλευθερίαν πρὸς τι*. Καὶ αὐτὸ τὸ τι ἀκριβῶς προέχει νὰ καθορισθῇ ὁ νόμος, διότι λογικῶς δὲν δύναται νὰ καθορισθῇ εἰς σκοπὸς τῆς ποινῆς, ἀντιλούμενος ἐκ τῆς οὐσίας αὐτῆς ὡς κακοῦ ἐνέχοντος ἀποδοκιμασίαν τοῦ δράστου ὑπὸ τῆς ἐνδόμου τάξεως.

Ὡς ὑπεδηλώθη ἤδη ἐν τῇ προηγηθείσῃ (ἀριθ. Ι) ἱστορικῇ ἐπισκοπῇ-
σει αἱ κεντρικαὶ ἰδέαι, περὶ τὰς ὁποίας στρέφονται αἱ ὑποστηρικθεῖσαι ἐν
τῇ ἐπιστήμῃ θεωρίαι περὶ τῶν σκοπῶν τῆς ποινῆς εἶναι τρεῖς: ἡ ἰδέα τῆς
ἀνταποδόσεως, ἡ ἰδέα τῆς γενικῆς προλήψεως καὶ ἡ ἰδέα τῆς εἰδικῆς προλή-
ψεως. Δὲν πρόκειται βεβαίως νὰ ἀπασχολήσω τὸ σημερινὸν ἀκροατήριόν μου
μὲ μίαν διάλειψιν « περὶ τῶν θεωριῶν τῆς ποινῆς ἢ τοῦ ποινικοῦ δικαίου »¹.
Ὁ *πρῶτον* ὅμως τῆς ἐπιστημονικῆς *διαμάχης* περὶ τῶν σκοπῶν τῆς ποινῆς
εἶναι ἀπαραίτητον νὰ ὑπογραμμισθῇ. Ἐγκεῖται δὲ οὗτος εἰς τὰ ἑξῆς:

Γενικὴ καὶ εἰδικὴ πρόληψις κοινὸν ἔχουν τὸ ὅτι κατατείνουσι νὰ δια-
πλάσσουν *in concreto* τὴν ποινὴν κατὰ τρόπον *κοινωνικῶς σκόπιμον*, δηλ.
οὕτως ὥστε νὰ ἀποβῇ αὕτη πρόσφορον μέσον μειώσεως καὶ ἀναχαίσεως
τῆς ἐγκληματικότητος εἴτε διὰ τῆς ἐκφοβίσεως ἢ κοινωνικῆς διαπαιδαγωγί-
σεως (τοῦ τε ἐγκληματήσαντος καὶ τῶν ἄλλων), εἴτε διὰ τῆς ἀχρηστεύσεως
τοῦ ἀβελτιώτου ἐγκληματίου, δηλ. τῆς θέσεως αὐτοῦ εἰς ὕλικήν ἀδυναμίαν
— πρόσκαιρον ἢ διαρκῇ — τελέσεως νέων ἐγκλημάτων. Ἀντιθέτως ἡ *ἀντα-
πόδοσις* ἀδιαφοροῦσα διὰ τὴν *in concreto* σκοπιμότητα τῆς ποινῆς ἀρκεῖται
εἰς τὴν ἐνίσχυσιν, διατήρησιν καὶ ὑποστήριξιν τοῦ *κύρους* καὶ τῆς *αἰσθητικῆς*
ἐν γένει τῆς ἐννόμου τάξεως, αἵτινες προκύπτουν ἀπὸ τὴν ἐπιβολὴν ποινῆς
ἀναλόγου πρὸς τὴν βαρύτητα (ἀντικειμενικὴν καὶ ὑποκειμενικὴν) τῆς τελε-
σθείσης πράξεως καὶ πρὸς τὴν σημασίαν αὐτῆς διὰ τὴν κοινωνίαν, ἔστω
καὶ ἂν ἐν τῇ συγκεκριμένῃ περιπτώσει ἡ ποινὴ ἐλέγχεται ἀτελεσφόρητος ἐν
ὄψει προλήψεως νέων ἐγκλημάτων.

Β. Ὁ νέος ἡμῶν Π.Κ. — καθ' ὃ θέλει δειχθῇ ἀπὸ τὴν ἐπὶ τοῦ δευτέ-
ρου καὶ τρίτου κεντρικοῦ σημείου περαιτέρω ἀνάπτυξιν — ἀκολουθῶν τὴν
ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος χαραχθεῖσαν φωτεινὴν ὁδόν: τὴν μὲν ἀνταπόδοσιν ὡς
σκοπὸν τῆς ποινῆς ἀποκρούει, τὴν ἀποστολὴν δὲ τοῦ ποινικοῦ κολασμοῦ
διαβλέπει εἰς τὴν *ἐν τῇ ποινῇ σύνθεσιν* γενικῆς καὶ εἰδικῆς προλήψεως μὲ
προβάδισμα τῆς τελευταίας. « Δίκην δὲ ἕκαστος πρὸς ἑκάστω τῷ κακουργή-
ματι *σφροονιστύς* ἕνεκα ξυνεπομένην προσεκτισάτω... *οὐχ ἕνεκα* τοῦ κα-
κουργῆσαι διδοὺς τὴν δίκην, οὐ γὰρ τὸ γεγονὸς ἀγένητον ἔσται ποτέ, τοῦ
δ' εἰς τὸν αἰῶνα ἕνεκα χρόνον ἢ τὸ παράπαν μισῆσαι τὴν ἀδικίαν αὐτόν τε
καὶ τοὺς ἰδόντας αὐτὸν δικαιούμενον ἢ λωφῆσαι μέρη πολλὰ τῆς τοιαύτης
ξυμφορᾶς (Νόμοι ια', 934 Α-Β).

Εἶναι δὲ ἡ ἀντίληψις αὕτη πάνυ εὐλογος. Πράγματι:

1. Ἡ ἀνταπόδοσις — ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν πρόληψιν — *δὲν ἔχει ἰδίαν
κοινωνικὴν ἀξίαν*. Ὑπὸ τὴν μορφὴν μὲν, ὑπὸ τὴν ὁποίαν σήμερον ὑποστηρί-

1. Ἴδε περὶ τῶν θεωριῶν τούτων, Γενικὰς Ἀρχὰς § 14, σελ. 32 ἐπ. καὶ αὐτόθι
περαιτέρω παραπομπάς.

ζεται, τῆς διασφαλίσεως δηλ. τοῦ κύρους καὶ τῆς αὐθεντίας τῆς πολιτείας καὶ τοῦ δικαίου, τῇ ἀληθείᾳ οὐδὲν ἄλλο συνιστᾷ ἐμὴ τὴν ἐτέραν πλευρὰν τῆς γενικῆς προλήψεως, δηλ. τὴν τῆς κοινωνικῆς διαπαιδαγωγήσεως, δι' ἧς ἐπιτυγχάνεται ἡ συμμόρφωσις τῶν πολλῶν πρὸς τὰς ἐπιταγὰς τοῦ δικαίου. Οὕτω πως ἡ ἀνταπόδοσις ἀποβαίνει ἀπλῶς μέσον πρὸς ἐπίτευξιν τῆς γενικῆς προλήψεως. Ὑπὸ τὴν μορφὴν δὲ τῶν ἀπολύτων θεωριῶν, ὡς ὑπεστηρίχθη παλαιότερον, δηλ. τῆς θείας ἢ τῆς αἰσθητικῆς ἢ τῆς διαλεκτικῆς - λογικῆς ἢ τῆς ἠθικῆς ἀνταποδόσεως, ἀποτελεῖ βεβαίως ἀξίαν παντὸς σεβασμοῦ μεταφυσικὴν πλὴν τῶν ὁπαδῶν της, νομιμοποίησιν ὅμως τῆς πολιτείας πρὸς ἄσκησιν μιᾶς τοιαύτης ἀνταποδόσεως δὲν δύναται νὰ θεμελιώσῃ. Ἀληθῶς οὕτε τὸ ὑπὸ τῆς πολιτείας τεθειμένον δίκαιον ἔχει ἀπόλυτον ἀξίαν, οὔτε ἡ πολιτεία ἔχει τὴν ἀποστολὴν ἢ τὴν δύναμιν νὰ ἐπιτύχῃ ἄλλο τι μὲ τὰς κυρώσεις της ἀπὸ τὴν συμμόρφωσιν καὶ τὸν σεβασμὸν τῶν κοινωνῶν πρὸς τὴν ὑπ' αὐτῆς καθιδρυομένην καὶ προστατευομένην ἔννομον τάξιν. Τέλος ἡ ἀνταπόδοσις νοουμένη ὡς μέσον ἐξίλασμοῦ τοῦ δράστου, καθ' ἃ ἐν τῇ νεωτέρᾳ γερμανικῇ ἐπιστήμῃ πολλὰ ὥς ὑποστηρίζεται, εἰς οὐδὲν βοηθεῖ τοὺς ὁπαδούς της. Ἐν πρώτοις εἶναι φανερόν, ὅτι ἐξίλασμός, δηλ. κάθαρσις ἀπὸ τοῦ ἠθικὸν στίγμα, ὅπερ διὰ τῆς παραβάσεως τοῦ νόμου ἐνεκόλαψεν εἰς ἑαυτὸν ὁ δράστης καὶ ἀπελευθέρωσις ἀπὸ τὴν ὑπαιτίως προκληθεῖσαν ἠθικὴν μείωσιν τῆς προσωπικότητός του ἀποτελεῖ ἐξ ὀλοκλήρου προσωπικὴν ὑπόθεσιν τοῦ ὑπαίτιου τοῦ ἐγκλήματος ἀνεπίδεκτον οἰουδήποτε ἔξωθεν καταναγκασμοῦ, ἐπομένως καὶ τοῦ διὰ τῆς ποινῆς. Ἐπειτα ἂν ὁ δράστης μετανοήσῃ εἰλικρινῶς, τότε ἐπιβολὴ κατ' αὐτοῦ ποινῆς ὡς ἐξίλασμοῦ στερεῖται νοήματος. Ἀλλὰ καὶ περαιτέρω, ἂν ἡ ἀνταπόδοσις ὡς σκοπὸς τῆς ποινῆς δὲν ἀρκεῖ κατ' ἑαυτὴν πρὸς στήριξιν τῆς δημοσίας ποινῆς, τότε καὶ ἡ ἐκ μέρους τοῦ τιμωρουμένου τυχὸν ἀποδοχὴ τοῦ ἐν τῇ ἀνταποδοτικῇ ποινῇ κακοῦ πάλιν δὲν ἀποτελεῖ τῇ ἀληθείᾳ ἐξίλασμόν, ἀνεξαρτήτως τοῦ ὅτι τοιαύτη τις μὴ γνησίᾳ ἐξίλαστικῇ λειτουργίᾳ τῆς ποινῆς δύναται κάλλιστα νὰ ὑπάρξῃ καὶ ἐν ἀποδοχῇ ὑπὸ τοῦ τιμωρουμένου ποινῆς διωκούσης τὴν πρόληψιν, οὐχὶ τὴν ἀνταπόδοσιν¹.

2. Ἡ ἀνταπόδοσις δὲν εἶναι οὔτε πρακτικῶς ἱκανοποιητικὴ, καθ' ὅσον ἀδυνατεῖ νὰ παράσχῃ ἀσφαλὲς πως κριτήριον πρὸς ἀλύψιν τῶν ἀναγκῶν τῆς ἑξατομικένσεως τῆς ποινικῆς μεταχειρίσεως διὰ καθορισμοῦ τῆς in concreto ἁρμοζούσης ποινῆς, ἂφ' οὗ αὐστηρὰ ἀναλογία μεταξὺ τοῦ μεγέθους τῆς ποινῆς καὶ τῆς βαρύτητος τοῦ κρινομένου συγκεκριμένου ἐγκλήματος εἶναι πρακτικῶς ἀνέφικτος. Ἀλλ' οὔτε καὶ καθορισμὸς ἀπλῶς ἐνὸς ἀνωτά-

1. Περὶ τῆς θεωρητικῆς ἀνεπαρκείας τῆς ιδέας τῆς ἀνταποδόσεως ἡ τοῦ ἐξίλασμοῦ ἰδε νεοστὶ καὶ Nowakowski, Freiheit, Schuld, Vergeltung ἐν Festschrift f. Theodor Rittler, 1957, σελ. 60 ἐπ., 67 ἐπ., 86 ἐπ.

του και ἐνὸς κατωτάτου ὁρίου καθαρῶς ἀνταποδοτικῆς ποινῆς ἐν συγκεκριμένη τινὶ περιπτώσει εἶναι σοβαρῶς ἐπιδιώξιμος. Ὅταν δὲ οἱ ὁπαδοὶ τῆς ἀνταποδόσεως προβάλουν κατὰ τῆς ἰδέας τῆς προλήψεως (γενικῆς ἢ ἐιδικῆς), ὅτι συνελθὺς ἐφαρμογὴ των δύνανται νὰ ἀγάγῃ εἰς ἐπιβολὴν βαρυτάτων ποινῶν καὶ διὰ πράξεις ἥττονος σημασίας, παρατηροῦμεν: α) ὅτι ἐν τῇ φύσει τῆς προληπτικῆς ποινῆς ὡς συνθέσεως γενικῆς καὶ ἐιδικῆς προλήψεως κεῖται ὁ στοχασμὸς καὶ τῆς βαρύτητος τοῦ ἐγκλήματος μὲ τὴν διαφορὰν μόνον, ὅτι ἐδῶ ἡ βαρύτης δὲν εἶναι ὁ ἀκαμπτὸς καὶ μοναδικὸς γνώμων προσδιορισμοῦ τοῦ μεγέθους τῆς ποινῆς, ὡς συμβαίνει διὰ τὴν ἀνταπόδοσιν, ἀλλὰ στοιχεῖον *συνεκτιμώμενον* μὲ τὴν ὅλην ποιότητα τοῦ δράστου διὰ τὸν καθορισμὸν μιᾶς *ὄντως δικαίας ποινῆς*. β) ὅτι οὐδεὶς ποτὲ ὁπαδὸς τῆς προληπτικῆς ποινῆς ὑπεστήριξε, ὅτι ἀποστολὴ τοῦ Ποινικοῦ Δικαίου εἶναι ἡ πρόληψις νέων ἐγκλημάτων ἀντὶ πάσης τιμῆς¹. Διότι ἀληθῶς δικαία προληπτικὴ ποινὴ δὲν εἶναι ἀπλῶς ἡ *φυσικῶς ἀπαραίτητος* διὰ τὴν πρόληψιν ποινῇ, ἀλλὰ ἡ *κοινωνικῶς ἀπαραίτητος* πρὸς ἐξυπηρέτησιν τοῦ *κοινῆς συμφέροντος* διὰ τῆς προλήψεως νέων ἐγκλημάτων. Ὅσάκις, ἐπομένως, ἡ πρόληψις πρόκειται νὰ ἐξαγορασθῇ διὰ *θυσίας* τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος καὶ τῆς ἐλευθερίας της *σημαντικῶς ὑπερτέρας*, τότε ἡ προληπτικὴ ποινὴ παύει νὰ εἶναι *νομικῶς ἀναγκαία*, νὰ ἔχῃ δηλ. ἀξίαν διὰ τὴν κοινωνικὴν διόλκτητα, καθ' ὅσον παύει νὰ ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν ἐν τῇ πολιτικῇ κοινωνίᾳ καθιδρυμένην τάξιν ἀξιών, παύει τοιούτεσι νὰ ἐξυπηρετῇ τὸ κοινῆς συμφέρον. Ἄλλως τε καὶ ἡ σκόπιμος χρῆσις τῶν μέτρων ἀσφαλείας ἔχει τὰ αὐτὰ ὅρια τοῦ νομικῶς δέοντος. Προσδιορισμὸν ὅμως τοῦ μεγέθους τῶν ἀναγκαίων ἐπεμβάσεων εἰς τὴν σφαῖραν τῶν ἐννόμων ἀγαθῶν τοῦ ὑποβαλλομένου εἰς τὸ μέτρον ἀσφαλείας αὐτοῦ οὔτε διεκδικεῖ οὔτε δύναται νὰ παράσχω ἡ ἀνταπόδοσις. Ὡς λοιπὸν ἐπὶ τῶν μέτρων ἀσφαλείας ἐπιτυγχάνομεν *δικαίαν μεταχείρισιν* τοῦ ἐγκληματήσαντος ἀνευ τῶν ὑπηρεσιῶν τῆς ἀνταποδόσεως, κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ ἐπὶ ποινῆς δυνάμεθα νὰ παραιτηθῶμεν ἀβλαβῶς τῶν ὑπηρεσιῶν της καὶ νὰ φθάσωμεν εἰς ποινικὸν κολασμὸν *ὄντως δίκαιον*, ἅτε κατατείνοντα βασικῶς εἰς τὴν παρὰ τῷ τιμωρουμένῳ καὶ τοῖς ἄλλοις τόνωσιν τῶν ἀντιπάλων πρὸς τὸ ἐγκλημα κοινωνικῶν διαθέσεων τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς. Τοῦτο δὲ ἀκριβῶς εἶναι καὶ τὸ καλῶς νοούμενον συμφέρον τοῦ ὑπαιτιοῦ τοῦ ἐγκλήματος, καθ' ὅσον οὕτω ὑποβοηθεῖται πρὸς τὴν ἐν τῷ κοινωνικῷ βίῳ ἐπανεξέλιξιν του.

3. Ἐν τέλει πρέπει νὰ σημειωθῇ, ὅτι ἡ τὴν βάσιν τῆς ὅλης ρυθμίσεως τοῦ ποινικοῦ κολασμοῦ ἐν τῷ ἡμετέρῳ ποινικῷ κώδικι ἀποτελοῦσα πλατωνικὴ σκέψις περὶ συνθέσεως ἐν τῇ ποινῇ τῆς γενικῆς καὶ ἐιδικῆς προλήψεως ἀποτελεῖ καὶ τὴν βασικὴν θέσιν τῆς Ἑλληνικῆς Ὁρθοδοξίας. Πράγματι ὁ Μέ-

1. Ἰδε ὁρθῶς τονίζοντα τὸ σημεῖον τοῦτο Nowakowski, σελ. 64 ἐπ.

γας Βασίλειος (ἐν ἐπιστολῇ πρὸς Ἀνδρόνικον τὸν Ἡγεμόνα) γράφει : « Ἐκεῖνο δὲ ἐπὶ πᾶσιν εἰπεῖν ἀναγκαῖον, ὅτι τοὺς *ὀτιοῦν ἀδικούντας οὐχ ὑπὲρ τῶν ἤδη γεγεννημένων κολάζομεν* (τίς γὰρ ἂν γένοιτο μηχανὴ μὴ γεγενῆσθαι τὰ πεπραγμένα;) ἄλλ' ὅπως ἂν : ἡ αὐτοὶ πρὸς τὸ λοιπὸν ἀμεινούντες γένοιτο ἢ ἐτέροις ὑπάρξειαν τοῦ σωφρονεῖν παράδειγμα »¹.

Γ. Καὶ ἤδη ἐρωτᾶται : νομιμοποιεῖται ἄραγε ἡ πολιτεία εἰς χρῆσιν τῆς ποινῆς πρὸς ἐκδήλωσιν κατ' οἰκείαν κρίσιν ἀποδοκιμασίας κατὰ τοῦ δράστου τοῦ ἐγκλήματος ὡς προσωπικότητος ἢ μήπως προϋπόμεσις τοῦ διὰ τῆς ποινῆς νομικοῦ ψόγου εἶναι ἡ κατάφασις τῆς ἐλευθερίας τῆς ἀνθρωπίνης βουλήσεως ; Οἱ Ἴταλοι θετικισταὶ καὶ τινες ὁπαδοὶ τῆς *Défense Sociale* — ἐν τούτῳ σύμφωνοι μὲ τοὺς πλείστους ὁπαδοὺς τῆς ἀνταποδόσεως — ὑποστηρίζουν, ὅτι προϋπόμεσιν τοῦ ποινικοῦ κολασμοῦ ἀποτελεῖ ἡ παραδοχὴ τοῦ δόγματος τῆς ἐλευθερίας τῆς βουλήσεως. Διὸ οἱ μὲν ὁπαδοὶ τῆς ἀνταποδόσεως τασσόμενοι μὲ τὸν *Indeterminismus*, δηλ. καταφάσκοντες τὴν ἀντίληψιν, ὅτι ἡ βούλησις τοῦ ἀνθρώπου ἀποτελεῖ ἀρχὴν ἐλευθέραν εἰς τὸν ὅρον τῶν γεγονότων, ὅτι δηλ. ὁ ἀνθρωπος δύναται νὰ θελήσῃ ἐξ ἴσου τι ἢ τὸ ἀντίθετον τούτου, *καταφάσκουν καὶ τὴν ποινὴν* ὡς ἐκδήλωσιν ἀποδοκιμασίας τοῦ δράστου ὑπὸ τῆς ἐννόμου τάξεως καὶ δὴ *ποσσομένην ἐν ἀναλογίᾳ τοῦ βαθμοῦ* τῆς τοιαύτης ἠθικῆς εὐθύνης του. Οἱ δὲ Ἴταλοι θετικισταὶ τασσόμενοι μὲ τὸν *Determinismus*, δηλ. ἀποφάσκοντες τὴν ὡς ἄνω ἐλευθερίαν τῆς βουλήσεως τοῦ ἀνθρώπου, καταλήγουν εἰς ἀπόκρουσιν τῆς ποινῆς ὡς ἀντεγκληματικῆς κυρώσεως καὶ ὑποστηρίζουν τὴν διαμόρφωσιν τοῦ Ποινικοῦ Δικαίου εἰς δίκαιον κυρώσεων ἄνευ κολαστικοῦ χαρακτῆρος, δηλ. εἰς δίκαιον ἀπλῶν μέτρων ἀσφαλείας ἐν εὐρείᾳ ἐννοίᾳ.

Τὸ ἀληθὲς ἐν τούτοις εἶναι, ὅτι ὁ ποινικὸς καταλογισμὸς (ἐπομένως δὲ καὶ ὁ ποινικὸς κολασμὸς) οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει μὲ τὴν καθαρῶς μεταφυσικὴν ἔριδα μεταξὺ *Determinismus* καὶ *Indeterminismus*. Πράγματι ὁ ποινικὸς καταλογισμὸς εἶναι *νομικὴ* οὐχὶ ἠθικὴ ἀποδοκιμασία τοῦ δράστου, σημαίνει δηλ. οὐχὶ ἀποδοκιμασίαν τῆς συνειδήσεως στηριζομένην εἰς τὸ *ἀτομικὸν* τοῦ δράστου δύνασθαι, ἀλλ' ἀποδοκιμασίαν τῆς ἐννόμου τάξεως διὰ τὴν μὴ συμμόρφωσιν τοῦ δράστου πρὸς τὰς προσταγὰς τοῦ δικαίου, ἐχούσας ἐν ὧσιν τὸ δύνασθαι τοῦ μέσου *κοινωνικοῦ ἀνθρώπου*. Ἐπομένως ὁ ποινικὸς καταλογισμὸς οὐδὲν ἄλλο ἀποτελεῖ εἰμὴ τὴν κρίσιν, ὅτι ὁ δράστης *ἠνώχρησε τὴν συμ-*

1. Migne, Patr. gr., τόμ. 32, c. 522-523, ἐπιστολὴ PIB'. Πρβλ. σχετικῶς καὶ τὸ χωρίον Πλάτωνος ἐν Γοργίᾳ (525, B) : « Προσῆκει δὲ παντὶ τῷ ἐν τιμωρίᾳ ὄντι ὑπ' ἄλλου ὀρθῶς τιμωρουμένῳ, ἢ βελτίονι γίνεσθαι καὶ ὀνίνασθαι ἢ παραδειγματίζειν τοῖς ἄλλοις γίνεσθαι, ἵνα ἄλλοι ὀρώντες πάσχοντα ἢ ἂν πάσῃ φοβούμενοι βελτίους γίνωνται ».

περιφορὰν αὐτοῦ (δηλ. προσδιώρισε καὶ κατηύθυνε τὰ βουλήματα αὐτοῦ) ἀντιθέτως ἀπὸ τὴν συμπεριφορὰν, τὴν ὁποίαν ὁ συνήθης καὶ φιλόνομος πολίτης, ὁ πνευματικῶς ὥριμος καὶ ὑγιής, *καπορθώνει νὰ τηρῇ* καὶ τὴν ὁποίαν συμπεριφορὰν τὸ δίκαιον ἀναμένει καὶ ἀξιοῖ ἀπὸ πάντα ἀνθρώπων πνευματικῶς ὥριμον καὶ ὑγιᾶ ζῶντα ὑπὸ τὸ κράτος καὶ τὴν σκέπην του, ἀπὸ πάντα τουτέστιν ἀνθρώπων ἔχοντα τὴν *καλονικότητα* ἐκείνην τῆς προσωπικότητος, ἣτις καθιστᾷ ἐφικτὴν εἰς τὸν μέσον κοινωνικὸν ἀνθρώπων τὴν συμμόρφωσιν πρὸς τὰς προσταγὰς τοῦ δικαίου¹.

Δ. Καὶ τὸ συμπέρασμα εἶναι, ὅτι ἡ ποινὴ ὁρθὸν εἶναι νὰ παραμείνῃ ὡς ἡ *βασικὴ ἀντεγκληματικὴ κώρυσις*, διώκουσα τὴν γενικὴν ἄμειν καὶ εἰδι-

1. "Ἴδε Γενικὰς Ἀρχάς, § 58, III, σελ. 206 ἐπ. "Ἴδε ἐπίσης Nowakowski, ἐνθ' ἀνωτέρω, σελ. 64 ἐν τέλει τοῦ ἀριθ. II καὶ σελ. 71 ἐπ. καὶ 88, ὑποστηρίζοντα τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ νομικοῦ φύγου καὶ τῆς ἐπ' αὐτοῦ θεμελιουμένης ποινικῆς εὐθύνης ἀπὸ τὴν ἔριδα μεταξὺ Determinismus καὶ Indeterminismus. Περί τῆς ὅλης δὲ ἐπὶ τοῦ θέματος ἐν τῷ Ποινικῷ Δικαίῳ θεωρητικῆς ἔριδος βλέπε ἐκ τῶν παρ' ἡμῖν ἐκτενέστερον ἐν τῇ μονογραφίᾳ Γ. Μαγκάκη, Ὁ καταλογισμὸς εἰς τὸ Ποινικὸν Δίκαιον, 1962, σελ. 53 ἐπ., 68 ἐπ. Ἡ θέσις δὲ αὐτοῦ ἔναντι τοῦ προβλήματος εἶναι, ὅτι τὸ δύνασθαι τοῦ μέσου κοινωνικοῦ ἀνθρώπου ὡς θεμέλιον τοῦ νομικοῦ φύγου ἐν ἐσχάτῃ ἀναλύσει δὲν εἶναι ἀνεξάρτητον ἀπὸ τὴν ἔριδα μεταξὺ Determinismus καὶ Indeterminismus, ἀλλ' ἀντιθέτως στηρίζεται ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως τοῦ Indeterminismus, διότι κατὰ τὸν συγγραφεὰ τοῦτον καὶ ἡ νομικὴ μομφὴ προϋποθέτει πάντως ἀτομικὸν τοῦ δράστου δύνασθαι, ἀλλῶς δὲ καὶ μόνον τὸ δύνασθαι τοῦ μέσου κοινωνικοῦ ἀνθρώπου μᾶς βοηθεῖ εἰς τὸ νὰ διαπιστώσωμεν καὶ τὸ ἀτομικὸν τοῦ δράστου δύνασθαι, χωρὶς νὰ παρίσταται ἀνάγκη τῆς in concreto διακριβώσεως αὐτοῦ, ἣτις εἶναι ψυχολογικῶς ἀδύνατος. Καὶ ὁ ἡμέτερος δηλ. συγγραφεὺς ἀναγνωρίζει μὲν τὴν διαφορὰν μεταξὺ νομικοῦ καὶ ἠθικοῦ φύγου ταύτην ὅμως περιορίζει ἀπλῶς εἰς τὴν διαφορὰν τοῦ ὑποκειμένου τῆς μομφῆς, ἐξ ἧς διαφορᾶς καθορίζεται καὶ τὸ ἀντικείμενον τῆς μομφῆς (νομικὴ μομφή: ἡ ὑπὸ τῆς πολιτείας ἐκφερομένη καὶ στρεφόμενη κατὰ τῆς κοινωνικῆς προσωπικότητος: ἠθικὴ μομφή: ἡ ὑπὸ τῆς ἀτομικῆς ἠθικῆς συνειδήσεως ἐκφερομένη καὶ στρεφόμενη κατὰ τῆς ἠθικῆς ἡ ἠθικοκοινωνικῆς προσωπικότητος). Οὕτω πῶς κατὰ τὸν Μαγκάκην ἡ νομικὴ μομφὴ διαφέρει τῆς ἠθικῆς μομφῆς οὐχὶ ὡς πρὸς τὸ ὅτι δὲν ἔχει ἀνάγκην τῆς ὑποθέσεως τοῦ Indeterminismus, ἀλλ' ὡς πρὸς τὸν τρόπον, καθ' ὃν ὑπερνικᾷ τὴν ἀδυναμίαν τῆς in concreto διαγνώσεως τοῦ ἀτομικοῦ δύνασθαι τοῦ δράστου. Ἡ προσπάθεια ὅμως, αὕτη τοῦ Μαγκάκη συναγωγῆς τοῦ ἀτομικοῦ δύνασθαι ἀπὸ τὸ δύνασθαι τοῦ μέσου κοινωνικοῦ ἀνθρώπου φαίνεται μοι ἥκιστα πειστικὴ. Διότι εἰς τὸ δύνασθαι τοῦ μέσου κοινωνικοῦ ἀνθρώπου προσφεύγομεν ἀκριβῶς διὰ νὰ τονίσωμεν τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ Ποινικοῦ Δικαίου ἀπὸ τὰς ὑποθέσεις τοῦ Indeterminismus καὶ Determinismus. Ὅταν ὅμως θέσωμεν — ὡς πράττει ὁ Μαγκάκης — τὸν Indeterminismus ὡς θεμέλιον καὶ τοῦ νομικοῦ φύγου, τότε παρέλκει προδήλως οἰαδήποτε ἀναδρομὴ εἰς τὸ δύνασθαι τοῦ μέσου κοινωνικοῦ ἀνθρώπου. Ἄν δὲ πάλιν ἀμφιβάλλωμεν, ἂν οἱ ὅμοι τῆς μεταφυσικῆς μας πίστεως εἶναι πράγματι ἱκανοὶ νὰ βαστάσουν τὴν εὐθύνην ἀπονομῆς ἀνθρωπίνης δικαιοσύνης, τότε διατὶ προσφεύγομεν εἰς μεταφυσικὰς ὑποθέσεις;

κὴν πρόληψιν τῶν ἐγκλημάτων. Εἶναι δὲ ἡ διὰ τῆς ποινῆς προσωπικὴ ἀποδοκιμασία τοῦ δράστου ὑπὸ τῆς ἐννόμου τάξεως χρήσιμος καὶ διὰ τὴν εἰδικὴν πρόληψιν, διότι αὕτη ἀσκουμένη τυχὸν μόνον διὰ μέτρων ἀσφαλείας — διὰ κυρώσεων δηλ. ἄνευ κολαστικοῦ χαρακτήρος — θὰ ὠδήγει μοιραίως εἰς χαλάρωσιν τῆς πρὸς κοινωνικὴν διαβίωσιν προσπάθειας τοῦ ατόμου συνεπείᾳ καταλύσεως τοῦ συναισθήματος τῆς εὐθύνης διὰ τὰς ἰδίας αὐτοῦ πράξεις. Λέγομεν ὅμως, ὅτι ἡ ποινὴ πρέπει νὰ διατηρηθῇ ὡς *βασική*, οὐχὶ ἀποκλειστικὴ ἀντεγκληματικὴ κύρωσις. Διότι πάντως ὁ ποινικὸς κολασμὸς ἔχει ἀνάγκην συμπληρώσεως — εἰς μείζονα ἢ ἐλάσσονα ἔκτασιν καὶ ὑπὸ ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν μορφήν — δι' ἄλλων κυρώσεων ἄνευ κολαστικοῦ χαρακτήρος.

Μὲ τὴν παρατήρησιν ὅμως ταύτην εἰσήλθομεν ἤδη εἰς τὸ ἔδαφος τοῦ *δευτέρου κεντρικοῦ σημείου* τῆς ἡμετέρας ἐνασχολήσεως.

III

Τὸ σημεῖον τοῦτο δηλ. — ὡς γνωρίζομεν ἤδη — εἶναι πῶς πρέπει νὰ διαμορφωθῇ *ἐν τῷ νόμῳ* ἡ μεταξὺ ποινῶν καὶ μέτρων ἀσφαλείας *κατανομή* τῆς ποινικῆς μεταχειρίσεως πρὸς λελογισμένην ἀντιμετώπισιν τοῦ ἐπικινδύνου τῆς προσωπικότητος τοῦ δράστου.

A. Ἐν πρώτοις παρατηροῦμεν, ὅτι ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς περιπτώσεις τῆς συνήθους ἐγκληματικῆς προσωπικότητος ἀρχοῦν αἱ παραδεδομέναι συνήθεις κύρια ποινὰ μετὰ τῶν παρεπομένων ποινῶν καὶ τῶν γενικῶν μέτρων ἀσφαλείας¹, καθόσον εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας πρὸς ἀντιμετώπισιν τοῦ ἐπικινδύνου τοῦ δράστου ἀρκεῖ ἡ καθιέρωσις βασικῶν πλαισίων ποινῆς ἀρκοῦντος *εὐρέων*, ὥστε ἐντὸς αὐτῶν νὰ καθίσταται δυνατὴ ἡ προσαρμογὴ τῆς ποινῆς ὑπὸ τοῦ δικαστοῦ ἐν ὅψει τόσον τῆς βαρύτητος τοῦ ἐγκλήματος, ὅσον καὶ τῆς ποινικῶς διαφερούσης ποιότητος τοῦ ἐγκληματίου. Τὸ κύριον, ἐπομένως, θέμα καὶ τὸ βασικὸν πρόβλημα, ὅπερ ἀνάγεται εἰς τὸ ὑπὸ ἐξέτασιν δευτέρου κεντρικοῦ σημείου τοῦ ἡμετέρου λόγου εἶναι ἡ *ιδιάζουσα μεταχείρισις* ὠρισμένων *εἰδικῶν κατηγοριῶν ἐγκληματιῶν* κοινῇ πλέον ἐν τῇ ἐπιστήμῃ καὶ ταῖς νομοθεσίαις ἀνεγνωρισμένων, δηλ. τῶν καθ' ἑξῆς ἢ καθ' ἐπάγγελμα ἐγκληματιῶν, τῶν ψυχικῶς ἀνωμάλων ἡλαττωμένης διὰ τὸν καταλογισμὸν ἱκανότητος, τῶν ἀκαταλογίστων ἐπικινδύνων δὲ εἰς τὴν δημοσίαν ἀσφάλειαν, τῶν φυγοπόνων καὶ ρεπόντων πρὸς αἵτατον βίον, τῶν ἀλκοολικῶν καὶ τοξικομανῶν καὶ τῶν ἀνηλίκων ἐγκληματιῶν.

1. Ἴδε Π.Κ. ἄρθρα : 52 (κάθειρξις), 53 (φυλάκις), 55 (κράτησις), 57 (ποιναὶ εἰς χρήμα), 59 - 64 (ἀποστέρησις τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων), 67 (ἀπαγόρευσις ἀσκήσεως ἐπαγγέλματος), 68 (δημοσίευσις τῆς καταδικαστικῆς ἀποφάσεως), 73 (ἀπαγόρευσις διαμονῆς), 74 (ἀπέλασις ἀλλοδαποῦ), 76 (δήμευσις).

Β. Ἐκ τῶν κατηγοριῶν τούτων πάλιν ὡς πρὸς μὲν τοὺς ἀνηλίκους πάντες εἶναι σήμερον ἐν τῇ ἐπιστήμῃ σύμφωνοι καὶ τὴν ἀποψιν ταύτην ἀκολουθεῖ σαφῶς καὶ ὁ ἡμέτερος Ποινικὸς Κώδιξ, ὅτι πρέπει νὰ υποβάλλωνται εἰς ἰδιάζουσιν μεταχειρίσιν *ἐντελῶς διάφορον* ἀπὸ τὴν ποινικὴν μεταχειρίσιν τῶν ἐνηλίκων (ἴδε ἄρθρ. Π.Κ. 54 καὶ 121-129) καὶ τοῦτο διότι : α) ὁ ἀνήλικος δὲν εἶναι ἀπλῶς μικρογραφία τοῦ ἐνηλίκου, ἀλλὰ ἀνθρωπίνη ὑπαρξίς ἰδιόρρυθμος μὲ ἰδικὴν του λογικὴν καὶ ἰδικὴν του ἥθικην εἰς τρόπον, ὥστε κατὰ τὰς περιστάσεις ἡ ἀντίδρασις τοῦ ἀνηλίκου ἔναντι τοῦ ἐξωτερικοῦ περιβάλλοντος (φυσικοῦ ἢ κοινωνικοῦ) εἶναι ἐντελῶς διάφορος ἀπὸ τὴν ὑπὸ παρομοίας περιστάσεις ἀντίδρασιν τοῦ ἐνηλίκου· β) τὸ ἔγκλημα τοῦ ἀνηλίκου *συνήθως* ὀφείλεται εἰς κοινωνικούς συντελεστὰς (κακὴν ἀνατροφὴν, φθοροποιὸν οἰκογενειακὸν περιβάλλον) ἢ παθολογικούς· γ) ὁ ἀνήλικος εἶναι προσωπικότης ἐν τῷ γίνεσθαι ὑπάρχει ὡς ἐκ τούτου σχεδὸν βεβαιότητος, ὅτι διὰ καταλλήλου μεταχειρίσεως δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ κοινωνικὴ ἀναμόρφωσις καὶ διαπαιδαγώγησις αὐτοῦ, ἥτις καὶ ἀποτελεῖ τὴν *ἀποκλειστικὴν ὁδηγὸν σκέψιν* ἐν τῇ μεταχειρίσει τῶν τε παίδων καὶ ἐφήβων.

Γ. Ὡς πρὸς δὲ τὰς κατηγορίας τῶν ἀκαταλογίστων, τῶν φυγοπόνων καὶ ρεπόντων πρὸς ἄτακτον βίον καὶ τῶν ἀλκοολικῶν καὶ τοξικομανῶν ὁμοφωνία ἐν ταῖς νομοθεσίαις ὑπάρχει, ὅτι ἐνδεδειγμένη εἶναι ἡ ἀντιμετώπισις αὐτῶν διὰ μέτρων ἀσφαλείας εἴτε πρὸς ἀναπλήρωσιν εἴτε πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ποινικοῦ κολασμοῦ. Τὴν ὁδὸν δὲ ταύτην ἀκολουθεῖ καὶ ὁ ἡμέτερος Ποινικὸς Κώδιξ (ἴδε ἄρθρ. 69-72).

Δ. Τὸ θέμα ὅμως ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὑπάρχει *βασικὴ διαφορὰ ἀπόψεων* καὶ τὸ ὁποῖον ἐμφανίζει θεμελιῶδες ἐνδιαφέρον ἀπὸ τῆς σκοπιᾶς τῆς παρούσης *ἀναπτύξεως* εἶναι ἡ μεταχειρίσις τῶν ψυχικῶς ἀνωμάτων ἡλαττωμένης διὰ τὸν καταλογισμὸν ἱκανότητος ἐπικινδύνων δὲ εἰς τὴν δημοσίαν ἀσφάλειαν ἐγκληματιῶν ἀφ' ἑνὸς καὶ τῶν καθ' ἕξιν ἢ κατ' ἐπάγγελμα ὁμοίως ἐπικινδύνων ἐγκληματιῶν ἀφ' ἑτέρου.

1. Οἱ πρῶτοι ἀποτελοῦν τὸ δυσχερέστερον νομοθετικὸν πρόβλημα τῆς ποινικῆς μεταχειρίσεως. Διότι ἡ μὲν ἡλαττωμένη πρὸς καταλογισμὸν ἱκανότητος τῶν καθ' ἑαυτὴν λαμβανομένη συνηγορεῖ ὑπὲρ τῆς ἐπιβολῆς κατ' αὐτῶν συνήθους ποινῆς ἡλαττωμένης. Ἀφ' ἑτέρου ὅμως τὰ ἄτομα ταῦτα εἶναι ἐγκληματικάι προσωπικότητες *λίαν ἐπικινδύνοι* διὰ τὴν δημοσίαν ἀσφάλειαν.

2. Ἡ κατηγορία ἐξ ἄλλου τῶν καθ' ἕξιν ἢ κατ' ἐπάγγελμα ἐγκληματιῶν περιλαμβάνει τὰ κατ' ἐξοχὴν *ἀντικοινωνικά στοιχεία*. Οἱ καθ' ἕξιν ἐγκληματαί εἶναι ἄτομα ὑπείκοντα εἰς ἐρριζωμένην πρὸς τὸ ἔγκλημα ροπὴν, ἀποτελεσμα ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τῆς ἀλληλεπιδράσεως ἐμφύτου ἰδιοσυστάσις καὶ

συνθηκῶν τοῦ κοινωνικοῦ βίου. Οἱ δὲ κατ' ἐπάγγελμα ἐγκληματίαι εἶναι οἱ συστηματικοὶ καὶ συνειδητοὶ πολέμοι τῆς ἐννόμου τάξεως.

Ε. Αἱ πλείους ξέναι νεώτεραι νομοθεσίαι τόσον διὰ τοὺς ψυχικῶς ἀνωμάλους ἢ λαττωμένους ἰκανότητος διὰ τὸν καταλογισμόν, ὅσον καὶ διὰ τοὺς καθ' ἕξιν ἢ κατ' ἐπάγγελμα ἐγκληματίας καθιεροῦν *δυσδικὸν σύστημα* ἀντεγκληματικῶν κυρώσεων *σωρευτικῶς* ἐπιβαλλομένων καὶ δὴ:

1) Ὡς πρὸς τοὺς *ψυχικῶς μὲν ἀνωμάλους*: ποινὴν ἡλαττωμένην ἐν ὧν τοῦ τελεσθέντος ἐγκλήματος καὶ μετὰ τὴν ἐκτίσιν αὐτῆς περιορισμὸν ἀπολύτως ἀορίστου διαρκείας εἰς θεραπευτικὸν κατὰστημα ὡς μέτρον ἀσφαλείας.

2) Ὡς πρὸς τοὺς καθ' ἕξιν δὲ ἢ κατ' ἐπάγγελμα ἐγκληματίας: ποινὴν συνήθη ἢ ἐπηρεζόμενην ἐν ὧν τοῦ τελεσθέντος ἐγκλήματος καὶ μετὰ τὴν ἐκτίσιν αὐτῆς ἀσφαλιστικὴν κράτησιν ἀορίστου διαρκείας ὡς μέτρον ἀσφαλείας.

Ἀντιθέτως ὁ Ἑλβετικὸς Ποινικὸς Κώδις ἀποκλίνει σημαντικῶς τῆς ρυθμίσεως ταύτης: 1) Διὰ μὲν τοὺς ψυχικῶς ἀνωμάλους προβλέπει ἐπίσης ἐπιβολὴν ποινῆς ἡλαττωμένης καὶ ἔγκλεισιν ἀπολύτως ἀορίστου διαρκείας εἰς θεραπευτικὸν κατὰστημα, δρίζει ὅμως ὅτι προηγεῖται ἢ εἰς τὸ θεραπευτικὸν κατὰστημα ἔγκλεισις, ἀναστελλομένης τῆς ἐκτελέσεως τῆς ποινῆς καὶ ὅτι μετὰ τὴν ὑπὸ τῆς ἀρμοδίας ἀρχῆς ἀπόφασιν περὶ παύσεως τοῦ περιορισμοῦ ἐν τῷ θεραπευτικῷ κατὰστημάτι ἀποφαίνεται ὁ δικαστής, ἐὰν καὶ ἐν τίνι μέτρῳ πρέπει νὰ ἐκτελεσθῇ καὶ ἡ ὑπ' αὐτοῦ καταγνωσθεῖσα καὶ ἀνασταλεῖσα ἡλαττωμένη ποινή. 2) Διὰ δὲ τοὺς καθ' ἕξιν ἢ κατ' ἐπάγγελμα ἐγκληματίας δρίζει, ὅτι ἡ καταγνωσθεῖσα συνήθης ποινὴ ἀντικαθίσταται δι' ἀσφαλιστικῆς κρατήσεως ἀορίστου διαρκείας.

Ζ. Ὁ ἑλληνικὸς Ποινικὸς Κώδις ἀκολουθεῖ *ιδίαν* καὶ *βασικῶς διάφορον* ὁδόν. Ἀναχωρεῖ δηλ. ἀπὸ τῆς κεντρικῆς σκέψεως, ὅτι ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ ἐγκληματίου ὑπέχοντος ποινικὴν εὐθύνην (ἅτε μὴ ἀκαταλογίστου) ἢ ἐπικίνδυνος *προσωπικότητος* τοῦ δράστου *δύναται* καὶ *πρέπει* νὰ ἀντιμετωπισθῇ διὰ *ποινῆς*, ἀφ' οὗ ταύτης — κατὰ τὰ προεκτεθέντα — κύριος ἀκριβῶς σκοπὸς εἶναι ἡ εἰδικὴ πρόληψις. Διὰ τοῦτο τόσον προκειμένου περὶ τῶν καθ' ἕξιν ἢ κατ' ἐπάγγελμα ἐγκληματιῶν, ὅσον καὶ περὶ τῶν ψυχικῶς ἀνωμάλων ἡλαττωμένης διὰ τὸν καταλογισμόν ἰκανότητος — ἐὰν οὗτοι εἶναι ἐπικίνδυνοι εἰς τὴν δημοσίαν ἀσφάλειαν — προβλέπει τὴν ἐπιβολὴν *ποινῆς ἰδιαζούσης* καὶ δὴ: διὰ μὲν τοὺς πρώτους κἀθειροῖν σχετικῶς ἀορίστου διαρκείας διὰ δὲ τοὺς ψυχικῶς ἀνωμάλους *περιορισμὸν σχετικῶς ἀορίστου διαρκείας* ἐντὸς ψυχιατρικῶν κατὰστημάτων ἢ ψυχιατρικῶν παραρημάτων τῶν φυλακῶν. Ὅριζι δὲ περαιτέρω, ὅτι παραλλήλως πρὸς τὴν καταδικὴν ταύτην εἰς περιορισμὸν καὶ ἐν τῇ αὐτῇ ἀποφάσει τὸ δικαστήριον προσδιορίζει καὶ *συνήθη*

ποινήν φυλακίσεως ή καθείρξεως, ήν προβλέπει ο νόμος διά τὸ τελεσθὲν ἔγκλημα καὶ ήτις συνήθως ποινή ἀντικαθιστᾷ τὴν ἰδιάζουσαν ποινήν τοῦ περιορισμοῦ, ἐὰν κριθῇ δικαστικῶς, ὅτι οὗτος δὲν εἶναι πλέον ἀναγκαῖος, ὁπότε καὶ ἀφαιρεῖται ἀπὸ τῆς ἐκτείας συνήθους ποινῆς ὁ διανυθεὶς χρόνος τοῦ περιορισμοῦ.

Ἡ ὡς ἄνω ρύθμισις τοῦ ἡμετέρου Κώδικος εἶναι ὄχι μόνον ἀπὸ ἐπόψεως ἀντεγκληματικῆς πολιτικῆς ἀπλουστερά καὶ σκοπιμωτέρα, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ νομικῆς δογματικῆς ἐπόψεως ἐνδεδειγμένη¹. Ἀπὸ ἀντεγκληματικῆς ἐπόψεως πράγματι ἀποφεύγει ἀφ' ἐνὸς μὲν τὸν ἄγονον doctrinarismus τοῦ δυνατικοῦ σωρευτικοῦ συστήματος (ποινὴ διὰ τὸ τελεσθὲν ἔγκλημα — μέτρον ἀσφαλείας διὰ τὸ ἐπικίνδυνον: ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ προσώπου), ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν ἐν τῇ ρυθμίσει τοῦ Ἑλβετικοῦ κώδικος ἀνεπίτρεπτον παραγνώρισιν τῶν ἀπαιτήσεων τῆς γενικῆς προλήψεως². Ἀπὸ δογματικῆς δὲ ἐπόψεως ἱκανοποιεῖ πλήρως, διότι οἰκοδομεῖται ἐπὶ τῆς ὀρθῆς σκέψεως, ὅτι ὁ ποινικὸς καταλογισμὸς πρωτίστως μὲν εἶναι ἀποδοκιμασία τοῦ δράστου δι' ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἔπραξε, δηλ. διὰ τὴν *ψυχοδυναμικὴν* τῆς *προσωπικότητός του* οὐχ ἥτιον ὅμως εἰς πολλὰς περιπτώσεις (καὶ τοιαῦται κατ' ἐξοχὴν χαρακτηριστικαὶ εἶναι ἀκριβῶς αἱ τῶν ψυχικῶς ἀνωμάλων καὶ τῶν καθ' ἕξιν ἡ κατ' ἐπάγγελμα ἐγκληματιῶν) ἡ ἀποδοκιμασία χωρεῖ βαθύτερον, περιλαμβάνουσα καὶ τὸ ἐπικίνδυνον τοῦ δράστου, συνιστᾷ τοιούστιν ἀποδοκιμασίαν τοῦ δράστου καὶ δι' ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον εἶναι, δηλ. διὰ τὴν *ψυχωστατικὴν* τῆς *προσωπικότητός* αὐτοῦ. Πράγματι ἡ μὴ συμμόρφωσις τοῦ δράστου εἰς τὰς προσταγὰς τοῦ δικαίου δυνατόν νὰ ὀφείλεται εἴτε: α) εἰς παροδικὴν χαλάρωσιν τοῦ ἄλλως κοινωνικοῦ τόνου τῆς *προσωπικότητός του*, εἴτε β) εἰς τὴν ἀντικοινωνικὴν ἢ μὴ κοινωνικὴν καθόλου κατεύθυνσιν τῆς *προσωπικότητός του*. Ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει εἶναι αὐτόδηλον, ὅτι ὁ δράστης ἀποδοκιμάζεται ἀπλῶς καὶ μόνον δι' ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἔπραξε· ἐν τῇ δευτέρᾳ ὅμως περιπτώσει ἡ ἀποδοκιμασία τοῦ δράστου *ἐπεκτείνεται* καὶ εἰς τὸ « ποῖος τις ἦν αἰεὶ ἡ ὥς ἐπὶ τὸ πολὺ », κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Ἀριστοτέλους. Οὕτω πως ὁσάκις μὲν ἀποκλείεται ὁ κυρίως καταλογισμὸς, δηλ. ἀποδοκιμασία τοῦ δράστου δι' ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἔπραξε, τότε τὸ ἐπικίνδυνον τυχὸν τῆς *προσωπικότητός του* δύναται νὰ ἀντιμετωπισθῇ μόνον διὰ μέτρον ἀσφαλείας, ὡς συμβαίνει διὰ τοὺς ἀκαταλόγιστους ἐγκληματίας τοὺς ἐπικινδύνους εἰς τὴν δημο-

1. Τοῦτο ἀναφορικῶς πρὸς τοὺς καθ' ἕξιν ἐγκληματίας συνομολογεῖται καὶ ὑπὸ συγγραφέων, οἵτινες — ἀντιθέτως πρὸς τὸν ἡμέτερον κώδικα — κατ' ἀρχὴν τάσσονται ὑπὲρ τῆς ἀνταποδοτικῆς ποινῆς. Ἴδε λ.χ. Jescheck, Das Menschenbild κλπ., σελ. 22 ἐπ. καὶ ἐν Ποιν. Χρονικοῖς, τόμ. II', σελ. 268 ἐπ.

2. Πρβλ. σχετικῶς καὶ Ν. Χωραφᾶ, Ἑλληνικὸν Ποιν. Δίκαιον, 1943, σελ. 183 ἐπ.

σίαν ασφάλειαν, οἵτινες παραμένουν μὲν ἀτιμώρητοι, ὑποβάλλονται ὅμως εἰς τὸ κατὰ τὰ ἄρθρα 69 καὶ 70 Π.Κ. μέτρον ἀσφαλείας, δηλ. τῆς φυλάξεως αὐτῶν εἰς δημόσιον θεραπευτικὸν κατάστημα. Ὅσακις, τοῦναντίον, ὁ δρᾶστης εἶναι ἀποδοκιμαστέος δι' ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ἔπραξε, τότε τὸ τυχὸν ἐπικίνδυνον τῆς προσωπικότητός του καθίσταται καὶ αὐτὸ ἀντικείμενον τοῦ καταλογισμοῦ εἰς τρόπον, ὥστε ὁ ἐπικίνδυνος δράστης ἀποδοκιμάζεται πλέον ὄχι μόνον ὡς πηγὴ τῆς τελεσθείσης ἀδικοπραγίας, ἀλλὰ καὶ ὡς ἐστία τροφοδοτοῦσα τὸν κίνδυνον νέων ἐγκλημάτων καὶ ἐπομένως ὡς *συνόλη προσωπικότης* κρίνεται ἄξιος δραστηκωτέρας ποινικῆς μεταχειρίσεως δι' ὑποβολῆς εἰς αὐστηροτέραν ποινήν¹.

IV

Καὶ ἤδη ἐρχόμεθα εἰς τὸ *τρίτον* τὸ καὶ τελευταῖον κεντρικὸν σημεῖον τῆς σημερινῆς ἐνασχολήσεώς μας, ἥτοι τὸ περὶ τῶν *ὁρίων τῆς δικαστικῆς ἐξατομικεύσεως* τῆς ποινικῆς μεταχειρίσεως.

Ἐφ' ὅσον δηλ. ἐν τῇ φύσει τοῦ *γραφτοῦ δικαίου* κεῖται, ὡς εὐστόχως διατυπώνει ὁ Πλάτων εἰς τοὺς Νόμους αὐτοῦ (Θ' 875, D), ὅτι « τὸ μὲν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὀρθὸν καὶ βλέπει, τὸ δ' ἐπὶ πᾶν ἀδυνατεῖ », κατ' ἀνάγκην ἀνακύπτει τὸ θεμελιῶδες ἐρώτημα: « ποῖα δὴ νομοθετητέον καὶ ποῖα ἀποδοτέον κρίνειν τοῖς δικαστηρίοις ». Ἡ ἐν τῷ νόμῳ ρητὴ πρόβλεψις διασφαλίζει βεβαίως σταθερότητα καὶ ὁμοιομορφίαν κρίσεως, ἐξασφαλίζουσα τὴν ἐξάσκησιν τοῦ ἀτόμου ἀπὸ τὸν νόμον καὶ οὐχὶ ἀπὸ ἀνθρώπους. Ἡ γενικεύουσα ὅμως αὕτη θεώρησις ἀντιπαρέρχεται τὴν ἀτομικότητα τοῦ κρινομένου ἀνθρώπου ἐν τῇ συνόλῃ αὐτοῦ ἐμπειρικῇ ὑποστάσει, καθὼς ἐπίσης τὰς ἰδιαιτέρας ἐκάστοτε συνθήκας τῆς ἐγκληματικῆς περιπτώσεως, ἀντιπαρέρχεται δηλ. στοιχεῖα τῶν ὁποίων ἡ στάθμισις κατ' ἀνάγκην μόνον μὲ τὴν δεσμεύουσαν τὸ ἄτομον πρὸς τὰς ἀξιολογήσεις τῆς κοινωνίας καὶ τῶν ὁργάνων της, δηλ. μὲ τὴν ἐξατομικεύσιν τῆς ποινικῆς μεταχειρίσεως ὑπὸ τοῦ δικαστοῦ, δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ. Οὕτω πῶς αἱ *δύο πνευματικαὶ τάσεις*, αἱ ὁποῖαι διατρέχουν τὸ δίκαιον ὡς ρυθμὸν τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, δηλ. ἡ γενικεύσις καὶ ἡ ἐξατομικεύσις, ἀποτελοῦν τὰ *μέσα* τῆς ἐν δεδομένῃ τινι πολιτικῇ κοινωνίᾳ ἀναγκαίας *ἐξισορροπήσεως* μεταξὺ ἐλευθερίας καὶ δεσμεύσεως τοῦ ἀτόμου ἐν ὅψει ἱκανοποιητικῆς συνθέσεως τῆς ἐξασφαλιστικῆς τοῦ ἀτόμου καὶ τῆς προστατευτικῆς τῶν ἐννόμων ἀγαθῶν λειτουργίας τῶν κανόνων τοῦ δικαίου. Διὸ καὶ τὸ πρόβλημα, ὅπερ καλεῖται νὰ λύσῃ ὁ σύγχρονος ποινικὸς νομοθέτης εἶναι: Πῶς θὰ ἐπιτευχθῇ ἱκανοποιητικὴ δικαστικὴ ἐξατομικεύσις

1. Ἰδε Γενικὰς Ἀρχάς, § 58, II, σελ. 205 ἐπ. Ἐπίσης Γ. Μαγκάκη, Ὁ καταλογισμὸς εἰς τὸ Ποινικὸν Δίκαιον, 1962, σελ. 99 - 107.

τῆς ποινικῆς μεταχειρίσεως διὰ χαλαρώσεως μὲν τῶν δεσμεύσεων, τὰς ὁποίας εἶχον ἐπιβάλλει εἰς τὸν δικαστὴν αἱ ποινικαὶ νομοθεσίαι τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, χωρὶς ὅμως νὰ κλονισθοῦν αἱ διὰ τοῦ νόμου παρεχόμεναι ἐγγυήσεις εἰς τὸ ἄτομον ἔναντι ἐνδεχομένης αὐθαρεσίας ἢ ἐπιπολαίας κρίσεως τῶν ἐμπεπιστευμένων μὲ τὴν ἀπονομὴν τῆς ποινικῆς δικαιοσύνης κρατικῶν ὀργάνων.

Καὶ περὶ τοῦ ὅτι μὲν ἡ πλατωνικὴ ρῆσις (Νόμων Θ, 876 D·E) « τὸ περιγραφὴν τε καὶ τοὺς τύπους τῶν τιμωριῶν εἰπόντας δοῦναι τὰ παραδείγματα τοῖσι δικασταῖς τοῦ μήποτε βαίνειν ἔξω τῆς δίκης », δηλ. ἡ ἀρχὴ « οὐδὲν ἔγκλημα, οὐδεμία ποινὴ ἄνευ νόμου » πρέπει ὡς κρηπίδωμα τοῦ ὅλου ποινικοῦ δικαίου νὰ παραμείνῃ σεβαστὴ, οὐδεμία δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀμφιβολία. Χαρακτηριστικὸν δὲ εἶναι τὸ γεγονός, ὅτι καὶ αὕτῃ ἀκόμη ἡ σοβιετικὴ νομοθεσία, ἣτις ἐν τῷ ρωσικῷ ποιν. κώδικι τοῦ 1926 εἶχε καταλύσει τὴν ἀρχὴν « οὐδεμία ποινὴ ἄνευ νόμου », ἤδη διὰ τῆς ἐν ἔτει 1958 ἀναθεωρήσεως ἐπέστρεψε καὶ πάλιν ἐπ' αὐτήν¹.

Ὅθεν τὸ ἀνακύπτον πλεὺν ζήτημα εἶναι: πῶς ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς ἀρχῆς ταύτης πρέπει νὰ ἐπιτευχθῇ μία *λελογισμένη διεύρυνσις* τῆς διακριτικῆς ἐξουσίας τοῦ ποινικοῦ δικαστοῦ ἐπὶ τῷ τέλει τῆς ἐνδεδειγμένης ὑπ' αὐτοῦ ἐξατομικεύσεως τῆς ποινικῆς μεταχειρίσεως. Ἡ διεύρυνσις αὕτη ἀφορᾷ εἴτε εἰς τὰς προϋποθέσεις τοῦ ποινικοῦ κολασμοῦ, εἴτε εἰς τὸν καθόλου χειρισμὸν τῆς προσμετρήσεως τῆς ποινῆς ἢ τῆς χρήσεως τῶν μέτρων ἀσφαλείας.

A. Ὡς πρὸς τὰς προϋποθέσεις τοῦ ποινικοῦ κολασμοῦ. Οἱ ὀλιγώτερον ριζοσπαστικοὶ ὁπαδοὶ τῆς Défense Sociale δὲν υἱοθετοῦν μὲν τὸ ἄκρον αἷτημα ἄλλων ὁμοῦδεατῶν αὐτῶν περὶ ἀντικαταστάσεως τοῦ Π.Δ. δι' ἐνὸς δικαίου ἀπλῶν ἀντεγκληματικῶν κυρώσεων ἄνευ κολαστικοῦ χαρακτῆρος, ἀλλ' ὅμως τὸ κέντρον βάρους τοῦ Π.Δ. πάντως τοποθετοῦν οὐχὶ τόσῳ εἰς τὴν περιγραφὴν τῶν ἀξιοποίνων πράξεων καὶ τὸν καθορισμὸν ἐπακριβῶν κυρώσεων, ὅσῳ εἰς τὴν ἐν τῇ συγκεκριμένῃ περιπτώσει ἐνδεδειγμένην μεταχειρίσιν τοῦ δράστου ἐν ὅψει τῆς δεκτικότητος αὐτοῦ πρὸς κοινωνικὴν προσαρμογὴν καὶ τῆς ἀνάγκης ἐξασφαλίσεως τῆς κοινωνίας ἀπὸ τοῦ ἀπροσαρμοστοῦ. Διὸ καὶ ἐπιζητοῦν ἐν τῇ σφαίρᾳ τῶν προϋποθέσεων τοῦ ποινικοῦ κολασμοῦ τὴν κατάργησιν πάσης νομικῆς δογματικῆς διακρίσεως, ἣτις δὲν τελεῖ εἰς οὐσιώδη σχέσιν πρὸς τὴν τοιαύτην μεταχείρισιν. Τοῦτο ἀποκαλοῦν « ἀπονομικισμὸν » (de-juridicisation) τοῦ Π.Δ., δηλ. περιορισμὸν τῆς νομικῆς τεχνικῆς εἰς ὄφελος τῆς κοινωνικῆς πραγματικότητος². Ὡς παρα-

1. Ἴδε Bellon (ἐνθ' ἄνωτ. ἐν σελ. 293, σημ. 2), σελ. 204 ἐπ.

2. Ἴδε σχετικῶς Ancel, La défense sociale nouvelle, κεφ. V, σελ. 121 ἐπ. Πρβλ. δὲ καὶ Heinitz (ἐνθ' ἄνωτ. ἐν σελ. 293, σημ. 3), σελ. 15 ἐπ.

δείγματα δὲ τοιαύτης ἀπελευθερώσεως τοῦ δικαστοῦ ἀπὸ νομοτεχνικὰς δεσμεύσεις ἀναφέρουν — ἐκτὸς τῆς ἀπλουστεύσεως τῶν διατάξεων τοῦ εἰδικοῦ μέρους τῶν ποινικῶν κωδίκων — καὶ ὠρισμένα σημεῖα ἐκ τῶν γενικῶν ἀρχῶν τοῦ Π.Δ., οἷον τῆς περὶ δόλου διδασκαλίας, τῆς διακρίσεως τῆς ἀποπείρας ὡς πράξεως περιεχομένης ἀρχὴν ἐκτελέσεως ἀπὸ τὰς προπαρασκευαστικὰς ἀπλῶς πράξεις, τῆς ἀπροσφόρου ἀποπείρας, τοῦ ἄκρως παρακολουθηματικοῦ χαρακτῆρος τῆς ἡθικῆς αὐτουργίας καὶ συνεργείας, τῆς πλάνης περὶ τὸ δίκαιον κλπ. Ἡ πολεμικὴ αὐτῇ, καθ' ὃ μέρος μὲν εἶναι δεδικοιολογημένη, ἔχει ἐν ὧσιν νομικὴν κατάστασιν καὶ διδασκαλίαν ἐπὶ τῇ βάσει πεπαιωμένων πλέον ποινικῶν κωδίκων, ὡς λ.χ. ὁ γαλλικὸς Π.Κ. τοῦ 1810. Ἐπομένως δὲν θίγει τὴν ἐν τῷ ἡμέτερῳ Ποινικῷ Κώδικι ἐπιτυχῇ ρύθμισιν τῶν θεμάτων τούτων. Κατὰ τὰ λοιπὰ ὅμως, ἀποτελεῖ ἐπικίνδυνον χαλάρωσιν τῆς ἀρχῆς « οὐδεμία ποινὴ ἄνευ νόμου »¹. Πάντως ὁ ἡμέτερος Ποινικὸς Κώδικις, ἀκολουθῶν τὴν ἥδη καὶ ὑπὸ τοῦ ἐν Παρισίοις διεθνοῦς συνεδρίου Π.Δ. τοῦ 1937 γενομένην ὑπόδειξιν, διατυπώνει τὰς περὶ τῶν καθ' ἕκαστον ἐγκλημάτων διατάξεις του (τόσον ἀναφορικῶς πρὸς τοὺς συστατικοὺς ὅρους τῆς ἐννοίας αὐτῶν, ὅσον καὶ ἐν τῇ διαβαθμίσει τοῦ ἀξιοποίνου) κατὰ τρόπον ἱκανοποιητικὸν διὰ χρησιμοποίησεως ἐν σημαντικῇ κλίμακι ἀξιολογικῶν ἐννοιῶν, διευχεραίνονμένης οὕτω τῆς προσαρμογῆς τῆς νομολογίας τῶν δικαστηρίων εἰς τὰς ἐκάστοτε κοινωνικὰς ἀνάγκας².

Β. Ὡς πρὸς τὸν *χειρισμὸν τῆς προσμετρήσεως τῆς ποινῆς* ὁ ἡμέτερος Ποινικὸς Κώδικις, συνεπῆς πρὸς τὴν βασικὴν ἀντίληψιν, ἣν ἀκολουθεῖ, περὶ συνθέσεως ἐν τῇ ποινῇ γενικῆς καὶ εἰδικῆς προλήψεως, ρυθμίζει τὰ τῆς δικαστικῆς προσαρμογῆς τῆς ποινικῆς μεταχειρίσεως ὡς ἑξῆς:

1. Θέτει ὡς θεμελιώδη ἀρχήν, ὅτι: ἐν τῇ ἐπιμετρήσει τῆς ποινῆς ἐντὸς τῶν ὑπὸ τοῦ νόμου διαγραφομένων ὁρῶν τὸ δικαστήριον λαμβάνει ὑπ' ὄψιν ἀφ' ἐνὸς μὲν τὴν βαρύτητα τοῦ τελεσθέντος ἐγκλήματος, δηλ. τόσον τὴν ἀντικειμενικὴν βαρύτητα τῆς πράξεως, ὅσον καὶ τὴν ἔντασιν τοῦ δόλου ἢ τὸν βαθμὸν τῆς ἀμελείας τοῦ ὑπαιτιοῦ ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν προσωπικότητα τοῦ ἐγκληματοῦ, ὅτι δὲ ἐν τῇ ἐκτιμῇ ταύτης τὸ δικαστήριον ἀποβλέπει ἰδίᾳ εἰς τὸν βαθμὸν τῆς ἐν τῇ πράξει ἐκδηλουμένης ἐγκληματικῆς διαθέσεως τοῦ ὑπαιτιοῦ, δηλ. εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ ἐπικινδύνου τῆς προσωπικότητος αὐτοῦ. (*Ἰδε ἄρθρον 79 Π.Κ.).

2. Ἐπιτρέπει διὰ σειρᾶς ὅλης διατάξεων αὐτοῦ εἰς τὸν δικαστὴν, ὅπως εἴτε: α) καταγνώσῃ ποινὴν αὐστηροτέραν τοῦ συνήθους μέτρου, ὅταν κρίνῃ ὅτι τὸ σύνθηδες κατὰ νόμον μέτρον ποινῆς δὲν ἐπαρκεῖ, ἵνα ἀποτρέψῃ τὸν

1. Ἰδε ὁρθὴν κριτικὴν ὑπὸ Heinitz, σελ. 16 ἐπ.

2. Ἰδε Γενικὰς Ἀρχάς, σελ. 76 ἐπ. καὶ αὐτόθι, σημ. 6.

υπαίτιον ἀπὸ τῆς τελείσεως ἄλλων ἀξιοποίνων πράξεων¹, εἴτε β) καταγνώση ποινῇ ἡπιωτέραν τοῦ συνήθους μέτρου, ὅταν κρίνῃ ὅτι ἡ ἡπιωτέρα αὕτη ποινὴ ἐπαρκεῖ, ἵνα ἀποτρέψῃ τὸν δράστην ἀπὸ νέων ἐγκλημάτων².

3. Ρυθμίζει τὴν ὑπὸ ὄρον ἀναστολῇ τῆς ποινῆς (ἄρθρα 99 ἐπ.) καὶ τὴν ὑπὸ ὄρον ἀπόλυσιν τοῦ καταδίκου (ἄρθρα 105 ἐπ.) οὐχὶ ὡς εὐνοϊαν πρὸς τὸν καταδικασθέντα, ἀλλ' ὡς συμπληρωματικούς θεσμούς τῆς εἰδικῆς προλήψεως³.

4. Καθιεροῖ περιπτώσεις εἴτε δικαστικῆς ἀφέσεως τοῦ ἀξιοποίνου⁴, εἴτε δυνητικῶν προσωπικῶν λόγων ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τῆς ποινῆς⁵ ἀποκειμένων εἰς τὴν ἐλευθέραν ἐκτίμησιν τοῦ δικαστοῦ τῆς οὐσίας.

Οὕτω πῶς ὁ νέος ἡμῶν Ποινικὸς Κώδιξ διὰ τῶν περὶ δικαστικῆς ἐξατομικεύσεως διατάξεων αὐτοῦ σαφῶς ὑπογραμμίζει τὴν ἀποψιν: ὅτι τὸ ἐγκλημα δὲν εἶναι μόνον παράβασις κανόνος τινὸς τοῦ δικαίου, ἀλλὰ καὶ πραγματικὸν συμβεβηκὸς ἐν τῷ βίῳ ὥρισμένου ἀνθρώπου καὶ ἐν τῷ βίῳ ὥρισμαμένης κοινωνίας' ὅτι ἀπονέμειν ποινικὴν δικαιοσύνην δὲν σημαίνει ἀπλῶς νομικὴν ὑπαγωγὴν τῆς τελεσθεΐσης πράξεως ὑπὸ τὰς διατάξεις τοῦ Ποινικοῦ Κώδικος, ἀλλὰ προσέτι ἐκτίμησιν προσεκτικὴν τῶν ἀτομικῶν καὶ κοινωνικῶν συνθηκῶν, αἵτινες ἀπετέλεσαν τὸ ἔδαφος, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἀνεβλάστησε

1. Ἴδε ἄρθρα: 42 § 2 (ἐπὶ ἀποπείρας), 47 § 2 (ἐπὶ ἀπλῆς συνεργείας), 80 § 2 (ἐπὶ διαζευκτικῶς ἀπειλουμένης ποινῆς στερητικῆς τῆς ἐλευθερίας καὶ ποινῆς εἰς χρῆμα), 81 (ἐπὶ ἐγκλήματος ἐκ φιλοκερδείας). Ἐπίσης ἐν ὧσιν τῶν σκοπῶν τῆς εἰδικῆς προλήψεως ὁ κώδιξ καθιεροῖ τὴν ὑποτροπὴν ὡς λόγον ὑποχρεωτικῆς ἐπιτάσεως τῆς ποινῆς (ἴδε ἄρθρα 88, 89 καὶ 93).

2. Ἴδε ἄρθρα: 82 (μετατροπὴ τῆς στερητικῆς τῆς ἐλευθερίας ποινῆς), 84 (ἐλαφρυντικαὶ περιστάσεις), 98 (ποινὴ ἐνιαία ἐπὶ ἐξακολουθοῦντος ἐγκλήματος).

3. Τὴν κεφαλαιώδη σημασίαν τοῦ θεσμοῦ τῆς ὑπὸ ὄρον ἀναστολῆς τῆς ποινῆς διὰ τὴν νομοθετικὴν ἀναγνώρισιν τῆς εἰδικῆς προλήψεως ὡς βασικοῦ σκοποῦ τοῦ ποινικοῦ κολασμοῦ τονίζει ὁ Nowakowski, ἐνθ' ἀνωτέρω, σελ. 83 ἐπ., ἀνασκευάζων συνάμα καὶ τὴν ἐπιχειρηματολογίαν τῶν ὁπαδῶν τῆς ἀνταποδοτικῆς ποινῆς, ὅτι δῆθεν ἡ ἀπάρνησις τῆς ἀνταποδόσεως ὡς σκοποῦ τῆς ποινῆς καὶ τοῦ Indeterminismus ὡς θεμελίου τοῦ ποινικοῦ καταλογισμοῦ εἶναι ἀσυμβίβαστος μὲ τὸ γενικὸν περὶ δικαίου συναίσθημα καὶ καθιστᾷ ἀνέφικτον εἰς τὴν ποινικὴν νομοθεσίαν τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ἀπστολῆς τῆς.

4. Ἴδε ἄρθρα: 42 § 3 (ἀπόπειρα πλημμελήματος τιμωρουμένου ἐν τῷ νόμῳ διὰ ποινῆς φυλακίσεως μέχρι 3 μηνῶν), 357 § 2 (μοιχεία ἐν ἐλλείψει συμβιώσεως τῶν συζύγων), 360 § 4 (παράμελσις ἐποπτείας ἀνηλίκου τελέσαντος πταίσμα), 376 ἐδ. τελ. (παρασυνώπληξις εὐρέσεως ἀπολωλὸτος ἀσημάντου ἀξίας).

5. Ἴδε ἄρθρα: 227 § 3 (ἐπὶ ψευδορκίας καὶ ψευδοῦς ἀνωμότου καταθέσεως), 308 § 3 καὶ 361 § 3 (ἐπὶ ἀπλῆς σωματικῆς βλάβης καὶ ἐξυβρίσεως), 345 § 2 καὶ 346 § 2 (ἐπὶ αἰμομιξίας καὶ ἀσελγείας μεταξὺ συγγενῶν ὡς πρὸς τοὺς μὴ συμπληρώσαντας τὸ 17ον ἔτος τῆς ἡλικίας κατιόντας), 377 § 1 καὶ 387 (ἐπὶ κλοπῆς, ὑπεξαιρέσεως καὶ ἀπάτης: εὐτελοῦς ἀξίας).

τὸ κρινόμενον ἔγκλημα· ὅτι ποινικὴ καταστολὴ δὲν σημαίνει τυπικὴν καὶ τυφλὴν κατάγνωσιν ἐνὸς οἰουδήποτε μεγέθους ποινῆς ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ νόμου, ἀλλὰ σοβαρὰν ἀντιμετώπισιν τοῦ ἐγκληματήσαντος ἀτόμου τόσον ὥς ὑπαιτίου τοῦ τελεσθέντος ἐγκλήματος, ὅσον, καὶ δὴ πρωτίστως, ὥς συνόλης ἀνθρωπίνης ἀντικοινωνικῆς ἢ μὴ κοινωνικῆς προσωπικότητος δεκτικῆς τοιαύτης ἢ τοιαύτης ἐπενεργείας διὰ καταλλήλου ποινῆς.

Σκοτεινὴ καὶ παγερὰ εἶναι ἀσφαλῶς ἡ περιοχὴ τοῦ ἀτομικοῦ καὶ τοῦ κοινωνικοῦ ἀνθρωπίνου βίου, τὴν ὁποίαν ἀποκαλύπτει εἰς ἡμᾶς τὸ ἔγκλημα. Ἄλλὰ καὶ ἐδῶ πάλιν τὸ πνεῦμα εἶναι ἐκείνο, τὸ ὁποῖον φέρει τὴν θαλπωρὴν καὶ τὴν ἀκτῖνα φωτός, μὲ ὁδηγὸν σκέψιν τὴν πλατωνικὴν ρῆσιν: «*Ὅδ' γὰρ ἐπὶ κακῷ δίκη γίγνεται οὐδεμία, γενομένη κατὰ νόμον, δυοῖν δὲ θάτερον ἀπεργάζεται σχεδόν· ἢ γὰρ βελτίονα ἢ μοχθηρότερον ἥττον ἐξεργάσατο τὸν τὴν δίκην παρασχόντα*» (Νόμων Θ, 854 D· E).

Η ΜΟΝΗ ΚΛΟΠΗ ΤΗΣ ΖΩΗΣ ΜΟΥ

Ήταν, θυμάμαι, ένα από τὰ πιὸ ζεστὰ καλοκαίρια τῆς Ἀθήνας. Ὅλη ἡ λάβρα τῆς μέρας κι ὅλη ἡ πυρακτωμένη σκόνη τῶν χωματένιων δρόμων τῆς φτωχογειτονιάς μας λές καὶ κατακάθονταν πιά ἀπάνω μας καὶ μᾶς ἐπνιγε δλότελα λίγο πρὶν σκοτεινιάσῃ, ὅταν ἀποφασίζαμε νὰ βγοῦμε στὰ πεζοδρόμια ἢ στὶς αὐλὲς ἀναζητώντας λίγη δροσιά, κάποιο ἐλάχιστο δάκρυ δροσιάς. Μάταια! Ὡς καὶ τὰ ἄτρεμα φύλλα, τὰ βαριά ἀπὸ σκόνη, τοῦ μοναχικοῦ δέντρου τῆς ἀντικρυνῆς μάντρας τοῦ κυρ Θανάση τοῦ γαλατᾶ ἦταν πύρινα. Θυμᾶμαι, ἔπιανα κανένα καὶ τὸ ἔτριβα στὴν παλάμη μου καὶ αἰσθανόμουν τὴ ζέστη του. Ήταν σὰ νὰ κρατῶ ζεστὴ στάχτη στὸ χέρι.

Ὅμως, ὅταν νύχτωνε καλὰ καὶ ὁ πάντα καθυστερημένος φανκόρος τοῦ Δήμου ἀργοῦσε ν' ἀνάψῃ τὸ γκαζοφάναρο τῆς γωνιάς κι ἦταν ἀκόμη σκοτεινά, εἶχαμε τὴν αἴσθησι, πὼς κάπως δρόσισε. Ἄν μάλιστα ἦταν ἡ μέρα τοῦ νεροῦ καὶ καμμιά γενναιόδωρη νοικάρισσα κατὰβρεχε λίγο τὸ δρόμο ἔμπρὸς στὸ σπίτι, αἰσθανόμαστε τὴν ἐλάχιστη αὐτὴ δρόσο τοῦ νεροῦ, ἔστω καὶ θολωμένη μὲ τὸ φρυγμένο χῶμα, νὰ μᾶς ποτίξῃ τὸ στήθος. Τότε μπορούσαμε νὰ πλανηθοῦμε λίγο στοὺς ἡσυχους δρόμους, νὰ πᾶμε ὡς τὴ βρύση τῆς Ἀγίας Κυριακῆς, ποὺ αὐτὴ συχνὰ ἔμενε καὶ τὶς νύχτες νὰ τρέχῃ καὶ τὸ νεράκι τῆς τραγουδοῦσε χτυπώντας τὸ λεῖο πιά καὶ δλόλευκο μάρμαρο τοῦ πεζοδρομίου καὶ βάζοντας κοῦπα τὰ χέρια ἀπὸ κάτω τῆς νὰ πιοῦμε, νὰ πιοῦμε, νὰ πιοῦμε δροσερὸ νεράκι, νὰ χορτάσουμε, νὰ δροσίσουμε τὰ σπλάχνα μας.

Ήταν ἐκεῖνη ἡ βρυσούλα εὐλογία Θεοῦ, εὐλογία τῆς Ἀγίας Κυριακῆς. Δὲν τὴ θυμοῦμαι πιά τὴν ὄψι τῆς Ἀγίας, μὰ πρέπει νὰ ἦταν μιὰ νέα δροσερὴ μορφὴ, καλόβολη κι εὐχάριστη, μὲ τ' ἀγαθὰ τῆς μάτια νὰ μᾶς κοιτάζουν μὲ συγκατάβασι ἀπὸ τὸ εἰκόνισμα τῆς τὸ ἐντοιχισμένο στὸ μαρμαρένιο πρόθυρο μὲ τὸ μικρὸ χάλκινο κουτὶ μπροστὰ του γιὰ τὴν προσφορὰ ἀπὸ πενταροδεκάρες τῶν πιστῶν στὴ χάρι τῆς.

Ὑστερα ἀπὸ τὴν μικρὴ μας περιπλάνησι γυρίζαμε πάλι στὸ πεζοδρόμιό μας. Οἱ γειτόνισσες, ἀνακουφισμένες κάπως μὲ τὸ σκοτάδι καὶ μὲ τὴ δροσιά του, μπορούσαν τώρα νὰ κουβεντιάζουν μεταξύ τους φιλικὰ, χωρὶς νευρικότητα. Ὅπως οἱ πιὸ πολλὲς ἦταν μαυροφορεμένες, ἔνοιωθε μέσα στὸ σκοτάδι τὴν παρουσία τους μόνον ἀπὸ τὴν ξυνίλα τοῦ ταλαιπωρημένου κορμιοῦ

τους. "Ελεγαν κάθε βράδυ πώς ή μέρα που πέρασε ήταν ή πιό ζεστή του καλοκαιριού, θυμόνταν καμμιά φορά τους δροσερούς τόπους, τις παρτίδες, άπ' όπου ξεριζώθηκαν για να άποτεθούν άπάνω σ' αυτά τά πυρακτωμένα "Αθηναϊκά πεζοδρόμια και σκούπιζαν με τις ποδιές τους τά ιδρωμένα τους πρόσωπα. Οί άντρες άλάργευαν, πήγαιναν ώς τους καφενέδες της πλατείας να πιούν καφέ ή καμμιά τσιτσιμπύρα.

"Η μητέρα δέν συνήθιζε να βγαίνει και να κάθεται στο πεζοδρόμιο. "Ηταν καρτερική γυναίκα, μπορούσε να ύποφέρει και τη ζέστη και τó κρύο σιωπηλά, με άξιοπρέπεια, λές και κρατούσε μέσα στην ψυχή της την άρχοντιά του πατριού της, που ήταν, λέει, στα παρθενικά της χρόνια δροσερό τó καλοκαίρι και τó χειμώνα ζεστό. Μās μιλούσε καμμιά φορά γι' αυτό τó άρχοντικό του μακρινού νησιού, για τις κληματαριές του και τις νερατζιές του που ήσκωναν τόν κήπο του, για τó πηγάδι του, που δρόσιζε τά παρτέρια του. Μά έμεις, τά παιδιά, δέν είχαμε άξιωθεί αυτά να τά χαρούμε, ζούσαμε τώρα μόνο τη λάβρα και την ξεραίλα του πεζοδρομίου της "Αθηναϊκής φτωχογειτονιάς μας. "Ωστόσο, με τη διήγησι της μητέρας αισθανόμαστε κάτι σαν άρωμα κήπου, σαν άφρό άπό ράντισμα νερού.

"Ηταν συνήθως ή ώρα, που ή μητέρα μās φώναζε να μαζευτούμε στο σπίτι για τó βραδυνό, όταν έγύριζε άπό την όλοήμερη περιπλάνησί του ό παγωτατζής. "Ενοικος κι αυτός της αϋλής μας, κρατούσε ένα μικρό δωμάτιο στο πρώτο γύρισμα της σκάλας προς τó άνώγειο, ένα δωμάτιο όλο-σκότεινο. "Εκεί ή σέ καμμιά ήσκιερή γωνιά της αϋλής τώρα τó καλοκαίρι έφτιαχνε τó παγωτό και ύστερα έβγαине να τó πουλήση, άγγελος δροσιάς και γλύκας για μικρούς και για μεγάλους. "Ηταν ένας μεσόκοπος κουρασμένος άντρας, πρόσφυγας άπό την "Ανατολή, που είχε αλλάξει πολλά έπαγγέλματα και τώρα είχε κατασταλάξει παγωτατζής τó καλοκαίρι και τó χειμώνα τυροπιτάς. "Ηταν ήσυχος, καθαρός άνθρωπος. Φορούσε τώρα τó καλοκαίρι λευκό παντελόνι άπό φτηνό ύφασμα και λευκό πουκάμισο, που φαίνονταν λευκότερο πάνω στο δασύτριχο στέρνο του. Φορούσε και λευκά πάνινα παπούτσια και σκουφι λευκό. Δρόσιζε με τη λευκότητά του την αϋλή μας και οί άνοιχτόχρωμες κίτρινες χνουδατές πετσέτες, που μ' αυτές τύλιγε μαστορικά γύρω - γύρω τó στόμιο της παγωτιέρας του ήταν όλοκάθαρες, δροσερές κι αυτές. Μά πιό δροσερό άπ' όλα ήταν τó παγωτό του. "Ηταν βέβαια γιατίσος με λίγη μυρωδιά βανίλιας που μοσκοβόλαγε.

"Εμείς τά παιδιά καμμιά φορά βοηθούσαμε τόν παγωτατζή. Στεκόμασταν γύρω - γύρω και παρακολουθούσαμε τά θαύματα της τέχνης του. "Από τη στιγμή που τó γάλα χύνονταν μέσα στο κυλινδρικό χάλκωμα της παγωτιέρας έως την ώρα που αυτό τó γλυκό λευκό ύγρο γίνονταν τó πηχτό, τó σπυρωτό εκείνο παγωτό, ό παγωτατζής ήταν όλο έγνοια και φροντίδα. Στην

ἀρχὴ γέμιζε τὸν ξύλινο κάδο τῆς παγωτιέρας μὲ θρυμματισμένο πάγο, ποὺ τὸν ἀλάτωνα κι ὕστερα μὲ μιὰ δεξιотεχνία ταχυδακτυλογραφικὴ ἐπιανε ἀπὸ τὰ χεῖλια τὸ χάλκωμα καὶ τοῦ ἔδινε μὲ φόρα μιὰ στροφὴ, ὕστερα ἄλλη κι ἄλλη καὶ ἄλλη, ὥσπου τὸ γάλα ἄρχιζε σιγὰ-σιγὰ νὰ πῆζη πρῶτα στὰ παγωμένα τοιχώματα τοῦ δοχείου. Τότε μ' ἕνα μακρὸν ξύλινο ἴσιο κουτάλι ξεκολλοῦσε τὸ πηγμένο ὕλικό ἀπὸ τὰ τοιχώματα κι αὐτὸ ἔπεφτε στὴν ὑπόλοιπη μισοπηγμένη μᾶζα, ὥσπου στὸ τέλος ὅλο γίνονταν ἕνα σῶμα, γίνονταν τὸ σπυρωτό, τὸ δλόδροσο παγωτό. Ἐκεῖ λοιπόν, περὶ τὸ τέλος, ποὺ ὁ παγωτατζῆς κουράζονταν, τὸν βοηθοῦσαμε κι ἐμεῖς τὰ παιδιά, γυρίζαμε κι ἐμεῖς λίγο τὸ δοχεῖο ἢ θρυμματίζαμε πάγο.

Ὅταν τὸ παγωτό ἦταν ἔτοιμο, ὁ κύρ Σεραφεῖμ τύλιγε προσεχτικὰ, καλλιτεχνικὰ τὶς κίτρινες πετσέτες στὰ χεῖλη τοῦ κάδου, σκέπαζε τὸ δοχεῖο μὲ τὸ γυαλιστερό χάλκινο καπάκι του ποὺ ἀστραποβολοῦσε, σταυροκοπιόνταν καὶ ρίχνοντας καὶ μιὰ πετσέτα στὸν ὄμο του, ἐβγαίνει στὴν πούλησι, σπρώχνοντας ἀπάλὰ τὸ μικρὸ καρροτσίνι του, ποὺ οἱ ρόδες του στρίγγιζαν κλαψιάρικα.

— Καϊμάκι παγωτόοοο!!! Καϊμάκι παγωτό!!!...

Νομίζω πὼς ἀκούω ἀκόμη τὴ ραγισμένη φωνὴ τοῦ κύρ Σεραφεῖμ νὰ διαλαλῇ στὴ γειτονιά τὸ χαριτωμένο ἐμπόρευμα καὶ σιγὰ-σιγὰ ν' ἀπομακρύνεται καὶ νὰ σβῇ στὶς ἀκριεὲς τῆς συνοικίας, στοὺς ζεστοὺς σκονισμένους δρόμους:

— Καϊμάκι παγωτόοοο!!! Καϊμάκι παγωτόοοοοο!!!

Τὸ βράδυ, ὅταν ὁ κύρ Σεραφεῖμ ἐγύριζε, σκονισμένος καὶ κατάκοπος, μὲ τὰ λευκά του στραπατσαρισμένα, κάθονταν λίγο στὸ κεφαλόσκαλο, σκούπιζε τὸ μέτωπο μὲ τὴν κίτρινη πετσέτα του κι ὅταν φιλικὰ συναζόμαστε γύρω του μᾶς φέλευε τὸ λίγο ἀπομεινάρι τοῦ μισολυωμένου γιάτσου. Ἦταν εὐφραντικὸς καὶ μυρωδάτος ὁ μισολυωμένος ἐκείνος γιάτσος μὲ τὴ γλυκεῖα μυρωδιὰ τῆς βανίλιας. Ὅμως, κάποτε, σὲ μέρες δροσερές, ὁ κύρ Σεραφεῖμ τύχαινε νὰ μὴν πουλήσῃ ὅλο τὸ παγωτό του. Σχεδὸν τὸ διαισθάνονταν αὐτὸ πρὶν ξεκινήσῃ στὴν περιήγησί του. Ἐρριχνε λίγες ἀνήσυχες ματιεὲς στὰ λευκὰ σύννεφα, ποὺ ἔτρεχαν στὸν οὐρανό, προμηνύματα τοῦ μετεωμίου, ὀσφραίνονταν τὸ δροσερὸν ἀέρα κι ἀναστενάζοντας μονολογοῦσε:

— Βαί!... Βαί!... Κεσάτια βλέπω, κεσάτια βλέπω...

Τότε, τὰ βράδια ἐκεῖνα, ἦταν ὁ καημένος πολὺ πρὶν γενναῖος γιὰ μᾶς. Ἐβαζε τὸ παγωτό σὲ πιατάκια, ποὺ χαρούμενοι τρέχαμε νὰ φέρουμε ἀπὸ τὶς κουζίνες μας. Θυμοῦμαι, ἐμεῖς εἴχαμε ἕνα κρυστάλλινο βαθουλό πιατάκι γαλάζιο. Ἀσπροκοποῦσε μέσα τὸ παγωτό. Ἡ μητέρα ἀνταπόδινε στὸν κύρ Σεραφεῖμ τὸ φέλημα μὲ φροῦτα, ἀχλάδια μυρωδάτα σταλμένα ἀπὸ τὴν πατρίδα ἢ δαμάρκην. Οἱ ἄλλες νοικάρισσες, ποὺ ἦταν πιὸ φτωχοῦλες, μὲ τὸν καλὸ τους λόγο:

— Τὴ δροσιά τοῦ νᾶχης κύρ Σεραφεῖμ...

Καὶ ὁ κύρ Σεραφεῖμ, καλός, θεοφοβούμενος, ἥσυχος, ἔπαιρνε ἀπὸ τὸ καρροτσίνι τὴν παγωτιέρα στὴν ἀγκαλιά τοῦ σὰν μικρὸ παιδί κι ἀποσύρονταν στὸ δωματιάκι τοῦ νὰ ξεκουράσῃ τὸ ταλαιπωρημένο κορμί τοῦ στὴ δροσιά καὶ στὴ σκοτεινιά.

Αὐτὸν λοιπὸν τὸ φτωχούλη τὸν κύρ Σεραφεῖμ ἀποπειράθηκα νὰ κλέψω ἕνα βράδν. Εἶναι ἡ μόνη κλοπὴ τῆς ζωῆς μου. Καὶ κάθε φορὰ πού θὰ τὴν θυμηθῶ αἰσθάνομαι νὰ τρυπᾷ ἕνα φαρμακωμένο βέλος τὴν καρδιά μου.

Ἦταν ἕνα βράδν δροσερό. Ὁ κύρ Σεραφεῖμ γύρισε μὲ ἀρκετὸ παγωτὸ ἀπούλγητο. Κατὰ τὴν συνήθειά τοῦ πρόσφερε ἀπὸ μιὰ καλὴ μερίδα σὲ ὅσους τίχαμε στὴν αὐλὴ κατὰ τὴν ἐπιστροφή τοῦ. Θυμοῦμαι πὼς ἡ μητέρα ἔλειπε. Ἡ βραδνὰ ἦταν σκοτεινὴ, σύννεφα εἶχαν καλύψει τὸ φεγγάρι, πὺλ ἀγωνίζονταν τρέχοντας νὰ τοὺς ξεφύγῃ καὶ πάλι μπλέκονταν μέσα τους. Τὰ φύλλα τοῦ δέντρου τῆς ἀντικρυνῆς αὐλῆς θροῖζαν ἀπαλὰ κι ἂν ὁ ἄνεμος, δὲν ἔφερε ὡς τὴν αὐλὴ τῆ σκόνῃ τοῦ δρόμου, θὰ ἦταν χορηγὸς δροσιάς εὐτυχισμένης. Τότε λοιπὸν, τὸ δροσερὸ ἐκεῖνο βράδν, ὁ Πειρασμὸς θέλησε νὰ μὲ ὠθήσῃ στὴν πρώτη καὶ μόνη κλοπὴ τῆς ζωῆς μου.

Δὲν Θυμοῦμαι τώρα ἀκριβῶς, πὼς ἔγινε. Θυμοῦμαι μόνο, πὼς σὲ μιὰ στιγμή πὺλ ὁ κύρ Σεραφεῖμ ἀπομακρύνθηκε λίγο ἀπὸ τὸ καρροτσίνι τοῦ ἔχωσα τὸ χέρι μου μέσα στὸ δοχεῖο τοῦ παγωτοῦ καὶ πήρα λίγο στὴν παλάμη μου. Ἡ κίνησι ἔγινε ἔτσι ἐνστικτώδης, ἔτσι ξαφνικὴ καὶ ἀπίθανη, πὺλ δὲν πρόφτασα νὰ ἐλέγξω ὅχι πιά τὴν ἠθικὴ τῆς, ἀλλὰ οὔτε τὸν παραλογισμό τῆς, τὴν ἀνοησία τῆς. Ὅταν τὸ παγωτὸ ἄρχισε νὰ λυώνῃ μὲ τὴ θέρη τῆς παλάμης μου κι ὅπως ὁ κύρ Σεραφεῖμ πλησίαζε, κατάλαβα πὼς ἦταν βέβαιος ὁ κίνδυνος νὰ προδοθῶ. Ἐνα κύμα αἵματος, ντροπῆς, φρίκης, φόβου ἀνέβηκε στὸ πρόσωπό μου καὶ μὲ ἀδέξια γρήγορα βήματα ἀπομακρύνθηκα ἀπὸ τὸν καλὸν ἐκεῖνον ἄνθρωπο. Διασχίζοντας τὴν αὐλὴ ἔνοιωθα νὰ στάξῃ ἀπὸ τὰ ἀνοίγματα τῶν δακτύλων μου τὸ μισολυωμένο παγωτὸ καὶ νόμιζα πὼς ἀφίνω πίσω μου στάλες ἀπὸ αἷμα, ἔχνη ἀπὸ τὸ αἷμα ἐνὸς ἀνθρώπου, πὺλ ἐγὼ τὸν πλήγωσα. Ὅταν βγῆκα στὸ πεζοδρόμιο τὸ λίγο παγωτὸ εἶχε πιά διαρρεύσει ἀπὸ τὴν παλάμη καὶ εἶχε μείνει μόνο ἡ γλίτσα ἀπὸ τὸ γάλα καὶ τὴ ζάχαρη ἐπίμονη, ἐνοχλητικὴ, ἀηδής. Τότε μπόρεσα νὰ ἐλέγξω τέλεια τὴν πρᾶξι μου. Εἶδα πὼς δὲν εἶχε κὰν οὔτε τὴ δικαιολογία τῆς ἀνάγκης, ἀφοῦ ἡ βραδνὰ ἦταν δροσερὴ καὶ ὁ καλὸς κύρ Σεραφεῖμ μᾶς εἶχε γλυκάνει μὲ τὴν προσφορά τοῦ. Εἶχε λοιπὸν ξυπνήσει μέσα μου μόνο τὸ ἐνστικτο κάποιου ἀρπακτικοῦ ζώου;

Εἶχαν πιά ξεραθῇ σὰ μιὰ λεπτὴ γυάλινη κρούστα, σὰν σταλαγματιὲς ἀπὸ κερὶ πὺλ πῆζουν στὸ χέρι, τὰ ἔχνη ἀπὸ τὸ παγωτὸ στὴν παλάμη μου, ὅταν γύρισα στὸ σπίτι. Ὁ κύρ Σεραφεῖμ εἶχε ἀποσυρθῇ στὸ δωματιάκι τοῦ, τὸν ἄκουσα νὰ ἀναστενάξῃ. Τὸ καρροτσίνι τοῦ χωρὶς τὴν παγωτιέρα μισοφάνον-

ταν δίπλα στο κεφαλόσκαλο σὰν ἀκέφαλο. Πῆγα στὴν κουζίνα μας κι ἔπλυνα καλὰ τὰ χέρια μου. Ὑστερα κάθησα στὸ παράθυρο νὰ περιμένω τὴν μητέρα μὲ τὴν ἀπόφασιν νὰ τῆς ἑξομολογηθῶ τὴν πράξιν μου. Μὲς στὸ σκοτάδι ἔβλεπα τὰ κλαδιὰ τοῦ δέντρου τῆς γειτονικῆς αὐλῆς νὰ σειοῦνται, νὰ κινοῦνται κι ἔμοιαζαν μὲ αὐστηρὰ χέρια, ποὺ μὲ ἀπειλοῦσαν. Ὅμως ὅταν ἦρθε ἡ μητέρα δὲν τόλμησα νὰ τῆς πῶ τίποτα.

Ἔτσι ὁ καιρὸς πέρασε, τὸ μυστικὸ ἔμεινε πιά βαθιὰ στὴν ψυχὴ μου. Βέβαια εἶναι πάμπολλα χρόνια ποὺ ἔχει πέσει στὴν παραγραφή, ποὺ γι' αὐτὰ τὰ μικροαδικήματα εἶναι ἄλλωστε σύντομη. Ὅμως ἀναδύεται συχνὰ ἀπὸ τὸ βάθος τῆς συνειδήσεώς μου καὶ μὲ ἐλέγχει καὶ μὲ κάνει νὰ πονῶ ἕνα πόνον ἀπαλό, ὅμως ἐπίμονο. Ἡ πρώτη καὶ ἡ μόνη κλοπὴ τῆς ζωῆς μου!.. Ἀλλὰ μπορεῖ κανεὶς μὲ τόση αὐτολεποίτησιν νὰ προφητεύῃ τίς πράξεις τῆς ὑπόλοιπης ζωῆς του, ἔστω κι ἂν αὐτὴ ἡ ζωὴ δὲν εἶναι πιά πολὺ μακρόχρονη;

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Ι. ΒΟΥΡΒΕΡΗ
Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Ο ΠΛΑΤΩΝ ΚΑΙ Η ΕΠΟΧΗ ΜΑΣ

(Ἀπὸ τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν ζωὴν τῆς Ἑλληνικῆς Ἰδέας)

Ἡ μελέτη μου αὐτὴ δὲν εἶναι τόσον μελέτη πλατωνικὴ, ὅσον δοκίμιον ἀπαντήσεως εἰς ἀγωνιώδη ἐρωτήματα τῆς ἐποχῆς μας μὲ τὴν βοήθειαν τῆς πλατωνικῆς πολιτικῆς σκέψεως. Ζητεῖ νὰ προσφέρῃ εἰς τὸ εὐρύτερον ἑλληνικὸν Κοινὸν μίαν ἀκόμη ἐφαρμογὴν τῆς ἀρχῆς, τὴν ὁποῖαν ἀκολουθεῖ ἡ πρώτη σειρά τῶν δημοσιευμάτων τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνθρωπιστικῆς Ἐταιρείας, ποὺ φέρει τὸν τίτλον « Ἀρχαιότης καὶ σύγχρονα προβλήματα ». Κατὰ τὴν ἀρχὴν αὐτὴν, εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν τοῦ θέματος « ὁ Πλάτων καὶ ἡ ἐποχὴ μας », ἡ σωστὴ σειρά δὲν εἶναι νὰ ἀρχίσωμεν ἀπὸ τὸν Πλάτωνα καὶ νὰ τελειώσωμεν εἰς τὸν Πλάτωνα, ἀλλὰ, ὅπως τὸ ζητεῖ καὶ μακρὰ ἐπαγγελματικὴ μας — διδασκαλικὴ ἔννοια — συνήθεια, νὰ ἀφορμηθῶμεν ἀπὸ τὰ ἐγγύς καὶ τὰ σημερινά, νὰ ἀρχίσωμεν ἀπὸ τὰ γνωστά καὶ νὰ πορευθῶμεν πρὸς τὰ ὀλιγώτερον γνωστά, τὰ μακρινὰ καὶ τὰ περασμένα καὶ ἔπειτα, μὲ τὰ ἐξ αὐτῶν ἐφόδια, νὰ ξαναγυρίσωμεν εἰς τὸ παρόν, διὰ νὰ τὸ ἀντιμετωπίσωμεν, καλύτερον ἑτοιμοὶ καὶ παρασκευασμένοι, νὰ τὸ καταλάβωμεν καὶ νὰ τὸ βοηθήσωμεν εἰς τὴν λύσιν τῶν προβλημάτων του.

Ἀρχίζομεν λοιπὸν ἀπὸ τὴν ἐποχὴν μας. Ποῖαι ἀγωνίαι καὶ ἀνησυχίαι μᾶς τυραννοῦν σήμερον ὅλους μας, ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, καὶ ἐδῶ εἰς τὸν τόπον μας καὶ ἔκτος τῆς Ἑλλάδος, καὶ τί ἔχει νὰ μᾶς εἴπῃ εἰς αὐτὴν τὴν « κρίσιν », ὅπως λέγεται, ἐποχὴν μας ὁ Πλάτων, ὁ Ἀθηναῖος φιλόσοφος, ὁ μαθητὴς τοῦ Σωκράτους, ποὺ ἀπέχει περὶ τὰ 2400 χρόνια ἀπὸ ἡμᾶς;

Συνήθως, ὅταν πρόκειται νὰ δώσωμεν εἰκόνα ἢ αὐτοπαράστασιν τῆς ἐποχῆς μας, ἀρχίζομεν μὲ μίαν πολὺ τετριμμένην, ὅπως κατήντησε, λέξιν: τὴν λέξιν « κρίσις ». « Διερχόμεθα, λέγομεν, κρίσιν ». Ἔτσι συνήθως ἀρχίζει νὰ ἐκφράζεται ἡ αὐτοσυνειδήσις τῆς ἐποχῆς μας: Κρίσις τῶν ἀξιών, κρίσις τῶν συνειδήσεων καὶ τῶν ἀνθρώπων, κρίσις πολιτικά, ἐκκλησιαστικά, παιδαγωγικά, οἰκονομικά κ.λπ. χαρακτηρίζουν τὴν μεταπολεμικὴν περίοδον. Ἀλλὰ τί εἶναι κρίσις; Μὲ τὸν ὅρον « κρίσις » ἐννοοῦμεν τὴν ἀποκορύφωσιν, τὸ μὴ περαιτέρω μιᾶς καταστάσεως, ἡ ὁποία εἶναι ἀδύνατον νὰ

συνεχισθῇ, διότι, ὑπὸ τὴν τυραννικὴν πίεσιν καὶ τὴν ἀγωνίαν της, ἀναζητοῦνται καὶ ἀναμένονται ὁπωσδήποτε λυτρωτικαὶ διέξοδοι ἀπὸ τὴν κρίσιν, προσδοκῶνται λύσεις τῆς τραγικότητος, ἀπὸ τὴν ὁποίαν συνέχεται ἡ ὥς κρίσιμος χαρακτηριζομένη ζωή. Ἡ κρίσις ἀνακύπτει συνήθως εἰς τὴν δύσιν μιᾶς ἐποχῆς καὶ πρὸ τῆς ἀνατολῆς μιᾶς νέας.

Ἡ ἱστορία γνωρίζει πολλὰς κρίσεις, συνιστώσας ἱστορικὰ δρόσημα. Ἀ.χ. μίαν τοιαύτην κρίσιν μεταξὺ προσωκρατικῶν καὶ Πλάτωνος ἀποτελεῖ ἡ περίοδος τῶν Σοφιστῶν κατὰ τὴν λεγομένην πεντηκονταετίαν (478-431 π.Χ.). Ὁ σωκρατικὸς καὶ ὁ πλατωνικὸς κόσμος ἀπὸ τὸ 430 κ.ε. εἶναι μία συνέχισις ὑπὸ νέαν μορφήν τῆς ἀθηναϊκῆς πνευματικῆς ἱστορίας, πού εἶχε διακόψει ἡ παρεμβολή τῆς Σοφιστικῆς, εἶναι μία ἀνασύνδεσις τῆς πνευματικῆς ζωῆς τῶν Ἀθηνῶν εἰς τὸ σημεῖον, πού τὴν εἶχεν ἀφήσει ἡ προσοφιστική καὶ προσωκρατικὴ σκέψις.

Ὡσαύτως κρίσιμος ἐποχὴ ἦτο καὶ ἡ τελευταία ἑκατονταετία πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Χριστοῦ. Ἡ ἐπὶ τῆς γῆς παρουσία τοῦ Θεανθρώπου ἔδωκε τὴν ποθητὴν διέξοδον, τὴν «λύτρωσιν», ἐν τῇ κυριολεκτικῇ της ἐννοίᾳ, ἀπὸ τὴν κρίσιν ἐκείνην τῆς ἀνθρωπότητος μὲ τὸ λυτρωτικὸν κήρυγμα τῆς ἀγάπης πρὸς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, τῆς παναγάπης, καὶ τῆς θυσίας διὰ τὸν Ἀνθρώπον μὲ τὸ «λύτрон ἀντὶ πολλῶν» διὰ τοῦ σταυρικοῦ θανάτου τοῦ Ἰησοῦ.

Ἡ σημερινὴ κρίσις τῆς ἐποχῆς μας, δὲν εἶναι ἄσχετος μὲ ὅλας τὰς ἔως τώρα σημειωθείσας κρίσεις τοῦ πολιτισμοῦ, διότι εἶναι καὶ αὕτη μία ἀγωνιώδης καὶ καταθλιπτικὴ αὐτοσυγκέντρωσις τῆς ἀνθρωπότητος ἐπάνω εἰς τὰ ἴδια, τρία αἰῶνια προβλήματα τοῦ Ἀνθρώπου: πρῶτον τὸ γενικώτατον πρόβλημα τοῦ σκοποῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς ζωῆς του, τοῦ «τέλους» τοῦ βίου, καὶ δεύτερον τὰ δύο βασικὰ ἐπὶ μέρους προβλήματα τοῦ ἀτομικοῦ καὶ ὁμαδικοῦ βίου τῶν ἀνθρώπων: ἥτοι τὸ πρόβλημα τοῦ δικαίου, εἰς τὴν ζωὴν τῶν ἀτόμων καὶ τῶν ὁμαδῶν, καὶ τὸ πρόβλημα τῆς παιδείας. Αὐτὰ τὰ τρία ἐρωτηματικά, πού ξαναθετεῖ ἡ αὐτοσυνείδησις τῆς ἐποχῆς μας, μᾶς βασανίζουν καὶ σήμερον, ἡ δὲ κρισιμότης των καὶ ἡ κρισιμότης τῆς ἐποχῆς μας ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι ὁ τελευταῖος παγκόσμιος πόλεμος καὶ αἱ τεράστια συνέπειά του τὰ ἐρωτηματικά καὶ τὰ προβλήματα αὐτὰ τὰ ἀνεκίνησαν δυνατώτερα καὶ τὰ ἔφεραν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν, τὰ ἔκαμαν νὰ ξυπνήσουν μέσα εἰς τὰς συνειδήσεις τῶν ἀνθρώπων, πού ἔζησαν τὴν τραγικότητα τοῦ θέρμου καὶ ψυχροῦ πολέμου καὶ πού ζοῦν τὴν νέαν ἀγωνίαν ἐνδὸς ἐπαπειλουμένου καὶ ποικιλοτρόπως ὑποδανλιζομένου πιθανοῦ ἡ ἀπιθανοῦ — ὁ Θεὸς γνωρίζει — νέου πολέμου, ἀφαντάστως καταστρεπτικοῦ μὲ τὰς νέας ἐφευρέσεις καὶ ἀνακαλύψεις.

Τὸ τρίδυμον αὐτὸ ἀγωνιώδες ἐρώτημα τῆς ἐποχῆς μας — σκοπὸς τῆς ζωῆς, δικαιοσύνη, παιδεία — συγγινεῖ σήμερον ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ἥδη

δὲ πρὸ ὀλίγου καιροῦ ἕνας νέος ἡγέτης, ὁ Ἀμερικανὸς Προέδρος Κένεντυ, διεκήρυξεν, ὅτι ὅλων τῶν ἐλευθέρων ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς καὶ ἰδίως τῶν ἀνταξίων πολιτικῶν ἡγετῶν τοῦ σημερινοῦ κόσμου μία πρέπει νὰ εἶναι ἡ ἐπιδίωξις καὶ ἡ μέριμνα: πῶς θὰ κάμουν τὸν Ἀνθρώπον ἐλευθρον ἀπὸ τὰ τρία εἶδη τῆς δουλείας, πού τὸν ἀπειλοῦν: τὴν δουλείαν τῆς πείνης, τὴν δουλείαν τῆς ἀμαθείας καὶ τὴν δουλείαν τῆς πολιτικῆς ἀνελευθερίας.

Τί ἔχει νὰ μᾶς εἴπῃ ἐπὶ τῶν προβλημάτων αὐτῶν ὁ Πλάτων σήμερον; Ἀλλὰ θὰ ἦτο δυνατόν εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ νὰ μοῦ προβληθῇ κάποια ἐνστασις ἐνὸς ἀναγνώστου μου: «Θὰ ξαναγυρίσωμεν λοιπὸν 2400 χρόνια πίσω, διὰ νὰ πάρωμεν μαθήματα ἀπὸ τὰ βάρη τῶν περασμένων διὰ τὴν ζωὴν, τὴν σημερινὴν μάλιστα, πού καθορίζουν οἱ πύραυλοι καὶ τὰ διαστηματοπλοια καὶ τὰ ἄλλα νεώτατα μέσα τοῦ αὐτοματισμοῦ, τῆς κυβερνητικῆς καὶ τῆς νεοτέρας φυσικῆς καὶ τεχνικῆς;»

Χωρὶς ἀπάντησιν εἰς αὐτὸ τὸ ἐρώτημα τῆς ἐνστάσεως, γίνεται ἄσκοπος ἡ περαιτέρω ἀπασχόλησίς μας μὲ τὸν Πλάτωνα ὥς σύμβουλον ἢ ὁδηγὸν τῆς ζωῆς μας. Ἀλλὰ ἐρωτῶ καὶ ἐγὼ μὲ τὴν σειράν μου: Χρειάζεται ἀπάντησις εἰς μίαν τοιαύτην ἐρώτησιν, ὅταν συλλογισθῶμεν, ὅτι σήμερον, καὶ μάλιστα σήμερον περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλην φορὰν, δὲν ὑπάρχει ὁμηγετής καὶ δὲν ὑπάρχει συγγραφεύς, πού νὰ μὴ ἐπικαλεῖται κάθε τόσο αὐτὸν τὸν μεγάλον στοχαστὴν ὄχι τῆς Ἑλλάδος μόνον, ἀλλὰ τῆς οἰκουμένης ὁλοκλήρου: Ὅχι δὲ μόνον τῶν πνευματικῶν ἢ ἀνθρωπολογικῶν ἐπιστημῶν σύγχρονος εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ ἀναφέρει τὸν Δημόκριτον, τὸν Πλάτωνα καὶ τοὺς Ἕλληνας. Μὲ αὐτὴν τὴν διαπίστωσιν θὰ ἠμποροῦσα νὰ κλείσω ἐδῶ τὴν συζήτησιν ἐπὶ τῆς πιθανῆς ἐνστάσεως τοῦ ἀναγνώστου μου, πρὸς τί ἀκόμη καὶ σήμερα συμβουλευόμεθα τὴν πλατωνικὴν σκέψιν, ἀλλὰ δὲν κάμνω αὐτό, δὲν κλείω τὴν συζήτησιν, διότι θέλω νὰ ἐξηγήσω τὸ παγκόσμιον τοῦτο φαινόμενον τῆς συνεχοῦς ἐπιστροφῆς μας εἰς τὸν Πλάτωνα καὶ τοὺς Ἕλληνας καὶ τώρα καὶ πάντοτε. Καὶ ἰδοὺ ἡ ἐξηγήσις: ἐφόσον ὁ Ἀνθρώπος, παρ' ὅλας τὰς ἐφευρέσεις καὶ τὰς περιπετείας καὶ ἐξελίξεις τῆς ζωῆς του, εἰς τὴν οὐσίαν του μένει σχεδὸν ὁ ἴδιος πάντοτε, ὥρισμένοι βασικαὶ καὶ τυπικαὶ μορφαὶ τῆς ἀνθρωπίνης σκέψεως καὶ ζωῆς, τοῦ λόγου καὶ τοῦ βίου, μένουν ἀμετάβλητοι, ἢ ὑπὸ ὁρισμένας προϋποθέσεις ξαναγυρίζουν. Βεβαίως ἡ ἱστορία δὲν ἐπαναλαμβάνεται ἐντελῶς ἢ ἴδια. Διότι ἀναμφιβόλως ἀνακύπτουν κάθε τόσο καὶ νέα προβλήματα ὑπὸ τὰς ἐκάστοτε νέας συνθήκας. Πολλὰ ὅμως προβλήματα ἐπανέχονται κάθε τόσο καὶ σήμερον τὰ ἴδια, ὅμοια εἰς τὴν οὐσίαν των μὲ τὰ ἀρχαῖα, ἀσχετῶς πρὸς τὸ ἂν αἱ σημεριναὶ διαστάσεις τῶν προβλημάτων αὐτῶν εἶναι πολὺ μεγαλύτεραι. Ἡ κλίμαξ τῶν διαστάσεων ἠμπορεῖ νὰ ἀλλάξῃ, ἢ οὐσία μένει ἡ ἴδια. Ὁ Ἀνθρώπος, ὁ Θεός, ἡ γηλαφετὴ τραγικότης τῆς ζωῆς καὶ τῆς Μοίρας μας, ἢ νοσταλγία πρὸς τὸ ἀγαθόν, τὴν

ἐλευθερίαν καὶ τὴν εὐδαιμονίαν, τὸ πῶς θὰ ζήσωμεν ὅλοι μαζί καλλίτερα σὰν ἄνθρωποι, τὸ πῶς θὰ γίνωμεν καλλίτεροι ἄνθρωποι, αὐτὰ ὅλα, κατὰ βάθος καὶ εἰς τὴν οὐσίαν των, μένουν τὰ ἴδια. Μέσα εἰς τὴν ἀλλαγὴν καὶ τὴν ρευστότητα τῆς ἱστορικῆς ζωῆς καὶ ἐξελίξεως, ὑπάρχουν ζωντανά, διαρκῆ, ἀμετάβλητα, τὰ ὑπὲρ χρόνον καὶ τόπον αἰώνιος ἀνθρώπινα στοιχεῖα τῆς ζωῆς. Ὁ Γκαίτε, ἀκολουθῶν τὸν Θουκυδίδην (1, 22, 4), εἶπε κάποιον: ἡ ἀνθρωπότης προχωρεῖ, ὁ ἄνθρωπος μένει ὁ ἴδιος. Αὐτὸς ὁ σταθερὸς, ἀμετάβλητος, « αἰτερος » καὶ αἰώνιος ἀνθρώπινος πυρὴν τῆς ζωῆς τυραννεῖ τὴν σκέψιν καὶ τὴν φροντίδα τῶν μεγάλων στοχαστῶν καὶ τῶν μεγάλων καλλιτεχνῶν, ἐνὸς Ἡρακλείτου, ἐνὸς Παρμενίδου, ἐνὸς Σωκράτους, ἐνὸς Πλάτωνος, ἐνὸς Αἰσχύλου, ἐνὸς Παύλου, ἐνὸς Πλωτίνου, Μιχαὴλ Ἀγγέλου, Σαίξπηρ, Γκαίτε, Μπετόβεν ἢ Μότσαρτ, τὰ δὲ ἔργα τῶν μεγαλοφυῶν τοῦ λόγου καὶ τῆς τέχνης, ὅλων τῶν χωρῶν καὶ τῶν ἐποχῶν, δὲν εἶναι μόνον ἔργα διὰ τοὺς συγχρόνους των, ἀλλὰ μηνύματα ζωῆς πρὸς τὴν Αἰωνιότητα, νέκταρ, ἀμβροσία ἐλπιδῶν καὶ πάθους,* φροντίζον καὶ ἀνησυχιῶν, θνείρου καὶ νοσταλγίας, ἐνέσεις φόβου, πίστεως καὶ ἀγάπης εἰς τὸν ἄνθρωπον, διὰ τὰ μὴ τὸν ἀφίουνεν νὰ κοιμηθῇ ποτέ, ἐγερτήρια πρὸς συνεχῆ ἐργήγορσιν, σὰν τὸ σκῆπτρον τοῦ Ἑρμοῦ: « τοὺς δ' αὐτὲ καὶ ὑπνώοντας ἐγείρει », κλεψύσματα τύπου « στῶμεν καλῶς » πρὸ τῶν ἱερῶν καὶ ἁγίων θεμάτων τοῦ βίου. Αὐτὸν τὸν Πλάτωνα καὶ αὐτὸ τὸ σῆμα καὶ τὸ μήνυμα ζωῆς, ποὺ συλλαμβάνουν οἱ δέχται μας ἀπὸ τὸν πομπὸν τοῦ πλατωνικοῦ λόγου τὸν ἀενάως λειτουργοῦντα καὶ πρὸς τὴν οἰκουμένην αἰωνιότητα ἀποτεινόμενον, σκοπεῖ νὰ ἐρμηνεύσῃ τὸ παρὸν δοκίμιον.

Δύο χρόνια μετὰ τὸν θάνατον τοῦ μεγάλου πολιτικοῦ τῶν Ἀθηνῶν Περικλέους, ἐγεννᾶτο εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ ἔτος 427 π.Χ. ἕνας ἄλλος μέγας, ὁ Πλάτων, πολιτικὸς καὶ αὐτός, ὅχι ὅμως τῆς πράξεως καὶ τῆς ἐνεργοῦ πολιτικῆς, ἀλλὰ τῆς σκέψεως, πολιτικὸς φιλόσοφος. Ἀς μὴ σπεύσωμεν νὰ ἐπικολήσωμεν ἀπὸ τὴν ὁριστικὰ τίς ἀντίθετες εἰδικέτες εἰς τὰ μέτωπά των: δημοκρατικὸς ὁ Περικλῆς — ἀριστοκρατικὸς ὁ Πλάτων, προσδευτικὸς ὁ ἕνας, συντηρητικὸς ὁ ἄλλος. Οἱ Μεγάλοι δὲν σφραγίζονται μὲ εἰδικέτες καὶ δὲν κλείονται εἰς τὰ συρτάρια τῶν ἀρχαίων, ὅπως τὰ δελτία καὶ τὰ συμβόλαια.

Ὁ Πλάτων ἦτο γόνος ἀριστοκρατικῆς οἰκογενείας καὶ ἀνετράφη μέσα εἰς τὰς παιδευτικὰς καὶ πολιτικὰς παραδόσεις τοῦ γένους του. Ἰδανικὸν ὁ Πλάτων εἶχεν ἐκ νεότητός του τὸ ἰδανικόν, ποὺ ὕμνησεν ὁ Αἰσχύλος εἰς τὰς τραγωδίαις καὶ ἐνοστάγει ἀργότερα ἀπὸ αὐτὸν ὁ Ἀριστοφάνης εἰς τὰς κωμωδίαις του, δηλαδὴ ὡραῖον σῶμα καὶ ἐνάρετον ψυχὴν, τὴν σωματικὴν καὶ ψυχικὴν ἀρετὴν, τὴν καλοκαγαθίαν. Σύμφωνα μετὰ τὸ ἰδεῶδες τοῦτο, τέλος

τοῦ βίου, τελικὸς σκοπὸς τῆς ζωῆς, ἦτο ἡ εὐδαιμονία. Πρὸς αὐτὸ τὸ παιδαγωγικὸν ἰδανικὸν κατέτεινε καὶ ἡ παιδαγωγικὴ θέλησις τῆς οἰκογενείας τοῦ Πλάτωνος, ὅταν ὠδήγει τὸν νεαρὸν βλαστὸν τῆς εἰς τὸν μορφωτικὸν δρόμον τοῦ.

Ὅμως, διὰ νὰ ἐρμηνεύσωμεν τὸ φαινόμενον «Πλάτων», διὰ νὰ κατανοήσωμεν τὴν πνευματικὴν διαμόρφωσιν καὶ πορείαν τοῦ Πλάτωνος καὶ τὸ νόημα τοῦ μηνύματος, ποὺ μᾶς στέλλει σήμερον, πρέπει νὰ τὸν τοποθετήσωμεν εἰς τὰ πλαίσια τῆς ἐποχῆς του. Πρὶν ἀπὸ τὸ θέμα μας «ὁ Πλάτων καὶ ἡ ἐποχὴ μας», ἀνακύπτει εἰσαγωγικῶς τὸ θέμα: «ὁ Πλάτων καὶ ἡ ἐποχὴ του».

Ὅταν ἀπεσοβήθη ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα ὁ περσικὸς κίνδυνος, περὶ τὸ 480 π.Χ., ἐμφανίζονται δύο παράλληλα φαινόμενα εἰς τὴν ζωὴν τῶν Ἀθηνῶν: Τὸ ἓνα εἶναι ἡ ἵδρυσις τῆς ἀθηναϊκῆς συμμαχίας καὶ ἡ συγκρότησις ἰσχυροῦ ἀθηναϊκοῦ κράτους. Τὸ ἄλλο εἶναι ἡ ἰσχυροποίησις τοῦ αὐτοῦ, ἡ ἔξαρσις τῆς ἀτομικότητος, ἡ ἀξιώσις τῆς συμμετοχῆς ὅλων τῶν πολιτῶν εἰς τὰ κοινά. Καὶ τὰ δύο φαινόμενα ἦσαν ἐν πολλοῖς ἐπακολουθήματα τῶν Περσικῶν πολέμων. Τὸ πρῶτον φαινόμενον, ἡ ἵδρυσις κραταιᾶς ἀθηναϊκῆς συμμαχίας, ὀφείλετο εἰς τὴν πανελληνίον ἐπιβολὴν τῶν Ἀθηναίων διὰ τὴν συμβολὴν των εἰς τὴν ἀπόκρουσιν τοῦ περσικοῦ κινδύνου. Οἱ Ἀθηναῖοι ἔγιναν κατὰ τὰ Μηδικὰ πρόμαχοι τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Εὐρώπης, ἀπεσοβήσαν τὴν ὑποδούλωσιν καὶ τὴν ἐκβαρβάρωσιν καὶ ἐξησφάλισαν τὴν ἐλευθερίαν τῶν Ἑλλήνων. Ἐχομεν δι' αὐτὰ ὅλα, ἐκτὸς τῶν ὕμνων καὶ τῶν ἐγκωμίων τῶν ποιητῶν καὶ τῶν καλλιτεχνῶν διὰ τοὺς Μαραθωνομάχους καὶ Σαλαμινομάχους καὶ τοὺς διαδόχους των, τὴν ἀξιόπιστον μαρτυρίαν τοῦ Θουκυδίδου εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ θαυμασίαν ἐξιστόρησιν τῶν γεγονότων τῆς πεντηκονταετίας 478-431 π.Χ., δηλαδὴ τῆς περιόδου, ποὺ παρεμβάλλεται μεταξὺ περσικῶν πολέμων καὶ πελοποννησιακοῦ πολέμου.

Τὸ δεύτερον φαινόμενον τῆς πεντηκονταετίας, δηλαδὴ ἡ ἐξύψωσις καὶ συνειδητοποίησις τῆς ἀτομικότητος, εἶχε καὶ αὐτὸ μίαν κυρίαν αἰτίαν τοῦ εἰς τοὺς περσικοὺς πολέμους. Ὅλοι οἱ πολῖται ἐστρατεύθησαν τότε, ὅλοι ἐθρήνησαν νεκρούς, εἶδον νὰ πυρπολοῦνται τὰ σπῖτια των καὶ τὰ ἱερά των, ἀφῆκαν ἀμάχους γέροντας καὶ γυναῖκας καὶ παιδιὰ εἰς τὴν Σαλαμῖνα καὶ τὰ ἄλλα νησιά, ἐπέρασαν δηλαδὴ ὅλοι μαζί, τὰ βάσανα καὶ τὰς κακουχίας τῆς προσφυγιάς, καὶ ὅταν ἔφυγαν οἱ ἐχθροί, ἐπέστρεψαν ὅλοι μαζί πάλιν εἰς τὰ ἐκ τοῦ πολέμου ἐρείπια νικηταί, πλὴν πτωχοὶ καὶ κατεστραμμένοι. Ὅλοι ᾔθελον τὴν ἐπουλύσιν τῶν πληγῶν τοῦ πολέμου καὶ ὅλοι ἐξ ἴσου ᾔσθάνθησαν τὸν πόθον τῆς ἀνορθώσεως καὶ ἐπεδόθησαν εἰς τὴν ἀνοικοδόμησιν οἰκῶν καὶ ναῶν καὶ ξαναέγινεν ἡ νέα πόλις, αἱ νέαι Ἀθῆναι. Ὑστερα ὅμως

ἀπὸ ὅλα αὐτά, μετὰ τὴν γενικὴν ἰσοπέδωσιν, ποὺ ἔφερεν ἡ κοινὴ Μοῖρα, ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐπανεέλθουν εἰς τὸ παλαιὸν προπολεμικὸν πολιτικοκοινωνικὸν καθεστὼς τῆς ὀλιγαρχίας ἢ ἀριστοκρατίας, διότι ἡ δύναμις τῆς κοινῆς Μοίρας εἶχε καταρρίψει πολλοὺς ἐκ τῶν φραγμῶν, ποὺ ἐχώριζον τοὺς πολίτας. Ἔτσι ἠνοιχθῇ ὁ δρόμος πρὸς τὴν δημοκρατίαν, ἡ ὁποία καὶ ἐπεβλήθη.

Παραπλήσιον μεταπολεμικὸν φαινόμενον, πολὺ μεγαλυτέρων διαστάσεων, ἀλλ' εἰς τὴν οὐσίαν τὸ ἴδιον, ζῶμεν ὅλοι σήμερον τὴν βαθμιαίαν κατάργησιν τῆς ἀποικιοκρατίας, τὴν δημιουργίαν ἐλευθέρων ἀνεξαρτήτων κρατῶν, τὴν συνειδητοποίησιν τοῦ αἰτήματος τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης, ὅχι μόνον εἰς τὰς σχέσεις τῶν πολιτῶν ἐκάστου κράτους πρὸς ἀλλήλους, ἀλλὰ καὶ τῶν κρατῶν ἀναμεταξύ των, ἐκ παραλλήλου ὅμως καὶ τὴν δημιουργίαν ἡγετικῶν δυνάμεων, συμμαχιῶν καὶ συνασπισμῶν, κοινοτήτων κρατῶν.

Αὕτῃ ἡ τόνωσις τῆς ἀτομικότητος κατὰ τὴν ἀρχαίαν πεντηκονταετίαν, περὶ ἧς ὁ λόγος, εἶχεν ἐκτὸς τῶν πολιτικῶν καὶ πνευματικὰ αἷτια. Τοιαῦτα αἷτια ἐννοοῦμεν τὴν σύγχρονον τότε πολιτικοπνευματικὴν κίνησιν τοῦ διαφωτισμοῦ, τὸν ὁποῖον ἤσκησαν οἱ Σοφισταί. Τοῦ Ἀρχηγέτου τῶν Σοφιστῶν Πρωταγόρου τὸ κήρυγμα ἦτο: « πάντων χρημάτων μέτρον ἄνθρωπος, τῶν μὲν ὄντων ὡς ἔστι, τῶν δὲ μὴ ὄντων, ὡς οὐκ ἔστιν » (ὁ ἄνθρωπος εἶναι μέτρον ὅλων τῶν πραγμάτων· τῶν μὲν ὄντων ὅτι ὑπάρχουν, τῶν δὲ μὴ ὄντων, ὅτι δὲν ὑπάρχουν).

Ἡ ἀθηναϊκὴ δημοκρατία τοῦ 5ου αἰῶνος π.Χ. ἔφθασεν εἰς τὸ κατακόρυφον τῆς ἀκμῆς της ἐπὶ Περικλέους, ὁ ὁποῖος κατάρθωσε νὰ φέρῃ εἰς ἀρμονίαν τὸ κράτος μὲ τὸ ἄτομον· δηλαδὴ τὸ πολιτικὸν δαιμόνιον τοῦ Περικλέους δὲν ἀφῆκε νὰ ἔλθουν εἰς ρῆξιν μετὰ τῶν ἡ ὁμαδικὴ δύναμις τοῦ κράτους μὲ τὴν ἀτομικὴν δύναμιν ἐκάστου πολίτου, ἀλλ' ἐνέταξε τὰ ἐλεύθερα ἄτομα ὡς ὄργανικὰ μέλη εἰς τὸ κρατικὸν σύνολον. Τοῦτο ὁ Περικλῆς ἐπέτυχε μὲ τὴν θαυμασίαν ἐπιβολὴν τῆς προσωπικότητός του, ὥστε ὁ δεῦτερῆς Θουκυδίδης νὰ χαρακτηρίζῃ ὡς ἐξῆς τὸ ἀθηναϊκὸν πολίτευμα ἐπὶ Περικλέους: « Ἐγίνετο λόγῳ μὲν δημοκρατία, ἔργῳ δὲ ὑπὸ τοῦ πρώτου ἀνδρὸς ἀρχῇ » (2, 65, 8-10). Δηλαδὴ τὸ ἀθηναϊκὸν πολίτευμα ἐπὶ Περικλέους εἶχε μὲν τὸ ὄνομα τῆς δημοκρατίας, εἰς τὴν πραγματικότητά ὅμως ἦτο κυβέρνησις ὑπὸ τοῦ πρώτου ἀνδρός. Μὲ τὴν πολιτικὴν αὐτὴν ἀκμὴν συνεβάδιζεν οἰκονομικὴ καὶ πνευματικὴ ἀνάπτυξις, αἱ Ἀθῆναι γίνονται τὸ μεγαλύτερον οἰκονομικὸν καὶ πολιτικοπνευματικὸν κέντρον τῆς Ἑλλάδος, γίνονται ἡ Ἑλλὰς τῆς Ἑλλάδος! Τὸ αἰτικὸν πνεῦμα ἀπαλλάσσεται ἀπὸ τὴν ἰωνικὴν κηδεμονίαν, αὐτοσπερεώνεται καὶ εὐρίσκει τὴν τελειοτέραν ἔκφρασίν του εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Θουκυδίδου καὶ τὴν αἰτικὴν τραγωδίαν, ἰδίως δὲ τοῦ Αἰσχύλου τὸν τραγικὸν λόγον. Ἡ πολιτικοποίησις τοῦ ἀτόμου· ἀνθρώπου, ἡ ὁποία συνετελέσθη ἐπάνω εἰς τὴν πολεμικὴν καὶ μεταπολεμικὴν κοσμογονίαν, ποὺ προεκάλεσεν ἡ ἀπὸ Ἀνατολῶν ἐπίθεσις κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ἴσως

δὲ καὶ τῆς Εὐρώπης οὐλοκλήρου, ὅπως παρατηρεῖ ὁ Πλάτων, αὐτὴ λοιπὸν ἡ πολιτικοποίησις τοῦ ἀνθρώπου, ἰδανικόν της εἶχε τὴν πολιτικὴν ἀρετὴν. Ἡ ἀρετὴ τοῦ ἀνδρός-πολίτου ἐγίνε τώρα συνθετωτέρα. Διότι περιλαμβάνει ὄχι μόνον τὴν ἀνδρείαν (τὴν παλαιὰν ὁμηρικὴν ἀρετὴν), ἀλλὰ καὶ τὰ νέα στοιχεῖα, ποὺ προῆλθον ἀπὸ τὴν πολιτικοποίησιν τοῦ ἀνθρώπου, ἥτοι τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν σοφίαν, καὶ ἐπὶ πλέον τὰ ἐκ τῆς ἀριστοκρατικῆς ἀθηναϊκῆς παραδόσεως κληροδοτηθέντα, ἥτοι τὴν σωφροσύνην ἢ φρόνησιν καὶ τὴν εὐλάβειαν. Ἀνδρεία, σοφία, δικαιοσύνη, φρόνησις, εὐλάβεια ἦσαν τὰ συστατικὰ τῆς πολιτικῆς ἀρετῆς, ὅπως τὰ ἀντελήφθη ὁ ἀττικὸς κόσμος κατὰ τοὺς χρόνους τῶν περσικῶν πολέμων καὶ τὸ πρῶτον ἡμῖς τοῦ 5ου αἰῶνος π.Χ. Καὶ αὐτὰ τὰ ἰδανικὰ ἐξέφρασε κυρίως ὁ Αἰσχύλος. Ἀλλὰ τὰ ἰδανικὰ αὐτὰ εἰς τὰς ὀλίγας δεκαετηρίδας (περίπου 30-40 χρόνια), ποὺ ἐπακολουθοῦν, κλονίζονται κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ καταντήσουν ἀντικείμενον νοσταλγίας διὰ τὸν Ἀριστοφάνην. Αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ ἐνδιάμεσον μεταξὺ Αἰσχύλου (525-456) καὶ Ἀριστοφάνους (450-385), αὐταὶ αἱ 3-4 περίπου δεκαετίαι καλύπτονται ἀπὸ τὴν ἀκμὴν τῶν Σοφιστῶν, ἀπὸ τὴν φοβεράν αὐτὴν κρίσιν τοῦ ἀττικοῦ πνεύματος.

Οἱ Σοφισταὶ εἰς τὴν πολιτικὴν ἀρετὴν, ποὺ ἦτο τὸ ἰδανικόν τοῦ Αἰσχύλου, ἀντιβάλλουν τὸ ἰδικόν των ἰδανικόν, ἥτοι τὴν ἐγωῖστικὴν ἀτομικὴν ἀρετὴν. Εἰς τὸν πολίτην ἀντιτάσσουν τὸ ἄτομον. Ἀπέναντι τοῦ κράτους ὑψώνουν ἀντιμέτωπον τὸν ἰδιώτην. Εἰς τὴν δικαιοσύνην τῆς πολιτικῆς κοινότητος ὑποκαθιστοῦν τὴν ἀτομικὴν δικαιοσύνην. Εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ ἀνθρωπίνην παιδείαν ἀντιτάσσουν τὴν ἰδικὴν των ἐπαγγελματικὴν ρητορικὴν κατῆχσιν, διαφώτισιν καὶ «μόρφωσιν». Αὕτῃ ἡ σοφιστικὴ ἀγωγή δὲν ἐσκόπει νὰ διαπλάσῃ ἀνθρώπους, ἀλλὰ ἐπαγγελματίας τῆς πολιτικῆς καὶ ρήτορας, ἱκανοὺς νὰ πείθουν τοὺς ἄλλους, τὸν ἥτιτονα λόγον κρείττω ποιεῖν ὄχι χάριν τοῦ δικαίου, ἀλλὰ χάριν τοῦ ὠφελίμου καὶ τοῦ συμφέροντος. Τέλος οἱ Σοφισταὶ ἀντέταξαν εἰς τὴν εὐλάβειαν καὶ θεοσέβειαν τῆς παλαιᾶς ἀθηναϊκῆς παραδόσεως τὸν ἀσεβῆ σκεπτικισμόν. Θεοί, ἔλεγον, δὲν γνωρίζομεν ἂν ὑπάρχουν· πιθανὸν ναί, πιθανὸν καὶ ὄχι. Μετ' ὀλίγον ὁ πελοποννησιακὸς πόλεμος ἐπιτείνει τὴν κρίσιν, ἡ δημοκρατία ἐκφυλλίζεται εἰς ὀχλοκρατίαν καὶ οἱ πολιτικοὶ εἰς δημαγωγούς, τὸ κράτος παύει πλέον νὰ εἶναι ἡ παλαιὰ παιδαγωγοῦσα τοὺς πολίτας δύναμις. Οἱ νέοι τὰ εἶχαν χάσει. Δὲν ἐγνώριζον τί νὰ ἀγαπήσουν καὶ τί νὰ μισήσουν καὶ πρὸ παντὸς τί νὰ πιστεύσουν! Αὕτῃ εἶναι ἡ κρίσιμος καὶ ἐπικίνδυνος καμπὴ τῆς πολιτικοπνευματικῆς ζωῆς τῶν Ἀθηνῶν, τὴν ὁποίαν διακομψδεῖ ὁ Ἀριστοφάνης, ὁ νοσταλγὸς τῆς ἀρχαίας ἀρετῆς.

Ἀκριβῶς κατ' αὐτὴν τὴν καμπὴν ἐμφανίζεται εἰς τὴν πνευματικὴν σκηνὴν τῶν Ἀθηνῶν ἡ δαιμονία μορφή τοῦ Σωκράτους. Ὁ Σωκράτης ἐπῆρε εἰς τὰ χέρια του τὸ μαστίγιον, τὸ φραγγέλιον. Τί ἦτο αὐτὸ τὸ σωκρατικόν

μαστίγιον; Ἦτο ὁ ἔλεγχος τῶν πάντων διὰ τῆς ἐρωτήσεως καὶ τῆς εἰρωνείας. Ὁ Σωκράτης ἦτο ὁ μεγάλος χειριστὴς τῆς ἐρωτήσεως, ὁ μέγας εἴρων. Ἦθελε νὰ εὗρη, ἔψαχνε νὰ εὗρη τὴν οὐσίαν, τὸ τί ἐστὶν ἕκαστον. Ἦ ἐρωτήσις του ἐτυρποῦσεν, εἰσέδυνεν εἰς τὰ βάθη καὶ τὰ ἄδυτα τῆς οὐσίας τῶν πραγμάτων καὶ τῆς ψυχῆς τῶν ἀνθρώπων. Αὐτὴ ἦτο ἡ πρώτη δύναμις του. Ἀλλὰ ὁ Σωκράτης διέθετε καὶ μίαν ἄλλην ἀκόμη μεγαλότεραν δύναμιν: τὸν παιδαγωγικὸν ἔρωτα, τὸ διδασκαλικὸν δαιμόνιον. Τὴν πρώτην δύναμιν, τὸν εἴρωνα καὶ ἐρωτῶντα ἔλεγχον, ὁ Σωκράτης ἔστρεψε κατὰ τῶν διαλυτικῶν καὶ ἀποσυνθετικῶν στοιχείων τῆς ἀθηναϊκῆς ζωῆς. Μὲ τὴν δευτέραν δύναμιν ἠλίευε ψυχὰς, τὰς ψυχὰς τῶν ἐφηβῶν. Ὁ ἴδιος ὁ Σωκράτης δὲν ἐπρόφθασε νὰ ὀργανώσῃ καὶ νὰ διακοσμήσῃ τὸν νέον ἱδικὸν του κεκαθαρμένον πνευματικὸν κόσμον. Διότι δὲν τὸν ἄφησε νὰ ζήσει περισσότερον ἢ σαθρὰ δικαιοσύνη καὶ διοικήσεις τοῦ ἀθηναϊκοῦ κράτους. Ἦ κρίσις εἶχε προχωρήσει τόσον πολὺ, ὥστε νὰ μὴν ἡμπορῇ νὰ γίνῃ διάκρισις μεταξὺ Σωκράτους καὶ Σοφιστῶν. Οἱ πολλοὶ συνήθως συγχέουν καὶ παρασύρονται, οἱ δὲ συκοφάνται γνωρίζουν νὰ ἐπωφελοῦνται αὐτῆς τῆς συγχύσεως τῶν πολλῶν. Ἔτσι τὴν ἔπαθε καὶ ὁ Σωκράτης. Κατηγορήθη, κατεδικάσθη καὶ ἐθανατώθη. Ἀλλ' ἐπρόφθασε νὰ κερδίσῃ εἰς τὰ τελευταῖα δέκα χρόνια τῆς ζωῆς του μίαν μεγάλην ἐφηβικὴν ψυχὴν, τὴν ψυχὴν τοῦ Πλάτωνος. Τὴν ἐκέρδισε διὰ τὴν φιλοσοφικὴν ἀνανέωσιν καὶ τὴν πολιτικοπνευματικὴν ἀνοικοδόμησιν πού ἐχρειάζετο ἡ ζωὴ τῆς ἐποχῆς του. Ἔτσι εἰς τὴν κρίσιν τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ 5ου αἰῶνος πρῶτον ἐδόθη ἡ λυτρωτικὴ διέξοδος μὲ τὸν σωκρατικὸν ἐλέγχοντα ἔτασμον τῶν ψυχῶν καί, ἐν συνεχείᾳ, ἡ κάθαρσις τοῦ δράματος τῶν ψυχῶν ὁλοκληρώθη μὲ τὴν πνευματικὴν δημιουργίαν τοῦ Πλάτωνος. Ἄς ἴδωμεν τώρα, τί ἦτο ἡ δημιουργία τοῦ Πλάτωνος.

Ὡς ὅλη ἡ πνευματικὴ δημιουργία τοῦ Πλάτωνος, ὅλον αὐτὸ τὸ οἰκοδόμημα, πού λέγεται πλατωνικὸς φιλοσοφικὸς κόσμος, ἐγεννήθη ἀπὸ τὴν πολιτικὴν ἀγωνίαν τοῦ νέου Πλάτωνος, ὅπως τὴν εἶχε ζήσει, εἴτε μαζὶ μὲ τὸν Σωκράτην, τὸν μόνον, ὅπως λέγει ὁ Πλάτων, ἀληθινὸν πολιτικὸν τῆς ἐποχῆς του, εἴτε ἔπειτα μόνος του. Μᾶς τὰ ἐξομολογεῖται ὅλα αὐτὰ ὁ ἴδιος ὁ Πλάτων εἰς τὴν ἐβδόμην Ἐπιστολὴν του, πού εἶναι ἡ πιστοτέρα βιογραφία του.

Ἀπὸ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον ἡ προσφιλεὶς πόλις του ἐξῆλθε μὲ ἄνευ προηγουμένου συντριβὴν καὶ κατάπτωσιν· ἐπηκολούθησεν ἡ ἀρχὴ τῶν Τριάκοντα τυράννων, τὴν ὁποίαν ἐβάρυνε σειρὰ ἐγκλημάτων καὶ βιαιοπραγιῶν. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀποκατασταθεῖσα δημοκρατία τοῦ 403 π.Χ., παρὰ τὴν πρώτην τῆς μετριοπάθειαν, ἐσυνέχισε τὴν κακοδιοίκησιν τῶν Τυράννων, εὐθύνεται δὲ μὲ τὸ φοβερότερον ὄλον ἐγκλημα, τὴν ἀδικον θανατικὴν κατα-

δίκην ἐνὸς ἀθώου πολίτου, τοῦ Σωκράτους, τοῦ δικαιότερου Ἀθηναίου καὶ τοῦ στοργικωτέρου καὶ ἀγνωτέρου ὁδηγοῦ τῆς νεολαίας.

Αὐτὰ τὰ γεγονότα, ἡ πτώσις τῆς στάθμης τῆς πολιτικῆς ἡθικῆς καὶ ὁ ἐκφυλισμὸς τῆς ἀθηναϊκῆς δημοκρατίας εἰς ὀχλοκρατίαν, μία μορφή τῆς ὁποίας ἦτο καὶ ἡ θεατροκρατία τῶν μουσικῶν καὶ δραματικῶν ἀγώνων, ἐκρήμινισαν εἰς ἐρείπια τὰ νεανικά ὄνειρα καὶ τὴν ἀγνὴν φιλοδοξίαν ποῦ εἶχεν ὁ Πλάτων νὰ ἀναμειχθῇ εἰς τὴν πολιτικὴν, σύμφωνα μὲ τὰς πολιτικὰς παραδόσεις τῆς οἰκογενείας του. Ὑπὸ τὸ κράτος τῶν ἀλλεπαλλήλων αὐτῶν ἀπογοιτεύσεων ἀπὸ τὴν πολιτικὴν ζωὴν τῆς πατρίδος του καὶ τῶν ἄλλων ἑλληνικῶν καὶ βαρβαρικῶν πολιτειῶν, αἱ ὁποῖαι «κακῶς σύμπασαι πολιτεύονται» (Πλατ. Ἐπιστ. Ζ 326 a) — μὲ κάποιαν μικρὰν ἐξαίρεσιν τῆς Σπάρτης καὶ τῆς Κρήτης — ὁ Πλάτων ἀφῆκε κατὰ μέρος καὶ τὰς πολιτικὰς φιλοδοξίας του καὶ τὰ ὄνειρα τῆς ἀρχῆς, τὴν δὲ ἐνεργὸν ἀνάμειξιν του εἰς τὴν διαχείρισιν τῶν κοινῶν ἀνέβαλε δι' εὐθετώτερον χρόνον: «τοῦ δὲ πράττειν περιμένειν αἰεὶ καιροῦς» (Ἐπιστ. Ζ, αὐτ.).

Ἡ πολιτικὴ ἀγωνία του διέξοδον ἄμεσον εὗρεκα τώρα τὴν περισυλλογὴν καὶ σκέψιν, τὴν φιλοσοφίαν τῶν πολιτικῶν πραγμάτων, τὴν ἀναζητήσιν τῶν καταλήλων μέσων διὰ τὴν ἐξυγίανσιν καὶ ἀνανέωσιν τῆς πολιτικῆς ζωῆς. Ἡ ὕδρυσις τῆς Ἀκαδημείας του ἀκριβῶς αὐτὸν τὸν σκοπὸν εἶχε, δηλαδὴ τὴν διὰ τῆς παιδείας προπαρασκευὴν νέας γνησίας πολιτικῆς ζωῆς, τὴν δημιουργίαν ἀληθινῶν ἡγετῶν, τῶν «βασιλικῶν ἀνδρῶν», ὅπως τοὺς λέγει, δηλαδὴ τῶν φορέων τῆς «βασιλικῆς τέχνης», τῆς ἀληθινῆς καὶ γνησίας πολιτικῆς. Ἔτσι ἡ ζήτησις τῆς ἀληθινῆς πολιτείας ἔγινε τὸ ἰσόβιον βασικὸν πρόβλημα τῆς πλατωνικῆς σκέψεως καὶ αὐτὴ ἡ ζήτησις ὠδήγησε τὸν Πλάτωνα εἰς τὴν σύλληψιν τῆς περὶ ἰδεῶν θεωρίας του.

Διὰ τὴν θεμελίωσιν ὁ Πλάτων τὴν γνησίαν πολιτείαν, ἐχρειάσθη μακρὰν καὶ ἐπίμονον προσπάθειαν, «μακρὰν πραγματείαν». (Σωκράτης πρὸς Ἀλκιβιάδην: «ἔτιτεσι πρὸς τὰ πολιτικά πρὶν παιδευθῆναι». Πλατ. Ἀλκιβ. 118 b κ.ε.). Αὐτὴν τὴν προεργασίαν καὶ πορείαν πρὸς τὸ πολιτικόν του δημιουργήμα, τὴν ἰδικὴν του πολιτείαν, ὁ Πλάτων τὴν ἔκαμε πρῶτα ὡς συνὼν καὶ ἑταῖρος τοῦ Σωκράτους, τοῦ μάγου αὐτοῦ ἑραστοῦ τῆς ἐφηβικῆς ψυχῆς, τοῦ ἐτάζοντος καρδίας καὶ νεφροῦς διδασκάλου τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀνθρωπιάς. Ἐπειτα ἐσυνέχισε τὴν πορείαν πρὸς τὴν ἀληθινὴν πολιτείαν μὲ τὴν ἰδικὴν του σκέψιν, ἣ μαζὶ μὲ ἄλλους ὁμήλικάς του ἐφήβους καὶ νέους ἀνδρας ἐρευνῶν τὰ ἴδια θεμελιώδη προβλήματα, ποῦ μᾶς ἀπασχολοῦν καὶ σήμερον: πῶς ἡμποροῦν νὰ ζήσουν μαζὶ οἱ ἄνθρωποι καλλίτερα, εὐτυχέστερα; Ποῖος εἶναι ὁ τελικὸς σκοπὸς τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς καὶ τῆς πολιτείας; Ποία ἡ οὐσία τῆς πολιτείας; Ποία εἶναι τὰ βασικά πολιτικὰ μέτρα καὶ μέσα πρὸς πραγματοποίησιν τοῦ τελικοῦ σκοποῦ;

Ἀλλὰ διὰ νὰ δοθοῦν ἀπαντήσεις εἰς αὐτὰ, ἔπρεπε νὰ ἐκριζωθοῦν ἀπὸ

τὸ πνευματικὸν ἔδαφος τῆς ἐποχῆς αἱ ἄκανθαὶ τοῦ ὑποκειμενισμοῦ καὶ τοῦ σχετικισμοῦ, πού εἶχε σπείρει καὶ υποθάλψει ἡ Σοφιστική. Οἱ Σοφισταὶ δηλαδὴ εἰς τὸ ζήτημα τοῦ τελικοῦ σκοποῦ τοῦ Ἀνθρώπου καὶ τῆς πολιτείας ἔλεγον ὅτι αὐτὰ εἶναι ὑποκειμενικὰ πράγματα. Τὴν ζωὴν ἀντιλαμβάνεται ἕκαστος ὅπως θέλει. Τὸν σκοπὸν τῆς πολιτείας καθορίζει τὸ συμφέρον τοῦ ἰσχυροτέρου. Δὲν ὑπάρχει ἀπόλυτος ἀλήθεια· εἶναι καὶ αὕτη ὑποκειμενικὴ καὶ σχετικὴ. Ἔρχεται τώρα ὁ Σωκράτης πρῶτα καὶ ἔπειτα ὁ Πλάτων καὶ ἀποδεικνύουν μὲ τὴν ἀμείλικτον διαλεκτικὴν των, ὅτι ὑπάρχει ἀντικειμενικὴ καὶ ἀπόλυτος ἀλήθεια, ἀλλὰ πρέπει νὰ κοιτάξης, νὰ μοχθήσης νὰ τὴν εὑρης, νὰ ἀγωνισθῇς νὰ τὴν ἀποκαλύψης, ὥστε νὰ μὴ λανθάνῃ, νὰ μὴ εἶναι κρυμμένη— αὐτὸ ἄλλως τε σημαίνει καὶ ἡ λέξις «ἀ-λήθεια», τὸ μὴ λανθάνον—. Ὑπάρχει λοιπὸν ἀλήθεια καὶ ὑπάρχει γνῶσις ἀσχετῶς πρὸς τὸ ἂν ἡμεῖς δὲν τὴν φθάνωμεν πάντοτε. Πάντως εἶναι δυνατὴ ἡ γνῶσις, ἀλλὰ ἀπαιτεῖται «μέθοδος», «μετιέναι», κυνηγητό, καὶ τοιαῦτα δείγματα κυνηγητοῦ τῆς ἀληθείας εἶναι οἱ πρῶτοι πλατωνικοὶ διάλογοι. Ἐκαστος ἐξ αὐτῶν εἶναι καὶ μία διαλεκτικὴ ἀναζήτησις καὶ ἀνίχνευσις τῆς οὐσίας, εἶναι ἀπόπειρα ἢ πολλαὶ ἀπόπειραι διὰ νὰ ὁρισθῇ κάθε φορὰ ἡ οὐσία μιᾶς ἐννοίας, ἡ φύσις μιᾶς ἀρετῆς, ὅπως λ.χ. ἡ φιλία, ἡ εὐσέβεια, ἡ δικαιοσύνη, ἡ ἀνδρεία κ.λπ. Ὑπάρχει λοιπὸν γνῶσις, ὅλον δὲ τὸ διδακτικὸν καὶ συγγραφικὸν ἔργον τοῦ Πλάτωνος δὲν εἶναι παρὰ μιὰ μεθοδικὴ καθοδήγησις καὶ ἀσκήσις διὰ τὴν ἱχνηλασίαν, τὴν εὑρεσίαν καὶ τὴν θέαν τῆς ἀληθείας καὶ τῆς γνώσεως. Καὶ ὑπάρχει ἓνας καὶ μόνος τελικὸς σκοπὸς τῆς ζωῆς καὶ τῆς πολιτείας: τὸ Ἀγαθόν.

Τῆς ιδέας αὐτῆς τοῦ Ἀγαθοῦ ἡ πραγματοποιήσις εἰς τὸν ἱστορικὸν βίον τῶν ἀνθρώπων δὲν εἶναι δυνατὴ παρὰ μόνον ἐντὸς μιᾶς ὀργανωμένης πολιτικῆς κοινότητος, δηλαδὴ τῆς πολιτείας, τοῦ Κράτους. Ἡ ἀρετὴ τοῦ ἀνθρώπου νοεῖται μόνον ὡς πολιτικὴ ἀρετὴ, ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔμπορεῖ νὰ νοηθῇ χωρὶς τὴν πολιτικὴν του ιδιότητα.

Ἡ ἀνθρωπίνῃ ζωῇ εἶναι εἰς τὴν γνησίαν μορφήν της πολιτικὴ ζωή, δηλαδὴ ζωὴ ἀγαθὴ, ἐνἀρετῃ καὶ ἐλευθέρᾳ ἐντὸς πολιτικῆς κοινωνίας συνανθρώπων καὶ κατ' ἀκολουθίαν εὐδαιμόνων. Ἡ φιλοσοφικὴ σκέψις μόνον ὡς πολιτικὴ φιλοσοφία ἔμπορεῖ νὰ ἀντιμετώπισῃ ἀποτελεσματικὰ τὰ προβλήματα τῆς ἐλευθερίας καὶ εὐδαιμονίας τοῦ ἀνθρώπου.

Ποῖα εἶναι τώρα τὰ οὐσιαστικὰ γνωρίσματα τῆς πολιτείας πού πραγματοποιεῖ τὴν ιδέαν τοῦ Ἀγαθοῦ, δηλαδὴ τῆς ἀγαθῆς πολιτείας; Αὐτὰ εἶναι δύο: τὸ δίκαιον καὶ ἡ παιδεία. Ἡ πλατωνικὴ πολιτεία εἶναι πολιτεία δικαία καὶ παιδευούσα καὶ ἐπὶ τῆς παιδείας καὶ τοῦ λόγου καὶ νοῦ θεμελιωμένη. Κράτος δικαίου καὶ παιδείας. Δικαιοσύνη καὶ παιδεία ἀποτελοῦν θεμελιώδεις πολιτικὰς ἐννοίας καὶ οὐσιαστικὰ στοιχεῖα τοῦ πλατωνικοῦ κράτους. Ἡ δικαιοσύνη ὑπὸ τὴν πρώτην καὶ ὑποτυπώδη μορφήν της εἶναι ἡ

ιδιότης τοῦ ἑκαστον τὰ ἑαυτοῦ πράττειν, δηλαδή κάθε πολίτης νὰ κάμνῃ ἐν ἔργον, σύμφωνα πρὸς τὴν φύσιν του. Ἡ οἰκειοπραγία ἢ ἰδιοπραγία αὐτῇ τοῦ εἰρημένου πρωταρχικοῦ τύπου, εἰς τὰς ἀνωτέρας φάσεις ἢ μορφὰς τῆς πολιτείας, προσλαμβάνει τὴν μορφήν δυνάμεως συγκρατοῦσης τὴν ἁρμονίαν. Καὶ εἰς μὲν τὴν ἀτομικὴν ψυχὴν ἡ δικαιοσύνη ἐξασφαλίζει τὴν ἁρμονίαν τῶν τριῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς ἀναμεταξύ των. Συντονίζει καὶ ἁρμονίζει τὸ θυμοειδὲς καὶ τὸ ἐπιθυμητικὸν μὲ τὸ λογιστικόν. Εἰς δὲ τὴν πολιτείαν ἡ δικαιοσύνη συνέχει τὴν ἁρμονίαν τῶν τριῶν τάξεων τῆς πολιτείας, ἀρχόντων, φυλάκων καὶ δημιουργῶν (ἐπαγγελματιῶν, ἐμπόρων, τεχνιτῶν, ἐργατῶν).

Ἄφ' ἑτέρου τὸ ἄλλο οὐσιαστικὸν στοιχεῖον τῆς πολιτείας, ἡ παιδεία, εἶναι μιὰ συνεχὴς ἀνάβασις, ἀνάτασις, δόκη, ὕψωσις, ἔξαρσις ἀπὸ τῆς στοιχειώδους μαθήσεως τῶν πραγμάτων καὶ τῶν ἐπαγγελματικῶν καθηκόντων καὶ γνώσεων εἰς ἀνωτέρας μορφὰς πνευματικότητος καὶ συνεχοῦς ἀνυψώσεως μέχρι τῆς κατ' ἐνώπιον θέας τῆς ἀπολύτου ἀληθείας καὶ γνώσεως, ἥτοι τῶν ἰδεῶν. Οἱ φιλόσοφοι εἶναι « τῆς ἀληθείας φιλοθεάμονος ». Ἡ πλατωνικὴ πολιτεία εἶναι κράτος δικαίου καὶ πρὸ παντὸς κράτος παιδαγωγοῦν τοὺς πολίτας, πολιτεία διαπλάττουσα ἀνθρώπους ἐλευθέρους, σόφρονας, φίλους ἀλλήλων, ἐναρέτους, εὐδαίμονας.

Πολιτεία ἀγαθὴ καὶ ἐλευθέρα, δικαία καὶ παιδαγωγοῦσα τοὺς πολίτας, ἰδοὺ αἱ κεντρικαὶ ἔννοιαι τοῦ πλατωνικοῦ λόγου, τοῦ ὁποίου ὁ ποιμπὸς στέλλει ἀνὰ τοὺς αἰῶνας πρὸς τὴν οἰκουμένην ἕνα κρυσταλλίνης καθαρότητος μήνυμα ἀνανεώσεως τῆς ζωῆς καὶ ἕνα ἑξανθρωπιστικὸν εὐαγγελισμόν.

Πῶς θὰ ἀξιοποιήσωμεν τὸ πλατωνικὸν μήνυμα ζωῆς εἰς τὴν ἐποχὴν μας; Ἄφου εἶδομεν τὸν Πλάτωνα μέσα εἰς τὸ πλαίσιον τῆς ἐποχῆς του καὶ τῆς οἰκουμενικῆς αἰωνιότητος, ἃς τὸν ἴδωμεν τώρα καὶ εἰς τὸ πλαίσιον τῆς ἐποχῆς μας. Ἀπὸ τὴν πλατωνικὴν σφαῖραν, ἃς ἐπιστρέψωμεν εἰς τὸ σήμερον, εἰς τὸν τόπον μας καὶ εἰς τὸ παρόν μας.

Ἰδανικὸν ζωῆς, πολιτεία δικαίου καὶ πολιτεία παιδείας, εἶναι οἱ τρεῖς πόλοι, περὶ τοὺς ὁποίους συσπειροῦνται καὶ συγκεντρώνεται ἡ κρίσις τῆς ἐποχῆς μας, ἰδίως δὲ ἡ ἀγωνία τῆς νεολαίας μας. Ἄλλ', ὅπως εἶδομεν κατὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ θεματός μας, οἱ τρεῖς αὐτοὶ πόλοι εἶναι καὶ τὰ κέντρα τοῦ πλατωνικοῦ λόγου καὶ βίου (« πρὸς τὸν λεγόμενον αἰὲ ὑπ' ἐμοῦ λόγον καὶ βίον » τονίζει ὁ Πλάτων εἰς τὴν Ζ' Ἐπιστολὴν του).

Κυρίως θὰ ἐνδιατρίψωμεν εἰς τὸ πρῶτον καὶ κυριώτερον θέμα, τὸ θέμα τοῦ ἰδανικοῦ τῆς ζωῆς. Τὸ θέμα αὐτὸ τοῦ ἰδανικοῦ ζωῆς εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ κεντρικὰ μας προβλήματα, ἰδίως τῆς ζωῆς καὶ τῆς παιδείας τῶν νέων μας. Λέγεται συνήθως εἰς τοὺς καιροὺς μας, ὅτι οἱ νέοι μας, ὕστερα ἀπὸ τὴν

ἐγκατάλειψιν τοῦ ἰδανικοῦ τῆς Μεγάλης Ἰδέας, μὲ τὸ περιεχόμενον ποῦ εἶχεν ἡ Ἰδέα αὐτὴ περίπου 500 χρόνια, διανύουν μίαν κρίσιν ἰδανικῶν ζωῆς, κινοῦνται μετέωροι εἰς μίαν ἰδεολογικὴν ἀβεβαιότητα καὶ ἀνασφάλειαν. Πρὸ 30 περίπου ἐτῶν ἔγινε καὶ μία πολιτικοπνευματικῆς προελεύσεως προσπάθεια νὰ ὑποκατασταθῇ εἰς τὴν θέσιν τῆς παλαιᾶς Μεγάλης Ἰδέας μία ἄλλη νέα Ἰδέα, ἡ Ἰδέα τῆς δημοκρατίας καὶ τῆς δημιουργίας νεοελληνικοῦ πολιτισμοῦ. Δὲν εἶναι τοῦ παρόντος ἡ κριτικὴ τοῦ ὑποκαταστάτου τούτου τῆς Μεγάλης Ἰδέας, ἀπὸ ἀπόψεως περιεχομένου. Διότι σημασίαν δὲν ἔχει ἡ ὑπὸ τῶν ἐκάστοτε ἱστορικῶν ὄρων ὑπαγορευομένη διαφοροποίησις ἔν τισι τοῦ περιεχομένου. Σημασίαν ἔχει ἡ ὑπαρξὶς μιᾶς ἑλληνικῆς Ἰδέας, μιᾶς, ἐπαναλαμβανώ, Ἰδέας, ὅχι πολλῶν, ὅχι παλαιότερας καὶ νεώτερων, ἀλλὰ μιᾶς σταθερᾶς καὶ μονίμου Ἰδέας, ἑλληνικῆς καὶ μεγάλης, ὅπως μία εἶναι ἡ Ἑλλάς καὶ ἐνιαῖον τὸ μεγαλεῖόν της, εἴτε ἀρχαῖον εἴτε μεσαιωνικὸν εἴτε νεώτερον!

Ἡ Μεγάλῃ αὐτῇ Ἑλληνικῇ Ἰδέᾳ, εἰς τὸν οὐσιαστικὸν πυρῆνά της, συνελήφθη διὰ πρώτην φοράν, ὡς συνειδητὴ πνευματικὴ δύναμις καὶ κινητήριος πολιτικὴ Ἰδέα, κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Σωκράτους, τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Ἰσοκράτους. Οἱ ἱστορικοὶ τὴν δνομάζουν συνήθως Πανελλήνιον Ἰδέαν ἀντὶ τοῦ ὁρθότερου: ἡ Ἰδέα τῶν Πανελλήνων, ἡ Ἰδέα τῆς Πανελληνίου Ἑνότητος. Ὁ Πλάτων, ἓνας ἀπὸ τοὺς κυριωτέρους θεωρητικούς τῆς ἑλληνικῆς αὐτοσυνειδήσεως καὶ Ἑλληνικῆς Ἰδέας, δὲν ἐσχέδισε τὴν πολιτείαν του ὡς μίαν τοπικιστικὴν ἀθηναϊκὴν λ.χ. πολιτείαν ἢ ὡς μίαν ὑπὲρ χρόνον καὶ τόπον πολιτικὴν νεφελοκοκκυγίαν, ὅσον καὶ ἂν ἡ πολιτικὴ του αὐτῇ δημιουργία ἐπέζησε καὶ ἐπιζῇ ὡς ὑπερχρονικὴ πολιτικὴ ἰδέα. Ὁ Πλάτων ἐσχέδισε τὴν πολιτείαν του ὡς ἑλληνικὴν πολιτείαν: « ἦν σὺ πόλιν οἰκίσεις, οὐχ Ἑλληνίς ἔσται· Δεῖ γὰρ αὐτήν, ἔφη » (Πολιτ. Ε 470 ε). Κατὰ ταῦτα τὸ πρῶτον ποῦ μᾶς φέρει τὸ πλατωνικὸν μήνυμα πρὸς τὴν ἐποχὴν μας εἶναι: ἡ Ἑλληνικὴ Ἰδέα, ἡ αἰωνία αὐτὴ Ἰδέα τῆς Ἑλλάδος. Δὲν χρειάζομεθα λοιπὸν νέαν Μεγάλῃν Ἰδέαν. Τὴν ἔχομεν ἀπὸ τοὺς χρόνους τοῦ Πλάτωνος.

Καὶ τί περιεχόμενον θὰ τῆς δώσωμεν σήμερον; Εἰς τὴν θέσιν αὐτοῦ τοῦ ἐρωτήματος εἶναι δυνατὴ ἡ πιναὴ ἢ προβολὴ τοῦ ἐξῆς ἀντιθέτου ἐρωτήματος: ἔχει κανὲν νόημα, νὰ ἀναζητήσωμεν καὶ νὰ λάβωμεν ἀπὸ τὸν Πλάτωνα μαθήματα, πῶς νὰ ζήσωμεν εἰς τὸν τεχνικὸν αἰῶνά μας, τὸν αἰῶνα τῶν διαστημοπλοίων καὶ τῶν πυραύλων; Ὅποιος θέτει τοιαῦτα ἐρωτήματα ἢ ὅποιος νομίζει, ὅτι ἡμεῖς καλοῦμεν τοὺς ἀνθρώπους τοῦ 1963 νὰ ἀντιγράψουν συστήματα καὶ τρόπους ζωῆς ἰσχύοντας ἢ ὑποδεικνυόμενους πρὸ 2500 ἐτῶν, ἀγνοεῖ ὅχι μόνον τὴν φύσιν τῆς ἱστορίας καὶ τῆς ἱστορικῆς ζωῆς, ἀλλὰ καὶ τὴν φύσιν καὶ τὴν οὐσίαν τῶν Μεγάλων τῆς ἱστορίας. Πρῶτον ἡ φύσις τῆς ἱστορίας δὲν εἶναι ἄλλο τι παρὰ ἡ φύσις τῆς ζωῆς. Καὶ ζωὴ ἴσον κίνησις, ὅχι στάσις. Κίνησις ὅμως ὅχι συνεχοῦς ἀλλαγῆς τῆς οὐσίας, ἀλλὰ αὐτοσυνεχίσεως καὶ αὐτοανανεώσεως τῆς οὐσίας τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς.

Ἡ ἱστορία δὲν εἶναι διαδοχὴ φάσεων τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, ἀντιγραφουσὼν ἀλλήλας, ἀλλὰ συνέχεια, ἐπέκτασις καὶ ἐμβάθυνσις τῆς ἐνότητος τοῦ βίου, συνέχεια τῆς ἐνότητος καὶ ἐνότης ἐν τῇ συνεχείᾳ. Ἡ ἱστορικὴ ζωὴ λοιπὸν τῶν προγόνων δὲν παρέχει συνταγὰς βίου πρὸς ἐκτέλεσιν, ἀλλὰ δείγματα καὶ συνθήματα καὶ παρορμήσεις καὶ μηνύματα ἐλληνικότητος καὶ δημιουργικότητος, εἰς τὰ ὁποῖα ἡμεῖς καλούμεθα νὰ δώσωμεν τὸ ὑπὸ τῶν συγχρόνων συνθηκῶν ὑποδεικνυόμενον περιεχόμενον συγχρόνου ἐθνικοῦ πολιτισμοῦ. Ἀφ' ἑτέρου τὸ γνῶρισμα τῶν Μεγάλων τῆς Ἱστορίας, καὶ ἰδιαίτερα τῶν Ἑλλήνων Μεγάλων, εἶναι, ὅτι δὲν καλοῦν κοντὰ τοὺς, εἴτε τοὺς συγχρόνους τῶν εἴτε τοὺς μεταγενεστέρους τῶν, διὰ νὰ τοὺς κάμουν μιμητὰς καὶ ἀντιγραφεῖς καὶ δούλους τῶν, ταπεινὰ ὁμοιώματα τῆς προσωπικότητος τῶν, ἀλλὰ τοὺς καλοῦν καὶ τοὺς θέλουν ἐλευθέρους φίλους τῶν — « συνόντας καὶ ἐταίρους » τοὺς ἔλεγον ὁ Σωκράτης καὶ ὁ Πλάτων! — καί, καθὼς τοὺς ζεσταίνουν μὲ τὴν θαλπωρὴν τῶν, ρίπτουν μέσα τῶν ἕνα σπόρον. Καί, ἂν τὸ ἔδαφος τοῦ δέκτου εἶναι λιπαρὸν καὶ πρόσφορον, ἀπὸ τὸν σπόρον αὐτὸν φυτρώουν βλαστάρια καὶ κλάδοι γόνιμοι εἰς καρποφορίαν. « Μικρὰ ζυμὴ ὢλον τὸ φύραμα ζυμοῖ! » Αὐτὸ εἶναι τῶν Μεγάλων τὸ γνῶρισμα. Ἀντιθέτως, δούλους πιθηκίζοντας κοντὰ τῶν ἀπεργάζονται οἱ ὑπομεγάλοι τῆς ἱστορίας, οἱ κοινότατοι, ἀδίστακτοι ὅμως καὶ ἀδυσώπητοι ψευδογηταί, τῶν ὁποίων ἡ παρουσία, ἰδίως μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων νέων, ἀποτελεῖ ἕνα ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους ἐθνικοὺς καὶ κοινωνικοὺς κινδύνους.

Ἕνας ἀπὸ τοὺς Μεγάλους τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ Κόσμου ὁλοκλήρου, ἀπὸ τοὺς πῶς μεγάλους, διὰ νὰ μὴν εἴπω ὁ μεγαλύτερος, εἶναι καὶ ὁ Πλάτων. Εἰς τὴν κρίσιν τοῦ καιροῦ του, πὺλ ἐδημιούργησαν οἱ τότε ψευδογηταί τῆς νεολαίας, μὲ τὴν διάσπασιν τῆς ὁμαλῆς συνεχίσεως τοῦ ῥωμαλέου προσωκρατικοῦ αἰτιτικοῦ πνεύματος, καὶ εἰς τὴν κρίσιν καὶ τὴν ἀγωνίαν, πὺλ εὐρέθη καὶ ὁ ἴδιος καὶ τῆς ἔδιδε διέξοδον μὲ τὰ πρῶτα λογοτεχνικά του σκιρτήματα καὶ πρωτόλεια, ὁ Πλάτων εἶχε τὴν εὐτυχίαν νὰ συναντηθῇ μὲ ἕνα ἄλλον μεγάλον Ἑλληνα, τὸν Σωκράτην. Κοντὰ του δὲν ἔγινεν ὁ Πλάτων ἕνας μικρὸς Σωκράτης, ὁμοίωμα χάρτινον τοῦ διδασκάλου του, δὲν ἔγινεν ἕνας ὠχρὸς Σωκρατίσκος, ἀλλὰ ἕνας ὑψηλός, πανύψηλος φάρος τεραστίας παγκοσμίου ἀκτινοβολίας, χρησιμὸς καὶ θεόμαντις τοῦ μεγάλου τριαδικοῦ μηνύματος, πὺλ μᾶς στέλλει διὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἑλληνικὴν Ἰδέαν, τὴν Μεγάλην μας Ἰδέαν, καὶ ἀκόμη διὰ τοὺς δύο ἰδεολογικοὺς παραστάτας τῆς Ἑλληνικῆς Ἰδέας, τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν παιδείαν.

Ἐρχόμεθα τώρα εἰς τοὺς δύο αὐτοὺς παραστάτας τῆς Ἑλληνικῆς Ἰδέας διὰ νὰ ἰδῶμεν, μήπως αὐταὶ αἱ δύο ἰδέαι, δικαιοσύνη καὶ παιδεία, ἡμποροῦν νὰ βοηθήσουν εἰς τὴν σύνθεσιν τοῦ συγχρόνου περιεχομένου τοῦ ἰδανικοῦ τῆς Ἑλληνικῆς Μεγάλης Ἰδέας ἥ, ἀκριβέστερον, νὰ χρησιμεύσουν ὥς μέσα πρὸς πραγματοποιήσιν τοῦ ἰδανικοῦ τούτου.

Τὸ πρῶτον χρέος μας εἰς αὐτὴν τὴν ἔρευναν εἶναι νὰ θέσωμεν ἀντικρὺ ἀλλήλων τὴν Ἑλληνικὴν Ἰδέαν ὡς ἰδανικὸν ἀφ' ἑνὸς καὶ τὴν σύγχρονον Ἑλληνικὴν πραγματικότητα ἀφ' ἑτέρου, ὅπως ἀξιολογεῖται καὶ χαρακτηρίζεται εἰς τὸν σύγχρονον τεχνικὸν κατὰ τὸ μέγιστον μέρος ἀλλὰ καὶ πνευματικὸν αἰῶνά μας. Ἡ σύγχρονος ἀξιολογικὴ κατάταξις τῶν χωρῶν εἶναι, ὡς γνωστόν, τριττὴ: Τὴν κατωτάτην θέσιν κατέχουν αἱ λεγόμεναι ἀνανάπτυκτοι ἢ οὐδόλως ἀνεπτυγμένα χωῖραι. Τὴν ἀνωτάτην θέσιν κατέχουν αἱ λεγόμεναι ἀνεπτυγμένα ἢ προηγμένα χωῖραι. Εἰς τὸ μέσον, μεταξὺ δηλαδὴ τῶν ἐντελῶς ἀναπτύκτων καὶ τῶν τελείως προηγμένων ἢ ἀνεπτυγμένων χωρῶν, κατατάσσονται ἀξιολογικῶς αἱ ὑπὸ ἀνάπτυξιν διατελοῦσαι χωῖραι, αἱ συνήθως λεγόμεναι ὑπανάπτυκτοι χωῖραι. Μία ἀπὸ αὐτὰς θεωρεῖται καὶ ἡ χώρα μας, ἡ Ἑλλάς. Αὐτοῦ, εἰς τὸ μέσον τοποθετεῖται μὲ τὰ σύγχρονα ρεαλιστικὰ τεχνικοπολιτιστικὰ κριτήρια. Εἰς τὸ ἰδανικὸν λοιπὸν τῆς Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἰδέας ὁ ρεαλισμὸς τῆς συγχρόνου πραγματικότητος τοποθετεῖ καταντικρὺ καὶ κατενώπιον τὴν εἰσέτι ὑπανάπτυκτον θεωρουμένην ἑλληνικὴν πατρίδα μας. Τὸ ἀνέχονται αὐτὸ οἱ σύγχρονοι Ἕλληνες καὶ ἰδίως οἱ νέοι μας; Ἄν ὅχι, τότε εὐρήκαμεν ἀμέσως τὸ περιεχόμενον τῆς συγχρόνου Ἑλληνικῆς Μεγάλης Ἰδέας. Καὶ αὐτὸ εἶναι ἡ βαθμιαία ἀνύψωσις τῆς-τεχνικῆς καὶ πολιτιστικῆς στάθμης τῆς πατρίδος μας ἀπὸ τὸ ἐπίπεδον τῆς τεχνικῆς καὶ πολιτιστικῆς ὑπανάπτυκτου χώρας εἰς τὸ ἐπίπεδον τῆς ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἀνεπτυγμένης καὶ προηγμένης χώρας. Διὰ τῆς τελευταίας μάλιστα εἰσδοχῆς τῆς χώρας μας εἰς τὴν Εὐρωπαϊκὴν Οἰκονομικὴν Κοινότητα καθίσταται καὶ διὰ συμβάσεων ἐπιτακτικὴ καὶ ὑποχρεωτικὴ ἡ ἐπὶ ἴσοις ὅροις τεχνικῆς καὶ πνευματικῆς ἀναπτύξεως συνεργασία μας μὲ τὰς λεγομένας ἀνεπτυγμένας ἢ προηγμένας χώρας τῆς πρώτης κατηγορίας. Ἡ ἀνύψωσις τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τοῦ ἐπιπέδου τῆς ὑπανάπτυκτου εἰς τὸ ἐπίπεδον τῆς ἀνεπτυγμένης χώρας ἀποτελεῖ τὴν εἰδοποιὸν διαφορὰν τοῦ περιεχομένου τῆς σημερινῆς Ἑλληνικῆς Ἰδέας, τὴν ὁποίαν διαφορὰν καθορίζουν οἱ ἀμείλικτοι σύγχρονοι ὅροι τοῦ βίου τῶν λαῶν τῆς Εὐρωπαϊκῆς Κοινότητος.

Δύο κύρια μέσα προσφέρονται ἀπὸ τὸ πλατωνικὸν μήνυμα διὰ τὴν πραγματοποίησιν τῆς συγχρόνου Ἑλληνικῆς Μεγάλης Ἰδέας. Ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ παιδεία. Ἡ ἀρχικὴ καὶ θεμελιώδης μορφή τῆς δικαιοσύνης εἶναι, εἴπομεν, ἡ οἰκιοπραγία, ἡ ἰδιοπραγία, τὸ «ἕκαστον τὰ ἑαυτοῦ πράττειν», τὸ ἀσκεῖν εἰσυνειδήτως τὸ προσωπικὸν καθήκον, τὸ μὴ ἐπεμβαίνειν εἰς τὰ ἔργα τῶν ἄλλων, τὸ μὴ πολυπραγμονεῖν. Ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἐφαρμογὴν τῆς δικαιοσύνης, κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τὴν μορφήν τῆς ἰδιοπραγίας, ὑψοῦνται βαθμῆδὸν τὰ άτομα καὶ αἱ πολιτικαὶ τῶν κοινότητες εἰς τὰς ὑψηλοτέρας μορφὰς τῆς δικαιοσύνης, ἥτοι τὴν ἀτομικὴν δικαιοσύνην, τὴν κοινωνικὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν διεθνή δικαιοσύνην.

Τὸ δευτέρον μέσον πραγματοποιήσεως τῆς συγχρόνου Μεγάλης Ἑλληνι-

κῆς Ἰδέας εἶναι ἡ παιδεία. Καὶ αὐτῆς τῆς παιδείας ὁ Πλάτων παρακολουθεῖ καὶ καθορίζει τὰς μορφάς, τὴν πορείαν καὶ τὴν ἐξέλιξιν. Ἀπὸ τὴν μορφὴν τῆς τεχνικῆς καὶ ἐπαγγελματικῆς μαθήσεως καὶ ἐκπαιδεύσεως ἡ παιδεία προχωρεῖ καὶ ὑψοῦται εἰς τὰς ὑψηλοτέρας μορφάς τῆς ἀνθρωπιστικῆς μορφώσεως καὶ τῆς πνευματικῆς καὶ αἰσθητικῆς καλλιέργειας τοῦ ἀνθρώπου· πολλοῦ. Τὸν ἀνθρώπον τοῦτον ἡ σύγχρονος ἐλληνικὴ πραγματικότης καὶ συνείδησις δὲν θέλει ἀπλῶς προσηρμοσμένον πρὸς τὰς τεχνικὰς ἀπαιτήσεις καὶ μορφὰς ζωῆς τοῦ αἰῶνός μας, ἀλλὰ καὶ ἐμφορούμενον ἀπὸ ἀκραίῃ ἐλληνικότητῃ καὶ ἐμπνεόμενον καὶ κραταιούμενον ἀπὸ γνησίαν χριστιανικὴν πίστιν καὶ ζωὴν, ἀνευ τῶν ὁποίων δὲν δύναται νὰ νοηθῇ κοσμοθεωριακὸς προσανατολισμὸς τῶν ἐλευθέρων σημερινῶν ὀρθοδόξων Ἑλλήνων εἰς τὰ πλαίσια τῆς συγχρόνου Δημοκρατίας.

Συνοψίζομεν: Ἑλληνικὴ Μεγάλῃ Ἰδέᾳ ὡς ἰδανικὸν ζῶῃς, πολιτεία δικαίου καὶ πολιτεία παιδείας, ἐλληνικῆς καὶ χριστιανικῆς, συνθέτουν τὸ νόημα τοῦ διαλόγου, τὸν ὁποῖον ἡ ἐποχὴ μας κάμνει μὲ τὸν πλατωνικὸν κόσμον. Ἄν εἰς τὴν ἐρμηνείαν αὐτοῦ τοῦ νοήματος ὑπῆρξαμεν περισσότερον ἴσως πιστοὶ εἰς τὴν ἐποχὴν μας καὶ τὰς ἀνάγκας τῆς, τοῦτο ἐπράξαμεν ὑπὸ τὴν ἐπιταγὴν τῶν ἀπαιτήσεων τῆς συγχρόνου ἐλληνικῆς ζωῆς καὶ τῆς συγχρόνου ἀνθρωπιστικῆς ἀρχαιογνωσίας.

Διότι σήμερον, κατ' ἐξοχὴν σήμερον, ὑπάρχουν δύο μορφαὶ ἀσχολίας μὲ τοὺς Ἀρχαίους. Ἡ μία, ἡ πρώτη, ἡ ὀρθόδοξος, ἡ παραδεδομένη ἐλληνικὴ ἀρχαιογνωσία μελετᾷ τοὺς Ἀρχαίους μας προγόνους χάριν τῶν Ἀρχαίων. Καὶ αὕτῃ ἡ στατικὴ μορφή τῆς Ἐπιστημονικῆς Ἀρχαιογνωσίας ὑπῆρχε, ὑπάρχει καὶ θὰ ὑπάρχῃ πάντοτε. Παράλληλα ὅμως μὲ αὐτὴν ὑπάρχει καὶ μία παράπλευρος ἀρχαιογνωσία, ὅχι ὅμως στατικὴ καὶ ὅχι γνώσις τῶν Ἀρχαίων χάριν τῶν Ἀρχαίων, ἀλλὰ γνώσις καὶ μελέτῃ τῶν Ἀρχαίων χάριν τοῦ συγχρόνου Ἀνθρώπου καὶ τοῦ μέλλοντός του. Αὕτῃ ἡ δευτέρα, ἡ ἀνθρωπιστικὴ ἢ δυναμικὴ Ἀρχαιογνωσία ἐνδιαφέρεται κατ' ἐξοχὴν διὰ τὴν ζωὴν καὶ τὰ προβλήματα τῆς, τὰ ὁποῖα ἀντιμετωπίζει μετ' ἐπιστημονικῆς εὐσυνειδήσιας καὶ εὐθύνης ὑπὸ τὸ φῶς τῶν Ἀρχαίων.

ΓΝΩΣΙΟΛΟΓΙΚΑ ΤΟΥ HERBERT OF CHERBURY (1583 - 1648)

Ὁ ἐμπειρικός χαρακτήρ, θὰ ἠδύνατο νὰ προσθέσῃ τις, ὅτι διακρίνει τὴν φιλοσοφίαν τοῦ ἀγγλικοῦ Ἑθνικοῦ καὶ δὴ ἀρχομένου τοῦ 16ου αἰῶνος· βεβαίως ἀπόπειραι τινεὶ ἐγένοντο κατὰ καιρούς, ὡς εἶναι αἱ τῶν Σχολῶν τῆς Σκωτίας (Beattie, Reid, Stewart) καὶ τοῦ Cambridge (Cudworth) πρὸς ἀναχαίτισιν, οὕτως εἰπεῖν, τῆς ὕλιστικῆς σχεδὸν ταύτης τάσεως, ἣν τὸ ἀγγλικὸν πνεῦμα ἔσχε, αὐταὶ ὅμως δὲν ἤρκουν, ὅπως τοῦτο ἀπαλλαγῇ τοῦ ὡς ἄνω δογματικοῦ χαρακτήρος. Ἐν πάσῃ περικτώσει ἐν τοῖς ἔπειτα θὰ μνημονεύσωμέν τινὰ διὰ βραχέων καὶ περὶ ἐνὸς ἀγγλοῦ φιλοσόφου καὶ πολιτικοῦ, τοῦ Λόρδου Herbert of Cherbury (1583 - 1648), ὅστις ἰσχυρῶς καὶ σθεναρῶς ἠγωνίσθη διὰ τῶν ἑαυτοῦ ἔργων¹, ὅπως κηρύξῃ τότε ἐν μέσῃ Ἀγγλίᾳ, τὴν γέμουσαν μηχανοκρατικῶν ἀντιλήψεων, τὰς ὀρθολογιστικὰς αὐτοῦ σκέψεις, γενόμενος οὕτως ἐνθερμος θιασώτης τῆς θρησκευτικῆς καὶ ἠθικῆς Νοησιαρχίας (Intellectualismus) καὶ ἀναδειχθεὶς τέλος πρόδρομος τῶν Leibniz καὶ Kant, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν περὶ ἐμφύτων ἐννοιῶν διδασκαλίαν (Nativismus) καὶ τὰς γνωστικὰς τοῦ Νοῦ ιδιότητας.

Θεμελιῶδες δόγμα, ὡς γνωστὸν, τῆς τότε ἐν Ἀγγλίᾳ κρατούσης φιλοσοφίας εἶναι ὅτι ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι εἰς « White paper void of all characters » καὶ ἐπὶ τοῦ ὁποῦν πᾶσαι αἱ ὑπὸ τῆς φύσεως παρεχόμεναι παραστάσεις ἐγγράφονται εἰς αὐτήν· τουτέστιν ἡ ἐμπειρία εἶναι ἡ μόνη ἱκανὴ ἴσως, ὅπως παράσῃ εἰς ἡμᾶς τὴν γνῶσιν· ὁ ἐμπειρικός ἐπομένως παράγων εἶναι στοιχεῖον ἐκ τῶν ὑστέρων (a posteriori).

Ὁ Herbert διακρίνει ἐν τοῖς ἔργοις αὐτοῦ παράγοντας ἐκ τῶν προτέρων (a priori), ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν γνῶσιν τῶν διαφορῶν ἐννοιῶν· οἱ ὡς ἄνω εἶναι ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου, στοιχεῖον προϋπάρχον ἀεὶ, ὡς καὶ αἱ ὑπάρχουσαι ἐν ἡμῖν ἐκ τῶν προτέρων ἐννοιαί, αἵτινες δυνάμει τῶν ἐκτὸς ἡμῶν

1. Πρβ. τὰ κάτωθι ἔργα τοῦ φιλοσόφου: De veritate, prout distinguitur a revelatione, a verisimili, a possibili et a falso, Paris 1624 (ἀγγλιστὶ μεταφράσεις τοῦ ἀνωτέρω ἔργου ὑπὸ Carré, Bristol 1937) — De causis errorum, 1645 — De religione gentilium, 1663 κ.άλλα.

ομοίων ευρισκομένων έννοιων και τη βοηθεία της έσωτερικης γνωστικης δυνάμεως, δηλ. του νοϋ του ανθρώπου συντελοϋσιν εις το να παραχθῇ ἡ γνώσις.

Ένταϋθα μνημονεύεται, τόσον ἡ καντιανὴ διδασκαλία περὶ της γνωστικης δυνάμεως του Νοϋ, ὅσον και ἡ περὶ ἐμφύτων έννοιων τῶν Πλάτωνος, Κικέρωνος κ. ἄλλον θεωρία, ἣτις τὰ μάλα ἐπέδρασεν ἐπὶ τοὺς Σπινόζαν, Καρτέσιον και Leibniz.

Τεκμήριον τῶν ὑπαρχουσῶν ἐμφύτων έννοιων προβάλλει, ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος φιλόσοφος, τὴν θεωρίαν της « consensus gentium » τῶν Στωϊκῶν, του Κικέρωνος και τῶν Νεοπυθαγορείων, καθ' ἣν πάντες οἱ ἄνθρωποι ἀνεξαρτήτως τύπου διατελοϋσιν, ὡς πρὸς τὴν γνώσιν τῶν διαφορῶν πραγμάτων ἐν κοινῇ ἁρμονίᾳ και συμφωνοῦσιν· ὁ Κικέρων μάλιστα, ὅστις και ἐπέδρασε τὰ μέγιστα ἐπὶ τὸν μνημονευθέντα φιλόσοφον, πρεσβεύει ὅτι πάντα τὰ ἀναφερόμενα ἐν τῇ ἡθικῇ, ὡς εἶναι ἡ παρουσία του θείου, ἡ ἀφθαρσία της ψυχῆς, ἡ αἰωνιότης τῶν ἡθικῶν ἀξιών, ἡ σχολιμότης της ζωῆς κτλ. τυγχάνουσιν ἀληθῆ και εἰς τοῦτο ἀκριβῶς συμφωνοῦσι πάντα τὰ ἔθνη της γῆς.

Ἡ ἀνωτέρω γενικὴ ἀλήθεια (πρβ. Consensus gentium) ἔχει ὡς κριτήρια τὰς κάτωθι μερικὰς έννοιᾶς ἣτοι τὴν « prioritatem », τὴν « independendiam », τὴν « universalitatem », τὴν « necessitudinem » και τὸν « modum conformationis ».

Παράδειγμα της ἀνωτέρω έννοιᾶς, της συμφωνίας δηλ. πάντων τῶν ἀνθρώπων της γῆς ἔστω, πλὴν ἄλλων, ἡ έννοια της ὑπάρξεως του Θεοῦ. Έν αὐτῇ τυγχάνουσι γενικῶς παραδεκταί παρὰ πάντων πᾶσαι αἱ εἰς αὐτὴν ἀναφερόμεναι έννοιαι, ὡς εἶναι ἡ εὐσέβεια, ἡ μετάνοια, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰ ἡμέτερα ἀμαρτήματα, ἡ ἀνταμοιβὴ και ἡ τυχὸν τιμωρία ἐν τῇ ὑπερπέραν ζωῇ κ. ἄλλα.

Κύριον ὅμως δεῖγμα τῶν γνωσιολογικῶν του ἀνδρὸς ἀντιλήψεων εἶναι ἡ κατ' αὐτὸν διάκρισις της έννοιᾶς της ἀληθείας εἰς τέσσαρας, οὕτως εἰπεῖν κατηγορίας¹· ἣτοι τὴν « veritatem rei », τὴν « veritatem apparentiae », τὴν « veritatem conceptus » και τὴν « veritatem intellectus ». Διὰ τῶν

1. Πρβ. τὴν ἀντικειμενικὴν ἀλήθειαν, τὴν φαινομενικὴν ἀλήθειαν, τὴν ἀλήθειαν της ἀντιλήψεως και τὴν νοητικὴν ἀλήθειαν· εἰς ταύτας καταλεγεταί και αἱ ἐξῆς τέσσαρες ἰδιότητες του ἀνθρωπίνου πνεύματος· ἣτοι 1) ἡ ἄμεσος διαίσθησις, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐξ ἀντικειμένου ἀλήθειαν, ὡς ἐξ ἐνστικτοῦ· εἰς ταύτην ἀνήκουσιν αἱ « notitiae communes (= γενικαὶ έννοιαι), τῶν ὁποίων τὸ κῆρος τυγχάνει ἐκτὸς πάσης ἀμφιβολίας, ὡς πρὸς τὴν ὀρθότητα αὐτῶν· αὗται ὑπάρχουσιν ἐκ τῶν προτέρων και συντελοϋσιν, ὅπως ὁ ἐμπειρικὸς παράγων « λειτουργήσῃ »· ἐν ἄλλαις λέξεσιν ἔχουσιν αὗται, ὡς ἀκριβῶς ἔχουσι αἱ παρὰ Καντίῳ έννοιαι του « χρόρου » και του « χρόνου ». 2) ἡ « Sensus internus » (αἰσθησις ἐσωτερικῇ). 3) ἡ « Sensus externus » (αἰσθησις ἐξωτερικῇ) και 4) ἡ έννοια του « Discursus », του λογικοῦ.

άνωτέρω ἐπεχείρησεν οὗτος νὰ καθορίσῃ τὸ «εἶδος» τῆς ἀληθείας, δηλ. τὸν τρόπον, καθ' ὃν ἐπέρχεται ἡ συμφωνία μεταξὺ τοῦ νοοῦντος Ἐγὼ καὶ τοῦ πράγματος.

Πλὴν τῆς ἀνωτέρω διακρίσεως τῆς ἐννοίας τῆς ἀληθείας, ὁ φιλόσοφος οὐδὲν προσέθεσεν, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν περαιτέρω λεπτομερῇ ἐπεξεργασίαν τῶν τεσσάρων «τρόπων» τῆς ἀληθείας, καίτοι ἐθεώρησεν πρωτεύοντα ὅρον τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ τὴν εὕρεσιν καὶ ἐξέτασιν τῆς ὡς ἄνω ἐννοίας. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς θρησκευτολογικὰς αὐτοῦ ἀντιλήψεις¹, αἵτινες πηγάζουσιν ἐκ τῶν γνωσιολογικῶν αὐτοῦ ἀπόψεων, ἀποδέχεται οὗτος μίαν θρησκείαν, τὴν φυσικὴν λεγομένην, αἰρομένην τῶν θετικῶν κατὰ βάσιν θρησκειῶν, εἰς ἣν πάντες οἱ ἄνθρωποι δύνανται διὰ τῆς νοήσεως νὰ ἔλθωσιν εἰς συμφωνίαν. Ἐν κατακλείδι τοῦ βραχέος τούτου σημειώματος ὁ μνημονευθεὶς φιλόσοφος μετ' ἄλλων ὀλιγαρίθμων ὁμοτέχνων αὐτοῦ, ἐξήτησε νὰ προβάλῃ τὸν θεωρητικὸν νοῦν ὑπὲρ τὸν «πρακτικόν», τὴν δὲ βούλησιν αὐτοῦ νὰ ἐξαρτίσῃ ἐκ τοῦ λογικοῦ, καθ' ἣν σιγμὴν ἡ ἐμπειριοκρατία (empirismus) ἦτο τότε ἡ ἐπίσημος, οὕτως εἰπεῖν, «θρησκεία» τῆς ἀγγλικῆς φιλοσοφίας².

1. Ἡ ἐννοία τοῦ Θεοῦ (ὁ πρὸς αὐτὸ ἐν γένει ὀφειλόμενος σεβασμός, ὡς καὶ ἄλλα τινὰ, σχίσιν ἔχοντα πρὸς τὴν ὑπαρξίν τοῦ Θεοῦ κτλ.) γεννᾶται ἐν τῇ συνειδήσει τῶν ἀνθρώπων διὰ τοῦ Ὁρμεμφύτου αὐτῶν, ἥτοι διὰ τῆς τοῦ ἀνθρώπου πρὸς γνῶσιν τῶν ἀνωτέρω μεταφυσικῶν θεμάτων ἐσωτερικῆς αὐτοῦ ὁρμῆς, ἥτις πληροῦται αὕτη ἀφ' ἐαυτῆς, ἄνευ τῆς διδασκαλίας τῆς Ἐκκλησίας.

2. Βιβλιογραφία: Charles de Rémusat, Lord Herbert de Cherbury, sa vie et ses œuvres, 1874. — C. Güttler, H. von Cherbury, 1897. — H. Scholz, Die Religionsphilosophie des H. von Cherbury, 1914. — Kottich, Die Lehre von den eingeborenen Ideen seit Herbert von Cherbury, 1917. — A. T. Shillinglaw, Lord H. of Cherbury, Mind 1938. — M. H. Carré, Lord H. of Cherbury ἐν Giorn. metaf. 1948.

ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΣΤΙΧΟΥΡΓΗΜΑ ΠΕΡΙ ΤΗΣ Δ' ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΑΣ

Ἐν τῷ ὑπ' ἀριθμ. 279 Ἑλληνικῷ Βαρβερινῷ κώδικι¹ τῆς Βατικανῆς Βιβλιοθήκης (f. 211r-214v) περιέχεται βραχὺ στιχοῦργημα, συγκείμενον ἐξ 168 ἐν ὅλῳ δεκαπεντασυλλάβων ὁμοιοκαταλήκτων στίχων, τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται εἰς τὰ γεγονότα τῶν Σταυροφοριῶν, καὶ μάλιστα τῆς Δ', ὡς καὶ εἰς τὰ αἷτια αὐτῶν².

Τὸ στιχοῦργημα ἐπαναλαμβάνεται, ὑπὸ τῆς ἰδίας χειρὸς ἐπιμελέστερον γεγραμμένον³, ἐν f. 215r-219r τοῦ αὐτοῦ Βαρβερينوῦ κώδικος, ἐνῶ τρίτον ἀντίγραφον, ἀντιγεγραμμένον διὰ χειρὸς τοῦ γνωστοῦ Χίου λογίου Ραφαὴλ Βερνάτσα, εὑρεται ἐν τῷ ὑπ' ἀριθμ. 130 κώδ. (τετραδ. 55)⁴ τῶν ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ Vallicelliana τῆς Ρώμης καταλοίπων τοῦ Λ. Ἀλλατινίου⁵.

Μετὰ βεβαιότητος δύναται νὰ λεχθῇ⁶, ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἔγραψεν ἀρχικῶς, καὶ μάλιστα κατὰ τρόπον προχειρότερον, τὸ καταλαμβάνον τὰ f. 211r-214v χειρόγραφον, ὡς μαρτυροῦν αἱ διαγραφαὶ καὶ αἱ ἐπενεχθεῖσαι ὑπὸ

1. Συνοπτικὴν περιγραφὴν τοῦ κώδικος τούτου παρέχει ὁ S. Ricci (ιδ. *Seymour de Ricci, Liste sommaire des manuscrits Grecs de la bibliotheca Barberina*, Paris 1907, σσ. 21-22) καὶ διεξοδικωτέραν ὁ Σπ. Λάμπρος (ιδ. Σπ. Λάμπρου, Περὶ τινῶν Βαρβερινῶν κωδίκων, Νέος Ἑλληνομνήμων, τόμος Ε', Ἀθήναι 1908, σσ. 458-459).

2. Ὁ Σπ. Λάμπρος (ἐνθ' ἀν., σ. 459) ἀσαφῶς πως προσδιορίζει τὸ ἐν λόγῳ ποίημα ὡς <στιχοῦργημα... περὶ Ἱερουσαλὴμ καὶ τῶν σταυροφοριῶν...>.

3. Ὁ Σπ. Λάμπρος (ἐνθ' ἀν., σ. 459) ἐσφαλμένως ἐκλαμβάνει ὡς γεγραμμένον δι' ἄλλης χειρὸς τὸ ἐν f. 215r-219r ἀντίγραφον. Ἡ παραβολὴ τῶν δύο γραφῶν καὶ ἡ σύγκρισις ὁρισμένων χαρακτηριστικῶν γραμμάτων πείθει ἀπολύτως περὶ τοῦ ἀντιθέτου.

4. Δὲν δύναται νὰ παραπέμψω ἀκριβέστερον, διότι ὁ ὑπ' ἀριθμ. 130 Ἀλλατινὸς κώδις φέρει ἀρίθμῳσιν φύλων μόνον μέχρις ἐνὸς σημείου. Εἶναι ὅμως ὁλόκληρος διηρημένος εἰς <fascicoli> ἡριθμημένα. Τὸ παρὸν στιχοῦργημα καταλαμβάνει τρία φύλλα διαστάσεως 26,50×19 κατ' ἀμφοτέρως τὰς πλευράς γεγραμμένα.

5. Περὶ τούτων ιδ. Θ. Παπαδοπούλου, Αἱ <Carte Allacciane> τῆς ἐν Ρώμῃ βιβλιοθήκης Vallicelliana, Παρνασσός, τόμ. 5, ἀριθμ. 1, σσ. 35-42.

6. Ὡς προκύπτει ἐκ τῆς ὁμοιότητος τοῦ γραφικοῦ χαρακτῆρος ἀμφοτέρων τῶν χειρογράφων τοῦ τε ἐν λόγῳ ποιήματος καὶ τινος αὐτογράφου πραγματείας τοῦ ἰδίου συγγραφέως, περιεχομένης ἐν f. 221r-229v τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 279 κώδ.

τοῦ συγγραφέως διορθώσεις ἐν στίχ. 53, 91, ὡς καὶ ὁ μετὰ διορθώσεων τινῶν δις γεγραμμένος στίχος 164. Ἀκολούθως, ἰδίᾳ χειρὶ, ὁ συγγραφεὺς ἀντέγραψε προσεκτικώτερον τὸ ποίημα, ἀποφεύγων τὰς προηγουμένας διαγραφὰς καὶ διορθώσεις, ὑπέπεσεν ὅμως εἰς νέα σφάλματα ἐκ παραδρομῆς ἐν στίχ. 44, 96, 126. Χαρακτηριστικὸν τῆς προσπάθειάς αὐτοῦ νὰ ἐπιτύχῃ ἐπιμελεστέραν μορφήν εἰς τὸ δεύτερον χειρόγραφον εἶναι ἡ δι' ἐρυθρᾶς μελάνης γραφὴ τοῦ ἀρχικοῦ γράμματος ἐκάστου διστίχου.

Τὸ τελειότερον χειρόγραφον τοῦ συγγραφέως ἀντέγραψεν ὁ Βερνάτσας¹ εἰς ἐποχὴν προγενεστέραν τῆς νέας κατατάξεως καὶ ἀριθμῆσεως τῶν Βαρβερινῶν κωδίκων, καθ' ἣν τοῦτο προφανῶς ἀνῆκεν οὐχὶ εἰς τὸν ὑπ' ἀριθμ. 279 Ἑλληνικὸν Βαρβερινὸν κώδικα, ἀλλὰ εἰς τὸν ὑπ' ἀριθμ. 3015 Λατινικὸν Βαρβερινὸν κώδικα, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῆς ἐν τῇ ᾧα σχετικῆς σημειώσεως² τοῦ Βερνάτσα, ἐπιβεβαιοῦται δὲ ἐκ τῆς ἐπανευρέσεως τοῦ ἰδίου ἀριθμοῦ (3015) καὶ ἐν ἀρχῇ τοῦ f. 215r.

Καὶ τὰ τρία χειρόγραφα ρφίζονται ἐν καλῇ καταστάσει, ἡ δὲ γραφὴ αὐτῶν εἶναι λίαν εὐανάγνωστος.

Ὡς συγγραφεὺς τοῦ ἐν λόγῳ πονηματίου ἐμφανίζεται ὁ Νικόδημος Θεσσαλονίκης, ἱερομόναχος ἐκ τῆς νήσου Πάρου³, περὶ τοῦ ὁποίου ὅμως ἐλαχίστας πληροφορίας ἔχομεν, ὅσας κυρίως ἀρνούμεθα ἐκ τινος αὐτογράφου πραγματείας αὐτοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον «*Περὶ τοῦ θανάτου Τιμοθέου τοῦ Πατριάρχου*»⁴, σφρζομένης ἐν f. 221r-229v τοῦ αὐτοῦ Ἑλλ. Βαρβ. κώδικος ὑπ' ἀριθμ. 279.

1. Οὗτος ἀντιγράφων ἐπαναλαμβάνει τὰ σφάλματα τοῦ β' χειρογράφου καὶ ὑποπίπτει ἅπασι εἰς σφάλμα παλαιογραφικόν (ἰδ. σ. 92 ἐνθα ἀνέγνωσε *ὑπῆκοι* ἀντὶ τοῦ ὁρθοῦ *ἐπήκοοι*).

2. Τῷ ὄντι ὁ Βερνάτσας σημειοῖ ἐν τῇ δεξιᾷ ᾧα. C.L.B. 3015 p. I. Ὁ Martini κατὰ τὴν περιγραφὴν τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 130 Ἀλλατιανοῦ κώδικος (ἰδ. E. Martini, *Catalogo di manoscritti Greci esistenti nelle biblioteche Italiane*, vol. II, Milano 1902, Appendix Allatiana, p. 223) παρασύρεται ἀφελῶς ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἐνδείξεως, ἥτις δὲν ἀνταποκρίνεται πλέον πρὸς τὴν πραγματικότητα, καὶ θεωρεῖ τὸ στιχοῦργημα ὡς προσερχόμενον «*Ex cod. Barb. 3015*». Ἐξ ἄλλου ὁ σχετικὸς πρὸς τὸ περιεχόμενον τοῦ στιχοῦργήματος χαρακτηρισμὸς αὐτοῦ (versus politici ad imperatorem quendam CP), ἀποδεικνύει ὅτι ὁ Martini παρενόησε τελείως ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι ἀνέγνωσε, τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ.

3. Ἐν ἀρχῇ τοῦ α' χειρογράφου καὶ συγκεκριμένως ἐν τῇ δεξιᾷ ᾧα τοῦ f. 211r ἀναγινώσκομεν: Nicodemi Thessalonices Parii Hieromonachi. Τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέως προτάσσεται καὶ τοῦ περιεχομένου ἐν f. 215r-219v β' χειρογράφου, ἐνθα εὐχερῶς ἀναγινώσκομεν: Auctor Nicodemus Thessalonices.

4. Τὸ κείμενον τῆς ἐν λόγῳ πραγματείας, γεγραμμένης εἰς ἀπλὴν δημοτικὴν γλῶσσαν τῆς ἐποχῆς, ἐδημοσίευσεν ὁ Π. Ζερλέντης ἐν παραρτήματι τῆς μελέτης του, «*Ἡ πρώτη πατριαρχία τοῦ Κυρίλλου Λουκάρεως, ὁ θάνατος τοῦ πατριάρχου Τιμο-*

Ἐν τῇ ἐν λόγῳ πραγματείᾳ ὁ ἱερομόναχος Νικόδημος ἀναφέρει, ὅτι δὲν εὗρίσκετο ἐν Κωνσταντινουπόλει¹ ἐπὶ τῆς πατριαρχίας τοῦ Νεοφύτου τοῦ Β'², χωρὶς ὁμῶς καὶ νὰ προσδιορίσῃ, ποῦ ἀκριβῶς διέμενε κατ' ἐκεῖνο τὸ χρονικὸν διάστημα. Ἡ συνέχεια τῆς διηγήσεως μᾶς ἐπιτρέπει νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι οὗτος ἔζη ἐν Ἀγίῳ Ὁρει, ἐνθα, καὶ μάλιστα ἐν τῷ μοναστηρίῳ τῷ καλουμένῳ Σιμόπετρα³, ἐξακολουθεῖ νὰ παραμένῃ κατὰ τὸ πρῶτον τοῦλάχιστον ἔτος (1612)⁴ τῆς πατριαρχίας τοῦ Τιμοθέου τοῦ Β'⁵.

θέου καὶ Ἰωάννου Θαλασσινοῦ, ἀναγραφὴ τῶν πατριαρχευσάντων ἔτεσι 1612-1707, Ἱστορικὴ Βιβλιοθήκη τῶν ἀπὸ ἀλώσεως χρόνων, σσ. 16-21. Κατὰ τὴν ἀντιβολὴν τοῦ χειρογράφου τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 279 Ἑλλ. Βαβ. κώδικος πρὸς τὸ ἐκδοθῆν ὑπὸ Π. Ζερλέντου κείμενον διεπίστωσα ἀριθμὸν τινα παραναγνώσεων καὶ παραλείψεων, ἃς κρίνω σκόπιμον νὰ καταχωρίσω ἐνταῦθα (αἱ παραπομπαὶ εἰς τὸν ἀριθμὸν σελίδων καὶ στίχων τῆς ἐκδόσεως Ζερλέντης).

- Σελ. 17 στ. 9: ἀπεράσαν χγφ.: ἐπέρασαν Ζ
 > 17 > 9: θυμοῦμαι χγφ.: ἐνθυμοῦμαι Ζ
 > 17 > 12: ἡξεύροντάς το χγφ.: ἐξεύροντάς το Ζ
 > 17 > 20: τὸν ἐπίστευαν χγφ.: ἐπίστευαν Ζ
 > 17 > 34: εἰς τὰ μαλλιά χγφ.: τὰ μαλλιά Ζ
 > 18 > 22: καὶ τὴν κατασκευὴν χγφ.: μὰ καὶ τὴν κατασκευὴν Ζ
 > 18 > 31: καὶ ὁ πατριάρχης χγφ.: ὁ πατριάρχης Ζ
 > 19 > 1: τὸν αὐτὸν ἀποκρισιάρην χγφ.: τὸν ἀποκρισιάρην Ζ
 > 19 > 29: ἄφρος χγφ.: ἄφες Ζ
 > 20 > 16: ἐφέρνησαν χγφ.: ἐφέρνηαν Ζ
 > 20 > 33: Κύριλλος χγφ.: ὁ Κύριλλος Ζ
 > 21 > 3: κύρ - Νεοφύτου χγφ.: Νεοφύτου Ζ

1. «...Οὕτε εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐγὼ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον εὗρισκόμενον...» ὁμολογεῖ, ἀναφερόμενος εἰς τὸν «καιρὸν τοῦ κυρ - Νεοφύτου τοῦ πατριάρχου» (ἰδ. Π. Ζερλέντης, ἐνθ' ἀν., σ. 19, στ. 4-5).

2. Πρόκειται περὶ τοῦ πατριάρχου Νεοφύτου τοῦ Β', πατριαρχεύσαντος τὸ πρῶτον ἐν ἔτ. 1602-1603, τὸ δεύτερον ἐν ἔτ. 1607-1612 (ἰδ. Μ. Γεδεών, Πατριαρχικοὶ πίνακες, Κωνσταντινούπολις 1890, σσ. 542 καὶ 545-546. Γερμανοῦ, μητροπολίτου Σάρδεων καὶ Πισιδίας, Συμβολὴ εἰς τοὺς Πατριαρχικοὺς καταλόγους Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τῆς ἀλώσεως καὶ ἑξῆς, Κωνσταντινούπολις 1935, τόμ. I-II, σσ. 87-92).

3. «...Εἰς τὸ ἴδιόν μου μοναστήριον τὸ καλούμενον Σιμόπετρα...», προσδιορίζει ὁ ἴδιος (ἰδ. Π. Ζερλέντης, ἐνθ' ἀν., σ. 20, στ. 4-5).

4. Ἐτος δολοφονικῆς ἀποπείρας κατὰ τοῦ εὗρισκομένου τότε ἐν Ἀγίῳ Ὁρει Κυρίλλου Λουκάρεως, πατριάρχου Ἀλεξανδρείας, ἐπιχειρηθείσης ὑπὸ ἀπεσταλμένου τοῦ πατριάρχου Τιμοθέου τοῦ Β', τῆς ὁποίας ἀποπείρας αὐτόπτης μάρτυς παρέστη ὁ Νικόδημος συμφώνως τῇ ὁμολογίᾳ του (ἰδ. Π. Ζερλέντης, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 20, στ. 3-6). Ὁ Λούκαρις καταφυγὼν εἰς τὸν Ἄθω, ἅμα τῇ ἀναρρήσει τοῦ Τιμοθέου τοῦ Β', εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ἐν ἔτει 1612, ἠγαγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ ταχέως καὶ τοῦτον ἀπειληθεὶς ὑπὸ τοῦ Τιμοθέου (ἰδ. Γ. Χατζηαντωνίου, Κύριλλος Λούκαρις, Ἀθήναι 1954, σ. 47, ἐνθα καὶ σχετικὴ βιβλιογραφία).

5. Ὁ πατριάρχης Τιμόθεος ὁ Β' ἐπατριάρχευσεν ἐν ἔτ. 1612-1621 (ἰδ. Μ. Γεδεών, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 549).

Δὲν γνωρίζομεν πότε ὁ Νικόδημος ἐγκατέλειψε τὸ Ἅγιον Ὄρος, ἀλλὰ, ὡς ὁ ἴδιος ρητῶς ὁμολογεῖ, κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ θανάτου τοῦ πατριάρχου Τιμοθέου τοῦ Β', ἐπισυμβάντος κατὰ Μάρτιον τοῦ ἔτους 1621¹, εὐρίσκεται ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ μάλιστα ἐν Γαλατᾷ, παρὰ τοῖς Ἱησουΐταις μοναχοῖς, παρὰ τοῖς ὁποίοις ἐσπούδαζεν².

Πέρα τῶν ἀνωτέρω στοιχείων οὐδεμίαν ἄλλην πληροφορίαν ἔχομεν περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς προσωπικότητος ἐν γένει τοῦ ἱερομονάχου Νικοδήμου. Οὗτος πάντως δὲν πρέπει νὰ ταυτισθῇ πρὸς Νικόδημόν τινα, διδάσκαλον ἐν Ἀγίῳ Ὄρει ἐν ἔτει 1693³, οὔτε πρὸς ἕτερον Νικόδημον, τὸν ἐκ Πάρου ἱερομόναχον, ὑποτακτικὸν Ἀβερκίου Κουτρωτζάνου Ξηροποταμηνοῦ⁴.

Ἡ ὑπόθεσις τοῦ ποιήματος ἔχει ὡς ἑξῆς:

Τὴν παλαιὰν δόξαν καὶ αἵγλην τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἣτις ὠφείλετο εἰς τὴν ἡθικὴν καὶ εἰρηνικὴν συμβίωσιν ἀρχόντων καὶ ἀρχομένων, διεδέχθη ἡ ἀναρχία καὶ ἡ κατὰπτωσις, προκληθεῖσα κυρίως ἐκ τῆς διχονοίας (στίχ. 1-12). Ἐκμεταλλουθέντες τὴν ἀδυναμίαν καὶ ἀναρχίαν ταύτην, οἱ «ἄθρειοι» Σαρακηνοὶ καθίστανται κύριοι τῆς ἁγίας πόλεως τῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ διώκουν ἀπηνῶς τοὺς Χριστιανούς, μὴ φειδόμενοι μισμῶν καὶ ἱεροσυλιῶν (στίχ. 13-38).

Τὸ ἀξιοθρήνητον τοῦτο κατάντημα τῶν Ἀγίων Τόπων, ὅπου ὁ Κύριος ἐβυσιάσθη διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς ἀνθρωπότητος, συνεκίνησε βαθύτατα τὸν «εὐσεβέστατον ρήγα τῆς Φραγκίας», ὅστις καλεῖ τοὺς «γενναίους» στρατηγοὺς, Θεόβαλδον καὶ Μπονιφάτιον, διεκτραγωδεῖ εἰς αὐτοὺς τὰ δεινοπαθήματα τῶν Χριστιανῶν καὶ τοὺς προτρέπει ν' ἀναλάβουν τὸν κατὰ τῶν ἀπίστων ἱερὸν πόλεμον (στίχ. 39-62). Οἱ στρατηγοὶ πείθονται ἀπολύτως εἰς τοὺς λόγους τοῦ βασιλέως καὶ ὑπόσχονται πλήρη ὑποταγὴν εἰς τὰς διαταγὰς αὐτοῦ. Οὕτω, κατὰ προτροπὴν τοῦ «ρηγὸς τῆς Φραγκίας», ἡνωμένα τὰ στρατεύματα τῶν Ἰταλῶν, Βενετῶν καὶ Φράγκων ἀναχωροῦν διὰ τὴν κατάληψιν τῆς Ἱερουσαλὴμ (στίχ. 63-101).

Πληροφορηθεὶς τὴν ἐπικειμένην ἐκστρατείαν ὁ Ἀλέξιος, υἱὸς τοῦ ἐκπτότου Ἰσαακίου, δι' ἐπιστολῆς του προτρέπει τοὺς «ἀρχιστρατηγοὺς» νὰ

1. Ὁ μητροπολίτης Σάρδεων Γερμανὸς (ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 96), διαφωνῶν πρὸς τὰς συγχρόνους τοῦ γεγονότος πηγὰς καὶ τοὺς περισσοτέρους τῶν μεταγενεστέρων μελετητῶν, τοποθετεῖ τὸν θάνατον τοῦ Τιμοθέου ἐν ἔτει 1620.

2. «...εὐρισκόμενος τότε εἰς τὴν Γαλατᾷ ὅπου ἐσπούδαζα εἰς τοὺς πατέρας τοὺς Ἱεζουβίτες...» (Ἰδ. Π. Ζεργλέντη, ἐνθ' ἀνωτ., σ. 17, στ. 21-22).

3. Ἰδ. Σπ. Λάμπρου, Catalogue of the Greek manuscripts on Mount Athos, 1895, σ. 239 β.

4. Ἰδ. Ἀθ. Παπαδόπουλου - Κερμεῶς, Ἱεροσολυμιτικὴ Βιβλιοθήκη, τόμ. Ι, σσ. 324-325.

σπεύσουν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἵνα ἐλευθερώσουν ταύτην ἐκ τῆς τυραννίας τοῦ « ὁμοῦ » θεῖου του Ἀλεξίου τοῦ Γ', ὅστις τυφλώσας καὶ ἐκθρονίσας τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Ἰσαάκιον, κατέχει τὴν ἀρχὴν παρανόμως (στίχ. 102-124).

Οἱ στρατηγοὶ ἀναλαμβάνουν προθύμως τὴν ἐπιχείρησιν. Ἀπελευθερῶνουν τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐντὸς ἐννέα ἡμερῶν, ἐκδιώκουν τὸν « τύραννον » καὶ ἐπαναφέρουν εἰς τὸν θρόνον τὸν τυφλὸν Ἰσαάκιον, ὅστις βασιλεύει εἰρηνικῶς « τὸν ἅπαντὰ του χρόνον » (στίχ. 125-132). Ἐν συνεχείᾳ, καὶ ἀφοῦ παραδώσουν εὐνομουμένην πλέον τὴν Κωνσταντινούπολιν, οἱ Σταυροφόροι τρέπονται πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς « βουλῆς τοῦ βασιλέως », ἥτοι τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν Ἀγίων Τόπων. Οἱ ἄπιστοι Σαρακηνοὶ ταχέως ἀποδεκατίζονται, ἡ Ἱερουσαλὴμ ἀπελευθερωθεῖσα παραδίδεται « εἰς χεῖρας ὁρθοδόξων » οἱ δὲ « ἀρχιστρατηγοὶ », μετὰ τὴν εὐδόωσιν τῆς ἐκστρατείας, ἐπιστρέφουν θριαμβευταὶ εἰς τὴν πατρίδα αὐτῶν.

Τὸ στιχοῦργημα, συντεθὲν κατὰ Φεβρουάριον τοῦ ἔτους 1629¹, ἀνήκει εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἱστορικοῦ περιεχομένου ποιημάτων μετὰ τινος ἠθικοδιδασκατικῆς χροιάς.

Τὸ ἐξ αὐτοῦ προκύπτει ἠθικὸν δίδαγμα, τὸ ὁποῖον καὶ διατυπῶται ἐπιγραμματικῶς ἐν τέλει τῆς διηγήσεως διὰ τεσσάρων τῶ ὅλον στίχων (στ. 165-168)², εἶναι ἡ πεποίθησις περὶ θριάμβου καὶ ἐπιγείου ἅμα τε καὶ οὐρανίου μακαριότητος τῶν « ἀγαθῶν », ἐν ἀντιδιαστολῇ πρὸς τὴν τιμωρίαν καὶ τελικὴν ἀπώλειαν τῶν « δυσμενῶν » καὶ « τυράννων ».

Εἰς τὸ ἠθικὸν τοῦτο δίδαγμα ὁ στιχοῦργος ἀγεται ἐν κατακλείδι, ἀφοῦ προηγουμένως ἐξέθεσε (στίχ. 1-164) καταλλήλως διεσκευασμένον, πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν σκοπῶν του (ἠθικοδιδασκατικοῦ, ἀλλὰ καὶ προπαγανδιστικοῦ, ὡς θέλει δεῖχθῇ κατωτέρω), τὸ ἱστορικὸν ὕλικόν, τὸ ὁποῖον ἀφθονον παρέσχον εἰς αὐτὸν τὰ αἰτία καὶ γεγονότα τῆς Δ' κυρίως (στίχ. 1-132), ἀλλὰ καὶ τῶν ἐπομένων Σταυροφοριῶν (στίχ. 133-168), ὡς καὶ τὰ κατ' αὐτάς διαδραματίσαντα σημαντικοὺς ρόλους πρόσωπα.

Οὕτω τὴν μερίδα τῶν « δυσμενῶν » καὶ « τυράννων » ἀντιπροσωπεύουν, ἐκτὸς τῶν ἀπίστων καὶ βεβήλων Σαρακηνῶν, ὁ « δεινός, ὠμὸς καὶ ἀνάξιος ἀνὴρ » αὐτοκράτωρ Ἀλέξιος ὁ Γ', σφετεριστὴς τοῦ θρόνου τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἰσαακίου καὶ παράνομος κυβερνήτης τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐπὶ τοῦ ὁποίου δὲν βραδύνει νὰ ἐπιπέσῃ ἡ ἐπαξία καὶ δικαία τιμωρία ἐκ μέρους τῶν « εὐσεβῶν » Λατικῶν, φρουρῶν, τρόπον τινὰ ἐν προκειμένῳ, τῆς ἠθικῆς τάξεως ἐν τῷ κόσμῳ.

1. Μόνον ἐν τῷ πρώτῳ τῶν περιγραφέντων χειρογράφων σημειοῦται, πλησίον τοῦ ὀνόματος τοῦ συγγραφέως, ἡ χρονολογία ὡς ἐξῆς: 1629 mense Febrario.

2. Προηγουμένως καὶ ἐξ ἀφορμῆς τῆς περιπτώσεως τοῦ « τυράννου » Ἀλεξίου τοῦ Γ', ὁ συγγραφεὺς διετύπωσε μερικῶς τὴν ἰδέαν ταύτην ἐν στίχ. 119-120.

Ὡς ἥδη ἐλέχθη, τὸ στιχούργημα ἔχει ἱστορικὸν ὑπόβαθρον. Δέον νὰ διευκρινισθῇ ὅμως, ὅτι ἡ ἱστορικὴ ἀλήθεια φαίνεται νὰ ἐνδιαφέρει ὀλίγον τὸν συγγραφέα, ὅστις, μετὰ μεγάλης εὐκολίας καὶ κατὰ τρόπον ἀνακριβῆ καὶ ἐνίοτε ἀφελῆ, ἐκφράζει διὰ τῶν στίχων ὅσα συγκεχυμένα καὶ ἀμυδρά περὶ τῶν γεγονότων καὶ προσώπων γνωρίζει, χωρὶς προηγουμένως νὰ ἐλέγξῃ τὰ ἐκτιθέμενα γεγονότα, ἀνατρέχων εἰς τὰς ἱστορικὰς πηγὰς.

Μοναδικὸν μέλημα αὐτοῦ εἶναι ἡ ἠθικολογία ἀφ' ἐνός, ὡς ἐδείχθη ἀνωτέρω καὶ ἡ ἔξαρσις ἀφ' ἑτέρου τοῦ ἀδόλου καὶ βαθέος θρησκευτικοῦ συναισθήματος τῶν Λυτικῶν, οἵτινες παρουσιάζονται σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ ὡς σωτήρες καὶ ἀπελευθερωταὶ τῶν Χριστιανῶν.

Ὁ συγγραφεὺς ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους τῆς διηγήσεως ἐμφανίζεται ἀπροκαλύπτως Λατινόφωνος καὶ ὄργανον τῆς δυτικῆς προπαγάνδας, γεγονὸς τὸ ὁποῖον δικαιολογεῖται ἀπολύτως ἐκ τῶν σπουδῶν του παρὰ τοῖς Ἱησοῦταις, οἵτινες κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα εἰργάσθησαν, ὡς γνωστόν, ἀόκνως διὰ τὸν ἐκλατινισμὸν τῶν Ὁρθοδόξων, πράγματα πολλάκις παρασχόντες εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν.

Ἀπὸ ἱστορικῆς ἐπόψεως ἐξεταζόμενον τὸ στιχούργημα, καλύπτει ἐν πρώτοις τὴν χρονικὴν περίοδον τῆς Δ' Σταυροφορίας, ἣτις, ἐκτραπέισα τοῦ ἀρχικοῦ καὶ κυρίου αὐτῆς σκοποῦ, τῆς ἀπελευθερώσεως δηλαδὴ τῶν Ἀγίων Τόπων ἀπὸ τοὺς ἀπίστους, κατέληξεν εἰς τὴν προσωρινὴν κατάλυσιν τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας διὰ τῆς καταλήψεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων τὴν 12ην Ἀπριλίου τοῦ ἔτους 1204. Ὁ στιχοῦργος ὅμως, ἐν τῇ προσπαθείᾳ του νὰ ἐξιδανικέυσῃ καὶ τὰ πλέον ἀποτρόπαια ἔργα τῶν μετασχόντων τῆς Σταυροφορίας ταύτης, προεκτείνει τὴν δραῖσιν αὐτῶν καὶ πέραν τῆς καταλήψεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως (τὴν ὁποίαν, ὡς ἀφίνει νὰ ἐννοηθῇ, ἐντελῶς παρεμπιπτόντως καὶ μόνον χάριν τῆς ἰδέας τῆς δικαιοσύνης κατέλαβον), καὶ εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἱερουσαλὴμ, πρωταρχικοῦ σκοποῦ τῆς Δ' Σταυροφορίας, ὅστις δὲν ἐπετεύχθη τελικῶς κατ' αὐτήν, ἀλλὰ πολὺ ἀργότερον (17η Μαΐου τοῦ ἔτους 1229) καὶ μόνον ἐπ' ὀλίγον.

Φαίνεται οὕτως ἐκδηλὸς ἡ προσπάθεια τοῦ στιχοῦργοῦ νὰ ἀποσιωπήσῃ τὰ διαπραχθέντα ἐκ μέρους τῶν Λυτικῶν ἔκτροπα, παρουσιάζον, ἀντὶ τῆς καταστρεπτικῆς καὶ μοιραίας διὰ τὸ Ἀνατολικὸν κράτος ἐπιχειρήσεως, ἣτις ὑπὸ τὸ δῆθεν ἐνδύμα τῆς Σταυροφορίας ὑπέσκαψεν ἀνεπανορθώτως τὰ θεμέλια τοῦ παραπαίοντος κράτους, μίαν ὅλως ἰδανικὴν ἐπιχείρησιν, ἡ ὁποία ἐξεπλήρωσε δῆθεν τοὺς ὑψηλοὺς αὐτῆς σκοποὺς, ἥτοι τὴν ἀποκατάστασιν τῆς εἰρήνης καὶ εὐνομίας εἰς τὴν τεταραγμένην Κωνσταντινουπόλιν καὶ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἱερουσαλὴμ.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰ ἱστορικὰ πρόσωπα καὶ τὰ ἐπὶ μέρους γεγονότα τῆς διηγήσεως παρατηροῦμεν ἐπίσης ἀναλόγους ἀνακριβείας. Καὶ ἐν πρώτοις, ὡς ὑποκινήτης τῆς Δ' Σταυροφορίας φέρεται ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ «ὁ εὐσεβέστα-

τος ρήγας τῆς Φραγκίας», ἐνῶ ἱστορικῶς εἶναι ἐξηκριβωμένον, ὅτι οὐδεὶς ἐστεμμένος ἀρχηγὸς τῆς Δύσεως ἀναλαμβάνει τὴν ὁργάνωσιν αὐτῆς, ἥτις ἀντιθέτως ἐπιτυγχάνεται τῇ πρωτοβουλίᾳ Δυτικῶν ἀρχόντων καὶ συγκεκριμένου τοῦ Βονιφάτιου τοῦ Μομφερρατικοῦ, Βαλδουίνου κόμιστος τῆς Φλάνδρας καὶ Γοδεφρείδου Βιλλεαρδουίνου, διὰ τὴν μνημονεύσωμεν τοὺς σπουδαιότερους ἐκ τούτων. Ἐντύπωσιν προκαλεῖ τὸ γεγονός, ὅτι ὁ πάπας Ἰννοκέντιος ὁ Γ', ὅστις ὑπῆρξεν ἡ ψυχὴ τῆς Δ' Σταυροφορίας, δὲν ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ προσκειμένου τοῖς Δυτικοῖς ἐκκλησιαστικοῖς κύκλοις συγγραφέως.

Ἡ μνεῖα ἐξ ἄλλου τοῦ Θεοβάλδου, κόμιστος τῆς Καμπανίας, ὡς συναρχηγού τῆς ἐκστρατείας, χρονικῶς ἐλέγχεται ὡς ἡμαρτημένη, δεδομένου ὅτι ὁ Θεοβάλδος, ἐκλεγὶς ἀρχικῶς (τὸ 1200) ἀρχηγὸς τῆς ἐπιχειρήσεως, ἀποθνήσκει κατὰ Μάρτιον τοῦ 1201, πολὺ πρὶν ἢ ἐκκινήσουν οἱ Σταυροφόροι. Τοῦτον διεδέχθη ἐν τῇ ἀρχιστρατηγίᾳ ὁ ἱκανώτατος Βονιφάτιος ὁ Μομφερρατικός, ἐκλεγὶς παμψηφεί ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων.

Τὸ πρόσωπον τοῦ Ἀλεξίου, υἱοῦ τοῦ ἐκπτώτου Ἰσαακίου καὶ ἀνεψιοῦ τοῦ κυβερνήτου Ἀλεξίου τοῦ Γ', ἐπωμίζεται (στίχ. 103-124) ἀκεραίαν τὴν εὐθύνην τῆς ἀλλαγῆς τῆς πορείας τῶν Σταυροφόρων καὶ τῆς ἐναντίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατευθύνσεώς των. Κατὰ τὸν συγγραφέα, ὅστις ἐν τῷ στιχοργήματι ἀφίσταται τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας, ὁ Ἀλέξιος, ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔρχεται εἰς ἄμεσον ἐπικοινωνίαν μετὰ τῶν «ἀρχιστρατηγῶν» καὶ ἐπιτυγχάνει τὴν βοήθειαν αὐτῶν κατὰ τοῦ «τυράννου» θεῖου του.

Ἡ κατάληψις τῆς Κωνσταντινουπόλεως, κατὰ τὴν τάσιν τοῦ ποιητοῦ νὰ ὡραιοποιῇ καὶ νὰ ἐξιδανικεύῃ τὰ γεγονότα πρὸς τὸ συμφέρον τῶν Δυτικῶν, καταντᾷ εὐκόλος ἐπιχειρήσις ἐννέα τὸ ὅλον ἡμερῶν, ἐνῶ ὁ τυφλωθεὶς Ἰσαάκιος, ἀνακτῆσας τῇ βοηθείᾳ τῶν Δυτικῶν τὸν θρόνον, μεταβάλλεται εἰς εὐτυχὴ βασιλεῖα, ὅστις τελευτᾷ τὸν βίον του, βασιλεύων ἐν εἰρήνῃ (στίχ. 122-132).

Τὸ ποίημα ἔχει γραφῇ εἰς ἱαμβικούς δεκαπεντασυλλάβους ὁμοιοκαταληκτους (κατὰ διστίχιν) στίχους. Μετρικὰ σφάλματα δὲν παρατηροῦνται, ἢ δὲ ὁμοιοκαταληξία εἶναι μὲν κατὰ κανόνα ὁρθή (ἐξαίρεσει τῶν διστίχων 133-134 καὶ 147-148) οὐχὶ ὅμως καὶ ἔντεχνος¹.

Γλῶσσα τοῦ στιχοργήματος εἶναι γενικῶς ἡ καθαρεύουσα μεθ' ἱκανῶν ρηματικῶν τύπων τῆς καθομιλουμένης (γίνονται, βγάλουσιν, πᾶν κ.ἄ.), ὡς

1. Τῷ ὄντι ὁ στιχογράφος πολλάκις ἀναγκάζεται νὰ χρησιμοποιήσῃ γραμματικῶς ὁμοίας λέξεις, προκειμένου νὰ ἐπιτύχῃ ταύτην. Τὰ δίστιχα 25-26, 29-30, 31-32, 73-74, 148-149, 159-160, 165-166 κ.ἄ., τὰ ὅποια ὁμοιοκαταληκτοῦν ἀντιστοίχως διὰ τῶν λέξεων: γεγενημένους-ἐστερημένους, ἀθλίως-ἀξίως, τόπους-τρόπους, ὁρίσης-διαχωρίσης, ἐπίστων-ἀπίστων, θρυλλοῦνται-ἀπολοῦνται, ἀποτελοῦν δείγματα πτωχῆς καὶ εὐκόλου ὁμοιοκαταληξίας.

καί τινων λέξεων (βελτέρους, μειζοτέρους κ.λ.π.) ὀφειλομένων προφανῶς εἰς τὴν προσπάθειαν τοῦ συγγραφέως νὰ ἀποκλίνη πρὸς δημωδέστερον λόγον.

Τὸ ἐν λόγῳ στιχοῦργημα, καίτοι στερεῖται ἱστορικῆς καὶ λογοτεχνικῆς ἀξίας, εἶναι ἐνδιαφέρον ἀπὸ φιλολογικῆς καὶ γλωσσικῆς ἐπόψεως. Κυρίως ὅμως ἀποτελεῖ νέον χαρακτηριστικὸν δείγμα μεροληπτικῆς ἐξιστορήσεως τῶν γεγονότων τῆς Δ' Σταυροφορίας, ὀφειλομένης εἰς δυτικὴν προπαγάνδαν.

Ἐν τοῖς στίχοις αὐτοῦ διαφαίνονται ἀπηχήσεις δυτικῶν θεωριῶν ἐπινοηθεισῶν καταλλήλως, προκειμένου νὰ δικαιολογήσουν κατὰ τὸ δυνατόν, τὰς ἀδικαιολογήτους βιαιοπραγίας.

Ἡ πεποίθις τῶν Δυτικῶν, ὅτι οἱ Ὀρθόδοξοι διὰ τῶν ἐρίδων καὶ ἀντιμαχιῶν κατέστησαν ὑπεύθυνοι τῆς καταλήψεως τῶν Ἁγίων Τόπων ὑπὸ τῶν Ἀπιστῶν, ἐκτίθεται σαφῶς ἐν στίχ. 1-20. Ἐξ ἄλλου οἱ στίχοι 104-120, εἰς τοὺς ὁποίους ὁ συγγραφεὺς δὲν φεῖδεται μομφῶν κατὰ τοῦ Ἀλεξίου τοῦ Γ', ἐνισχύουν τὴν ἰδέαν περὶ δικαίας καὶ ἐπιβεβλημένης τιμωρίας τοῦ τε αὐτοκράτορος τούτου διαπράξαντος τὰς δεινότερας βιαιοπραγίας κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, καὶ τῶν Βυζαντινῶν, ἐνόχων βαρυτάτων κατὰ τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἐγκλημάτων.

Τὸ ἐνδιαφέρον κείμενον τοῦ στιχοῦργήματος ἔχει ὡς ἑξῆς¹:

Ἐκ τῶν πραγμάτων γίνονται τῶν πόλεων αἱ δόξαι
καὶ ἐξ αὐτῶν τὰνάπαλιν γενᾶται τὸ οἰμῶξαι.
Οὕτω καὶ ἡ περίφημος πόλις τοῦ Βυζαντίου
ἔλαμπεν εἰς καιρὸν ποτε ὡς φῶς τοῦ φαναρίου,
5 ἐξ ἀρετῶν τῶν ἀγαθῶν λαοῦ καὶ βασιλέων
καὶ ἐξ εὐχῶν ἀγίων τε πρὸς τέκνα τῶν γονέων.
Ἀλλ' ἐπειδὴ ἐπλήθυναν αἱ ἀκαταστασίαι
καὶ ἀνταρσίαι αἱ πολλαὶ καὶ αἱ ἀποστασίαι
ἀνάμεσον εἰς βασιλεῖς καὶ ἄρχοντας ῥωμαίους
10 καὶ νὰ ἐκαταστάθην ὥσπερ τοὺς παλαμναίους,
καθημερὸν ἐγίνοντο πολλαὶ ἀποστασίαι
καὶ ἐν αὐτοῖς ἐφύοντο αἱ ἀλληλομαχίαι.

SIGLA

A = Ἑλληνικὸς Βαρβερινὸς κώδιξ ὑπ' ἀριθμ. 279, φ. 211r-214v.

B = Ἑλληνικὸς Βαρβερινὸς κώδιξ ὑπ' ἀριθμ. 279, φ. 215r-219r.

Γ = Ἀλλατιανὸς κώδιξ ὑπ' ἀριθμ. 130.

1. Κατὰ τὴν ἐκδοσιν τοῦ κειμένου ἀποκατεστήσαμεν τὴν στίξιν καὶ διωρθώσαμεν σιωπηρῶς τὰ ὀρθογραφικὰ σφάλματα.

- 15 Ὁρῶντες ταῦτα οἱ ἐχθροὶ πολλὰ ἐδυναμοῦντο,
χώρας καὶ πόλεις ἤρπαζον καὶ ταύτας ἐκαρποῦντο·
Σαρακηνοὶ κατέδραμον εἰς χώραν τὴν ἁγίαν,
τὴν Ἱερουσαλήμ, φημί, τὴν κατ' ἐπαγγελίαν,
ἡχμαλωτεύσαντο αὐτὴν ὡς μίαν ἐκ τῶν ἄλλων
καὶ ταῦτα πάντ' ἐγίνοντο ἐκ τε τῶν ἀτασθάλων
ἀρχόντων, ἡγεμόνων τε ἐκ τε τῶν βασιλέων
20 ἀκαταστάτων, δυσμενῶν ἐχθίστων παλαμναίων.
Ἐγιναν τοίνυν κύριοι πόλεως τῆς ἁγίας
οἱ ἄθεοι Σαρακηνοί, τὰ τέκνα ἀπωλείας.
Ἐδύωξαν Χριστιανοὺς ἔξω ὡς ἀναξίλους,
ὕβριζον, δυνεύζον τους, κράζον τους παναθλίους,
25 ἀπὸ Χριστοῦ βοήθειαν πάνν γεγυμνωμένους
καὶ ἀπὸ τοῦς ἁγίους τοὺς πάντας ἐστερημένους·
Ποῦ εἶναι ἡ βοήθεια Κυρίου τῶν κυρίων,
ὅπου ἐσεῖς πιστεύετε καὶ πάντων τῶν ἁγίων;
Φρονεῖτε καὶ πιστεύετε ματαίως καὶ ἀθλίως
30 καὶ διὰ τοῦτον ἄμεστεν ἔξω τειχῶν ἀξίως.
Μιάνουσι τὰ ἅγια καὶ ἱεροὺς τοὺς τόπους
μὲ ἔργα τοὺς τὰ βδελυκτὰ καὶ τοὺς ἀθέους τρόπους.
Θορήνουν καὶ λύπης ἄξιον ἦν τότε νὰ δρᾷται
ὁ τόπος ὁ πανάγιος πῶς νὰ καταφρονᾷται,
35 ὅπου ὁ Κύριος ἡμῶν ἠθέλησε νὰ χύσῃ
τὸ αἷμά του τὸ τίμιον διὰ νὰ μᾶς ξεγλύσῃ
ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ δυσμενοῦς, κακίστου διαβόλου
καὶ νὰ μᾶς βάλῃ ἔσωθεν τοῦ θείου περιβόλου.
Τότε ὁ ἐδσεβέστατος ἐρίγας ὁ τῆς Φραγκίας,
40 ὡς τέκνον βεβαιότατον ἁγίας ἐκκλησίας,
καθ' ἑαυτὸν λογίζεται, ἀρχίζει νὰ λυπῆται
πὺς ἡ ἁγία ἡ Σιών οὕτω καταπατεῖται
ἀπὸ τε τῶν Σαρακηνῶν ἀθέων, τῶν ἀπίστων
ἐχθρῶν Χριστοῦ Χριστιανῶν, ἀπίστων καὶ κακίστων.
45 Κράζει τοὺς στρατηγοὺς αὐτοῦ, δδο τοὺς μειζότερους
εἰς ἀρετὴν σωματικὴν καὶ ψυχικὴν βελτέρους,
Θεόβαλδον, ἐκ θαυμαστῆς χώρας τῆς Καμπανίας,
κόμιτα γενναϊότατον, νιδὸν ὀρθοδοξίας,
καὶ Μπονιφάτζιον ὁμοῦ, ὁμοίας τῆς θρησκείας,
50 δς ἦν ἐξ Ὁρως Σιδηροῦ χώρας πολλὰ ἀνδρείας·

41 ἀρχίζει cancellavit A || 44 ἐχθρῶν: ἐχθροῦ B, Γ

- ἐν ἑαυτῷ ἐπέφερεν ἀξίαν τὸ μαρχίον,
εὐσεβείαν εἰς τὴν ψυχὴν καὶ ἀρετὰς ἀγίων.
Ἀρχίζει ἀναφέρει τοὺς τὴν λύπην τὴν μεγάλην,
ὅπου αὐτὸς εἰς τὴν ψυχὴν φέρει διὰ τὴν πάλην
55 διῶξαι τοὺς Σαρακηνοὺς ἐκ τόπων τῶν ἁγίων,
εἰσάξαι τοὺς Χριστιανοὺς καὶ λῦσαι τῶν δεσμίων
τοῦ κατοικεῖν εἰς ἅγια καὶ εἰς ἁγίους τόπους,
διῶξαι τοὺς Σαρακηνοὺς ἀθέους, τοὺς δυστρόπους.
Αὐτοὶ καυχοῦνται καθ' ἡμῶν, λογιζοῦνται ἀνδράρους,
60 ἡμεῖς αὐτοὺς ἐκβάλλωμεν γυναῖκας ὡς ὑπάνδρους
καὶ ὡς σκυλία ἄπιστα ἐκ χώρας τῆς ἁγίας
καὶ τότε φανησόμεθα νιοὶ ὀρθοδοξίας.
Τότε οἱ δύο στρατηγοὶ λέγουσιν εὐσεβέως
τοῦ εὐσεβοῦς καὶ ἐδλαβοῦς ἁγίου βασιλέως :
65 «Κράτιστε, γαληνότης, αἰθέρη βασιλέα,
ὁρῶμέν σε παμπρόθυμον, ὥσπερ τιν' Ἀχιλλέα,
διὰ τὴν δόξαν τοῦ Χριστοῦ καὶ χώρας τῆς ἁγίας
δεικνύεις πόθον ἄπειρον ὑπὲρ ὀρθοδοξίας.
Βούλει διῶξαι δυσσεβεῖς Σαρακηνοὺς ἀθέους
70 ἐκ χώρας τῆς ἁγίας τε ὄντας βλασφημοθέους
τοῦτο ἐστὶ σημεῖόν σοι μέγα ὀρθοδοξίας,
δεικνύεις εἶναι ποθητὸς υἱὸς τῆς ἐκκλησίας.
Ἡμεῖς ἀκολουθοῦμεν σοι εἰς ὅ,τι μᾶς ὁρίσης,
ψυχὴν μας ἀπὸ τὸ κορμὶ νὰ τὴν διαχωρίσης»
75 ποιοῦμεν τοῦτο πρῶτιστα ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας,
δευτέρως τε ὑπὲρ τῆς σῆς μεγάλης βασιλείας».
Τότε ὁ εὐσεβέστατος, φρόνιμος βασιλέας
ἀρχίζει νὰ τοὺς παραινῇ ὡς ὁ πατὴρ νείας,
λέγοντας : «Εὐσεβέστατοι, φίλοι ἡγαπημένοι,
80 πρέπει μας διὰ Κύριον ν᾿αμεινεν διαγόμενοι
ὑπὸ τε τῶν Σαρακηνῶν πᾶν μεμνημένοι,
ὄντες ἡμεῖς υἱοὶ Θεοῦ, χάριτι τιμημένοι ;
Ἀλλ' ὅχι νὰ ἀφήσωμεν Σαρακηνοὺς ἀθέους
εἰς χώραν τοῦ Κυρίου μας, ὄντας βλασφημοθέους,
85 νὰ βλασφημοῦν τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Σωτῆρος,
ὃς ἔπαθεν ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα ἐξ ὀλετήρος
ἐλευθερώσῃ τὰς ψυχὰς πάσας τὰς ἡμετέρας
καὶ δέξῃ μας υἱοὺς φωτὸς ἀξίους καὶ ἡμέρας».
Πάλιν οἱ ἀρχιστρατηγοί, ὡς γνήσιοι Κυρίου
90 θεράποντές τε εὐσεβεῖς, σὺχλὶ τοῦ ἀργυρίου,

- κλίνουσι τοὺς ἀσκήνας των ὀμπρὸς εἰς βασιλέα,
ὥσπερ ὑπῆκοι υἱοὶ πρὸς φίλατον τοκέα,
τάζουσι προθυμότερα νὰ πᾶν νὰ πολεμήσουν
καὶ ὅλους τοὺς Σαρακηνούς ξίφει νὰ τοὺς θερίσουν.
- 95 Τοῖνον, ἐκ παραινέσεων ἡγῆος τοῦ τῆς Φραγκίας,
ὥρμησαν τὰ στρατεύματα πάσης τῆς Ἰταλίας,
τῶν Βενετῶν καὶ Ἰταλῶν αὐτῆς τε τῆς Φραγκίας
καὶ πᾶν νὰ πολεμήσουσιν ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας,
- 100 χώρας τῆς Ἱερουσαλήμ, γῆς τῆς ἐπαγγελίας
καὶ ἅπ' ἐκεῖ νὰ βγάλουσιν υἱοὺς τῆς ἀθεΐας.
Ὁ εἰς τὸν ἄλλον ὄτρυνεν νὰ πᾶ νὰ πολεμήσῃ,
τὸ αἰμά του διὰ Χριστὸν μετὰ χαρᾶς νὰ χύσῃ.
- Μαθὼν τοῖνον Ἀλέξιος, υἱὸς Ἰσαακίου,
ἔκ τε τῆς Κωνσταντίνου τε πόλεως Βυζαντίου,
- 105 πῶς τὰ στρατεύματα Φραγκῶν ὁμοῦ τῶν Ἰταλῶν τε
ὥρμησαν καὶ ὑπάγουσιν κατὰ Σαρακηνῶν τε,
γράφει πρὸς ἀρχιστρατηγόν, κόμιτα τῆς Φραγκίας,
καὶ τοῦ μαρχίονος ὁμοῦ υἱοῦ ὀρθοδοξίας,
νὰ ἔλθουν εἰς Βυζάντιον χάριν ἐλευθερίας
- 110 πατρὸς Ἰσαακίου τε καὶ πάσης τῆς Ἀσίας
κατὰ τυράννων θεῖον του, ἥτοι τοῦ Ἀλεξίου,
ἀνδρὸς δεινοῦ τε καὶ ὠμοῦ καὶ πάνυ ἀναξίου,
ὅστις τὸν Ἰσαάκιον, ἴδιον ἀδελφόν του,
τοῦ θρόνου ἐκατέβασεν, ὥσπερ τινα ἐχθρόν του,
- 115 τὸ φῶς αὐτοῦ ἐστέρησεν ἡδὺ τῶν ὀφθαλμῶν του,
εἰς φυλακὴν τὸν ἐῴρηνεν ὁμοῦ μετὰ ἐχθρῶν του·
τότε αὐτὸς ἐκάθισεν τυραννικῶς εἰς θρόνον
ἐλπίζων κατατυραννεῖν τὸν ἅπαντά του χρόνον.
- Ἀλλ' ὁ Θεὸς τὸν τύραννον ταχέως τὸν παιδεύει,
διώκει τὸν τῆς πόλεως, ὄνους νὰ ἀφεντέῃ.
- 120 Ἦλθον οἱ ἀρχιστρατηγοί, διὰ τὰς παρακλήσεις,
τοῦ Ἀλεξίου θέλοντες νὰ κάμουν ἐκδικήσεις·
διώξαι τὸν Ἀλέξιον, τύραννον καὶ πανώλην
καὶ ἀποκαταστήσωσιν εἰρηνικὴν τὴν πόλιν.
- 125 Τοῖνον παρακαθίζουσι τὴν πόλιν εὐανδρεῖως,
τὸν τύραννον διώκουσι ταχέως καὶ ῥαδίως·
ἡμέραν τὴν ἐνάτην τε ταύτην ἐλευθεροῦσι

92 ὑπῆκοι : ὑπῆκοι Γ primum vicia scripsit post cancellavit A || 96 post ὥρμησαν cancellavit σύμφωνα B

- ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ ἐχθροῦ καὶ ταύτην ἡμεροῦσιν.
 Τὴν πόλιν τοῖνον ἔλαβον, τὸν τύραννον διώκουν
 130 καὶ αὖθις Ἰσαάκιον εἰς οἶκον ἐκατόκουν·
 πάλιν τὸν ἐκαθίσασιν εἰς ὑψηλὸν τὸν θρόνον.
 καὶ κεῖσε ἐτελείωσε τὸν ἅπαντά του χρόνον.
 Τότε ἐξαναρχίσασιν νὰ πᾶν νὰ τελειώσουν
 τοῦ βασιλέως τὴν βουλὴν καὶ νὰ ἐξολοθρεύσουν
 135 Σαρακηνοὺς ἀπίστον τε βλασφήμονς καὶ ἀθέους,
 ἀνθρώπων ἀκαθάρων τε καὶ πάνν μισοθέους.
 Εἰς χώραν Ἱερουσαλὴμ ἔφθασαν μετ' ἀνδρείας
 στρατόπεδα τῶν Ἱταλῶν αὐτῆς τε τῆς Φραγκίας·
 προθύμως πάντες ἔτρεχον Σαρακηνοὺς νὰ σφάζουν,
 140 τὸ αἷμά τους διὰ Χριστὸν μετὰ χαρᾶς νὰ στάξουν.
 Σαρακηνοὺς κατέσφαξαν, νιόνς τῆς ἀπωλείας,
 στρατόπεδα Χριστιανῶν, τέκνα τῆς εὐσεβείας.
 Ὀλίγοι τῶν Σαρακηνῶν ἐφύγασιν τὰς χεῖρας
 στρατιωτῶν Χριστιανῶν καὶ τῆς δεινῆς τῆς μοίρας·
 145 ἐσφάγησαν Σαρακηνοὶ πάντες ἐκ τῶν Φραγκῶν τε
 σχεδὸν ἀπὸ τε Ἱταλῶν ἔκ τε τῶν Βενετῶν τε.
 Τότε οἱ Φράγκοι, Βένετοι καὶ Ἱταλοὶ τε ὕμνον
 Χριστὸν καὶ τὴν μητέρα του ταῖς προσευχαῖς ἐτίμουν,
 ὅπου τὴν νίκην ἔδωσαν Χριστιανῶν ἐπίστων
 150 καὶ κεῖσε ἐκατέστρωσαν τὰ κῶλα τῶν ἀπίστων.
 Ἐλάβασιν Χριστιανοὶ πάλιν ἁγίους τόπους
 τοῦ εὐλογεῖν καὶ ἐπαινεῖν ἔργα τε καὶ μὲ τρόπους
 ἁγίους Ἱερουσαλὴμ ὡς δεῖ Θεῷ Κυρίῳ,
 ψαλμοῖς, θυσίαις καὶ ᾠδαῖς, ὡς μέλι σὺν κηρίῳ.
 155 Οὕτως ἀπεκατέστησαν τὰ πράγματα τιμῶς
 οἱ δύο ἀρχιστρατηγοὶ φρονίμως καὶ ἀνδρείως,
 ἐλευθερώσαντες ὁμοῦ πόλιν εὐλογημένην
 ὑπὸ τε τῶν Σαρακηνῶν δεινῶς βλασφημουμένην
 καὶ ταύτην ἐπαρέδωκαν εἰς χεῖρας ὀρθοδόξων,
 160 διώξαντες τὸ ἀπιστον γένος τῶν κακοδόξων.
 Καὶ τε τὴν Κωνσταντίνου τε, τὴν τυραννευομένην
 ὑπ' Ἀλεξίου δυσμενοῦς, εὖ εἰρηνευομένην,
 αὖθις ἀπεκατέστησαν διάγειν μετ' εἰρήνης,
 αὐτοὶ εἰς τὴν πατρίδα τους ἔστρεψαν, ὡς ἐκ κρήνης.

164 primum μετ' εἰρήνης scripsit post ὡς ἐκ κρήνης super lineam addit A
 primum μετ' εἰρήνης post cancell. et ὡς ἐκ κρήνης scripsit B, Γ

165

Τοίνυν αἰεὶ οἱ δυσμενεῖς καὶ τύραννοι θρυλλοῦνται
ἐν τοῖς κακοῖς, οἷς ἔπραξαν, καὶ τέλος ἀπολοῦνται·
οἱ δ' ἀγαθοὶ οἱ ἄνθρωποι πάντοτε εὐλογοῦνται
ὑπὸ Θεοῦ τε καὶ βροτῶν αἰεὶ μακαριοῦνται.

Γ Λ Ω Σ Σ Α Ρ Ι Ο Ν

ἀκατάστατος, στίχ. 20

ἀτάσθαλος, στίχ. 18

βδελυκτός, στίχ. 32

βέλτερος, στίχ. 46

εὐσεβέως, στίχ. 63

μαρχίον (= δηλ. τοῦ ἀξιώματος τοῦ μαρ-
κησίου), στίχ. 51

μειζότερος, στίχ. 45

ξεγλόνω, στίχ. 36

ὄμπρος, στίχ. 91

*Ὄρος Σιδηροῦν (Monte ferro, δηλ. ὁ

Μομφερρατικός), στίχ. 50

παλαμναῖος, στίχ. 10, 20

τάζω, στίχ. 93

ὑπανδρος (ὁ ἔχων ἀνάγκην τῆς ἀνδρικῆς

προστασίας), στίχ. 60

ΠΑΛΑΙΟΓΡΑΦΙΚΑΙ ΕΡΕΥΝΑΙ ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ¹

Ἐν πολλαῖς ἰδιωτικαῖς βιβλιοθήκαις τῆς Κωνσταντινουπόλεως διασφύζεται, πλὴν ἀξιολόγων σπανίων ἐντύπων ἐκδόσεων καὶ ἱκανὸς ἀριθμὸς κωδίκων (κυρίως ἐκκλησιαστικοῦ περιεχομένου ἢ μουσικῆς εἰς βυζαντινὴν παρασημαντικὴν), λυτὼν δικαιοπρακτικῶν ἐγγράφων (τοῦ ΙΘ' αἰ.) ἢ πατριαρχικῶν σιγιλλίων καὶ ἐπιστολῶν ὥς καὶ συλλογῶν λυρικῶν στιχουργημάτων ἐπωνύμων ἢ ἄνωνύμων (ἀνθολογιῶν)² τῶν τελευταίων ἔτων τοῦ ΙΗ' καὶ μάλιστα τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος.

Ἐκ τῶν ὑπ' ἐμοῦ καταγεγραμμένων χειρογράφων ἰδιωτικῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει βιβλιοθηκῶν καταχωρίζω κατωτέρω περιγραφὴν πέντε χειρογράφων, περιεχόντων δὲ ἐνδιαφέροντα (ἐκδεδομένα ἢ καὶ ἀνέκδοτα) κείμενα τῶν τελευταίων ἔτων τοῦ ΙΗ' αἰῶνος³.

Α' «ΦΥΣΙΚΗΣ ΑΠΑΝΘΙΣΜΑ» ΤΟΥ ΡΗΓΑ

Κώδιξ χαρτῶς ἀρχῶν ΙΘ' αἰῶνος. Σελ. ι' + 180, σχήμ. 10.8 × 17.3 ἐκ.μ. (διαστ. γεγραμμ. μέρους: 8 × 12 ἐκ.μ.). Αἱ σελ. β' καὶ ι' εἶναι λευκαί. Ἄνευ σταχώσεων.

Ἐν σελ. α' τίτλος: *Φυσικῆς | ἀπάνθισμα | Διὰ τοὺς ἀγγέλους καὶ φιλομαθεῖς Ἑλλήνας*. Ἐκ τῆς Γερμανικῆς καὶ Γαλλικῆς διαλέκτου ἐξῆλθοσθέν. |

1. Ἰδ. καὶ Φ. Κ. Μπουμπουλίδου, Παλαιογραφικαὶ Ἐρευναὶ ἐν ΚΠόλει, «Παρνασσός» Ε' (1963), σ. 446-451.

2. Περί τῶν χειρογράφων συλλογῶν τῶν ἀνθολογιῶν τούτων, ἰδ. Α. Γ. Camargianu, *Influența poeziei lirice neogrecești asupra celei românești*. București 1935, σ. 6-10. Πρβλ. καὶ Κ. Θ. Δημαρά, Προϋποθέσεις καὶ δοκιμαεῖς τοῦ ἑλληνικοῦ ρωμαντισμοῦ. Ἀθήνα 1947, σ. 13 κ.ἐξ. (μετὰ τῶν ἀντιστοιχῶν ἐν τέλει σημειώσεων).

3. Τὰ ἀνέκδοτα κείμενα τῶν ἐν λόγῳ χειρογράφων θὰ δημοσιεύσω προσεχῶς ἐν εἰδικῇ ἐργασίᾳ, ἐνθα θὰ ἐξετασθοῦν καὶ τὰ ἀφορῶντα εἰς τοὺς συγγραφεῖς καὶ τὰ στιχουργήματα σχετικὰ προβλήματα.

Παρά τοῦ | 'Ρῆγα | Βελεστινῆ Θετταλοῦ | οὔτινος ἀναλώμασιν ἐξεδόθη, πρὸς ὠφέλειαν | τῶν ὁμογενῶν. | 'Εν Βιέννῃ. | 'Εκ τῆς τυπογραφίας τοῦ Εὐγενοῦς Τράιτνερ | 1790.

'Εν σελ. γ' - ε' : 'Αφιέρωσις : «Πρὸς τὸν εὐγενέστατον | Ἀδργγενφελδ | Βαρώνον τοῦ Ρωμανικοῦ 'Ιμπερίου | καὶ μέγαν Σερδάρην | κύριον | Χριστόδουλον Κιρλιάνον».

'Εν σελ. ζ' - η' : Πρόλογος «Πρὸς τοὺς ἀναγνώστας».

'Εν σελ. θ' : «'Επίγραμμα εἰς τὸν Συγγραφέα, Κωνσταντίνον Θετταλοῦ» [στίχ. 2] καὶ «'Ετερον εἰς τὸν αὐτὸν Γεωργίου Βεντότη» [στίχ. 10].

Σελ. 1 - 175 : Τὸ κείμενον τοῦ ἔργου [κεφ. κδ' + Προσθήκη «Περὶ μαγνήτου» καὶ «Περὶ ὕδραργύρου»].

Σελ. 176 : Εἵδησις.

Σελ. 177 - 180 : Πίναξ [λέξεων].

Πρόκειται περὶ ἀντιγράφου γενομένου ἐκ τῆς ἐντύπου ἐκδόσεως. Κατεβλήθη δὲ ὑπὸ τοῦ ἀντιγραφέως προσπάθεια ὥπως τηρηθῇ ἀκριβῶς ἡ πρὸς τὸ ἔντυπον ἀντιστοιχία.

Βιβλιογρ. : Δ. Ι. Βρανούση, Ρήγας (Βασικὴ Βιβλιοθήκη «'Αετοῦ», ἀρ. 10), 'Αθήναι [1953], σ. 251 - 267.

Β' «ΗΘΙΚΗ ΣΤΙΧΟΥΡΓΙΑ» ΤΟΥ ΑΛ. ΚΑΛΦΟΓΛΟΥ

Κωδῆς χαρτῶς ἀρχῶν ΙΘ' αἰῶνος. Φύλλ. 33, σχήμ. 10.8 + 17.3 ἐκ.μ. (διαστ. γεγραμμ. μέρους : 8 × 13 ἐκ.μ.). Τὰ φύλλα 1ν, 30ν - 33ν εἶναι λευκά. 'Ανευ σταχῶσεως.

'Εν φ. 1τ τίτλος : 'Ηθικὴ Στιχουργία | τοῦ | περιωνύμου 'Αλεξάνδρου Κάλφογλου. Εὑρεθεῖσα ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπὶ ἔτους 1797. 'Εκδίδεται εἰς κοινὴν ὠφέλειαν. 'Εν Παρίσις 1822.

'Εν φ. 2τ - ν : Πρόλογος τοῦ ἐκδότου, «Τοῖς 'Εντενξομένοις».

Τὸ κείμενον τοῦ στιχουργήματος ἀρχεται ἀπὸ τοῦ φ. 3τ ὑπὸ τὸν τίτλον : 'Ηθικὴ στιχουργία. Τοῦ περιωνύμου | στιχουργοῦ 'Αλεξάνδρου Κάλφογλου Βυζαντίου. | Πρὸς τὸν ἐν Βουκουρεστίῳ ἀνεψιὸν αὐτοῦ.

'Εν φ. 30τ : «Τέλος. 'Ετελειώθη τῇ ζ' ἰαννουαρίου α᾿ψ'δ'». Καὶ ἐν συνεχείᾳ : «Φίλιπτε μὲν ἀνεψιέ. 'Αν τὰ παρόντα διὰ περὶ ἐργεῖαν ἀντιγράφη τις πιστὸς φίλος σου, νὰ εἶναι ἐπικατάρατος, ἐὰν ἀφαιρέσῃ ἢ προσθήῃ, ἢ με|ταβάλλῃ τι τῶν γεγραμμένων τούτων. 'Ερρωσο.»

Τὸ κείμενον τοῦ ἔργου ἐξεδόθη ἐξ ἀτελοῦς ἀντιγράφου ὑπὸ Γ. Π. Κρέμου εἰς τόμον ὑπὸ τίτλον : «'Επιστολαὶ Γ. Π. Κρέμου καὶ 'Ηθικὴ Στιχουργία Α. Κ. Βυζαντίου, ἐκδιδόμεναι ὑπὸ Γ. Π. Κρέμου... 'Εν Λειψία, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ο. Βιγάνδου 1870» (σχ. 8ον, σελ. XVIII + 78). Τὸ περιγραφόμενον χειρόγραφον περιέχει πληρεῖς τὸ ἔργον περιλαμβάνον 536

ἐπὶ πλέον στίχους ἀναφερομένους κυρίως εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν κατάστασιν τῶν χρόνων ἐκείνων.

Βιβλιογρ. Περί τῆς χειρογράφου παραδόσεως τοῦ ἔργου καὶ τοῦ συγγραφέως — πλὴν τῆς ἀνωτέρω ἐκδόσεως τοῦ Γ. Π. Κρέμου — ἴδ. Α. r. C a m a r i a n o, Spiritalul Revoluționar Francez și Voltaire în limba greacă și română. București 1946, σ. 63 - 66 (ἐνθα καὶ σχετικὴ βιβλιογραφία).

Γ' «ΚΑΘΡΕΠΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΩΝ» ΔΙΟΝ. ΦΩΤΕΙΝΟΥ

Κῶδιξ χαρτῶς ἀρχῶν ΙΘ' αἰῶνος. Φύλλα 32, σχήμ. 10.8 × 17.3 ἐκ.μ. (διαστ. γεγραμμ. μέρους: 8 × 14 ἐκ.μ.). Τὰ φύλλ. 1ν καὶ 29ν-32ν εἶναι λευκά. Ἄνευ σταχόσεως.

Ἐν φ. 1r τίτλος: Προσφνεστάτη ἐποποιῖα ἐπονομαζομένη | νέος καθρέπτης τῶν γυναικῶν | συναρμοσθεῖσα πάνν ἐδρύθμως παρὰ | διονυσίου φωτεινοῦ | τοῦ ἐξ ἀχαΐας τῆς Πελοποννήσου | τὰ νῦν δὲ ἐξ ἀνωνύμου τινὸς ἀντιγραφείσα, | διαδίδεται τοῖς θέλουσιν ἔχειν | χάριν νυχαγωγίας των,

1 (φ. 2r-5v): Τολλέτο | ἦτοι γυναικῶν καθρέπτης | ἀληθῆς καὶ ὄχι ψεύτης. Προοίμιον

Ἀρχ.: Πρὸς τοὺς ἀναγνώστας φίλους,
δήλους ἅμα καὶ ἀδήλους.
Φίλοι μου ἀγαπητοί, μὴ τὸ ἀπορῆτε πλέον,
ὅπου κατὰ γυναικῶν ἔγραφα ὑπὲρ τὸ δέον.

Τελ.: Τέσσαρα δέκα καὶ ἐβδομήντα
εἰμι καὶ μένω ὅλος πενήντα
ὑποκλινέστατος τετρακόσια
καὶ προθυμύτατος διακόσια.
Δέκα πρὸς τούτοις ὅς τὰς προσταγὰς σας
μὲ ἐβδομήντα καὶ νευμάτὰ σας
εἰς διακόσια ὁ Ἀχαΐτης
καὶ ὁ συγγραφεὺς κοσμοπολίτης

[4. 10. 70. 50. 400. 200. 10. 70. 200 = ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ].

2 (φ. 6r-15r): Τολλέτο | ἦτοι γυναικῶν καθρέπτης | ἀληθῆς καὶ ὄχι ψεύτης. Μέρος Α'ον [κεφ. η' + παραρτ. α' - β' + Ἐπίλογος].

Ἀρχ.: Ἐν ἀρχῇ τὸν οὐρανὸν τε καὶ τὴν γῆν δημιουργεῖ
ὁ Θεὸς ὁ πρὸ αἰῶνων μὲ μὴ μόνον προσταγῇ.

Τελ.: Εἴκοσι δραμίον γνώσις εἶναι ὑπερφυσική,
γλώσσα νὰ ἐγκωμιάζῃ πόποτε δὲν ἐξαρκεῖ.

3 (φ. 15r-26v): Μέρος Βον | Γυναικῶν Ἐφημερίδες | Προσπονήσεις καὶ παγίδες [Ἐφημερίδες α' - γ' + Ἐπίλογος].

Ἀρχ.: Ἐξίσταμαι ὅς τὴν πίστιν αὐτῶν τῶν γυναικῶν,
τὰς ἀρετὰς θαυμάζω καὶ ὑποκρινέσθαι.

Τελ.: Κυρίες μου, νὰ ζήτε,
μὴ πιά μελαγχολήτε.
Πρὸς τούτοις ὑποκλίνω
καὶ δοῦλός σας νὰ μείνω
ἔς τοὺς ἱερούς σας κόλπους
καὶ ἐκλεκτοὺς σας τόπους.
Προσφέρω καὶ θυσίαν
αὐτήν μου τὴν καρδίαν
ἔς τὸ στήθος τὸ λευκό[ν] σας,
διὸ παρακαλῶ σας,
κυρίες μου, νὰ ζήτε,
μὴ μὲ τὸ ἀρνηθῆτε.

4 (φ. 27r - 29r): Δῶρον εὐπρόσδεκτ' εἰς μίαν νέαν
καὶ εὐδιάθετον καὶ ὥραϊαν.

*Αρχ.: Τὰ κάλλη σου τὰ τόσα,
θεληγέτρων ἢ πληθὺς
συμφώνως ἀπ' τὸν κόσμον
κηρύττουν νὰ χαθῇς.

Τελ.: Ἀπεφάσισα καὶ πῶς μερικὰ κἄν νὰ συνάψω
καὶ διὰ τὸν ἐγλεντζῆν εἰς χαρτίον νὰ συγγράψω.

Τὸ ἔργον, προσγραφόμενον διὰ τοῦ ἐν λόγῳ χειρογράφου σαφῶς εἰς
τὸν Διον. Φωτεινόν, εἶναι μέχρι τοῦδε ἀνέκδοτον.

Βιβλιογρ.: Περί τοῦ συγγραφῆως καὶ τοῦ ἔργου αὐτοῦ Ἰδ.: Ν. Γ. Σβορώνου, Ὁ Διον. Φωτεινός καὶ τὸ ἱστορικὸν ἔργον αὐτοῦ, « Ἑλληνικά » Ι' (1937 - 1938), σ. 133 - 178 (μετὰ τῆς αὐτοῦ βιβλιογραφίας). — Ν. Camariano, Un izvor necunoscut al Istoriei lui Dionisie Fotino, « Revista Istorică Română » 10 (1940), σ. 227 κἑξ., ἰδίᾳ σ. 231 κἑξ. — Α. Camariano, Spiritul Revoluționar Francez și Voltaire în limba greacă și română. București 1946, σ. 34, 123 σημ. 2. — Δ. Β. Οἰκονομίδου, Αἱ πηγαὶ τοῦ « Ἐρωτοκρίτου » καὶ ὁ « Νέος Ἐρωτοκρίτος », « Ἑλληνικὴ Δημιουργία » Θ' (1952), σ. 677 - 680 (ἐνθα καὶ βιβλιογραφία).

Δ' ΛΟΓΓΟΓ « ΠΟΙΜΕΝΙΚΑ »

Κῶδιξ χαρτῶς ἀρχῶν ΙΘ' αἰῶνος. Φύλλ. 8 + Σελ. ἡριθμ. 134, σχήμ. 10.8 + 17.3 ἐκ.μ. (διαστ. γεγραμμ. μέρους: 8 × 12 ἐκ.μ.). Τὰ φύλλ. 1ν, 2ν καὶ αἱ σελ. 132 - 134 εἶναι λευκαί. *Ἄνευ σταχώσεως.

*Ἐν φ. 1r τίτλος: *Λόγγον | Ποιμενικά τὰ κατὰ δάφνιν καὶ χλόην. | Ἐν Βιέννῃ τῆς αὐστροίας | ἐκ τῆς ἑλληνικῆς τυπογραφίας | γεωργίου Βεντότη | 1792.*

*Ἐν φ. 2r: *Ἀφιέρωσις: *Τῷ | εὐγενεστάτῳ ἀρχοντι | μεγάλῳ κομίσῳ | καὶ | διερμηνευτῇ | τῆς ἐν Βιέννῃ πρεσβείας | τῶν ὁθωμανῶν | κυρίῳ κυρίῳ | Ἰωάννῃ ῥωσσέτῳ*.

Ἐν φ. 3r-4r: Τὸ κείμενον τῆς δι' ἧς ἀφιεροῦται τὸ βιβλίον ἐπιστολῆς τοῦ Γ. Βεντότη.

Ἐν φ. 4v-5v: Πρόλογος «τοῖς ἀπανταχοῦ φιλολόγοις».

Ἐν φ. 6r-v: Ἐπιγράμματα: «Ἡρωϊκόν» [στίχ. 21] καὶ «Ἡρωελεγεῖον» [στίχ. 4].

Ἐν φ. 7r-v: «Προόμιον».

Τὸ κείμενον τοῦ ἔργου καταλαμβάνει τὰς σελ. 1-131.

α' (σ. 1-26): *Λόγος Πρώτος* - β' (σ. 27-62): *Λόγος Δεύτερος* - γ' (σ. 63-96): *Λόγος Γ'* - δ' (σ. 97-131): *Λόγος Δ'*.

Πρόκειται περὶ ἀντιγράφου γενομένου ἐκ τῆς ἐντύπου ἐκδόσεως (σχ. 16ον, φ. 8 + σελ. 140). Αἱ ἐν αὐτῇ δὲ σημειοῦνται (σ. 132:) «Ἐπιδιόρθωσις... ἐσφαλμένων» καὶ (σ. 133-140:) διάφοροι γραφαὶ «ἐκ τῶν... χειρογράφων καὶ ἐκδόσεων» εἰσάγονται ὑπὸ τοῦ ἀντιγραφέως εἰς τὰ περιθώρια τοῦ περιγραφομένου χειρογράφου.

Βιβλιογρ.: Περί τοῦ Γ. Βεντότη ἴδ. τὰ τελευταῖα δημοσιεύματα: Γ. Λαίον, Γ. Βεντότης, ὁ διαφωτιστής, συγγραφεὺς καὶ τυπογράφος, «Ἑπτανησιακὰ Φύλλα», τόμ. Γ', ἀρ. 6 (Νοέμβριος 1958), σ. 162-184. Μ. Ν. Βέη, Βιβλία ἡ διάφορα ἄλλα σημειώματα ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Ν. Βέη, σέξιν ἔχοντα πρὸς τὸν Γ. Βενδότην... Ἐν Ἀθῆναις 1963 (σχ. 8ον, σελ. 16).

Ε' «ΝΕΚΡΙΚΟΙ ΔΙΑΛΟΓΟΙ» ΠΟΛ. ΚΟΝΤΟΥ

Κώδιξ χαρτῶς ἀρχῶν ΙΘ' αἰῶνος. Φύλλ. 1 + Σελ. ἡριθμ. 92, σχήμ. 10.8 × 17.3 ἐκ.μ. (διαστ. γεγραμμ. μέρους: 8 × 13 ἐκ.μ.). Αἱ σελ. 90-92 εἶναι λευκαί. Ἄνευ σταχόσεως.

Ἐν φύλλ. 1r τίτλος: *Νεκρικοὶ Διάλογοι Γ'.* | *Συντεθέντες καὶ στιχουργθέντες παρὰ τοῦ* | *Αἰακοῦ εἰς τὸν Ἀδην* | *Προτροπῇ τοῦ Πλούτanos.* | *Ἐνθα καὶ ἐτυπώθησαν, ἐπιμελεία καὶ διορθώσει* | *τοῦ ῥαδαμάνθος, πρὸς ἡμᾶς δὲ μετεκομίσθησαν παρὰ τοῦ Ἑρμοῦ.* | *Μέρος Πρώτον.* | *Ἐν ἄδον ἐπὶ ἔτους 5793.*

Ἐν φ. 1v ἔμμετρος προσφώνησις «*Εἰς τὸν ἀναγνώστην*» [στ. 8].

Τὸ κείμενον τοῦ στιχουργήματος ἀρχεῖται ἀπὸ τῆς σελ. 1 καὶ λήγει εἰς τὴν σελ. 89 ἔνθα καὶ ἡ σημείωσις: «*Εἰς δὲ τὸ δεύτερον μέρος θέλομεν ἀκοῦσῃ* | *τί θέλει διγρηθῇ ὁ Λουδοβίκος εἰς τὰ ἡλύσια, καὶ οἱ ἄλλοι εἰς τὸν ἄδην,* ἔξακολουθοῦντες τὴν ἱστορίαν τῶν | *Γάλλων τοιυντωτρότως*».

Βιβλιογρ.: Περί τοῦ συγγραφέως τοῦ ἔργου, Πολ. Κοντοῦ, ἴδ. Α. ρ. Camariano, *Spiritual Revoluționar Francez și Voltaire în limba greacă și română*. București 1946, σ. 41-45 (μετὰ τῆς αὐτοῦ ἀναφερομένης πλουσίας βιβλιογραφίας).

Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΤΕΧΝΗΣ¹

Φαίνεται, ὅτι ἔγκυρος εἶναι ἡ γνώμη, ὅτι πᾶν, ὅπερ κατὰ τὸν αἰῶνα. καθ' ὃν ζῶμεν ἡμεῖς, εἶναι δυνατόν καὶ πραγματικὸν εἰς τινὰ χώραν, μετ' οὗ πολὺ θὰ εἶναι ὡσαύτως δυνατόν καὶ πραγματικὸν εἰς πᾶσαν σχεδὸν ἄλλην χώραν. Εἶναι ἄρα εὐεξήγητον, ὅτι:

Ὁ πνευματικὸς βίος τῆς πατρίδος ἡμῶν διατελεῖ ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως ὑπὸ τὴν ἄμεσον συνεχῶς αὐξανομένην ἐπίδρασιν τοῦ συγχρόνου εὐρωπαϊκοῦ πνεύματος. Ἡ ἐπίδρασις αὕτη, καθόσον μὲν ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐπιστήμην, εἶναι εὐκαταία, ὁσονδήποτε καὶ ἂν ᾔθελεν αὐξηθῇ· διότι ἡ ἐπιστήμη, οἰαδήποτε καὶ ἂν εἶναι ἡ συμβολὴ ἐκάστου ἔθνους εἰς αὐτήν, φύσει ἀποβάλλει ταχέως πάντα ἐθνικὸν τόνον, γίνεται διεθνής. Ἡ ἐπιστήμη εἶναι δημιουργία τῆς διανοίας, ἣτις ἐπιδιώκει νὰ ἐρευνᾷ τὰ ἀντικείμενα αὐτῆς ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερον ἀπηλλαγμένη ἀπὸ κάθε ἄλλον συναισθηματικὸν τόνον, πλὴν τῆς χαρᾶς ἐπὶ τῇ ἐρεύνῃ. Πρὸς δὲ τούτοις εἶναι λίαν εὐεργετικὴ ἡ ἐπίδρασις τῆς ἐπιστήμης ἄλλων λαῶν, οἵτινες εἶναι περισσότερον ἀπὸ ἡμᾶς προσηγμένοι εἰς λόγον πολιτισμοῦ, ἐπειδὴ ἡ ἰδική μας ἐπιστήμη ὕστερεῖ τῆς ἐπιστήμης ἐκείνων.

Ἄλλως ὅμως ἔχει τὸ πρᾶγμα, ὡς νομίζω, καθόσον ἀφορᾷ εἰς τὴν τέχνην.

Ἡ τέχνη εἶναι δημιουργία ἐνοράσεως καὶ συναισθήματος. Τοῦτο δὲ δὲν εἶναι τὸ αὐτὸ εἰς πάντα τὰ ἔθνη καὶ εἰς πάντα τὰ πρόσωπα. Ὡς ἔκφρασις συναισθήματος, τὸ γνήσιον καλλιτέχνημα φέρει ἀνεξίτηλον ἐθνικὸν τινὰ καὶ ἐντὸς αὐτοῦ καὶ προσωπικὸν τόνον τοῦ δημιουργήσαντος αὐτό.

Κατὰ ταῦτα ἐπίδρασις τῆς τέχνης ἄλλων λαῶν, οἵτινες εἶναι περισσότερον παρὰ ἡμεῖς προσηγμένοι εἰς λόγον πολιτισμοῦ, ἐπὶ τῆς νεοελληνικῆς τέχνης, εἶναι εὐκαταία μόνον εἰς περιορισμένον βαθμὸν, καθόσον δηλαδὴ εἶναι δυνατόν νὰ ἐγείρῃ αὕτη εἰς ἰδιαίτους ἐκάστοτε ἐνέργειαν ἰδικὰς μας

1. Ἡ ψυχολογία τοῦ βάθους ὡς ἐκπροσωπεῖ αὐτὴν πρὸ πάντων ὁ Karl Jung καὶ τὸ σύγγραμμα τοῦ Fr. Kruse « Erkenntnis und Wertung » ὑπῆρξαν τὰ κύρια βοηθήματα ἡμῶν.

καλλιτεχνικά καταβολάς. Λίαν δὲ ἐπιβλαβὴς ἦθελεν ἀποβαίνει ἡ ἐπίδρασις αὕτη, ἂν ἤθελε τείνει νὰ καταπνίγῃ τὰς καταβολὰς ταύτας, ἂν ἤθελεν ὀδηγεῖ εἰς ψιλὴν μίμησιν ἁλλοεθνῶς τεχνοτροπίας, ὁρμωμένην ἐξ ἀφελείας ἢ — ὅπερ χεῖριστον — ἐκ τῆς τάσεως πρὸς ἐπίδειξιν νεωτερισμοῦ. Ἦθελε δημιουργεῖ τότε ἡ νεοελληνικὴ τέχνη νόθα, διεστραμμένα, καλλιτεχνήματα καὶ ἦθελεν ἐπιδρᾶ δυσμενῶς ἐν γένει ἐπὶ τοῦ νεοελληνικοῦ πνεύματος, καὶ ἐπὶ τῆς διανοίας δηλαδὴ, δημιουργήματα τῆς ὁποίας εἶναι ἡ ἐπιστήμη, καὶ ἐπὶ τοῦ ἥθους καὶ τοῦ χαρακτῆρος, ὑπὸ τῶν ὁποίων διορίζονται αἱ σχέσεις τῶν ἀνθρώπων ἀναμεταξύ των καὶ ἡ προσωπικὴ τύχη ἐκάστου.

Ὅτι δὲ αἱ φυσικαὶ καλλιτεχνικαὶ μεταβολαὶ τοῦ νεωτέρου ἑλληνισμοῦ εἶναι πολλοὺ λόγους ἄξιαι, θεωρῶ ἀναμφισβήτητον. Πρὸς ἐνίσχυσιν δὲ τῆς γνώμης ταύτης θὰ παραθέσω κρίσιν γεγνησὶ διακριθέντος διὰ τὴν ἐλευθέρως (οὐχὶ ἀπὸ πανεπιστημιακῆς ἔδρας) φιλοσοφοῦσαν διάνοιαν καὶ διὰ τὴν σπανίαν ἱκανότητα εἰς τὸν ψυχολογικὸν χαρακτηρισμὸν λαῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἔχει χαρακτηρίσει σχεδὸν πάντας τοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης, τῆς βορείου καὶ νοτίου Ἀμερικῆς καὶ τινὰς ἀσιατικούς. Νομίζω δέ, ὅτι δὲν θὰ ἦτο ἄσκοπον νὰ μὴ περιορισθῶ εἰς τὴν κρίσιν μόνον περὶ τῆς νεοελληνικῆς ποιήσεως καὶ μουσικῆς τοῦ Γερμανοῦ τούτου, ὅστις εἶναι ὁ Hermann Keyserling, ἀλλὰ νὰ παραθέσω τὴν ἀξίαν προσοχῆς γνώμην αὐτοῦ, ὅστις ἐπεσκέφθη ἐπὶ μακρὸν πολλοὺς τόπους τῆς πατρίδος ἡμῶν, ἐν γένει περὶ ἡμῶν, τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων.

Ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ «*Das Spektrum Europas*» (1931, σελ. 348 καὶ ἑφεξῆς) ὁ Keyserling γράφει τὰ ἀκόλουθα:

«Ὁ ἑλληνισμός, ὅπου εἶναι καλὸς εἶναι αὐστηρὸς. Αὐστηρὰ καὶ διαυγὴς ἦτο ἡ ὥραιότης τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος, αὐστηρὰ καὶ διαυγὴς ἡ διάνοια. Αὐστηρὰ ἔγινεν ἡ ἐκκλησία ἐπὶ ἑλληνικοῦ ἐδάφους, αὐστηρὸς καὶ ἀγνὸς εἶναι ἀκόμη σήμερον ὁ ἀδιάφθορος πληθυσμὸς τῆς ὑπάθρου κ.τ.λ.». Κάμων δὲ κατόπιν λόγον περὶ τῶν κατοίκων τῶν πόλεων, γράφει, ὅτι ἐν τῷ μέσῳ ἄλλων καλῶν πολιτῶν τρέφεται πρὸ πάντων εἰς τὰς μεγάλας πόλεις εἰς τῶν εὐτελεστάτων ἀνθρωπίνων ἐν γένει τύπων, ὁ τύπος τοῦ *λεβαντίνου*. Χαρακτηρίζει δὲ τοῦτον «ὀλοφάνερον καὶ ἀκραιφνὴ ἀπατεῶνα, ὡς μὴ ἔχοντα τίποτε, τὸ ὁποῖον θὰ τὸν ἔκαμεν συμπαθητικόν, ὡς ἐντελῶς πρῶστυχον, ὡς τετραπέρατον μὲν, ἀλλὰ ἐντελῶς ἄνευ πνεύματος, καὶ ὡς πολυδέξιον, ἀλλὰ χωρὶς βάθος, ὡς εὐλύγιτον, ἀλλ' ἐντελῶς στερούμενον λεπτότητος συμπεριφορᾶς, ὡς κερδοσκοπὸν καὶ παράνομον καὶ τίποτε ἄλλο».

Προχωρῶν ὁ Keyserling γράφει καὶ τὰ ἀκόλουθα: «Καθὼς ἡ νεοελληνικὴ γλῶσσα ἡγεῖ λυρικώτερον τῆς γλώσσης τοῦ Πλάτωνος, οὕτω καὶ τὰ λαϊκὰ τραγούδια πολλῶν μακρινῶν ποιμεικῶν πληθυσμῶν εἶναι συναισθηματικώτερα παντός, ὅπερ ἐδημιούργησέ ποτε ἡ ἀρχαία Ἑλλάς κ.τ.λ. Εἶναι βεβαίως ἀδιανόητον, ὅτι τόσον πλουσία καταβολὴ ἦθελεν ἐξακολουθεῖ νὰ μὴ

παράγγη κάτι τι σημαντικόν... Τὰ ἑλληνικά τραγούδια δὲν μὲ ἀφίνουν. Ὡσαύτως πολλὰ νεοελληνικά ποιήματα, τῶν ὁποίων ἔλαβον γνῶσιν, μοῦ φαίνονται ὑπὸ ἐθνικὴν ἔποινιν πλούσια εἰς ὑποσχέσεις περὶ τοῦ μέλλοντος».

Ἡ φυσικὴ, πηγαία, καλλιτεχνικὴ δύναμις, ἡ ὁποία εἶναι καταφανὴς εἰς τὰ λαϊκά ποιήματα καὶ τραγούδια καὶ εἰς ἔργα ζωγραφικῆς καὶ γλυπτικῆς, τὰ ὁποία ἔχουν δημιουργηθῇ πρὸ πάντων ἐπὶ τουρκοκρατίας καὶ κατὰ τὰς πρώτας δεκαετίαι μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν, δὲν μοῦ εἶναι δυνατόν νὰ γνωρίζω μὲ τὴν ὀφειλομένην ἀκριβείαν, ἂν διασφύζεται, βεβαίως, ὡς θὰ ἤθελέ τις νὰ ἐλπίζῃ, ἀνεπτυγμένη εἰς τὴν κατόπιν λαϊκὴν καὶ προσωπικὴν παρ' ἐκάστῳ ποιητῇ καὶ μουσικοσυνθέτῃ ποίησιν καὶ μουσικὴν, αἵτινες ὑφίστανται συνεχῶς ἰσχυρὰν τὴν ἐπίδρασιν τῆς εἰς λόγον ἔσωτερικοῦ πολιτισμοῦ ἀπὸ δύο αἰῶνων καταφανῶς βαθμηδὸν παρακμαζούσης Εὐρώπης.

Δὲν ἀγνοοῦμεν, ὅτι γίνεται σήμερον λόγος περὶ πλανητικοῦ ρυθμοῦ (Planetischer stil). Λέγεται δηλαδή, ὅτι μετὰ τὴν ἐκβολὴν παλαιῶν ἐκ παραδόσεως εὐρωπαϊκῶν μορφῶν εἶναι δυνατόν νὰ παραχθῇ παγκόσμιος τέχνη. Ἡ τέχνη δὲ αὕτη θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ὀρμηθῇ ἀπὸ τὴν ἐν τῇ εἰκαστικῇ τέχνῃ καὶ ἐν τῇ ἀρχιτεκτονικῇ ἀναφανείσαν τάσιν πρὸς τὴν κληθεῖσαν ἀφαιρετικὴν τέχνην, ἥτις πρὸ πάντων ἀριστα καταφαίνεται ἐν τῇ ζωγραφικῇ, ἥτις ἀπὸ μακροῦ προχωρεῖ ἀπὸ τοῦ ἔργου, τὸ ὁποῖον εἶναι πεπληρωμένον περιεχομένου, εἰς τὴν περιοχὴν κενοῦ περιεχομένου ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς ἀντικειμενικότητος. Ἀλλὰ νομίζομεν, ὅτι ὀρθότερα εἶναι ἡ γνώμη, ὅτι ὅσον-δήποτε καὶ ἂν ἀναπτυχθῇ ἡ τάσις αὕτη, δὲν θὰ ἀφανισθῇ ὅλος ὁ ἐθνικὸς χαρακτήρ τῆς τέχνης, ἀλλ' ὅτι μᾶλλον εἰς λαοὺς ζωτικούς ἡ τέχνη παρὰ τὰ γενικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα θὰ διατηρῇ καὶ χοροῖαν ἐθνικὴν¹.

Συμφώνως πρὸς τὰ λεχθέντα καὶ ὁ Ἕλλην, ὁ ὁποῖος θὰ ἐπεχειρεῖ νὰ πραγματευθῇ περὶ τῆς κοινωνικῆς σημασίας ἐν γένει τῆς τέχνης, ἀναγκαῖον θὰ ἦτο νὰ ὀρμάται ἐκ τῆς ἐν Εὐρώπῃ συγχρόνου τέχνης, ἡ ἐπίδρασις τῆς ὁποίας σήμερον ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς τέχνης εἶναι προφανῶς μεγάλη.

Διὰ τὰ εὐρεθῇ δὲ ἡ ψυχολογικὴ ἄμα δὲ καὶ κοινωνικὴ σημασία, τὴν ὁποίαν ἔχει ἡ σύγχρονος τέχνη, ἀναγκαῖον, νομίζομεν, ὅτι εἶναι νὰ προσηγηθῇ κατανόησις ὑπὸ ἔποινιν πνευματικὴν τῆς ἐποχῆς, κατὰ τὴν ὁποίαν ζῶμεν². Περὶ ταύτης ἄρα θὰ εἰπωμέν τινα κατ' ἀρχάς.

Στρέφων τὴν διάνοιν ἀπὸ τινων ἐκατονταετηρίδων βαθμηδὸν μέχρι τῆς ὑψίστης ὑπερβολῆς πρὸς τὸν ἔξω κόσμον ὁ νεώτερος Εὐρωπαῖος ἐν τέλει ἐνόμισεν, ὅτι μόνον οὕτω, διὰ τῆς ἐξωστρεφούς δηλαδὴ διανοήσεως,

1. Ἴδε ἐν τῷ ἐρανικῷ συγγράμματι «Wissenschaft und Verantwortung» τὴν πραγματείαν τοῦ Hans J u n e c k e, «Gegenwartskunst und Kunstgeschichte», σ. 60-73, 1962. Ἐκδοτικὸς οἶκος Walter de Gruyter et Co Berlin.

2. Ἴδε τὸ βιβλίον ἡμῶν «Χαρακτηρισμὸς τῆς ἐποχῆς μας».

ἀποκαλύπτει καὶ ἐρμηνεύει πάντα τὰ μυστήρια τοῦ κόσμου, ὅτι λύει πάντα τὰ αἰνίγματα αὐτοῦ. Πρὸ πάντων ὁ 19^{ος} αἰὼν εἶναι δυνατόν νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ἡ ὑψίστη ἀκμὴ τῆς ἐξωστρεφούς διανοήσεως τοῦ νεωτέρου Εὐρωπαϊοῦ. Κατ' αὐτὴν μόνον ποσοτικὰ μεγέθη ἀνεζητοῦντο καὶ ἀνευρίσκοντο εἰς πᾶν τὸ συμβαῖνον, μία καὶ μόνη αἰτιότης, ἡ μηχανικὴ, ἐθεωρεῖτο ἰσχύουσα, εἰς τὴν μηχανὴν κατὰ τὴν γενικὴν τῆς λέξεως ταύτης ἔννοιαν ἀπεδίδετο οἷον *θεὸς* δύναμις. Ἀληθινὴ θρησκεία ὅχι μόνον τῶν πεπαιδευμένων, ἀλλὰ σὺν τῷ χρόνῳ καὶ μεγάλου μέρους τῶν λαϊκῶν τάξεων γίνεται ἡ θρησκεία τῆς μηχανῆς.

Ἐάν τις ᾔθελεν ἀναζητήσει ἐκ τῶν πολλῶν ἐκπροσώπων τῆς ἐπιστήμης τοῦ αἰῶνος τούτου τοὺς χαρακτηριστικώτατους, ᾔθελεν εὑρεῖ, ὡς νομίζομεν, πρὸ πάντων δύο, τὸν Λουδοβίκον Μύνχερ (Ludwig Büchner), τοῦ ὁποῦ τοῦ σύγγραμμα «Kraft und Stoff» (1854), ἑλληνιστὶ «Δύναμις καὶ ὕλη», ἀπεκλήθη ἡ Παλαιὰ Διαθήκη τοῦ ὕλισμοῦ καὶ τοῦ Ἑρνέστου Χαϊκελ (Ernst Haeckel), τὸ βιβλίον τοῦ ὁποῦ «Die Welträtzel» (1897), δηλαδὴ «Τὰ αἰνίγματα τοῦ κόσμου», ἀπεκλήθη ἡ «Καὶνὴ Διαθήκη τοῦ ὕλισμοῦ». Πρὸ πάντων οὗτος μὲ ἀκαταπόνητον ζῆλον ἐκ τῆς πλουσίας ὕλης, τὴν ὁποίαν ἄλλοι ἐρευνῶνται (ὁ Lamarck, ὁ Darwin, ὁ Huxley ὁ Spencer κ.ἄ.) παρῆγον σχεδὸν ἐτόιμην, συνήγαγεν ὑλόφρονα πορίσματα, τὰ ὁποῖα οὐδεὶς ἄλλος εἶχε τομήσει νὰ συναγάγῃ. Ἐπακολούθημα ἀναγκαῖον τῆς εἰς τὸ ἄκρον ἀνελευθέρσεως ἐξωστρεφείας τῆς συνειδήσεως ὑπῆρξε καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ ὑπάρχῃ ἡ ἀπόθησις εἰς τὸ ἀσυνειδήτον τῆς ἐτέρας γενικωτέρας καὶ ἰσοτίμου τάσεως τῆς συνειδήσεως, τῆς στροφῆς δηλαδὴ αὐτῆς πρὸς τὸν ἑσωτερικὸν κόσμον, μάλιστα δὲ ἡ ἀπόθησις τῆς βαθυτάτης συναισθηματικότητος συνδεδεμένης μὲ ἐνορατικότητα. Ἀπωθουμένη δὲ αὕτη δρᾷ ἐκ τοῦ ἀσυνειδήτου κατὰ τρόπον συνταράσσοντα τὸν ψυχικὸν βίον. Τοιοῦτοτρόπως ἡ διάνοια ἀντὶ νὰ ἄρχῃ, ὡς πολλοὶ ἀνοήτως ἐφρατᾷζοντο καὶ φαντάζονται εἰσέτι, ἀνεπιγνώστως ἔγινεν ἀπὸ πολλοῦ δούλη ἔργον ἔχουσα νὰ ἐξευρίσκη τὰ μέσα, διὰ τῶν ὁποίων εἶναι δυνατόν νὰ ἐπιτυγχάνωνται οἱ σκοποί, τοὺς ὁποίους ὑπαγορεύει, ἐκ τοῦ ἀσυνειδήτου βιαίως εἰσορμῶν, ἀκαλλιέργητον, ἄγριον συναίσθημα, τὸ ὁποῖον δημιουργεῖ συγκρούσεις ἀδιαιλύτους εἰς ἕκαστον ἄνθρωπον μὲ τὸν ἑαυτὸν του καὶ μὲ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, ἐπομένως ἐν τέλει καὶ εἰς λαοὺς κατ' ἀλλήλων. Τοιαῦται μεγάλαι συγκρούσεις εἶναι οἱ δύο οἰκουμένικοι πόλεμοι, ὁ τοῦ 1914 καὶ ὁ τοῦ 1939. Καὶ πρὸ αὐτῶν ἄνδρες τινὲς μάλιστα δὲ μετ' αὐτοὺς πολλοὶ κατείδον τὸ βαθύτατον αἷτιον τῶν συγκρούσεων τούτων ἡ διάνοια αὐτῶν δηλαδὴ διέγνωσε τὴν ὑποδοῦλωσιν αὐτῆς εἰς τὸ ἐκβληθὲν ἐκ τῆς συνειδήσεως τῶν πολλῶν, μάλιστα δὲ πολλῶν παντὸς εἵδους ἡγετῶν, συναίσθημα καὶ ἐδίδαξεν, ὅτι εἶναι ἀναγκαῖον νὰ καλλιεργῇται τοῦτο συνειδητῶς καὶ νὰ μὴ ἀπωθῇται εἰς τὸ ἀσυνειδήτον, ἐκ τοῦ ὁποῦ ὁρμώμενον δρᾷ ὀλεθρίως.

‘Ὡς ἀντίρροπον τῶν ὑπὲρ τὸ δέον κατεχόντων τὴν συνείδησιν δημιουργημάτων τῆς ἐξωστρεφούς διανοίας παρατηρεῖται ἀπὸ τινων δεκαετιῶν ἀνὰ τὴν οἰκουμένην ὁσημέραι αὐξανόμενον διαφέρον περὶ τῶν φαινομένων τοῦ πνευματισμοῦ, τῆς ἀστρολογίας, τῆς θεοσοφίας, τῆς ἀνθρωποσοφίας, τῆς καλουμένης χριστιανικῆς ἐπιστήμης κ.λ.π., ἅτινα ἀκαλλιέργητα πηγάζουν ἐκ τοῦ βάθους τῆς ψυχῆς, συνοδεύονται δὲ ὑπὸ σφοδρῶν συναισθημάτων. Ὅτι δὲ τῶν φαινομένων τούτων πρῶτοι φορεῖς εἶναι μᾶλλον γυναῖκες δὲν πρέπει νὰ ἐκπλήττῃ¹ διότι ἡ γυνὴ εἶναι κυρίως συναισθηματικὴ καὶ διὰ τοῦτο αὕτη πάσχει βαθυτέρον ἐκ τῆς ἀπωθήσεως τοῦ συναισθήματος καὶ διὰ τοῦτο ἀναγκάζεται νὰ ὁρμᾷ βιαίως εἰς τὴν συνειδητοποίησιν αὐτοῦ. Εἰς τὴν ἀπώθησιν δὲ τοῦ συναισθήματος, πρωτενούσης ψυχικῆς λειτουργίας τῆς γυναικός, ὀφείλεται καὶ ὁ ἀγὼν πρὸς χειραφέτησιν αὐτῆς.

Τὴν ἀρχομένην δὲ ταύτην μεγάλην μεταβολὴν τῆς στροφῆς τῆς συνειδήσεως σημαίνει καὶ εὐνοεῖ καὶ ἡ νεώτερά ἐξ ὑποκειμένου τέχνη (expressionismus). Ἀμφότεροι δέ, ὁ νεώτερος καλλιτέχνης δηλαδὴ καὶ ἡ γυνὴ εὐλόγως σημαίνουν τὴν μεταβολὴν ταύτην² διότι ἀμφότεροι ἔχουν ἐπικρατεστέραν ψυχικὴν λειτουργίαν τὸ συναισθάνεσθαι, μετὰ τοῦ ὁποίου συνυπάρχει εἰς αὐτοὺς καὶ ἰσχυρὰ ἐνόρασις³. Καὶ ἡ μὲν γυνὴ ἐκ τῶν συναισθημάτων κύριον ἔχει τὴν ἀγάπην, μάλιστα δὲ τὴν πρὸς πρόσωπα συγκεκριμένα, ὁ δὲ καλλιτέχνης τὸ συναίσθημα τοῦ καλοῦ. Οὗτος δηλαδὴ ἐκφράζει δι’ ὥραιον ὕψους γλώσσης ἢ δι’ ὥραίας συνθέσεις χρωμάτων, σχημάτων ἢ φθόγγων, ἰδέας, ἐνσαρκώων τὸν τρόπον τινὰ αὐτὰς εἰς συγκεκριμένα πρόσωπα ἢ γεγονότα. Τὰς ἰδέας δὲ ταύτας ὁ ἐπιστήμων ἐκφράζει μὲ ἀυστηράν, ψυχράν, λογικὴν ἀκολουθίαν.

Ἐκ τῶν λεγθέντων εἶναι δυνατόν νὰ συναχθῇ τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ τέχνη κέκταιται μεγάλην ψυχολογικὴν ἄμα δὲ καὶ κοινωνικὴν σημασίαν. Περὶ τῆς σημασίας δὲ ταύτης τῆς τέχνης, μάλιστα δὲ τῆς συγχρόνου, θὰ πραγματευθῶμεν ἐν τοῖς ἐφεξῆς.

Κατὰ πρῶτον σκόπιμον κρίνομεν νὰ παρατηρήσωμεν ἐν σχετικῇ παρεκβάσει, ὅτι ἡ τέχνη δὲν δημιουργεῖ πολιτισμόν, ἀλλ’ εἶναι ἐκφρασις δημιουργουμένου πολιτισμοῦ. Ὁ πολιτισμὸς δημιουργεῖται μὲν κυρίως ὑπὸ μεγάλων θρησκευτικῶν κινήσεων, ὑπὸ ἰδρυτῶν θρησκειῶν, ὑπὸ μεγάλων φιλοσόφων καὶ ρηζικελεύθων ἐπιστημόνων, ὑπὸ μεγάλων πολιτικῶν, ἐκδηλώνεται δὲ λαμπρῶς διὰ τῆς τέχνης, ἥτις καθιστᾷ συνειδητὸν καὶ εἰς τοὺς πολλοὺς καὶ προάγει τὸ οὐσιῶδες πολιτισμοῦ, ὅστις διατελεῖ ἐν γενέσει, δὲν ἔχει δὲ προσλάβει ἀκόμῃ παγίαν μορφήν. Εἰς τὸν καλλιτέχνην γίνονται ἐπίκαιρα προσω-

1. Ἐνόρασιν (Intuition) καλοῦμεν τὴν ψυχικὴν ἐκείνην λειτουργίαν, καθ’ ἣν συλλαμβάνει τις ὅλον τὸν ὁρμώμενον ἐξ ὀλιγίστων ἐμπειρικῶν δεδομένων. Ὁ καλλιτέχνης ἔχει εἰς μέγαν βαθμὸν ἀνεπτυγμένην τὴν ψυχικὴν ταύτην λειτουργίαν. Αἱ δὲ γυναῖκες ἐν γένει εἶναι ἐνορατικώτεραι τῶν ἀνδρῶν.

πικῶς προβλήματα πολλὰς δεκαετίας πρὶν ἢ τὸ κοινὸν λάβῃ γνῶσιν περὶ τῆς ὑπάρξεως αὐτῶν. Οὐχὶ δὲ σπανίως νοσοῦν ψυχικῶς καὶ τινες εὐαίσθητοι, ἐπειδὴ δὲν δύναται νὰ ἀπαλλαγῶν ἀπὸ κάποιο πρόβλημα, τὸ ὅποιον δὲν ἀναγνωρίζεται ὡς πρόβλημα ὑπὸ τοῦ κόσμου, ἐν τῷ ὁποίῳ ζοῦν οὗτοι. Ἀλλὰ τὸ πρόβλημα τοῦτο εἶναι πρόβλημα τοῦ μέλλοντος τῆς ἀνθρωπότητος, ἐμφανίζεται δὲ εἰς αὐτὸν καὶ τὸν ἀναγκάζει νὰ ἀσχολῇται μὲ αὐτό.

Ὁ ἄξιος λόγου καλλιτέχνης εἶναι οἷονεῖ ἡ σάλπιγξ, ἥτις ἀκουσίως, ἀνεπιγνώστως, σαλπίζει τὸ πνεῦμα, τὸ ὅποιον διέπει ἐποχὴν τινα καὶ τὸ ὅποιον δὲν ἔχει ἐκδηλωθῇ ἀκόμη μὲ πᾶσαν σαφήνειαν. Καὶ φαντάζεται μὲν οὗτος, ὅτι λαλεῖ ὅλος ἐξ ἑαυτοῦ, ἀλλ' ὁ τῷ ὄντι λαλῶν δι' αὐτοῦ εἶναι τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς. Τὸ γνήσιον καὶ ἄξιον λόγου καλλιτέχνημα λαλεῖ ἐκ τοῦ πνεύματος καὶ τῆς καρδίας καὶ χάριν τοῦ πνεύματος καὶ τῆς καρδίας τῆς ἀνθρωπότητος ἐν γένει οὐχὶ ἀπλῶς καὶ μόνον τοῦ προσώπου τοῦ καλλιτέχνου. Ὅσον περισσότερα προσωπικὰ γεγονότα ὑπάρχουν, τόσον ὀλιγώτερον πρόκειται περὶ γνησίου καλλιτεχνήματος. Τὸ ἰδιαίτερον προσωπικὸν γεγονὸς εἶναι περιορισμός, μάλιστα δὲ σφάλμα τῆς τέχνης. « Τέχνη », ἥτις εἶναι μόνον ἡ πρὸ πάντων προσωπικῇ, εἶναι πιθανότατα ἄξια νὰ ἐκλαμβάνεται ὡς τεκμήριον νευρώσεως.

Εἶναι εὐνόητος ἡ ἐπίδρασις, τὴν ὁποίαν ὑπέστη ἡ τέχνη ἐκ τῆς περὶ κόσμου καὶ ζωῆς ἀντιλήψεως, ἡ ὁποία ἐπήγαγεν ἐκ τῆς καταπληκτικῆς ἀναπτύξεως τῆς ἐπιστήμης, ἥτις ἐρευνᾷ τὴν ἔξω φύσιν, πρὸ πάντων ἀπὸ τῶν μέσων τῆς 19ης ἐκατονταετηρίδος.

Μετὰ τὴν ἀποσύνθεσιν τῆς ρομαντικῆς φιλοσοφίας, κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τῆς ἐκατονταετηρίδος ταύτης, ὅτε τὸ ἀκραφνῶς ἐμπειρικὸν καὶ πραγματοκρατικὸν πνεῦμα εἰς τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας κατήγε τὰς μεγίστας νίκας καὶ ἡ προσεκτικὴ παρατήρησις τῆς πραγματικότητος εἰσεχώρει βαθέως καὶ εἰς τὰς πνευματικὰς ἐπιστήμας — καὶ εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ εἰς τὴν κοινωνιολογίαν — φυσικὸν ἦτο καὶ ἄλλα πεδία τοῦ πνευματικοῦ βίου, πρὸ πάντων δὲ ἡ λογοτεχνία καὶ ἐν γένει ἡ τέχνη νὰ ὑποστοῦν τὴν ἐπίδρασιν ὅλης τῆς κινήσεως ταύτης, ἥτις ἀφετηρίαν εἶχε τὴν ἐμπειρικὴν ἐπιστήμην. Καὶ ἐν τῇ πλαστικῇ καὶ ἐν τῇ λογοτεχνίᾳ κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τῆς 19ης ἐκατ. τὸν ρομαντισμὸν διεδέχθη ἡ πραγματοκρατία (realismus), ἥτις καὶ φυσιοκρατία (naturalismus) ὀνομάζεται. Ἀλλ' ὅμως χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῆς κινήσεως ταύτης ἦτο λίαν περιορισμένος πνευματικὸς ὁρίζων. Ἐστερεῖτο αὕτη βαθυτέρας γνώσεως καὶ τῆς Γνωσιολογίας καὶ τῆς Ἠθικῆς. Ἐνεκα δὲ τοῦτου ἠγνοεῖτο ἡ σχέσις μεταξὺ τῆς τέχνης καὶ τῶν πεδίων τούτων τοῦ πολιτισμοῦ. Ἐνομίζετο, ὅτι οἱ συγγραφεῖς εἰς τὰ διηγηματά των, εἰς τὰ μυθιστορήματα καὶ εἰς τὰ θεατρικὰ ἔργα ἀκριβῶς, καθὼς οἱ ἐπιστήμονες εἰς τὰ ἐπιστημονικὰ ἔργα, ὤφειλον νὰ παρέχουν ὅσον τὸ δυνατόν ἀκριβεστάτας καὶ πλείστας παρατηρήσεις περὶ τῆς πραγματικῆς ζωῆς, ἥτις ταραχώδης ἐκινεῖτο πέριξ αὐτῶν. Ὅθεν ἐνομίζετο, ὅτι οὗτοι ὤφειλον νὰ φέρουν εἰς τὸ

κοινὸν προσεκτικὴν, σύμφωνον μὲ τὰ πράγματα, περιγραφὴν τῆς καθημερινῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου μὲ ὅλας τὰς συγκρούσεις αὐτῆς, τὰς ἀνάγκας, τὰς θλίψεις, τοὺς ἀγῶνας περὶ τῆς ὑπάρξεως, τὰς πολιτικὰς ἔριδας κ.λ.π. Ἐπειδὴ δὲ ἡ περίοδος αὕτη τῆς ἱστορίας διετέλει ἐν ὅλῳ ἰδιαιτέρῳ βαθμῷ ἐν διαλύσει, ἐπειδὴ ἡ ἐλευθεροκρατία (liberalismus) τῆς 19ης ἑκατ. βαθμυδὸν ἔχει ὁδηγήσει εἰς τὸν ἀδιστακτότατον οἰκονομικὸν ἀγῶνα περὶ τῆς ὑπάρξεως μεταξὺ τῶν πολιτῶν τῶν διαφόρων κρατῶν, εἰς τοὺς σκληροτάτους ταξικοὺς ἀγῶνας καὶ τὰς ἀηδεστάτας κομματικὰς ἔριδας, ἡ λογοτεχνία τῆς ἐποχῆς ταύτης προσεπάθει νὰ γίνηται, καθὼς ἦτο φυσικόν, ἀκριβής, πιστὴ, περιγραφὴ τῆς πραγματικότητος, μάλιστα δὲ τῶν χυδαιοτάτων γεγονότων τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, τὰ ὅποια ἀπεκαλύπτοντο κατὰ τοὺς ἀγῶνας τούτους. Τότε ἡ λογοτεχνία κατωλίσθαιεν ὅλος φυσικῶς εἰς τὴν περιγραφὴν καὶ τῶν χυδαιοτάτων ἰδιοτήτων τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῶν διαφόρων πεδίων τῆς ζωῆς, μάλιστα τῆς χυδαιοτάτης ἀφροδισίου ζωῆς¹.

Χαρακτηριστικὰ τῆς καταστάσεως ταύτης τῆς φυσιοκρατικῆς λογοτεχνίας εἶναι τὰ γραφόμενα ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Φόλκελτ (J. Volkelt), διαπρεπυῆς καθηγητοῦ τῆς αἰσθητικῆς καὶ τῆς φιλοσοφίας ἐν γένει ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Λειψίας κατὰ τὴν πρώτην τριακονταετίαν τοῦ αἰῶνός μας. «Οἱ σύγχρονοι ποιηταὶ γράφει οὗτος (ἐν τῷ συγγράμματι Kunst und Volkserziehung, σελ. 91, 1912) ἔχασαν πᾶσαν φυσικὴν ἀπλότητα. Κατασκευάζουν ἔργα, τῶν ὁποίων τὸ κύριον γνώρισμα εἶναι ἡ ἀτελευτήτος φλυαρία καὶ κενολογία, ἐψιμυθιωμένη μὲ ἄλλοκότους λέξεις καὶ φράσεις ἢ ἡ παρὰ φύσιν ἔξαρσις τῶν ἀτελειῶν τῆς ζωῆς, αἱ ὁποῖαι ὅμως παριστάνονται ὡς ἀξιόμιμτοι ἀρεταί. Ἀληθινὴ μανία πρὸς ὅσον τὸ δυνατόν σφοδροτέραν διέγερσιν τῆς γενετικῆς ὁρμῆς, ἐρωτικὴ πανώλης κατέλαβε τοὺς πλείστους τῶν ποιητῶν (πρόκειται κυρίως περὶ τῶν συγγραφέων θεατρικῶν ἔργων). Προσπαθοῦν δὲ οὗτοι πάσῃ δυνάμει νὰ μεταδίδουν αὐτὴν εἰς τὸ κοινόν».

Ἄλλ' ὅμως τὴν πραγματικότητα καὶ τῆς φύσεως καὶ ἐκείνης, τὴν ὁποίαν ἐδημιούργησεν ὁ ἄνθρωπος καὶ ἐν τῇ φύσει καὶ ἐν τῇ κοινωνίᾳ, οὐδεὶς εἶναι δυνατόν νὰ περιγράψῃ καλύτερον ἀπὸ τὴν περιγραφικὴν ἐπιστήμην. Πρὸς δὲ τούτοις μόνον ἡ περιγραφικὴ κοινωνικὴ ἐπιστήμη (κοινωνιολογία, πολιτικὴ οἰκονομία, θετικὴ ἐπιστήμη τοῦ Δικαίου) εἶναι δυνατόν νὰ δίδῃ τὴν ὁρθὴν πλήρη περιγραφὴν ὅλης τῆς καταστάσεως ἐνδείας, τῶν ἐπακολουθημάτων τοῦ ἐλευθέρου ἀνταγωνισμοῦ καὶ τοῦ ἀγῶνος τῶν τάξεων, τῆς κερδοσκοπίας κ.λ.π. ἀκριβῶς, καθ' ὃν τρόπον ἡ ψυχιατρικὴ καὶ ἡ φυσιολογία μὲ μεγαλύτεραν καὶ ἀκριβεστέραν ἐμπειρίαν παρὰ οἰονδήποτε μυθιστόρημα, μάλιστα δὲ ἄνευ τῆς μονομερείας τούτου, δύνανται νὰ διαφωτίζουν

1. Ἰδε Fr. Vindig Kruse, Erkenntnis und Wertung, σ. 451 καὶ ἑξῆς, Berlin 1960, ἐκδ. οἴκος Walter de Gruyter.

περί τῶν βλαβῶν, αἵτινες εἶναι δυνατόν νὰ προέρχονται ἐκ τῆς γενετησίου ὁρμῆς. Ἐὰν ἄρα ἡ τέχνη, ὡς ἰσχυρίζετο ἡ πραγματοκρατία, ἔργον ἀποκλειστικὸν ἔχῃ νὰ παρέχῃ ἀξιόπιστον περιγραφὴν τῆς πραγματικότητος, ἀπλούστατα εἶναι περιττὴ. Τοῦτο ἄρα ἰσχύει καὶ περὶ τοῦ μεγίστου μέρους τῆς πραγματοκρατικῆς λογοτεχνίας τῆς 19ης ἑκατονταετηρίδος.

Ἡ πραγματοκρατία παρέσχεν καὶ ἑξακολουθεῖ νὰ παρέχῃ εἰς μετρίους συγγραφεῖς ἀνεπλίστως μεγάλας δυνατότητας. Μέγα πλῆθος ἀνθρώπων εἶναι εἰς θέσιν νὰ δίδῃ σύμφωνον μὲ τὰ πράγματα καὶ ἀκριβῆ περιγραφὴν τῆς ζωῆς, τὴν ὁποίαν βλέπει περὶ αὐτοῦ. Τοῦτο εἶναι κυρίως ἔργον μόνον τῆς προσεκτικῆς ἐπιμελείας. Διὰ τοῦτο κατὰ τοὺς χρόνους τῆς πραγματοκρατίας ἀναφαίνεται ἅπειρον πλῆθος συγγραφέων. Εἶναι δὲ οὗτοι μικροί, πολλάκις ἀδιάφοροι, ἄνθρωποι, οἵτινες μὲ ἰδιαιτέραν ἐπιμέλειαν περιγράφουν τὴν καθημερινὴν ζωὴν. Τὸ ἀποτέλεσμα δὲ εἶναι, ὅτι τὰ πλεῖστα τῶν ἔργων τούτων ἡσυχάζουν ὡς νεκρά μᾶζα ἐπὶ τῶν μεγάλων νεκροταφείων τῶν βιβλιοθηκῶν, ὡς λέγει ὁ μνημονευθεὶς καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Κοπεγχάγης, ὀνομαστὸς νομικὸς καὶ φιλόσοφος, Fr. V. Kruse.

Ἄλλὰ πρὸς τούτοις ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι, ὅτι αἱ μικραὶ ἀνθρώπιναι μοῖραι καὶ αἱ ταπειναὶ κοινωνικαὶ καὶ προσωπικαὶ ἰδιότητες τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, δὲν εἶναι τὸ ὅλον τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, καίτοι τὸ μικρὸν καὶ τὸ ταπεινὸν εἶναι διὰ συγγραφεῖς μικρᾶς ἀξίας εὐκολώτατον νὰ περιγραφῇ. Ὁ πραγματικὸς βίος τοῦ ἀνθρώπου παρέχει ὀλοφάνερον καὶ τὸ ὑπέροχον, ἀνωτέρας ἰδέας, τὰ κραταῖα συναισθήματα περὶ τῶν σκοπῶν τῆς ἀνθρωπότητος, τὰς πλουσίας, πλήρεις δυνάμεις στιγμᾶς καὶ τὰς μεγάλας ἡγετικὰς μορφάς. Ἡ καλλιτεχνικὴ ἔκφρασις καὶ τῆς πραγματικότητος ταύτης εἶναι ἡ ἀποστολὴ τῆς τέχνης. Ἄλλ' ἡ καλουμένη πραγματοκρατικὴ λογοτεχνία τοῦ 19ου αἰῶνος ἦτο πνευματικῶς περιορισμένη ἐντὸς στενῶν ὁρίων.

Ἄλλ' ὅμως ἐν τέλει δὲν εἶναι ἐν γένει τὸ μοναδικὸν καὶ τὸ μέγιστον ἔργον τῆς τέχνης, ἐπομένως οὐδὲ τῆς λογοτεχνίας, νὰ περιγράψῃ τὴν πραγματικότητα. Δὲν ἐπιτρέπεται νὰ δεσμεύεται ὑπ' αὐτῆς ἡ φαντασία τοῦ ποιητοῦ. Βεβαίως ἡ πραγματικότης εἰσέρχεται εἰς τὸ καλλιτέχνημα ὡς στοιχεῖόν τι αὐτοῦ. Ἀλλὰ δὲν γίνεται ἔργον τι καλλιτέχνημα διὰ τῆς περιγραφῆς τῆς πραγματικότητος. Καλλιτέχνημα γίνεται μόνον διὰ τῆς ἰδιαζούσης μορφῆς, ἐν ἣ ὁ ποιητὴς πραγματεύεται τὴν πραγματικότητα ὡς ὕλην αὐτοῦ. Ἀποχωρίζει οὗτος βαθεῖα, σημαντικὰ, τμήματα ἐκ τῆς πραγματικότητος, συνδέει αὐτὰ μετ' ἄλλων, ὑποτάσσει πάντα ταῦτα ὑπὸ εὐρυτέραν καὶ ἰδανικὴν ἀποψιν καὶ τοιοντοτρόπως δίδει εἰς αὐτὰ διὰ καταλλήλου χειρισμοῦ τῆς γλώσσης καὶ διὰ τοῦ λογοτεχνικοῦ ὕφους ἐντονωτέραν ζωὴν, τὴν ὁποίαν δὲν ἔχει ἡ ψυχὴ πραγματικότης.

Οἱ σημαντικώτατοι ποιηταὶ τῆς 19ης ἑκατ., λαμβανόμενοι ὡς ὅλον, π.χ. ὁ V. Hugo, ὁ Charles Dickens, ὁ L. Tolstoi, ὁ Turgenjew καὶ ἄλλοι

ήρθησαν υπεράνω τῶν ἀντιθέσεων τῆς ἑκατονταετηρίδος ταύτης μεταξύ ρομαντισμοῦ καὶ πραγματοκρατίας. Εἰς τὰ ἔργα τῶν ποιητῶν τούτων συναντῶμεν ὅχι μόνον βαθεῖαν κατανόησιν τῶν εὐτελῶν ἰδιοτήτων τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἀλλὰ καὶ τῶν υπερόχων, τῶν ἱδανικῶν, αἵτινες εἶναι ὀλοφάνεροι εἰς τὴν ζωὴν πολλῶν προσώπων. Οἱ ποιηταὶ οὗτοι ἔχουν πρὸ πάντων τὸ κατὰ-ληλον ἐκεῖνο τάλαντον, τὸ ὁποῖον μόνον εἶναι δυνατόν νὰ δίδῃ εἰς τὴν περιγραφὴν τῆς πραγματικότητος βάθος, εὐρύτητα, ἀνύψωσιν υπεράνω τῆς τετριμμένης ζωῆς τῶν ἀνθρώπων.

Ἀκριβῶς δὲ τοῦτου ἕνεκα οἱ ποιηταὶ οὗτοι γίνονται οἱ ἡγέται τῆς ἀνθρωπότητος ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, ἥτις ὁδηγεῖ εἰς νέον, ἀνώτερον καὶ πλουσιώτερον ἀνθρωπισμόν. Ἐν τῇ μεγάλῃ ποιήσει καὶ ἐν γένει ἐν τῇ μεγάλῃ τέχνῃ κατὰ πάσας τὰς περιόδους τῆς ἱστορίας ὑπῆρξαν στενῶς συνδεδεμένοι μετ' ἀλλήλων ἰδεοκρατία καὶ πραγματοκρατία. Εἰς τὰ ἔργα τοῦ Αἰσχύλου, τοῦ Σοφοκλέους τοῦ Εὐριπίδου, τοῦ Σαίξπηρ καὶ τοῦ Γκαίτε, τοῦ Ρέμπραντ καὶ τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου συναντῶμεν τὰς θυέλλας καὶ τὰ πάθη τοῦ πραγματικοῦ βίου τοῦ ἀνθρώπου, τὰς πλουσιωτάτας στιγμὰς καὶ τοὺς ὑψίστους σκοποὺς τῆς ἀνθρωπότητος.

Ὅχι μόνον ἡ λογοτεχνία, ἀλλὰ καὶ ἄλλαι καλαὶ τέχναι ὑπέστησαν τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἔξωστρεφοῦς διανοήσεως, ἥτις ἀνήρχετο εἰς μέγιστον ὕψος ἀπὸ τοῦ μέσου τοῦ 19^{ου} αἰῶνος καὶ ἔφερεν εἰς φῶς τὰ μεγάλα, ἰδίᾳ πρακτικά, ἐπιτεύγματα τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν.

Οὕτως ἐν τῇ γλυπτικῇ καὶ ἐν τῇ ζωγραφικῇ, μάλιστα δὲ ἐν ταύτῃ, ἐπεδιδώκετο καὶ ἐπιδιώκεται καὶ σήμερον ὑπὸ πολλῶν ἡ ὅσον τὸ δυνατόν ἀκριβεστάτη παράστασις τῶν ἀντικειμένων, ὥς ταῦτα ὑπάρχουν ἐν τῇ φύσει, ἡ μίμησις καλλιτεχνημάτων παλαιότερων χρόνων. Τὸ τελευταῖον δὲ τοῦτο, δηλαδὴ ἡ μίμησις, παρατηρεῖτο πρὸ πάντων ἐν τῇ ἀρχιτεκτονικῇ. Κατὰ τὸν 19^{ον} αἰῶνα ἀρχίζουν νὰ ἐκτυπώνωνται μεγαλειώδεις συλλογαὶ μνημείων, πρὸ πάντων ἀρχιτεκτονικῶν, τὰ ὁποῖα κατατάσσονται κατὰ γνωρίσματα ἔξωτερικὰ (στρογγύλα τόξα, αἰχμηρὰ τόξα κ.λ.π.) διορίζοντα τὸ ἔθνος καὶ τὸν χρόνον τῆς δημιουργίας. Ὡφελοῦντο δὲ ἔξ αὐτῶν πρὸ πάντων οἱ ἀρχιτέκτονες, οἵτινες ἐξέλεγον τὰ σχεδιάσματα αὐτῶν ἐκ τῶν συλλογῶν τούτων. Τοιοῦτοτρόπως ἡ ἐπίδρασις τῆς ἱστορίας τῆς τέχνης ἐπὶ τῆς συγχρόνου τέχνης ἔχει ἐκπέσει ἀπὸ τὴν ἀνωτέραν ἡθικὴν θέσιν τοῦ κλασσικισμοῦ εἰς λίαν ὑλιστικὸν ἐπίπεδον, εἰς τὸ ἐπίπεδον τῆς συλλογῆς ἱστορικῶν ἐκθεμάτων. Ἡ τέχνη αὕτη φέρει τὸ ὄνομα «τέχνη ἐξ ἀντικειμένου» (impressionismus). Εἶναι δὲ τεκμήριον ἄκρας μονομερείας, παρακμῆς καὶ καμᾶτου, εἶναι δούλη τῆς διανοίας, ἥτις ἐπιβάλλει τὴν αὐστηρὰν τήρησιν ὀρισμένων κανόνων ἡ ἐπιδιώκει τὸ ὠφέλιμον. Ἡ τεχνοτροπία αὕτη ἀμιλλᾶται πρὸς τὴν ἀνηρχον φωτογραφικὴν, ἥτις σήμερον ἔχει προοδεύσει τόσον πολὺ, ὥστε νὰ ὑπερέχῃ τῆς ἐξ ἀντικειμένου τέχνης ὥς πρὸς τὴν ἀκρίβειαν τῆς ἀποδόσεως τοῦ ἀντικειμένου.

Ἐνῶ τὸ περιεχόμενον τῆς ἐξ ἀντικειμένου τέχνης κατάγεται ἔξωθεν, τοῦναντίον ἡ ἐξ ὑποκειμένου τέχνη (expressionismus) ἀντὶλεῖ κυρίως ἔνδοθεν. Ἡ ἐξ ἀντικειμένου τέχνη παρέχει εἰκόνας τῶν ἀντικειμένων, ὡς ταῦτα γίνονται ὑπὸ πάντων τῶν ἀνθρώπων ἀντιληπτά διὰ τῶν αἰσθήσεων. Ἡ ἐξ ὑποκειμένου, μάλιστα δὲ τὸ ἀκρότατον αὐτῆς εἶδος ὁ μελλοντισμός (futurismus) ἢ ὑπερπραγματισμός (surrealismus) ἢ ἀφαιρετική¹ τέχνη, παρέχει εἰκόνας, αἱ ὁποῖαι δὲν συμφωνοῦν κατὰ τὸ πλεῖστον μετὰ τὴν ἔξωθεν ἐμπειρίαν, ἀλλὰ πηγάζουν ἔνδοθεν, ἐκ τοῦ βάθους τῆς ψυχῆς, τὸ ὅποιον ὑπάρχει ὁπίω, εἰς τὴν σκιάν τῆς συνειδήσεως.

Ἐπειδὴ δὲ τὸ «ἐνδον» τοῦτο οὔτε νὰ τὸ ἴδῃ τις, οὔτε νὰ τὸ παραστήσῃ εἶναι δυνατόν, κατ' ἀνάγκην τὰ δημιουργήματα τῆς ἐξ ὑποκειμένου τέχνης ἔχουν συμβολικὸν χαρακτήρα, ὑποδηλοῦν δηλαδὴ κατὰ προσέγγισιν καὶ κατὰ τὸ δυνατόν νόημά τι, τὸ ὅποιον κατ' ἀρχάς εἶναι ἀγνωστον. Τὸ δὲ γενικὸν νόημα, τὸ ὅποιον φέρει ἐν ἑαυτῇ ἡ σύγχρονος ἐξ ὑποκειμένου τέχνη εἶναι προσπάθεια σοβαρὰ πρὸς ἐπαναφορὰν εἰς τὴν συνειδήσιν δημιουργημάτων τῶν λειτουργιῶν, αἵτινες δὲν ἐξαρτῶνται ἐκ τοῦ λογικοῦ καὶ αἰτινες ἔχουν ἀπωθηθῇ εἰς τὸ ἀσυνείδητον ὑπὸ τῆς ἐξωστρεφούς διανοήσεως τῶν νεωτέρων χρόνων. Ἐπιδιώκεται διὰ τῆς συγχρόνου ταύτης τέχνης ἡ συνειδητὴ ἀναγνώρισις τῆς ἀξίας τῶν λειτουργιῶν τούτων καὶ ἡ ἐν τῷ προσήκοντι μέτρῳ καλλιέργεια αὐτῶν. Ἐπειδὴ δέ, ὡς εἴπομεν, εἰς τὰ ἄκρα μὲν προήχθη ἡ ἐξωστρεφὴς διανόησις, κατ' ἀκολουθίαν δὲ τούτου ἐν ἴσῃ μοίρᾳ ἔχουν ἀπωθηθῇ εἰς τὸ ἀσυνείδητον αἱ ἀντίθετοι πρὸς αὐτὴν λειτουργίαι, αἱ συναισθηματικαὶ δηλαδὴ, τὰ νῦν βιαίως, ἄνευ συνειδητῆς καλλιέργειας, εἰσορμῶντα εἰς τὴν συνείδησιν δημιουργήματα αὐτῶν φέρουν τὸν χαρακτήρα τοῦ πρωτογόνου, ὑπενθυμίζουσιν προϊστορικοὺς χρόνους. Ταῦτα εἶναι βίαιαι, παράδοξοι, τετραγαμέναι ἀναβιώσεις πρωταρχικῶν εἰκόνων, ἀρχετύπων, αἵτινες ἀποτελοῦν τὸ ἀπρόσωπον, τὸ κοινὸν ἀσυνείδητον².

Κατὰ ταῦτα ἡ σύγχρονος ἐξ ὑποκειμένου τέχνη εἶναι ὁ σημαντικώτατος τρόπος τέχνης πρὸς κατανόησιν τῆς ἐποχῆς μας. Εἶναι ἡ σάλπιγξ, ἥτις ἀκουσίως καὶ ἀνεπιγνώστως ἑνωρὶς σαλπίζει τὸ διέπον τὴν ἐποχὴν μας πνεῦμα καὶ ὑποδεικνύει τὴν ὁδὸν τοῦ μέλλοντος.

Ἡ νεωτέρα ὑπερπραγματιστική, ἀφαιρετική, τέχνη ἐμφανίζεται, ὡς

1. Ὁρθὸν εἶναι ἡ σχετικὴ σύγχρονος τάσις τῆς τέχνης νὰ ὀνομάζεται ἀφαιρετική ἢ ἀφαιρούσα, οὐχὶ ἀφαιρεμένη· διότι κατ' αὐτὴν ὁ καλλιτέχνης ἀφαιρεῖ τμήματα ἀπὸ τὴν πραγματικότητα· ἡ δὲ τέχνη καθ' ἑαυτὴν εἶναι ὁλως συγκεκριμένη, ὑποπίπτει δηλαδὴ εἰς τὴν ἀντίληψίν μας, δὲν εἶναι ἀφαιρεμένη.

2. Περί ἀρχετύπων καὶ περὶ τοῦ κοινοῦ ἀσυνείδητου πραγματευόμεθα ἐν τῷ βιβλίῳ ἡμῶν: «Ψυχολογία τοῦ βάθους» καὶ ἐν τῇ πραγματείᾳ «Διάγραμμα τῆς ψυχολογίας τοῦ βάθους», ἥτις ἐδημοσιεύθη ἐν τῇ Ἐπιστημονικῇ Ἐπετηρίδι τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν τοῦ ἔτους 1958 - 1959.

είναι ευνόητον, ὥς ἀντίδρασις κατὰ τῆς φυσιοκρατίας ἢ πραγματοκρατίας τῆς ἀμέσως προηγηθείσης ἐποχῆς, ἥτις προέβαινε εἰς περιγραφὴν ἢ ἀντιγραφὴν καὶ τῶν μικροτάτων λεπτομερειῶν τῆς λεγομένης πραγματικότητος. Ἡ ἀντίδρασις αὕτη, ὥς σαφῶς συνάγεται ἐκ τῶν λεχθέντων, εἶναι ὀρθή· οὔτε τῆς τέχνης ἐν γένει, οὔτε τῆς ζωγραφικῆς, οὔτε τῆς λογοτεχνίας ἰδιαιτέρως, εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι ἔργον μίμησις ἢ ἀντιγραφὴ τῆς πραγματικότητος, ὥς ἦσαν τὰ ἔργα τῆς ἐποχῆς τῆς φυσιοκρατίας. Ἀναμφιβόλως ἡ γνησία τέχνη, π.χ. ἡ ζωγραφικὴ, δὲν εἶναι φωτογραφικὴ, οὐδ' ἡ γνησία ποίησις φυσικὴ ἐπιστήμη. Ἡ ἀφαιρετικὴ, ὑπερπραγματιστικὴ, τέχνη διὰ τοῦτο ἐνστικτωδῶς ἐπιδιώκει τὸ ὀρθόν, ἀλλὰ περιπίπτει εἰς πλάνας.

Ἡ τέχνη ὀφείλει νὰ παρέχῃ εἰς ἡμᾶς βαθυτέραν πραγματικότητα, συνοχὴν τῆς ζωῆς βαθυτέραν καὶ ἐντονωτέραν ἐκείνης, τὴν ὁποίαν εἶναι δυνατόν νὰ παρέχῃ εἰς ἡμᾶς ἀκριβὲς περιγραφὴ τμήματος τῆς πραγματικότητος. Ὅφειλε αὕτη νὰ γεννᾷ βίωμα, τὸ ὁποῖον στρέφει ἀμέσως τὴν προσοχὴν ὑπεράνω τῆς ψιλῆς πραγματικότητος, βίωμα εὐγενοῦς ψυχικοῦ πλουτισμοῦ, πλήρες ἐπαγγελίας. Ἀλλὰ μέγα μέρος τῆς ἀφαιρετικῆς τέχνης γεννᾷ τοῦναντίον δυσθυμίαν καὶ ἀποστροφὴν. Διότι τὰ δημιουργήματα αὐτῆς προέρχονται ἐξ ἀπωθήσεων.

Εἶναι δὲ αἱ ἀπωθήσεις αὗται οὐχὶ ἀπωθήσεις ἀπλῶς προσωπικῶν γεγονότων, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀσυμβίβαστα πρὸς τὴν συνείδησιν καὶ διὰ τοῦτο ἀπωθοῦνται ὑπὸ τὸν οὐδὸν τῆς συνειδήσεως. Τὰ δημιουργήματα τῆς ἐξ ὑποκειμένου τέχνης προέρχονται ἐξ ἀπωθήσεων γενικῶς τῆς δημιουργικῆς τοῦ ἀνθρώπου ἐνεργείας, ἐξ ἀπωθήσεων θεμελιωδῶν ψυχικῶν λειτουργιῶν, αἵτινες εἶναι ἰσοτίμοι μὲ τὴν διανόησιν. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι καὶ ἐξ ἀπωθήσεων προσωπικῶν γεγονότων πηγάζουν ἔργα τέχνης. Ἀλλὰ ταῦτα εἶναι συγκεχυμένα καὶ ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον φέρουν συμπτωματικὸν χαρακτῆρα, εἶναι δηλαδή τεκμήρια ταραχῆς ὀρισμένων προσώπων.

Περὶ τῶν ἔργων, ἅτινα προέρχονται ἐκ προσωπικῶν ἀπωθήσεων, ἰσχύει ἐν μέρει ἡ θεωρία τοῦ Freud καὶ ἡ τοῦ Adler. Καὶ εἶναι μὲν καὶ ταῦτα ἀναμφιβόλως χαρακτηριστικὰ τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν δημιουργοῦνται. Ἀλλὰ κυρίως φανερῶνουν τὸ πνεῦμα, τὸ ὁποῖον διέπει τὴν ἐποχὴν μας, ἔργα, τὰ ὁποῖα πηγάζουν ἐκ τῶν ἀπωθήσεων τῆς ἐνεργείας τοῦ κοινοῦ ἀσυνειδήτου, ὅπερ ἀποτελεῖται ἐκ τῶν ἀρχετύπων, οἵτινες, δοθείσης ἀφορμῆς, ἀνάγουν εἰς τὴν συνείδησιν εἰκόνας, τὰς ὁποίας ὀφείλει τις νὰ ἀποδέχεται, νὰ ἐλέγχῃ, νὰ καθάρῃ συνειδητῶς καὶ νὰ συνδέῃ μὲ γνωστὰ καὶ ἀποδεκτὰ ἥδη γενόμενα γεγονότα.

Ἐκ τῶν λεχθέντων εὐκόλον εἶναι νὰ εἰκάσῃ τις, ὅτι τὰ πλάσματα τῆς συγχρόνου ἐξ ὑποκειμένου τέχνης, μάλιστα δὲ τὰ τῶν ἄκρων εἰδῶν αὐτῆς, εἶναι νοσηρά. Τὴν εἰκασίαν δὲ ταύτην εἶναι δυνατόν νὰ ἐνισχύῃ τὸ γεγονός, ὅτι ταῦτα πολλάκις ὁμοιάζουν καταπληκτικῶς μὲ τὰ ἔργα ἀληθινῶν ψυχολο-

θῶν¹ καὶ ὅτι εἷς τῶν πατέρων τῆς τέχνης ταύτης, ὁ Van Gogh, ὑπῆρξε τῷ ὄντι παράφρων. Ἄλλ' ἢ εἰκασία αὕτη κατ' οὐσίαν δὲν εἶναι ἀληθής. Διότι εἷς μὲν τὸν νεώτερον καλλιτέχνην γεννᾷ τὴν τάσιν πρὸς τοιαῦτα ἔργα οὐχὶ προσωπικῇ νόσος, ἀλλὰ τὸ γενικὸν πνεῦμα, τὸ ὁποῖον ἀρχίζει νὰ διέπῃ τὴν ἐποχὴν μας. Εἷς δὲ τὸν παράφρονα (σχιζόφρονα) ἡ τεχνοτροπία αὕτη προέρχεται ἐκ βαθυτάτης ἀποσυνθέσεως τοῦ προσώπου εἰς ἀποσπάσματα προσώπου, εἷς τὰ καλούμενα αὐτόνομα συμπλέγματα. Εἷς τὸν παράφρονα δὲν εἶναι δυνατόν νὰ διαγνώσωμεν πρόθεσιν τινα πρὸς κατασκευὴν τοιοῦτων ἔργων. Ἄλλ' ὁ σύγχρονος ἐξ ὑποκειμένου καλλιτέχνης δὲν ἀκολουθεῖ προσωπικὴν τινα ὄθησιν, ἀλλὰ τὸ γενικὸν ρεῦμα, τὸ ὁποῖον ἔχει τὴν πηγὴν αὐτοῦ οὐχὶ ἀμέσως ἐν τῇ συνειδήσει, ἀλλὰ μᾶλλον ἐν τῷ κοινῷ ἀσυνειδήτῳ τῆς συγχρόνου ψυχῆς ἐν γένει. Ἀκριβῶς δέ, ἐπειδὴ πρόκειται περὶ καθολικοῦ φαινομένου, δι' ἔργων ἐκδηλώνεται τὸ αὐτὸ ἐπὶ τῶν διαφορωτάτων πεδίων δηλαδὴ καὶ ἐν τῇ ζωγραφικῇ καὶ ἐν τῇ λογοτεχνίᾳ καὶ ἐν τῇ γλυπτικῇ καὶ ἐν τῇ μουσικῇ καὶ ἐν τῇ ἀρχιτεκτονικῇ.

Ὁ μὲν πάσχων τὰς φρένας διαστρέφει τὴν πραγματικότητα καὶ καταστρέφει τὸ καλὸν (ῥαῖον), ἐπειδὴ εἶναι κατεστραμμένη ἡ ἐνότης τοῦ προσώπου αὐτοῦ. Ἄλλ' ὁ σύγχρονος ἐξ ὑποκειμένου καλλιτέχνης τοὐναντίον εὗρίσκει τὴν ἐνότητα τοῦ προσώπου αὐτοῦ ἐν τῇ διαστροφῇ τοῦ ἐλλόγου εἰς ἄλλον, τοῦ κάλλους εἰς ἀσχημίαν, καὶ συναισθάνεται τὸν ἑαυτὸν του δημιουργοῦντα.

Ἡ νεωτέρα ἐξ ὑποκειμένου τέχνη προσπαθεῖ νὰ δεικνύῃ εἰς τοὺς σήμερον ζῶντας τὴν ἐτέραν ὕψιν τοῦ πραγματικοῦ κόσμου, τὴν παρημελημένην ἐσωτερικὴν, ἣτις εἶναι ἰσότημος μὲ τὴν ἐξωτερικὴν, πρὸς τὴν ὅποιαν εἶναι μονομερῶς ἐστραμμένος ὁ νεώτερος ἄνθρωπος. Συμβαίνει δὲ τοῦτο οὐχὶ ἐκ κακοβούλου προθέσεως, ἀλλ' ἐξ ἀθώας ἀφελείας τοῦ καλλιτέχνου, ὅστις δημιουργεῖ παράδοξα ἔργα ἐξ ἀκραφνοῦς καλλιτεχνικοῦ διαφέροντος.

Ἐὰν δέ, ὥς ἐλέχθη, ἐπιτρέπεται νὰ χαρακτηρισθῇ νοσηρὰ ἡ ἱστορικὴ περίοδος, τὴν ὅποιαν ἡμεῖς διανύομεν, καὶ ἡ ἐξ ὑποκειμένου τέχνη ἀναγκαῖον εἶναι νὰ χαρακτηρισθῇ τοιαύτη μὲ τὴν σημαντικὴν ὅμως παρατήρησιν, ὅτι αὕτη σαφῶς δεικνύει καὶ τὴν ὁδὸν τῆς ἰάσεως. Εἶναι δὲ ἡ ὁδὸς αὕτη ἡ τῆς ἀναγνωρίσεως καὶ καλλιιεργείας τῶν συναισθηματικῶν λειτουργιῶν, αἵτινες εἶναι ἰσότιμοι πρὸς τὰς διανοητικὰς. Εἷς τὴν ἐξ ὑποκειμένου τέχνην σαφῶς ἐκδηλώνονται αἱ ἐλλείψεις τῆς ἐποχῆς, αἵτινες ἀναγκαῖον εἶναι

1. Ὅτε ἐδίδασκον ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ, ὁσάκις ἡ διδασκαλία ἐπέτρεπεν, ἐδίδον εἰς τοὺς ἀρχουσάς μου πρὸς παρατήρησιν σειρὰν εἰκότων ἔργων ζωγραφικῆς καὶ γλυπτικῆς ὀνομαστῶν συγχρόνων καλλιτεχνῶν καὶ ἐτέραν εἰκότων ἔργων ψυχοπαθῶν νοσηλευομένων εἰς ψυχιατρεῖα. Μετὰ τὴν παρατήρησιν ἡρώτων περὶ τῆς γνώμης, τὴν ὅποιαν εἶχον σχηματίσει ἐκ τῆς συγκρίσεως. Πάντες ἀπεκρίνοντο, ὅτι οὐδεμίαν παρατήρησαν διαφορὰν μεταξὺ τῶν δύο σειρῶν.

νά ἀρθούν. Ἡ δὲ ἄρσις αὐτῶν οὐδὲν ἄλλο σημαίνει παρὰ τὴν ἐν ἐπιγνώσει ἀποδοχὴν καὶ καλλιέργειαν τῶν ἀνωτέρων ἐκείνων ἰδεῶν, αἵτινες πηγάζουν ἐκ τῶν λεγθεισῶν θεμελιωδῶν ψυχικῶν λειτουργιῶν, αἱ ὁποῖαι ἀπὸ πολλοῦ διατελοῦν ἐν ἀπωθήσει. Εἶναι δὲ αἱ ἰδέαι αὗται αἱ ἠθικαὶ καὶ αἱ θρησκευτικαὶ, ἄνευ τῆς ἀναγνωρίσεως καὶ καλλιιεργείας τῶν ὁποίων εἶναι ἀδύνατον νὰ ὑπάρχῃ ἀληθινὸς πολιτισμός.

Κάμνοντες λόγον ἐνταῦθα περὶ ἠθικῶν ἰδεῶν εἶναι εὐκολον νὰ παρανοηθῶμεν, ὅτι ἀποδεχόμεθα τὴν γνώμην, ὅτι ἡ τέχνη ὀφείλει νὰ ὑπηρετῇ τὴν Ἡθικὴν. Διὰ τοῦτο σκόπιμον κρίνομεν νὰ ἄρωμεν τὴν παρανόησιν ταύτην, διευκρινοῦντες τὰ κατὰ τὴν σχέσιν τῆς τέχνης πρὸς τὴν Ἡθικὴν.

Τὰ κύρια μέλη τοῦ πνεύματος, δηλαδὴ ἡ ἐπιστήμη, ἡ τέχνη καὶ ἡ Ἡθικὴ διατελοῦν μὲν ἐν συναφεῖᾳ καὶ συνεργασίᾳ τινί, ἀλλ' ὅμως ἕκαστον διατηρεῖ τὴν αὐτοτέλειαν αὐτοῦ πλήρη. Ὅθεν εἶναι ἀναγκαῖον νὰ ἀναγνωρίζῃ τις ὡς ὁρθὴν τὴν ἰσχύρισιν «l'art pour l'art» (ἡ τέχνη διὰ τὴν τέχνην). Δὲν ἐπιτρέπεται ἄρα νὰ ἀπαιτῇ τις ἀπὸ τὴν τέχνην νὰ ἐπιδιώκῃ, ἠθικολογοῦσα, ἠθικοὺς σκοποὺς. Ἡ ἠθικολογία ἐν τῇ τέχνῃ βλέπτει συγχρότατα τὴν καλλιτεχνικὴν ἐπίδρασιν.

Τῆς τέχνης εἰς καὶ μόνος εἶναι ὁ σκοπός: νὰ γεννᾷ δηλαδὴ χαράν, νὰ ἀποστρέφῃ τὴν προσοχὴν ἀπὸ τὰς μερίμνας καὶ τὰς μικρότητας τῆς καθημερινῆς ζωῆς, νὰ πλουτίζῃ ἡμᾶς ψυχικῶς, νὰ ἀνυψῶν ἐἰς κόσμους ἰδανικοὺς. Μόλον τοῦτο ὁρθὸν καὶ δίκαιον καὶ δυνατόν εἶναι νὰ ἀπαιτῇ τις ἀπὸ πᾶσαν τέχνην νὰ μὴ ἐπιδρῷ ἀνηθίμως, νὰ μὴ ἀντιδρῷ κατὰ τοῦ σκοποῦ, τὸν ὁποῖον θεωρεῖ ἀναγκαῖον διὰ τὴν ὑπαρξίν καὶ τὴν πρόοδον τῆς ἀνθρωπότητος ἐπιστημονικὴ, ἀντικειμενικὴ, Ἡθικὴ. Ἡ ἀξία τῆς ἠθικῆς ὑπερέχει τῆς ἀξίας παντὸς ἄλλου μέλους τοῦ πνεύματος, δηλαδὴ τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τέχνης. Μόνον, ἐὰν ἡ ἰσχύρις «L'art pour l'art» ἔχει τὴν σημασίαν, ὅτι ἡ τέχνη εἶναι δυνατόν νὰ περιφρονῇ καὶ τὴν ἀρνητικὴν ταύτην ἀπαίτησιν, δὲν εἶναι τοιαύτη, ὅποια ὄφειλε νὰ εἶναι. Ἀλλ' ἡ τέχνη, ἡ ὁποία εἶναι προικισμένη μὲ ὅλα τὰ φυσικὰ χαρίσματα τῆς, ἱκανοποιεῖ ὅλως αὐτομάτως τὴν ἀπαίτησιν ταύτην. Ἡ τέχνη, ἡ ὁποία εἶναι ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἀρτία, ἡ ὁποία εἶναι τῷ ὄντι ἀνωτέρα, ἐπενεργεῖ κατὰ τὸν ἰδικόν της ἀνεξάρτητον καὶ φυσικὸν τρόπον παραλλήλως μὲ τὴν Ἡθικὴν πλουτίζουσα, ἀνυψοῦσα, ἐξιδανικεύουσα τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ ἀνθρωπότης, μάλιστα δὲ ἡ πεπολιτισμένη, διανύει βαθμυδὸν ἀπὸ δύο τοῦλάχιστον αἰώνων βαθυτάτην καὶ εὐρυτάτην κρίσιν ἐν γένει πνευματικὴν, μάλιστα δὲ ἠθικὴν. Ἐν τῷ μέσῳ δὲ τῆς ἠθικῆς ταύτης κρίσεως εἶναι σχεδὸν ἀδύνατον νὰ εὐδοκιμῇ μεγάλη τέχνη, ἐκτὸς ἐὰν ἐξαίφνης ᾔθελεν τυχὸν γεννηθῇ τῷ ὄντι μεγαλοφυέστατοι, ἐνορατικώτατοι δέ, καλλιτέχνη οἵοινε προφητεύοντες περὶ τοῦ ἀπωτέρου μέλλοντος. Τοιοῦτοι δὲ καλλιτέχνηαι δὲν θὰ ἦτο παράδοξον, ἂν παρεγνωρίζοντο ὡς ἀσυγχρόνιστοι.

Πᾶσα τῶ ὄντι μεγάλη τέχνη εἶναι δυνατόν νὰ ἀναπτύσσεται ἐν κοινω-
νίᾳ, ἐν τῇ ὁποίᾳ ὁ σεβασμὸς πρὸς ἡθικοὺς σκοποὺς, οἵτινες ἀπεδείχθησαν
ἐκ τῆς πείρας πολλῶν χιλιετηρίδων ἀναγκαῖοι πρὸς διατήρησιν καὶ πρόοδον
αὐτῆς, εἶναι κάτι τι αὐτονόητον, ὥστε νὰ ἐπιδροῦν οὗτοι αὐτομάτως. Ἐρει-
σμα δὲ σημαντικώτατον τοῦ σεβασμοῦ τούτου εἶναι ζωνταναὶ καὶ ἐνεργοὶ
θρησκευτικαὶ ἰδέαι.

Κοινωνίαι καὶ πολιτεῖαι, εἰς τὰς ὁποίας ἔχουν ἐκλίπει θρησκευτικαὶ καὶ
ἡθικαὶ ἰδέαι, ἐξαφανίζονται. Παράδειγμα τούτου λαμπρὸν παρέχει ἡ Παλαιὰ
Διαθήκη διὰ τῆς διηγέσεως περὶ τῆς καταστροφῆς τῶν Σοδόμων καὶ Γομό-
ρων, ἐνθα μόνον ἡ οἰκογένεια τοῦ Ἀὐτῆς ἦτο ἐνάρετος καὶ διὰ τοῦτο ἐσώθη
ἐξεληθοῦσα πρὸ τῆς καταστροφῆς κατ' ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ, ὅστις δὲν ἤθελε
καταστρέψει αὐτὰ καὶ ἂν δέκα ἦσαν οἱ ἀγαθοὶ πολῖται. Μαρτυρεῖ δὲ περὶ
τοῦ ἀφανισμοῦ διὰ λόγους ἡθικοὺς καὶ θρησκευτικοὺς ὁ ἀφανισμὸς τοῦ
πολιτισμοῦ τῆς Βαβυλώνας, τῆς Αἰγύπτου, τῆς Ρώμης, τῆς Ἑλλάδος. Οἱ
μὲν σωματικοὶ ὀργανισμοὶ φθίνουν διὰ λόγους φυσιολογικοὺς, ἀλλ' αἱ πολι-
τεῖαι, ἐκλαμβανόμεναι ὡς ὀργανισμοί, φθείρονται μόνον ἐκ λόγων ἡθικῶν.

Περὶ τοῦ κύρους τῶν ἰδεῶν τούτων ἀναγκαῖον κρίνομεν χάριν διευ-
κρινέσεως τοῦ ζητήματος περὶ τῆς κοινωνικῆς σημασίας τῆς τέχνης νὰ
εἰπωμέν τινα.

«Τὰ θρησκευτικὰ σύμβολα εἶναι δυνατόν νὰ ἀλλάσσουν, ἀλλ' ἡ βιοτικὴ
ἐκείνη διάθεσις, ἐκ τῆς ὁποίας πηγάζουν ταῦτα καὶ ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὸν
πυρῆνα πάσης θρησκείας, παραμένει»¹.

Εἶναι δυνατόν νὰ ἀπωθῆται εἰς τὸ ἀσυνείδητον ἡ θρησκεία, ἀλλ' εἶναι
ἀδύνατον νὰ ἐκρίζωνεται. Αἱ δὲ θρησκευτικαὶ ἀπώθησεις εἶναι κύριον αἷτιον
τῆς νευρώσεως πρὸ πάντων ἐνηλίκων².

Μέχρι τῆς παγίωσεως θρησκευτικῶς θεμελιωμένης ἡθικῆς τάξεως ἡ
τέχνη θὰ παρῇ ἔργα ὅλων παροδικῆς σημασίας προσπαθοῦσα νὰ ἀποτυ-
πώῃ τὴν ἐξωτερικὴν φύσιν ἢ μιμουμένη παλαιότερα μεγάλα, κλασσικά,
ἔργα, ἢ ἐκφράζουσα τὴν βαθεῖαν ψυχικὴν ταραχὴν, ἢ ὁποία κατατρύχει τὴν
ἀνθρωπότητα, ἀλλ' ὅμως καὶ ὑποδεικνύουσα οὕτω τὴν ὁδόν, ἥτις ἀγεῖ εἰς τὴν
ἄρσιν τῆς ταραχῆς ταύτης. Ὡς δὲ εἵπομεν, ἡ ὁδὸς αὕτη εἶναι ἡ πρὸς ἀνα-
γνώρισιν καὶ καλλιέργειαν καὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ κόσμου. Ἐπιτυγχάνεται δὲ
αὕτη διὰ συγκεντρώσεως εἰς ἑαυτόν, δι' αὐτελέγχου καὶ αὐτοδιαλογισμοῦ.
Πρὸς τοῦτο ἀναγκαῖα εἶναι ἀπομόνωσις κάθε ἡμέραν ἐπ' ὀλίγον χρόνον καὶ
κατὰ διαστήματα ἐπὶ μακρότερον.

1. Fr. Vinding Kruse, «Erkenntnis und Wertung», σ. 474.

2. Ἴδε τὰ βιβλία μου: 1) «Τὸ περὶ ψυχῆς πρόβλημα», τὸ ὁποῖον ἐξεδόθη ὑπὸ
τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἑλλάδος τὸ 1959 εἰς τρίτην ἐκδοσιν. 2) «Ἀνθρω-
πολογικαὶ μελέται» 1957, τὴν μελέτην «Ὁ ἄνθρωπος καὶ τὸ Ἀπόλυτον». Ἐκδοσις
τῆς Χριστιανικῆς ἐνώσεως ἐκπαιδευτικῶν λειτουργῶν (Βιβλιοπωλεῖον Ζωῆς).

Εἰς ἐποχὴν ὑπὸ τὴν ἐποψὴν βαθείας ἠθικῆς καταπτώσεως παρομοίαν μὲ τὴν ἰδικὴν μας ὁ φιλοσοφῶν Ρωμαῖος αὐτοκράτωρ Μάρκος Αὐρηλῖος (ἀπέθανε τῇ 17ῃ Μαρτίου 180 μ.Χ. εἰς ἡλικίαν 58 ἐτῶν) ἔβριθε τὴν ἀκόλουθον συμβουλὴν: « Ἐνδον σκάπτε » ἐνδον ἢ πηγὴ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ αἰετὰ ἀναβλύνει δυναμένη, ἐὰν αἰετὰ σκάπτῃς »¹.

Ἡ σημερινὴ κρίσις τῆς ἀνθρωπότητος ἀναμφιβόλως θὰ παρέλθῃ. Ἀλάθης εἶναι ὁ ψυχολογικὸς νόμος, τὸν ὁποῖον εὗρεν ὁ Ἡρόκλειτος περὶ ἐναντιοδρομίας καὶ ἕτερος, συναφῆς πρὸς αὐτόν, περὶ αὐτορρυθμισίας τῆς ψυχῆς. Θὰ παρέλθῃ δὲ ἡ κρίσις ταχύτερον καὶ μὲ δλιγωτέρας βλάβας εἰς λαούς, οἵτινες ἔχουν ἰσχυρὰς καταβολὰς καὶ ἐπομένως ὀσημέραι πληθυνομένους ἀξίους πνευματικῶν καὶ ἄλλους ἡγέτας, οἱ ὁποῖοι ἔχοντες ἐπίγνωσιν τῆς κρίσεως διατηροῦν ζωηρὰν τὴν ἱκανότητα νὰ ἀκολουθοῦν κατὰ τινὰ τρόπον τὴν σοφὴν ἐκείνην συμβουλὴν τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου. Λαοὶ δὲ ἀδύνατοι εἶναι πιθανὸν νὰ μὴ δυνήθωσι νὰ περάσουν τὴν κρίσιν σώοι, ἀλλὰ νὰ ὑποκύβουν, ὥς ὑποκύπτουν ἀσθενεῖς σωματικοὶ ὁργανισμοὶ ὑπὸ τὸ βάρος κρίσεων σωματικῶν νόσων. Πάροδος δὲ τῆς κρίσεως σημαίνει ἰσορροπίαν τῶν δύο θεμελιωδῶν τάσεων τῆς συνειδήσεως, δηλαδὴ τῆς ἐνδοστρεφείας καὶ τῆς ἐξωστρεφείας αὐτῆς. Ὁρος δὲ ἀναγκαῖος τῆς ἰσορροπίας ταύτης εἶναι ἡ ἀποκατάστασις γνησίας θρησκευτικῆς πίστεως. « Καθὼς ἡ κρίσις τοῦ νεωτέρου ἀνθρώπου ἐν τέλει ἔχει ρίξαν θρησκευτικὴν, οὕτω καὶ ἡ δυνατότης εὐνοϊκοῦ τέλους θὰ ἐξαρτηθῇ ἐκ τῆς ἀποφάσεως περὶ τούτου, τί δηλαδὴ θὰ πιστεῦῃ ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸ μέλλον » λέγει ὁ Karl Jaspers².

« Πρὸς τοὺς κινδύνους τῆς ἐποχῆς μας ἰσαξία θὰ ἦτο δυνατόν νὰ εἶναι μόνον πίστις, ἥτις τὰς ρίζας τοῦ ἀνθρώπου θέτει ἐν τῇ αἰωνιότητι », λέγει ὁ Wolfgang Brezinka³.

Εἰς τὴν καταπολέμησιν δὲ τῆς κρίσεως καὶ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς πίστεως ἀναγκαῖος εἶναι καὶ συγχρονισμὸς τῆς ἐκκλησίας. Ἀναγκαῖα εἶναι ἡ ζωογόνησις τῆς αἰωνίας ἰδέας, ἥτις, ὥς εἵπομεν, εἶναι δυνατόν νὰ ἀποθῇται εἰς τὸ ἀσυνείδητον, ἀλλ' οὐχὶ νὰ ἐκριζώνεται. Οὐδόλως ὀφελεῖ, οὐδ' εἶναι δυνατὴ ἡ ἐπὶ μακρὸν ψυχρὴ ἐπανάληψις τοῦ παρελθόντος, τὸ ὁποῖον ὑπὸ πολλὰς ἐπὶ οὐσίας δὲν εἶναι δυνατόν νὰ διατηρῇ ζωηρὰν τὴν γνησίαν πίστιν.

Τοιαύτῃ ἀποκατάστασις τῆς πίστεως καὶ κατ' ἀκολουθίαν αὐτῆς τῆς ψυχικῆς ἰσορροπίας θέλει σημαίνει νέαν ἠθικὴν τάξιν καὶ ἐν γένει περίοδον

1. Ἴδε τὴν μελέτην ἡμῶν « Ἐνδον σκάπτε », ἥτις ἐδημοσιεύθη ἐν τῇ Ἐπισημονικῇ Ἐπετηρίδι τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν τοῦ ἔτους 1954-1955. Πλὴν τῆς γραφῆς « Ἐνδον σκάπτε » ὑπάρχουν καὶ αἱ γραφαὶ « Ἐνδον βλέπε », « Ἐνδον σκάπτει ».

2. K. Jaspers, Vom Ursprung und Ziel der Geschichte, 1948.

3. V. Brezinka, Erziehung als Lebenshilfe, 2 ἔκδ. 1962.

τοῦ πολιτισμοῦ κλασσικήν, τῆς ὁποίας τὸ περιεχόμενον εἶναι ἀδύνατον νὰ προΐδῃ τις ἐν λεπτομερείᾳ.

Κατὰ τὴν μεγάλην ταύτην μέλλουσαν κλασσικήν, ὡς συνήθως λέγεται, περίοδον θέλει ἀνθήσει καὶ τέχνη μεγάλη, οὐχὶ μίμησις τέχνης, ἀλλ' *ιδιότυπος*, ἐφάμιλλος δὲ πρὸς τὴν τέχνην κλασσικῶν περιόδων τοῦ παρελθόντος, τέχνη, ἐν τῇ ὁποίᾳ θὰ εἶναι ἔκδηλος ἡ συγχώνευσις τῆς ἐκ τοῦ ἔξω κόσμου ἐντυπώσεως καὶ τῶν δυνάμεων τοῦ καλλιτέχνου, αἵτινες πηγάζουν ἐκ τοῦ βάθους τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ πνεύματος αὐτοῦ.

Πότε θὰ ἔλθῃ ἡ ἀποκατάστασις τῆς θρησκευτικῆς πίστεως καὶ ἡ ἰσορροπία αὕτη, εἶναι ἀδύνατον νὰ προΐδῃ τις. Κατὰ τὸν W. Hellpach εἶναι πιθανὸν νὰ περάσῃ ἴσως ὄχι μόνον ὁ προσεχὴς αἰὼν, ἀλλὰ περισσότεροι¹.

Εὐχομαι εἰς τοὺς Ἕλληνας καλλιτέχνας νὰ εὐρίσκουν τὸν καιρὸν νὰ μελετοῦν τοιαύτας σκέψεις, ὥσάν αὐτάς, τὰς ὁποίας ἔχω ἐκθέσει ἀνωτέρω. Εἶναι ἴσως πιθανὸν νὰ ὑποστοῦν εὐεργετικὴν ἐπίδρασιν ὥς πρὸς τὸ καλλιτεχνικὸν ἔργον αὐτῶν καὶ τοιοῦτοτρόπως νὰ συντελοῦν εἰς τὴν συντόμευσιν τῆς ὁδοῦ, ἣτις ὁδηγεῖ εἰς τὴν μέλλουσαν περίοδον ἀκμῆς καὶ τῆς τέχνης *ῥ*διαιτέρως καὶ τοῦ πολιτισμοῦ ἐν γένει.

1. Übersicht über die Religionspsychologie, 1939, σ. 128.

ΕΠΙΛΟΓΗ
ΕΚ ΤΩΝ ΕΙΣ ΤΟΝ ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΙΟΝ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΝ
ΥΠΟΒΛΗΘΕΙΣΩΝ ΠΟΙΗΤΙΚΩΝ ΣΥΛΛΟΓΩΝ

[Εἰς τὸ προηγούμενον τεύχος τοῦ περιοδικοῦ (« Παρνασσός », Ἰούλιος - Σεπτέμβριος 1963, σ. 412 κέξ.) ἐδημοσιεύθη ἐπιλογή ποιημάτων ἐκ τῶν βραβευθεισῶν εἰς τὸν Φιλαδέλφειον ποιητικὸν διαγωνισμόν τοῦ 1962 συλλογῶν τῶν Π. Κριναίου καὶ Μαργ. Δαλμάτη. Ἐν τῷ ἀνὰ χεῖρας τεύχει δημοσιεύεται ἐπιλογή ἐκ τῶν ἐπαινεθεισῶν συλλογῶν Νικ. Βρεττάκου καὶ Α. Κυριάκη].

ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΒΡΕΤΤΑΚΟΥ : Ἀπὸ τὴν συλλογὴν : « Τὸ σκῆνωμα τοῦ σπιτιοῦ »

Ἡ ἀτμόσφαιρα τοῦ σπιτιοῦ

Ἡ κλίνη πὺν θ' ἀναπαντῆς δὲν θὰ στηρίζεται
σὲ σκληρὸ ξύλο· τὸ ἔδαφος εἶναι προετοιμασμένο
— λιγώτερο χῶμα καὶ περισσότερο φῶς —
τὸ ἔδαφος θὰ ᾔναι δουλεμένο. Πάνω σου, περνῶντας
σὰν οὐρανὸς τὸ τόξο του ὁ γαλάζιος ὕπνος,
θὰ σοῦ ἀγγίξῃ ἄκρη - ἄκρη τὸ μέτωπο, ἐνῶ
στὰ δνὸ σου παρὰ θύρα περνῶντας τ' ἀγέρι
θὰ φυσάῃ πρὸς τὰ μέσα τὸν ἥλιο, — σὰν δνὸ
κουρτίνες χρυσῆς πὺν πηγαίνουνε κι ἐρχονται.

Ἔχω ἓνα ἀμπέλι μέσα μου γιὰ τὸ κρασί·
κι ἔχεις μέσα στὸ στῆθος σου ἓνα μαργαριτάρι
νὰ μοῦ φωτίζει τὰ τετράδια πὺν θὰ μεγαλώνουν
στὴ στρλισμένη νυχτερινῇ σιωπῇ.

Στὰ καντηλιέρα μας
θὰ ᾔχω ἀναμμένους κρῖνους ἀπὸ μουσικῇ.

Τὸ σπῖτι τοῦ φύλακα

Τὸ χτίσιμο τέλειωσε. "Εδυνσε ὁ ἥλιος.

Τὸ σπῖτι τοῦ φύλακα εἶναι στὸ δάσος.

"Η γυναικα του ἀνοίγει τῇ μεσόθυρα, μπαίνει,
σερβίρει τῇ σούπα. "Αχνίζον τὰ πιάτα.

Μελαχροινὴ μὲ τὰ μαῦρα μαλλιά της, μὲ μάτια
γλυκά, σὰν δυὸ λύχνους ποὺ καίνε μὲ λάδι
ἀγγελικό, σχηματίζει μιὰ ζώνη ἀπὸ φῶς
γύρω ἀπ' τοὺς δυὸ τους ποὺ κάθονται ὁ ἕνας τους
ἀντίκρυ στὸν ἄλλο.

"Ο φύλακας κόβει

τὸ μαῦρο ψωμί· τὰ κοντάλια σηκώνονται
στὸ φῶς μὲ μιὰ κίνησι. "Ο γρύλλος ἀκούγεται
τόσο κοντά, θαρρεῖς κι εἶναι 'πάνω
σὲ ὠραῖο κλαρί, ποὺ βρίσκεται μέσα της.

Τὰ πράγματα εἶν' ἔτσι, ποὺ νομίζει κανεὶς
πὼς γιομάτος περιονῖδια καὶ σταγόνες βροχῆς
θ' ἀνοίξη τὴν πόρτα τους, ὅπου νά 'ναι ὁ Θεὸς
κρατῶντας τὸ πιάτο του.

"Η εἵσοδος τῆς μέρας

"Η μέρα πλημύρισε σὰν μιὰ χορφοδία
ἤχων τὸ σπῖτι. "Ολα εἶναι ἤχοι.

"Ακόμη κι αὐτὰ τὰ τρεχούμενα δάχτυλα
τῶν χειρῶν σου, ὡς κι αὐτὰ

τῶν ματιῶν σου τὰ χρώματα — ὅλα εἶναι ἤχοι.

Καὶ τὸ δάσος ἀκόμη ποὺ ὡς τὰ χτές ἦταν ρίζες
φυλλωσιές καὶ κορμοί, σήμερα ἔγινε ἤχοι
καὶ ρέει πρὸς τὰ πάνω τὸν οὐρανό, τὸ μισό·
ρέει τᾶλλο μισό μὲς στὸ σπῖτι.

(Δὸς μου ἄλλο χαρτί, δὸς μου ἄλλο μολύβι,
δὸς μου ἄλλο, δὲν γράφει, δὸς μου ἄλλο, δὲν γράφεται,

δός μου άλλο νὰ βάλω σὲ λέξεις τοὺς ἤχους
ποὺ εἶναι τὸ φῶς).

Μὲ σχεδὸν μισοδιάφανο
τὸ πρόσωπο μέσα σ' ἓνα πλαίσιο ἀπὸ ἤχους,
σ' ἓνα πλαίσιο ἀπὸ φῶς ποὺ κινεῖται ἀκατάπαντα
ποταμίζοντας γύρω του, στάσου ἀκίνητη, ἔτσι.
Κοιτῶντας τὴ μέρα ποὺ μπαίνει στὸ σπίτι,
κοιτῶντας τοὺς ἤχους, κοιτῶντας τὰ μάτια σου
στήνω ἐνέδρα στὴν ἀστραπή —

περιμένω
ν' ἀδράξω τὸ ἀπρόσιτο ἱλιγγιώδες φτερό,
τάκαριαῖο δευτερόλεπτο. Κάνοντας
μιὰν ἔκτακτη κίνησι νὰ γράψω τὸ φῶς.

Βραδύσματα με βροχή

Πάνω ἀπ' τὸ σπίτι τοῦ φύλακα, βρέχει.
Ἡ μέρα μπερδεύτηκε μὲς στὴν ἀγλή,
σέρνεται μόλις, ἀκόμη παλεύει,
πεσμένη στὰ γόνατα. "Ἐξω ἀπ' τὰ τζάμια,
ὅλο καὶ γίνεται τὸ δάσος πυνότερο.
Μέσα στὸ σπίτι, ἔξω στὸ δάσος,
σ' ὅλο τὸν κόσμο, νυχτώνει ἐνωρύτερα.

Σηκώνεσαι· μόλις διακρίνεται μὲς
στὸ δωμάτιο. Σὲ λίγο καὶ σὺ παρουσιάζεσαι
καὶ φέγγει τὸ σπίτι· σηκώνεις στὸ ἓνα σου
χέρι τὸ φῶς. Γύρω ἀπ' τὴ φλόγα του,
σὰν ἡλιοστέφανο, σχηματίζεται ἑνας
κύκλος ἀχνός, ποὺ ἀλλάζει, μετὰ
πηδᾷ — πότε βρίσκεται γύρω ἀπ' τὸ φῶς
πότε γύρω ἀπ' τὴν ὄψη σου — ὥσπου
γινώσαστε ἓνα. "Ἐνα τὸ στέφανο.

Σιωπὴ καὶ βροχή. Τὸ τετράδιο ἀνοιχτό,
τὸ μολύβι στὸ χέρι μου. Εἶσαι τὸ φῶς.
Στέκεις σὰν χάλκινος λόχνος ἀκίνητη

μὲ τὸ διάφανο στέφανο γύρω στὴν ὄψη σου.
Στὴν ἀχνή, ἀκαθόριστη, θαλασσιά του περιμέτρο,
κνηγιοῦνται πουλιά.

Πρωῖνὸ συγύρισμα

Αὐτὴ ἡ βοή δὲν εἶναι μέλισσες.
Μυρτιά, μουσικὴ κι ἀνθισμένο γαλάζιο
αὐτὴ ἡ βοή, ποὺ γιομίζει τὸ σπίτι,
αὐτὸ τὸ πρωῒ — δὲν εἶναι μέλισσες.
Εἶναι τὰ χέρια σου· παίζουν στὸ φῶς,
μπαινοβγαίνουν, θαρρεῖς, στὰ παράθυρα, λάμπουν,
χαμηλώνουν, ψηλώνουν, κνηγοῦν, κνηγοῦνται —
τὰ δέκα τους δάχτυλα — δὲν εἶναι πουλιά,
δὲν ψάχνουν γι' ἄνθη, ἀλλὰ ὅσα
πράγματα ἀγγίζουν βγάζουνε ἄνθη.
Κι αὐτὴ ἡ βοή δὲν εἶναι μέλισσες.
Εἶναι ἀπὸ τ' ἄνθη.

Ἡ νύχτα καὶ τὸ σπίτι

Κατασκήνωσε ἡ νύχτα ἔξω στὸ δάσος.
Τὸ φῶς, ἀπαλό, μοῦ δείχνει τὰ χέρια
ποὺ γράφουνε ἡμέρα· σοῦ δείχνει τὸ πρόσωπο
σκυμμένο στὸν ὦμο μου. Ξεκουράζονται 'πάνω μου
τὰ μαλλιά σου.

Αὐτὴ

ἡ βροχὴ τῆς ἀγάπης — ὅπως ὁ ἥλιος
ποτίζει τὸ χόρτο — ποτίζει, θαρρεῖς,
τὸ χαρτί καὶ τὸ σῶμα μου. Σφραγίζει τὸ θεῖο
μεροκάματο, ἔπειτα ἡ μουσικὴ. Λίγο ἀκόμα.

Κατασκήνωσε ἡ νύχτα ἔξω στὸ δάσος.
Κατασκήνωσε μὲς στὴν ἀγάπη τὸ σπίτι.

Α. ΚΥΡΙΑΚΗ: Ἀπὸ τὴν συλλογὴν: « *Μορφές* »

ἝΑνδρωποι κ' ἡ γῆ

Βίγλα κι ὀρόσημο
στὴν ἀνατολὴ ὁ Πάρον,ν
ποὺ νωχελικὰ ἀπλώνεται
ἕως χαμηλὰ στὸ νότο
καὶ δῶθε μέχρι τὰ Μενελάεια.
Ἀγνάντια, σκοπιὲς μεσοῦρανες φαντάζουν,
ἡλιοστεφανωμένες,

τοῦ Ταῦγέτου οἱ κορφές,
Ταλετὸν κι Εὐδώρας,
καθὼς ὑψώνονται ἀνέρα
στὸ γαλάζιο τῶν οὐρανῶν
ὄραμα θεῖον!
Στὰ ριζὰ του ὁ Μυστράς,
ἐρημος κι ὄνειρεμένος,
τὴ δόξα του ἀναθυμιάται
καὶ τοὺς θρόλους ἀφουγκράζεται
στὴ σιωπῇ.

Κι ἀνάμεσα, πέλαγος ἡ χλωρασιά,
θεαμάτων θέαμα,
τῶν ματιῶν χαρά,
ὁ κάμπος τῆς Λακωνίας.

Ἀχαιοὶ καὶ Λέλεγες,
Πελασγοὶ καὶ Δωριεῖς δορυκῆτορες
καὶ πόσες ἄλλες ἀρβυμητες ψυχές!
Λογιῶν - λογιῶν ἄπειρες μορφές
ἐδῶ τὸν ἥλιο χάρηκαν καὶ πόνεσαν,
στὶς ἐφήμερες ὡς βάδισαν χαρὲς
κι ἔσβησαν σιωπηλές,
σὰν σκιὲς ὄνειρον,
στοῦ χρόνου τὴν ἀέναη ροή,
ἀφανεῖς!

Κι ὅταν φουρμανὰν ὁ ἄνεμος
καὶ στὸ Λιμναῖο, στὸ Ναὸ τῆς Ὁρθίας,
βογγοῦνε τὰ πλατάνια, οἱ κλάδοι τῶν εὐκαλύπτων

σάν 'δῆς τὸν κάμπο τῆς Λακωνίας,
ὡς πέρα τὰ Μενελάεια,
ποὺ στὰ ριζὰ του φιδосέρεται ὁ Εὐρώτας,
μέρα λιόχαρη τοῦ Μάη,
ἓνα μὲ δαῦτα γίνεσαι,
καὶ μὲ τὸ χρῶμα τῶν λουλουδιῶν, τῶν ρυακιῶν τὸ ψίθυρο,
τὸ κελάδημα τῶν πουλιῶν, τὸν γαλάζιο οὐρανὸ
καὶ 'κεῖνα τὰ λίγα σύννεφα, τὰ ρόδινα, ὡς δέει ὁ ἥλιος,
καθὼς ὅλα τοὺς τὸν Κύριο ἔμνοῦν μ' ἄλληλουΐα
τὴν ἄνοιξη, ὦ φίλε,
ὅταν σὰν θάλασσα τὰ στάχια κυματίζουν.

Πορεία πρὸς Μυστρά

Τάμα σὰν ἔκανες νὰ προσκυνήσης στὸ Μυστρά,
στὴν ἐξατρουλλή Παντάνασσα
καὶ στίς ἄλλες Ἐκκλησιές, μ' εὐλάβεια,
πορεία, ὦ φίλε, νὰ κάνης μοναχός,
σιωπηλός, μέσ' ἀπ' τὸν ἐλαιῶνα,
τὴν περήφανη βλέποντας θωριὰ τοῦ Ταυγέτου
καὶ τὸ «παράξερον βουνὸν ἀπόκομμα εἰς ὄρος»,
τὸ θεόρατο χαράδροβούνι
ποὺ κάστρο ἔχει στὴν κορφή,
μὲ τὸν περίοπτο πύργο τοῦ Βιγλάτορα,
δαντελωτὸ πανώριο στέμμα ἀπ' τὸ χρόνον χρυσωμένο.
Νὰ 'ναι δὲ μέρα τοῦ Μάη χαρωπή,
γιά νὰ φωτίξῃ ὁ ἥλιος τίς εἰκόνες μὲ τοὺς ὀλόσωμους Ἀγίους,
τίς ὥρατες πτυχωσεις τῶν ἀμφίων,
τίς ἐξαυλωμένες καὶ γαλήνιες μορφές
κ' ἰδιαίτερα τὴν Παναγιά, τὴ Βρεφοκρατοῦσα.
Κι ἂν διαβῇς ἀπ' τὴν ὀλόανθη «Μαομάρα»
καὶ σταθῇς ἐκεῖ νὰ πῇς ὀλόδροσο νερό,
ἀναλογίσου, πόσες 'κεῖθε διάβηκαν μορφές!
Καλόγεροι λιπόσαρκοι, ἐπιβλητικοὶ δεσποτάδες,
ἄρχοντες καὶ λογιώτατοι, ἀσκητές, ταπεινοὶ διδάχοι τῆς ἀλήθειας,
τῆς δόξας τῆς χιλιόχρονης, φύλακες ἀφωσιωμένοι,
ποὺ θρηνοῦσαν διὰ τὴν ἀγωνία τοῦ Βυζαντίου.

Κι ἂν ὕστερα, τὸ δειλινὸ, σὰν δύση ὁ ἥλιος,
φύγουν ἀπ' τὸν Πάργωνα οἱ ἡλιαχτίδες,
τ' ἀηδόνια τελειώσουν τὴν ἑσπερινή τους προσευχή
κ' ἡ νύχτα, σιωπηλή, τοὺς πέπλους της ἀπλώσει,
βρεθῆς ψηλὰ στοῦ παλατιοῦ τὸν ἐξώστη,
μὲ πανσέληνο, ποὺ τὰ ἐρείπια ὁμορφοστολίζει
κι ἀφουγκραστῆς στὴ γαλήνη, ὡς πνέει μυρωμένο τὰ γέρι,
ἀπ' τὰ πορτοκαλάνθια καὶ τοὺς λεμοναυθούς,
θὰ δῆς ξάφνου νὰ σαλεύουν, πομπὲς καὶ λιτανεῖες
ἀπὸ τὰ καμαρόσκεπα, λιθόστρωτα στενορρόμια,
μὲ σημαῖες, λάβαρα καὶ χρυσοκέντητες στολὲς
καὶ θ' ἀκούσῃς ψαλμοὺς καὶ εὐχὰς γιὰ νῆκες κατὰ βαρβάρων,
φωνὲς ἀπ' τὶς σκοπιὲς καὶ ἐγκώμια γιὰ τοὺς Εὐγενεῖς
«Πολυχρόνιον»! «Εἰς πολλὰ ἔτη»! καὶ τὰ λοιπά.
Κι ὅλ' αὐτὰ, ἓνα θὰ 'ναι αἰώνιο παρὼν
ὡς καὶ τὸ γλυκὸν τραγούδι τοῦ κούκκου
κ' ἡ ποιμενικὴ συμφωνία, ποὺ συνθέτουν τὰ κυπροκούδονα,
καθὼς τὰ πρόβατα, ἐιρηνικά, βόσκουν στὶς πλαγιὰς
κι ὁ θεατὴς, 'κεῖ ψηλὰ, ἀπ' τὸ 'Εγὼ του λεύτερος,
ἀνώνυμος,
πὲρ' ἀπ' τὸ χρόνο, χωρὶς «αὔριο» καὶ «χτές».
Γιατὶ τέτοιες ὥρες «εἶναι», μόνον, ὅ,τι φαίνεται καὶ ἀκούεται,
ὡς καὶ αὐτὸ ποὺ ἐλεύθερο πνέει,
μ' ἀνεπαίσθητο ψίθυρο, σὰν χάδι, μέσ' ἀπ' τὰ ἐλάτια,
ὡς κατεβαίνει ἐλαφρόπνοο, ἀπ' τὸν Εὐδώρα,
μυρτίνοο!

Ο ΛΑΤΙΝΙΚΟΣ ΥΜΝΟΣ «DIES IRAE» ΚΑΙ ΑΙ ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ

Ἐκ τῶν ὀραιότερων ὕμνων τῆς Δυτικῆς ἐκκλησίας εἶναι καὶ ὁ γνωστὸς ὑπὸ τὸν τίτλον «Dies Irae», ψαλλόμενος σήμερον πρὸς τιμὴν τῶν νεκρῶν, ὅστις διὰ μακρῶν ἀπησχόλησε τοὺς μελετητὰς¹ καὶ περὶ τὸν ὁποῖον ὑπάρχει πλουσιωτάτη βιβλιογραφία. Κατὰ καιροὺς ἀπεδόθη εἰς διαφόρους ὕμνογράφους², μέχρις ὅτου ἡ νεωτέρα φιλολογικὴ ἐπιστήμη, παρὰ τινας σποραδικὰς εἰσέτι ἀντιρρήσεις³, ἀνεγνώρισεν ὡς συγγραφεὰ τὸν ἐκ Celano μοναχὸν τοῦ ΙΓ' αἰῶνος Θωμᾶν (Tommaso da Celano).

Οὗτος ἐγεννήθη περὶ τὸ 1200 καὶ δεκαπενταετῆς ἐγένετο δεκτὸς ὡς μοναχὸς ὑπὸ τοῦ ἰδίου τοῦ Ἀγίου Φραγκίσκου εἰς Ἀσσίζην. Μετὰ ἐξαετίαν ἀνεχώρησεν εἰς Γερμανίαν, ὅπου παρέμεινεν ἐπ' ἀρκετὸν περιεχόμενος διαφόρους μονὰς. Ἐπιστρέψας εἰς Ἰταλίαν, συνέγραψε βιογραφίαν τοῦ ἁγίου Φραγκίσκου καὶ τῆς ἁγίας Chiara. Ἡ ἀπλότης καὶ ἡ κομψότης τοῦ ὕφους εἶναι αἱ μεγάλοι ἀρεταὶ τοῦ συγγραφέως. Ἀλλὰ καὶ ἑμμετρα κείμενα ἔγραψεν ὁ ταπεινὸς μοναχὸς⁴, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος, μαρτυ-

1. Πολλὰ ἐγράψαν περὶ τῆς ποιητικῆς ἀξίας τοῦ ὕμνου τούτου. Ὁ G. Carducci (Discorsi letterari e storici, Bologna 1889, σ. 38) τὸν θεωρεῖ ὡς μίαν τῶν καλυτέρων χριστιανικῶν ᾠδῶν, ἐνῶ ὁ A. Daniel (Thesaurus hymnographicus, Lipsiae 1844, σ. 112) τὸν ὀνομάζει «summum decus et ecclesiae latinae kermellion pretiosissimum».

2. Κατὰ καιροὺς ἐθεωρήθησαν δημιουργοὶ οἱ Γρηγόριος ὁ Μέγας, Thurstan von York, Ἅγιος Βερνάρδος μοναχὸς τοῦ Chairvaux, Ἰννοκέντιος ὁ Γ', Bonaventura, ὁ δομινικανὸς Humpert, οἱ καρδινάλιοι Frangipani καὶ Matthæus d'Acquasparta, ὁ μοναχὸς τοῦ τάγματος τοῦ Ἀγίου Αὐγουστίνου Agostino da Biella καὶ ἄλλοι. (Βλ. Cl. Blume, Analecta Hymnica medii ævi, τόμ. LIV, Lipsiae 1915, σ. 275).

3. Πλέον ἐπιμόνους ἀντιρρήσεις προσέβαλεν ὁ D. M. Inguauez (II «Dies Irae» in un codice del secolo XII, eis Miscellanea Cacinense, τόμ. 9, 1931, σ. 5-11), ὅστις θεωρεῖ παρακεκινδυνευμένην τὴν ἀπόδοσιν τοῦ ὕμνου εἰς τὸν Θωμᾶν. Τὰς ἀντιρρήσεις του ἀντέκρουσεν ὁ Pietro Bontempi (Tommaso da Celano, storico e innografo, Roma 1952, σ. 20, ὑποσημ. 22).

4. Ἐγράψε δύο ποιήσεις, τὰς ἐξῆς: α) Sanctitatis nova signa. — Ἐκκοσι τετρά-

ροῦντα φλέβα ποιητικὴν ἀξιόλογον καὶ κατὰ πολὺ ἀνωτέραν τῶν ἀπλοϊκῶν καὶ ρητῶν συνθέσεων ἄλλων συγχρόνων στιχουργῶν. Ἀπέθανε τὸ 1260 καὶ ἐτιμῆθη ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας διὰ τῆς προσωποποιήσεως τοῦ μακαρίου.

Ζῶν εἰς ἐποχὴν τεταραγμένην, ὁ Θωμᾶς εἶχεν ἄμεσον πείραν τῶν κοινωνικῶν καὶ θρησκευτικῶν προβλημάτων της. Ἀμεσώτεραν συνάφειαν καὶ ἀναστροφήν εἶχεν ὁ λόγιος μοναχὸς μὲ τὴν μέχρι τῶν χρόνων τοῦ χριστιανικῆς λογοτεχνίας, ὥς καὶ μὲ τὰ ἱερὰ τῆς ἐκκλησίας κείμενα. Ἐκ πάντων τούτων εὗρεν ὑλικὸν ἵνα συνθέσῃ ὅ,τι εἰς τὰς καρδίας τῶν συγχρόνων του ἦτο προσδοκία, ὄνειρον καὶ ἐλπίς. Τῷ ὄντι πάντες ἀνέμενον δευτέραν ἐπὶ τῆς γῆς παρουσίαν τοῦ Θεοῦ¹ καὶ πάντες ἔτρεπον πίστιν περὶ τῆς προσεχούς πραγματοποιήσεως. Οὕτως οἱ ἡδικοημένοι ἐκαρτέρουν τὴν τιμωρίαν τῶν ἀδικούντων, οἱ δὲ δοκιμαζόμενοι ἠντλουν θάρρος καὶ ὑπομονήν. Καὶ ὁ Θωμᾶς τὸ θέμα αὐτὸ εὗρεν νὰ διαπραγματευθῇ μὲ τοὺς στίχους του.

Ὁ κυρίως ὕμνος ἀποτελεῖται ἀπὸ δεκαεπτὰ τριστίχους στροφάς μὲ ὁμοιοκαταληκτοῦντας στίχους (rime ternarie). Οἱ στίχοι του εἶναι ὀκτασύλλαβοι καὶ πάντοτε ἡ προτελευταία συλλαβὴ των μακρά². Εἰς τὰ δεκαεπτὰ ἀρχικὰ τριστίχα προσετέθησαν ὕστερον ἕτερα δύο, τὰ τελευταῖα, ὅτε ἡ Ἐκκλησία υἱοθέτησεν τὸν ὕμνον διὰ τὰς νεκρωσίμους ἀκολουθίας³. Πολὺ ἀργότερον προσετέθησαν πλὴν τῶν μνημονευθέντων καὶ ἄλλα τριστίχα.

Ὁ ὕμνος ἀπὸ ἀπόψεως περιεχομένου καὶ ἰδεῶν δύναται νὰ χωρισθῇ εἰς δύο μέρη: Τὸ πρῶτον περιλαμβάνει τὰς πρῶτας ἑξὶ στροφάς. Ὅμιλεῖ διὰ τὴν ἡμέραν τῆς Κρίσεως, ὅτε τὸ ὑλικὸν Σύμπαν ὁλόκληρον θὰ ἐξαφανισθῇ καὶ τῶν ἀνθρώπων αἱ ψυχαὶ γυμναί θὰ παρουσιασθῶν ἐνώπιον τοῦ αὐστηροῦ Κριτοῦ νὰ ἀπολογηθῶν διὰ τὰς ἐν τῇ γῇ πράξεις των. Τὴν φοβερὰν αὐτὴν ἡμέραν προσεῖδον καὶ ἀνήγγειλαν ὁ προφητὰνὰξ Δαβὶδ καὶ τὸ θεόπνευστον στόμα τῆς Σιβύλλης⁴. Θὰ εἶναι ἡμέρα ἀπεριγράπτου καὶ φρικώδους μεγα-

στιχα μὲ στίχους ὁμοιοκαταληκτοῦντας, μὲ θέμα τὸν βίον τοῦ Πτωχολοῦ διδασκάλου τοῦ Ἁγίου Φραγκίσκου, β) Fregit victor virtualis, μὲ θέμα τὴν ζωὴν τοῦ ἰδίου ἁγίου.

1. Κατὰ τὸν σύγχρονον ἀββᾶν Gioacchino da Fiore τὸ τέλος τοῦ κόσμου ἐμελλε νὰ συντελεσθῇ ἅμα τῇ ἐισόδῳ τοῦ ἔτους 1260.

2. Τὴν μετρικὴν τοῦ ὕμνου διεξοδικώτερον ἀνέλυσε ὁ Α. Blaschka (βλ. Anton. Blaschka, Dies Irae. Der. Sang von Weltgericht in neue Schaw — Praha 1937, σσ. 16-18).

3. Τοῦτο ἐγένετο τῷ 1586, ὅτε ὁ Πάπας Πίος ὁ Ε' ἐθέσπισε τὴν εἰσαγωγὴν καὶ ἐκτέλεσιν τοῦ ὕμνου εἰς τὰς πρὸς τιμὴν τῶν νεκρῶν λειτουργίας, «ἵνα ἡ γλυκύτης τῆς προσευχῆς ἀποτελῇ βάλαμον διὰ τὸν πόνον τῶν πενθούντων» (βλ. F. E. Grmini, Dies Irae, Ginevra 1928, σ. 26).

4. Εἶναι ἄγνωστον διατὶ ὡς μάρτυρας τῆς ἐσχάτης ἡμέρας ὁ Θωμᾶς θέλει τὸν Δαβὶδ καὶ μάλιστα παρ' αὐτὸν τὴν εἰδωλοατρικὴν Σιβύλλαν. Ἰσως οὕτως ἤθελε διὰ μὲν τὸν Δαβὶδ νὰ ὑποδηλώσῃ τὴν προφητικὴν δύναμιν τῶν ὕμνων του, διὰ δὲ τὴν

λείου, ὅτε ἡ ἀγγελικὴ σάλπιγξ θὰ σημάνη, ἐγείρουσα ἐκ τῶν τάφων τὰς μυριάδας τῶν νεκρῶν καὶ ὀδηγοῦσα αὐτὰς ἐνώπιον τοῦ θείου θρόνου. Ἡ Φύσις θὰ φρίξη πρὸ τοιοῦτου θεάματος. Τὸ βιβλίον τῶν παραπτωμάτων θὰ ἀνοιγῇ¹ καὶ αἱ ἀνθρώπινοι πράξεις θὰ ἀπολέσουν τὸ κάλυμμα πού τὰς ἐκρυπτε καὶ γυμναί θὰ ἀναμείνουν τὴν κρίσιν τοῦ θείου Δικαστοῦ.

Εἶναι ἐξόχως δραματικὴ ἡ εἰκὼν τῆς Κρίσεως, ὅπως τὴν δίδει εἰς τὰς ἐξ αὐτὰς στροφάς του ὁ Θωμᾶς. Τινὲς² εἶδον εἰς αὐτὰς τραγικὸν μεγαλεῖον, ἀνώτερον ἐκεῖνου, τὸ ὁποῖον ἐμποιεῖ ἡ θαυμαστὴ σύνθεσις τοῦ Michelangelo ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος εἰς τὴν Cappella Sistina. Καὶ ἐνῶ εἰς τὰ ἄλλα του ἔργα ὁ συγγραφεὺς μοναχὸς εἶναι γαλήνιος καὶ γλυκὺς, οἱ στίχοι τοῦ ὕμνου τοῦτου προκαλοῦν ῥίγη τρόμου καὶ ἀντηχοῦν ὡς θεία φοβέρα εἰς τὰ ὅσα μιᾶς τρικυμιώδους ἐποχῆς.

Μετὰ ταῦτα αἱ στροφαὶ ἐμποτίζονται μὲ γλυκύτητα λυρικήν. Ὁ ποιητὴς ἐπιστρέφει εἰς ἑαυτόν. Οὕτως ἡ ποίησις γίνεται ἀμειωτέρα καὶ διὰ τὸν δημιουργὸν καὶ διὰ τὸν ψάλλοντα πιστόν. Ἐμφανίζεται ὡς μία αυτοκρατικὴ τῆς ψυχῆς, τῆς ψυχῆς ἐνὸς ἐκάστου χωριστὰ καὶ ὅλων μαζί, ὀλίγον πρὸ τῆς μεγάλης στιγμῆς. « Τί θὰ κάμω ἡ ταλαίπωρος ἐγώ, διερωτᾶται, τὴν μεγάλην ἐκείνην ὥραν; "Ελεος, Κύριε. Ἐνθυμοῦ ὅτι δι' ἐμὲ ἦλθες καὶ ἄλλοτε εἰς τὴν γῆν καὶ ἐκοπίσας. Μὴ μὲ ῥίψης εἰς τὴν ἀπώλειαν καὶ ἡ ἐπὶ γῆς ταλαίπωρία σου ἀποβῇ ἄκαρπος. Γνωρίζω τὸ πλῆθος τῶν ἀνομιμάτων πού βαρύνουν τὴν ὑπόστασίν μου. Ἐλπίζω ὅμως, ὅταν ἐνθυμῶμαι πόσον ὑπῆρξες ἴλεως πρὸς τὴν Μαρίαν τὴν Μαγδαληνὴν καὶ πρὸς τὸν ἐσταυρωμένον παρὰ Σὺ ληστήν. Οὕτω σῶσε καὶ ἐμέ, Κύριε. Μὴ μὲ ἐντάξης εἰς τὸ πλῆθος τῶν πρὸς ἀπώλειαν προσωρισμένων, ἀλλ' ἀξιώσόν με τῆς θείας Σου χάριτος καὶ σῶσόν με ». Οὕτως ὁ ὕμνος, ὕστερον ἀπὸ τὴν μεγαλόστομον περιγραφὴν τῆς ἐσχάτης ἡμέρας, ἀλλάσσει ἀτμόσφαιραν καί, ἐπανερχόμενος εἰς τὰ ἀνθρώπινα, γίνεται προσευχὴ καὶ ἰκεσία. "Οπισθεν ἐκάστης λέξεώς του ὑποφώσκει ἐλπίς,

Σίβυλλαν νὰ φανερώσῃ δοξασίας τοῦ δεκάτου τρίτου αἰῶνος. Πράγματι παλαιὰ κείμενα σιβυλλικῶν χρησμῶν, ἀνήκοντα εἰς τὸν δεύτερον πρὸ Χριστοῦ αἰῶνα ἔρχονται εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Θωμᾶ καὶ πρὸ αὐτῆς εἰς τὴν ἐπιφάνειαν, συνδυάζονται μὲ τὰ ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου Ἰωάννου εἰς τὴν "Αποκάλυψιν γραφόμενα καὶ ὁμιλοῦν εἰς γλῶσσαν συμβολικὴν δι' ὀλίκην τοῦ κόσμου καταστροφὴν. Οἱ χρησμοὶ αὗτοί πολλαῖς ἔτυχον σεβασμοῦ καὶ ἀπὸ τούτων Πατέρας τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐθεωρήθησαν ὡς ἔχοντες θεϊαν τὴν καταγωγὴν. Γράφει σχετικῶς ὁ ἅγιος Λύγουστινός (De Civit. Dei, I, XVIII, c. 47) : « Istae prophetiae possunt putari a christianis esse confectae ».

1. Πρὸβλ. τὸ τῆς "Αποκαλύψεως (Κ. 12) : « Καὶ βιβλία ἠνοίχθησαν » καὶ ἄλλον βιβλίον ἠνοίχθη, ὃ ἔστιν τῆς ζωῆς » καὶ ἐκρίθησαν οἱ νεκροὶ ἐκ τῶν γεγραμμένων ἐν τοῖς βιβλίοις κατὰ τὰ ἔργα αὐτῶν ».

2. Bl. Th. Plassmann, The Dies Irae of Thomas of Celano, N. Jersey 1959, σ. 10.

έτοιμη ν' ανασύρῃ τὴν τάλαιναν ψυχὴν ἀπὸ τὴν ἀπώλειαν εἰς τὴν σωτηρίαν, ἀπὸ τὸν ὄλεθρον τῆς ἀφανείας εἰς τὸ ἀναστάσιμον φῶς.

Τοῦτου ἔνεκα καὶ ἡ διάδοσις τοῦ ὑπῆρξε ταχυτάτη. Ἐξηπλώθη εἰς πολλὰ ἔθνη τῆς δυτικῆς Εὐρώπης καὶ εἰς τὰς ψυχὰς τῶν πιστῶν ἔριψε βάλσαμον παρηγορίας καὶ γλυκείας προσμονῆς. Ἦδη κατὰ τὰ τέλη τοῦ δεκάτου τετάρτου αἰῶνος εὐρίσκομεν αὐτὸν ψαλλόμενον εἰς Γαλλίαν καὶ Γερμανίαν. Μεταφράζεται¹, ἀπὸ τὸν λαὸν μεταπλάσσεται καὶ γίνεται λαϊκὸν τραγούδι εἰς τὰ γέλιη ἀπλοϊκῶν ἀνθρώπων ἀκόμη καὶ σήμερον². Ἐχουν καταγραφῇ περίπου ἑκατὸν παραλλαγὰί του.

Εἰς τὴν ἑλληνικὴν βιβλιογραφίαν, καθ' ὅσον γνωρίζω, ὁ ὕμνος μὲν ἐπ' ἑσάτων ἀπασχόλησε τοὺς ἐπιστήμονας. Ἐδημοσίευσεν τοῦτον, ἡρμήνευσεν καὶ μετέφρασεν ὁ Α. Λουϊζίδης³. Ἡ μετάφρασις, ἔκτος τῆς ἀνὰ ἑκάστην στροφὴν προηγουμένης ἐπεξηγηματικῆς ἀναπτύξεως εἰς πεζόν, ἐγένετο ἐμμέτρως εἰς τετραστίχους στροφάς⁴. Ἐν τούτοις ὁ μεταφράσας παρέλειψε τὸ κύριον μορφολογικὸν στοιχεῖον τῆς ποιήσεως τοῦ Θωμᾶ, τὴν ἐπιτυχὴ ὁμοιοκαταληξίαν, ἄρκεσθεις εἰς μίαν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον πιστὴν γλωσσικὴν ἀπόδοσιν. Ὁ παλμὸς ὅμως ὁ ἐνυπάρχων εἰς τὸ λατινικὸν πρότυπον παντελῶς ἑλλείπει.

Ἑλληνιστὶ ὁ ὕμνος οὗτος εἶχε μεταφρασθῇ καὶ δημοσιευθῇ πολὺ παλαιότερον, πρᾶγμα ποὺ δὲν ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Α. Λουϊζίδου. Τοῦτο ἐγένετο τῷ 1840 ἀπὸ ἱερωμένον τινὰ τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐπισκοπικῆς Ἐκκλησίας, ὑπηρετοῦντα εἰς Σῦρον καὶ ὀνομαζόμενον Hildner. Οὗτος διαμένων εἰς τὴν νήσον ἐπὶ δωδεκαετίαν, προφανῶς ἔμαθε τὴν Ἑλληνικὴν καὶ γνωρίζων ὅτι δὲν ὑπῆρχε μετάφρασις τοῦ ὁραίου αὐτοῦ ὕμνου, ὁ ὁποῖος ἰδιαιτέρως τοῦ ἤρεσεν, ἰδίᾳ ἀφ' οὗτου, ὡς γράφει⁵, τὸν ἤκουσε ψαλλόμενον εἰς τὴν Cappella Sistina, ἀπεφάσισε νὰ τὸν μεταφράσῃ καὶ ἑλληνιστί. Τὴν μετάφρασιν τοῦ αὐτῆν, βρισθουσάν ὅμως ὀρθογραφικῶν σφαλμάτων, ἐδημοσίευσεν

1. Μαρτυροῦνται μεταφράσεις τοῦ¹ εἰς τὴν γαλλικὴν, γερμανικὴν, ἀγγλικὴν, πορτογαλικὴν, ἰταλικὴν, ἀλλ' οὐδεμίᾳ φθάνει τὴν τελειότητα τῆς λατινικῆς τοῦ ὕμνου μορφῆς.

2. Ὁ Ermini (βλ. F. Ermini, ἐνθ' ἀν., σσ. 148-155), ὁ ὁποῖος σημειωθῆτω ἔκαμε τὴν μέχρι τοῦδε καλυτέραν ἐπιστημονικὴν μελέτην περὶ τοῦ ὕμνου, δημοσιεύει ἐξ τὸν ἀριθμὸν παραλλαγὰς τοῦ Dies Irae, ψαλλομένας σήμερον εἰς τὴν ἰταλικὴν ἐπαρχίαν.

3. Βλ. Λουϊζοῦ Α. Λουϊζίδου, Dies Irae, «Πλάτων», τεύχος Α' (11), Ἀθῆναι 1954, σσ. 98-107.

4. Εἰς τετραστίχους ὁσαύτως στροφάς τὸ ποίημα μετεφράσθη καὶ ἰταλιστὶ ἀπὸ τοὺς Luigi Venturini (Gli inni della Chiesa, Firenze 1880, σ. 442 κ.ε.) καὶ Giuseppe Gattinara. Τὰς δύο αὐτὰς μεταφράσεις ἀνεδημοσίευσεν ὁ P. Bontempi (ἐνθ' ἀν., σσ. 28-31).

5. Βλ. Α. Daniel, ἐνθ' ἀν., σ. 122, ὅπου.

ὁ Daniel¹, ὁ δὲ Ermini² τὴν κρίνει ὡς « πιστὴν μὲν, ἀλλ' ἔχουσιν πλατυσμούς ἀπὸ τὸ πρότυπον ἑλλείποντας ». Ἐν αὐτῇ ὁ Hildner ἐπιτυγχάνει εἰς τὴν ὁμοιοκαταληξίαν, πλὴν ὅμως ἡ γλῶσσά του εἶναι ἐξεζητημένη καί, στηρικθεῖσα προφανῶς εἰς τὴν βοήθειαν τῶν λεξικῶν, ἐξ ὧν ὁ μεταφράσας συνέπληρωνε τὰς περὶ τὴν Ἑλληνικὴν γνώσεις του, ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τοῦ νὰ ἔχη τὴν αὐθορμησίαν τοῦ προτύπου καὶ εὐλυσίαν λεκτικὴν.

Τὴν μετάφρασιν αὐτὴν κρίνω σκόπιμον νὰ ἀναδημοσιεύσω ἐνταῦθα (ἄνευ βεβαίως τῶν ὀρθογραφικῶν τῆς ἀβλεψιών), ἵνα ἀκριβῶς καταδειχθῇ ἡ διαφορὰ τῆς πρὸς τὴν μετ' αὐτὴν παρατιθεμένην.

1
᾿Ω ὀργῆς ἐκεῖν' ἡμέρα
Καθ' ἣν τέφρα γίν' ἡ σφαῖρα.
Δὲν ἐδῶθ' ἑρριπυτέρα.

2
Πόσος τρόμος θὰ πιάσῃ
Πάντας ὁ Κριτής, ᾿σὰν φθάσῃ
᾿Ακριβῶς νὰ ἐξετάσῃ.

3
Θέλ' ἡ σάλπιγξ του βροντήσῃ
Κι δ' ὅλους θαναμαστῶς ἀθροίσῃ
᾿Εκ τῶν τάφων εἰς τὴν Κρίσιν.

4
Θάνατος καὶ γῆ καὶ φύσις
Τρέμουν, ὅταν πᾶσα κτίσις
᾿Εγερθῇ νὰ γίν' ἡ κρίσις.

5
Νὰ βιβλίον ἡρσιμένον,
Μὲ πᾶν πταῖσμα γεγραμμένον
Πάντων τῶν κριθησομένων.

6
Κάθετ' ὁ Κριτής καὶ κρίνει
Πᾶν κρυφόν· οὐδὲν ἀφίνει
᾿Ατιμώρητον νὰ μένῃ·

7
Τί οἱ πταῖσαι δὰ ἐκφράζον;
Καὶ μεσίτην τίνα κράζον;
Φεῦ! κ' οἱ δίκαιοι τρομάζον.

8
Βασιλεῦ, τὸ πᾶν δεσπόζων,
Δωρεὰν τοὺς πάντας σφάζων!
᾿Ρῶσαί με, ὁ οὐτω σφάζων!

9
᾿Ιησοῦ, μοῦ ἐνθυμήσου.
᾿Ημουν τέλος τῆς ζωῆς σου.
Λύτρωσόν με τῆς ὀργῆς σου.

10
᾿Ήσουν κεκοπιασμένος
Δι' ἐμὲ κ' ἐσταυρωμένος
Κόπος μὴ ματαιωμένος!

11
Πρὸ τῆς Κρίσεως, Κριτά μου,
Πλῶνον τ' ἀνομήματά μου,
᾿Ελεῆμον Ἀντρωτά μου.

12
᾿Ενοχος ποιῆς στενάζω,
Κατηφῆς ἐρρυθιάζω,
Καὶ « ἰλάσθητί μοι » κράζω.

1. Βλ. A. Daniel, ἐνθ' ἄν., σ. 105 κ.έ.

2. F. Ermini, ἐνθ' ἄν., σ. 133.

13

Ἐδειξες εἰς τὴν Μαρίαν
Κ' εἰς φονέα εὐσπλαχνίαν·
Προσδοκῶ κ' ἐγὼ ὁμοίαν.

14

Φαύλη εἶν' ἡ δέησίς μου,
Σὺ δὲ ἔσο ἡ ἐλπίς μου
Κ' ἡ ἐξ Ἄδου λύτρωσίς μου.

15

Βάλε με 'ς τὰ πρόβατά σου
Κι ὄχι εἰς τ' ἀριστερά σου,
Μᾶλλον δὲ 'ς τὰ δεξιὰ σου.

16

Ὅχι 'ς τοὺς καταρμένους
'Απὸ δὲ μεμανρισμένους (sic),
'Αλλ' εἰς τοὺς εὐλογημένους.

17

Δέομαί σε, τὸν Κριτὴν μου,
Τέφραν βλέπεις τὴν ψυχὴν μου
Σῶσόν με 'ς τὴν τελευταίην μου!

18

ὦ ἡμέρα θρήνου πλήρης,
Πάντας νὰ κριθοῦν ἐγείρεις.

Χάριν δεῖξε, ὅστις κρίνεις,
'Αντὶ τῆς δικαιοσύνης.

Ἰησοῦ καλὲ Ποιμὴν,
Δὸς ἀνάπανσιν ἡμῶν
'Αμήν. —

Ὁ Hildner δὲν ἠδύνατο νὰ γνωρίζῃ ὅτι πολὺ πρὸ αὐτοῦ τὴν μετάφρασιν τοῦ ὕμνου τοῦ Θωμᾶ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν εἶχεν ἐπιχειρήσει καὶ ἄλλος. Καὶ δὲν εἶδε μὲν αὕτη τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος οὐδέποτε, πλην ὅμως ἐπέτυχεν ἀποτελεσματικώτερον νὰ πλησιάσῃ τὴν ἐσωτερικὴν πνοὴν τοῦ προτύπου λατινικοῦ κειμένου.

Πράγματι, πρὸ καιροῦ ἀσχολούμενος μὲ τὴν καταγραφὴν τῶν καταλοίπων χειρογράφων τοῦ Λέοντος Ἀλλατίου, τῶν ἐναποκειμένων σήμερον εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τῆς Ρώμης Vallicelliana¹, εὗρον τὴν ἐν λόγῳ ποιήσιν εἰς τὸ λατινικόν της κείμενον καὶ παρ' αὐτῷ μετάφρασιν ἑλληνιστί, παρουσιάζουσιν ἀξιόλογον γλωσσικὸν ἐνδιαφέρον.

Ἡ μετάφρασις τοῦ ὕμνου ὑπάρχει εἰς δύο χειρόγραφα καὶ ὑπὸ διάφορον εἰς ἕκαστον μορφήν. Εἰς οὐδὲν ἀνεγρόφη τὸ ὄνομα τοῦ μεταφράσαντος. Πρόκειται ὅμως περὶ τοῦ αὐτοῦ δημιουργοῦ εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις καὶ συγκεκριμένως περὶ τοῦ ἐκ Χίου ἔλκοντος τὴν καταγωγὴν καὶ εἰς Ρώμην δρᾶσαντος καθολικοῦ ἱερέως καὶ ἑλληνοδιδασκάλου Ραφαὴλ τοῦ Βερνάττα².

1. Διὰ πλείονας πληροφορίας περὶ τῶν καταλοίπων αὐτῶν βλ. Θ. Ι. Παπαδόπουλου, Αἱ «Carte Allacciane», «Παρνασσός» Ε' (1963), σ. 35 κέξ.

2. Εἰς διασωθέντα χειρόγραφον κατάλογον τῶν ἔργων Βερνάττα (v. XCVIII, fasc. 10, ff. 42r-66v) τὸ ὑπ' ἀριθ. 69 (f. 52v) ἀναφέρει: «Dies illa, dies irae graece reditta (sic)».

Οὗτος ἐγεννήθη εἰς Χίον περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 18ου αἰῶνος¹ καὶ λίαν ἐνωρίς ἔλθων εἰς Ρώμην² ἐσπούδασεν ἐπὶ δωδεκαετίαν Θεολογίαν καὶ Φιλολογίαν³ εἰς τὸ Κολλέγιον τοῦ Ἀγίου Ἀθανασίου, δαπάναις τοῦ κληροδοτήματος Λέοντος τοῦ Ἀλλατίου.

Μετὰ τὰς σπουδὰς του λαμβάνει τὴν ἄδειαν τοῦ ἱεροουργεῖν (22 Δεκεμβρίου 1736) κατὰ τὸ καθολικὸν δόγμα (πρβλ. vol. XCVIII f. 12r-v). Φαίνεται μάλιστα ὅτι ἐσκόπευον καὶ αὐτὸς καὶ ὁ ἀδελφός του Νικόλαος νὰ ἐνταχθοῦν εἰς τὸ τάγμα τῶν Ἰησουϊτῶν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον οἱ ἐν Χίῳ συγγενεῖς των τοὺς ἐξώρριζον νὰ μὴ κάμουν⁴. Ὁ Ραφαὴλ ἐσυνέχισε διαμένων εἰς Ρώμην, ὅπου ἐπὶ μακρὸν ἐδίδαξεν Ἑλληνικὴν φιλολογίαν⁵ εἰς τὸ αὐτὸ Κολλέγιον τοῦ Ἀγίου Ἀθανασίου, ὡς καὶ εἰς τὸ ἐν Osimo Κολλέγιον Campana⁶ ἀργότερον (προφανῶς ἐπὶ σύντομον χρονικὸν διάστημα).

Ἐκτὸς ὅμως τῆς διδασκαλίας του εἰς τὰ ἐν λόγῳ Κολλέγια, ὁ Βερνάτσα εἰργάσθη καὶ ὡς γραφεὺς Ἑλληνικῶν εἰς τὴν Βατικανὴν Βιβλιοθήκην.

Περὶ τῆς ζωῆς, τῆς δράσεως καὶ τοῦ ἐν γένει φιλολογικοῦ αὐτοῦ ἔργου πολὺ ὀλίγα γνωρίζομεν καὶ τοῦτο διότι κατὰ μέγα μέρος τὰ χειρόγραφα αὐτοῦ δὲν ἔτυχον τῆς ἀναγκαίας μελέτης, τὰ δ' ἔργα αὐτοῦ παραμένουν ἄγνωστα καὶ ἀνέκδοτα, ἐγκατεσπαρμένα μεταξὺ τῶν καταλοίπων τοῦ Λέοντος Ἀλλατίου⁷.

1. Κατὰ τὸν Γ. Ζολῳταν (βλ. Γ. Ζολῳτα, Ἱστορία τῆς Χίου, τ. III¹, σ. 480) τῷ 1710, κατὰ δὲ τὸν Ε. Legrand (βλ. Ε. Legrand, Bibliogr. Hellénique, s. XVIII, vol. III, Paris 1895, σ. 281, σημ. 6) τῷ 1718, κατὰ δὲ τὸν Mercati (Testi volgari Neoellenici, « Studi Bizantini e Neoellenici », III, 1931, σ. 283) τῷ 1720.

2. Εἰς vol. XCVIII, fasc. 1, f. 2r ὑπάρχει πιστοποιητικὸν τοῦ ἐπισκόπου Χίου Philipppo Bavestrelli μὲ ἡμερομηνίαν 6 Αὐγούστου 1733, ἐν ᾧ βεβαιοῦται ὅτι ὁ μὲν Ραφαὴλ ἀνεχώρησεν ἐκ Χίου εἰς ἡλικίαν 4 ἐτῶν, ὁ δὲ νεώτερος ἀδελφός του Νικόλαος (πρβλ. ἐν τῷ αὐτῷ τόμῳ ff. 125r-126r ἐπιστολὴν συγγενῶν πρὸς τὸν τελευταῖον, ὅπου γέγραπται : ... « καὶ λογαριάσετε μὲ τὸν don rafé, ὥσαν πού εἶναι ἀδελφός σας πιὸ μεγάλος... ») εἰς ἡλικίαν 14 ἐτῶν.

3. Πρβλ. addottorato in Filologia e Teologia (vol. XCVIII, f. 300r).

4. Πρβλ. vol. XCVIII, ff. 125r-126r. Ἄλλοθεν μαθηάνομεν (βλ. Γ. Ζολῳτα, ἐνθ' ἂν., σ. 374) ὅτι ὁ Νικόλαος ἐν τέλει ἐντάχθη εἰς τὸ Τάγμα τῶν Ἰησουϊτῶν καὶ ἐπέστρεψεν εἰς Χίον.

5. Πρβλ. vol. XCVIII, ff. 299v-300r, ὅπου ὁ ἴδιος εἰς ἀναφορὰν γράφει δι' ἐαυτόν : « Ha insegnato in detto Collegio per più anni la lingua greca letterale ».

6. Εἰς vol. XCVIII, f. 72v γράφει ὁ Ag. Mariottus ὅτι ὁ Ρ. Βερνάτσα ἐδίδασκεν εἰς τὸ Κολλέγιον αὐτὸ κατόπιν θερμῆς παρακλήσεως τοῦ διευθυντοῦ του ἐπισκόπου Compagnoni. Εἰς τὸν αὐτὸν τόμον (ff. 69r-71v) εὐφραίνεται ὑπὸ χειρὸς Βερνάτσα γεγραμμένον πίνακες μὲ ὀνόματα μαθητῶν, τοὺς ὁποίους οὗτος εἶχεν εἰς τὸ Κολλέγιον αὐτὸ κατὰ τὸ ἔτος 1773. Εἰς τὸν Compagnoni γράφει καὶ ἀφιερῶι ποίημα (εἰς δημώδη γλῶσσαν), τὸ ὁποῖον ἐδημοσίευσεν ὁ Mercati (ἐνθ' ἂν., σ. 290).

7. Περὶ τῆς ζωῆς, τῆς δράσεως καὶ τοῦ ἔργου τοῦ Βερνάτσα θὰ ἀσχοληθῶμεν εἰς προσεχὴ μελέτην μας.

*Ακριβῶς εἰς τὰ κατάλοιπα τοῦ Ἀλλατίου ἀνεύρομεν καὶ τὰ σχεδιάσματα δύο μεταφράσεων τοῦ Dies Irae τοῦ Tommaso da Celano.

Βεβαίως, τὸ πρῶτον σχεδιάσμα δὲν εἶναι καὶ ποιήσις. Φαίνεται μᾶλλον κατὰ λέξιν μετάφρασις τοῦ λατινικοῦ προτύπου εἰς γλῶσσαν δημοτικίζουσαν. Ἦτος, ὑποθέτω, ἐχρησίμευσεν ὡς προσχέδιον διδασκαλικὸν διὰ τὴν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἀπόδοσιν τοῦ ὕμνου τούτου, ἐνώπιον τῶν μαθητῶν του. Εὐρίσκειται εἰς τὸν τόμον CXXX, fasc. 71 καὶ δὴ καὶ εἰς τὰ φύλλα 1v καὶ 4r (διαστάσεων 13,5×19,5 ἐκ.).

Διὰ τὸ πρῶτον τοῦτο σχεδιάσμα δὲν θὰ γίνῃ εὐρύτερος λόγος, ἐφ' ὅσον μάλιστα δὲν πρόκειται περὶ ἐμμέτρου ἀποδόσεως. Περιοριζόμεθα ἐπομένως εἰς τὴν ἀπλὴν παράθεσιν τοῦ κειμένου, τὸ ὁποῖον παρουσιάζει κυρίως γλωσσικὸν ἐνδιαφέρον :

f. 1v

***Ακολουθία τῶν νεκρῶν.**

1

Τῆς ὁργῆς ἡμέρα ἐκεῖνη
Ποὺ αἰὼν εἰς ἀσπλῦαν λύσει
Μάρτυς ὁ Δαβὶδ μὲ τὴν Σίβυλλα.

2

5

Πόσος τρόμος θέλει εἶναι,
Ὅταν ὁ Κριτὴς θεὸς νὰ ἔρτῃ.
Ὅλα στενὰ θέλει γυρεῦσει.

3

Σάλπιγξ θαυμάσιον χύνοντας φθογγόν,
Εἰς τῶν χωρῶν τὰ μνημόρεια,
Ὅλους εἰς τὸν θρόνον ἀναγκάζων.

4

10

Ἡ φύσις θέλ' ἐκπλήττει καὶ ὁ θάνατος,
Ὅταν θ' ἀνασταθῇ τὸ πλάσμα,
Τῷ Κριτῇ δὲ ἀπολογηθῇ.

5

15

Γραμμένον θεὸς βγαλῇ βιβλίον
Στ' ὁποῖον ὅλον περιέχεται
Ὅθεν θέλει κριθῇ ὁ κόσμος.

7 in marg. δινοντας 9 in marg. Σφίγων, ἀναγκάζοντας εἰς θρόνον

6

Τὸ λοιπὸν ὅταν ὁ Κριτῆς θεὸς κάτζει,
"Ολα τὰ κρυφὰ θεὸς φανῇ.
Οὐδὲν ἀδίκωτο θεὸς πομένει.

7

20 Τί θὰ πῶ τότες ὁ ἄθλιος,
Ποιὸν μεσίτην θεὸς ζητήσω,
Ἐπειδὴ ὁ δίκαιος δὲν εἶν' ἀκίνδυνος.

8

Βασιλεὺς τρομερῆς σεμνότητος,
"Οπου τοὺς ἀσώτους (;) σώνει χάρι,
Σῶσε με, τῆς εὐσπλαχνίας βρούσις.

9

25 Θυμήσου, εὐσπλαχνε Ἰησοῦ,
"Οτι εἶμαι τῆς στράτας σου αἰτία.
Εἰς ἐκείνην μὴ μὲ χάσης τὴν ἡμέραν.

10

Κουραστὸς ἡκατῆς γυρνεοντίας με,
30 Σταυρὸν παθῶν ἐλύτρωσές με,
Τόσος κόπος ἄς μὴ λυωθῇ.

11

Δίκαιε, κριτῆς ἐκδικιωσύνης,
Χάριν μου κάμε συγχωρεσύνης
Ἵμπρὸς τοῦ λογαριασμοῦ ἡμέραν.

12

f. 4r Κλαίγω ὥσάν καὶ φταίστης.
35 Πταῖσμα κοκκινίζει τὸ πρόσωπόν μου.
Τῷ παρακαλῶντι συγχώρησε, Θεέ.

13

"Οπου Μαρίαν ἀπόβλωσες
Καὶ τὸν ληστήν ἐξάκουσες,
Ἐμένα ἀκόμη ἐλπίδαν ἤδωσες.

17 in marg. *δ,τι κρύφτεται* 18 in marg. *ἀνεκδίκωτο*

14

40 Οἱ εὐχέες μου δὲν εἶν' ἄξιες,
Μὰ ἐσὸν καλὸς σῶσε μ' ἔσπλαχνα,
Διὰ τὰ ἄφτωμ' εἰς παντοτινὴν φωτιάν.

15

Μέσ' εἰς πρόβατα δῶσ' μου τόπον
Καὶ ἀπὲ τράγονς ξεχώρισέ με,
45 Βάλλων εἰς τὸ μέρος τὸ δεξιό.

16

Ἐλέγχων καταραμένους
Εἰς σκληρὲς φλόγας βαλμένους,
Κράξε με μὲ ἐδλογημένους.

17

Ἰκεσίως προσκλινῆς παρακαλῶ σε,
50 Συντριβεῖς καρδιὰ ὡς στάκτη,
Πράττε αἰτίαν τοῦ τέλους μου.

18

Θλιβερὴ ἡμέρα ἐκείνη
Ποῦ ἀνασταθῇ ἀπ' ἀσπίθαν
Ἀνθρωπος φταιστής τὰ κριθῇ.

19

55 Τούτῳ τὸ λοιπόν, Θεέ, συγχώρει,
Ἐσπλαχνε Ἰησοῦ Κύριε.
Δῶσ' αὐτοῖς ἀνάπαισιν. Ἀμήν.

46 in marg. βάζοντάς με εἰς τὴν δεξιάν σου 47 in marg. καταράτους

Ἡ ἔμμετρος ἀπόδοσις τοῦ ὕμνου εὐρίσκεται εἰς τὸν τόμον CII, fasc. 8, φ. 162r - 163¹. Ὁ συντάξας ἐλλιπέστατον κατάλογον τῶν χειρογράφων τοῦ Ἀλλατίου E. Martini² ἀναφέρει μὲν τὸν τόμον (σελ. 217), παραλείπει ὅμως τὸ ἐν λόγῳ τμήμα. Τὸ χειρόγραφον ἔχει διαστάσεις 13×20 ἐκ., ἀπε-

1. Ὁ τόμος δὲν ἔφερεν ἀρίθμῳ τῶν φύλλων. Κατόπιν ἀδείας τῆς Διευθύνσεως τῆς Βιβλιοθήκης προσέβην εἰς τὴν ἀρίθμῳ τῶν φύλλων τοῦ κώδικος.

2. E. Martini, Catalogo di manoscritti greci esistenti nelle Biblioteche Italiane, vol. II: Catalogus codicum graecorum qui in Bibliotheca Vallicellana Romae adservantur - Appendix Allatiana, Milano 1902.

τέλει δὲ ἀρχικῶς ἀνεξάρτητον τετρασέλιδον, τὸ ὁποῖον μεταγενεστέρως ἐπε-
κολλήθη ἐπὶ τῶν ἄλλων φύλλων διὰ ταινίας λευκοῦ χάρτου.

Ὡς ἀνέφερον ἥδη, ὁ ὕμνος παρατίθεται λατινιστὶ καὶ ἑλληνιστὶ, εἰς δύο
στήλας καὶ εἰς ἀμφοτέρας τὰς ὕψεις τῶν φύλλων. Ἡ γραφὴ εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ
πολὺ εὐανάγνωστος· τὸ κείμενον ὅμως γέμει δρθογραφικῶν σφαλμάτων, πρᾶ-
γμα παράδοξον, δεδομένου ὅτι ὁ Βερνάτσας εἰς ἄλλα χειρόγραφα ἐμφανίζε-
ται βαθὺς γνώστης τῆς ἑλληνικῆς.

Εἰς τина σημεία τοῦ χειρογράφου ὑπάρχει καὶ δευτέρα γραφὴ ὑπὸ τῆς
ιδίας μὲν χειρὸς, δι' ἄλλης ὅμως ἀποχρώσεως μελάνης. Τοῦτο μαρτυρεῖ προσ-
πάθειαν τοῦ Βερνάτσας, ὅπως τελειοποιήσῃ τὴν μετάφρασιν καὶ φραστικῶς
καὶ γλωσσικῶς. Καὶ δὲν ἐπέτυχε μὲν νὰ ἀποδώσῃ πάντοτε πιστῶς τὴν μετά-
φρασιν οὐδὲ νὰ ἀποφύγῃ γλωσσικούς τινας βιασμούς, ὁπωσδήποτε ὅμως
εἶναι καταφανὲς ὅτι οὗτος δὲν ἐστερεῖτο ποιητικοῦ ταλάντου. Δὲν ἐφθασεν,
ὡς ἦτο φυσικόν, τὴν ὑψηλὴν πορείαν τῆς ποιήσεως τοῦ Θωμᾶ, ἐν τούτοις
ἡ μετάφρασίς του δὲν στερεῖται οὔτε ἐκφραστικῆς ἀπλότητος οὔτε παλμοῦ.

Ἐν τούτοις ἡ ἀξία τοῦ ποιήματος παραμένει κυρίως φιλολογικὴ, ἰδίᾳ
δὲ γλωσσική. Ὁ Βερνάτσας διέθετε γλωσσικὸν πλοῦτον, τὸν ὁποῖον, ἐκπα-
τρισθεὶς καὶ μεταξὺ ἀλλογλώσσων ζῶν, δὲν ἀπώλεσε, μαρτυρίαν δὲ εὐγλωτ-
τον ἀποτελεῖ ἡ δημοσιευομένη ἄγνωστος μέχρι τούδε μετάφρασις.

Κατωτέρω παραθέτομεν ἀμφοτέρα τὰ κείμενα — τὸ λατινικόν¹ καὶ τὸ
ἑλληνικόν — ἵνα καταστῇ εὐχερεστέρα ἡ σύγκρισις τῆς μεταφράσεως καὶ τοῦ
προτύπου. Τὰ δρθογραφικὰ σφάλματα διωρθώσαμεν σιωπηρῶς.

1

*Dies irae, dies illa,
Solvat saeculum in favilla,
Testes David cum Sibylla.*

*Θυμοῦ ἡμέρα, ἡμέρα ἐκείνη,
Ποὺ ὁ κόσμος φλόγα θὲ γίνει
Μάρτες Δαβὶδ καὶ Σιβύλλη.*

2

*Quantus tremor est futurus,
5 Quando Index est venturus,
Cuncta stricte discussurus.*

*Πόσος φόβος θὲ ν' πλακώσῃ,
"Οταν ὁ Κριτὴς σιμώσῃ,
Σφικτὰ σ' ὅλα ἀπόκρισι νὰ δώσῃ.*

4 est : es cod.

1. Εἰς τὴν διόρθωσιν τοῦ λατινικοῦ κειμένου προσέβην ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐκδό-
σεως Cl. Blume καὶ H. M. Bannister, *Liturgischen Prosen des Über-
gangsstiles und der zweiten Epoche*, Leipzig 1915, σ. 269. Σημειωτέον ὅτι κρι-
τικὴν ἐκδοσιν τοῦ ὕμνου, ὡς καὶ λεπτομερῆ ἀνάλυσιν τῶν ἐπ' αὐτοῦ ἐπιδράσεων ἔκα-
μεν ὁ Gott. Chr. Fr. Mohnine εἰς *Kirchen und litterhistorische Studien*
und Mittheilungen, Stralsund 1824, τόμ. 1 (σ. 33-36), ὅπου εἰς σ. 3-111 : *Tho-
mas von Celano oder Geschichte des Kirchlichen Hymnus « Dies Irae dies illa »*.

- Tuba mirum sparget sonum
Per sepulchra regionum,
Coget omnes ante thronum.*
- 3
Θάμα τρούμπα θὲ φωνάξει,
Κόσμον μνήματα ὅλους νὰ κράξῃ,
Στὸ θρονὶ σφίγγει ὀμπρὸς νὰ φτάξῃ.
- 10 *Mors stupebit et natura
Cum resurget creatura
Iudicanti responsura.*
- 4
Φόβος, θάνατος ξυπᾶται,
Ὅταν ἄνθρωπος ξυπνᾶται,
Κρίνοντας ν' ἀπηλογᾶται.
- Liber scriptus proferetur,
In quo totum continetur,
15 Unde mundus iudicetur.*
- 5
Βιβλίον φέρουνσιν γραμμένο,
Μέσ' σ' ἐκεῖν' ὅλο βαλμένο,
Ποὺ ὁ κόσμος θέλ' εἶν' κριμένο.
- Iudex ergo cum sedebit,
Quidquid latet apparebit,
Nil inultum remanebit.*
- 6
Ὁ Κριτὴς ὅταν καθήσῃ
Πᾶσα κρυφὸ νὰ ξεδιαλῶσῃ
Κὰν ξεγδίκιωτο ν' ἀφήσῃ.
- Quid sum miser tunc dicturus,
20 Quem patronum rogaturus,
Dum vix iustus sit securus?*
- 7
Τί νὰ εἰπῶ ἐγὼ ὁ καμένος
Ἀφ' τ' Ἀφέντῃ ρωτημένος,
Νὰ 'μαι δικαιολογημένος;
- Rex tremendae maiestatis,
Qui salvandos salvas gratis,
Salva me, fons pietatis.*
- 8
Ρήγα τρομερὲ τῆς δόξης,
Χάρισμα ὅλους νὰ σώσῃς,
Δὸς ἐμέν' πηγὴ τῆς ἐλεότης.
- 25 Recordare, Iesu pie,
Quod sum causa tuae viae,
Ne me perdas ille die.*
- 9
Ἐσπλαχνε Ἰησοῦ, θυμῆσον,
Πὼς ὁδὸς αἰτίας εἶμαι δικῆ σου
Μέρ' ἐκένη μὲ σπλαχνίσουν.
- Quaerens me sedisti lassus,
Redemisti, crucem passus;
30 Tantus labor non sit cassus.*
- 10
Κουραστὸς ἐμέν' γυρεύεις·
Σταυροῦ πάθος μὲ 'ξαγορεύεις·
Τόσον κόπον μὴ μοῦ στερεύῃς.

7 sparget : spargens cod. 19 tunc :
tu cod. 21 dum : cum cod. 23 salvas :
salva cod. 27 perdas : perdis cod.

7 θάμα τρούμπα ex τάμα τρούμπα
19 καμένος ex καημένος 21 τρομερὲ τῆς
δόξης primum Ρήγα τρομερισιδέης

*Iuste Iudex ultionis,
Donum fac remissionis
Ante diem rationis.*

11
Κριτὴ δίκαιε τῆς ξεγδικιότητος
Χάσῃ δὸς τῆς συγχωρότης
Πρὶν ἡμέρα τῆς δικαιοσύνης.

*Ingemisco tamquam reus,
35 Culpa rubet vultus meus,
Supplici parce, Deus.*

12
Φταίστης εἶμαι, δι' αὐτοῦ κλαίγω.
Ντρέπομαι, διατὶ σὲ φταίγω.
Δέομαι, Θεέ, συγχώρησόν σου γυρόβγω.

*Qui Mariam absolvisti,
Et latronem exaudisti,
Mihi quoque spem dedisti.*

13
Ἡ Μαρία ἐσυγχωρόσθη
Καὶ ὁ κλέφτης ὑπακούσθη.
Ἔδωσες μ' ἐλπίς καὶ πίστι.

40 *Preces meae non sunt dignae,
Set tu, bonus, fac benigne,
Ne perenni cremer igne.*

14
Δὲν εἶν' ἄξιες οἱ δέησές μου.
Πόρῃσε, καλέ, νὰ 'ν' ὠφέλιμές μου,
Μὴν σταθοῦν παντοτεινὲς φωτιές μου.

*Inter oves locum praesta,
Et ab haedis me sequestra,
45 Statuens in parte dextra.*

15
Μέσ' τ' ἀρνιά σου κάθισέ με.
Ἀφ' τὰ ρέφρια χώρισέ με.
Στήν δεξιὰ σου ἀνέπαγέ με.

*Confutatis maledictis,
Flammis acerbis addictis,
Voca me cum benedictis.*

16
Τῶν κακοποιῶν νὰ δώσης
Μέσ' [σ]τὶς φλόγες ν' ἀποσώσης.
Μὲ τίς ἐκλεκτοὺς ἐμέν' νὰ σώσης.

*Oro supplex et acclinis
50 Cor contritum quasi cinis :
Gere curam mei finis*

17
Δέομαι, κλυτὸς φωνάζω
Ταπεινὴ στάκτη καρδιά...
Τέλος ἄξιο ν' ἀποτάξω.

*Lacrimosa dies illa
Qua resurget ex favilla.*

18
Ἐκεῖν' ἡ μέρα ἡ κλισμένη,
Ἀφ' τῇ φλόγα ἀναστεμένη.

37 qui : quis cod. 43 locum : lo-
cul cod. 44 haedis : edis cod. 45 sta-
tuens : statues cod. 50 contritum : contri-
tus cod. 51 gere curam : pere cura cod.

31 δικαίε : δίκαιο cod. 32 συγχω-
ρότης ex συχωρότης 33 πρὶν ἡμέρα : πρι-
μέρα cod. 50 post καρδιά delevit καὶ
κρίο cod.

Iudicandus homo reus
55 *Huic ergo parce Deus.*

Pie Jesu Domine,
Dona eis requiem
Amen.

Φταίστης ἄνθρωπος στήν κρίσι,
Ὁ Θεός νά συγχωρήσῃ.

Ἐσπλαχνε Ἰησοῦ Σωτήρα,
Ὅλων δώσε καλή μοῖρα,
Ἀμήν.

55 *ergo* : *ego* cod. 57 *requiem* :
*requie*_cod,

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1962

Ἑπιμελεῖα

Γ. Θ. ΖΩΡΑ - Φ. Κ. ΜΠΟΥΜΠΟΥΛΙΔΟΥ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Τὸ «Βιβλιογραφικὸν Δελτίον Νεοελληνικῆς Φιλολογίας»¹ ἀποσκοπεῖ, ὥς γνωστόν, εἰς τὴν ἀναγραφὴν τῶν αὐτοτελῶν ἐργασιῶν ὥς καὶ τῶν σημαντικωτέρων μελετῶν καὶ ἀρθρῶν τῶν δημοσιευθέντων εἰς τὰ ἐγκυρότερα ἑλληνικὰ καὶ ξένα περιοδικὰ ἢ εἰς καθιερωμένας φιλολογικὰς στήλας τοῦ ἡμερησίου τύπου² καὶ ἀναφερομένων εἰς τὴν Νεοελληνικὴν λογοτεχνικὴν δημιουργίαν ἢ τοὺς ἐκπροσώπους καὶ μελετητὰς αὐτῆς, κατὰ τὴν περίοδον ἀπὸ τοῦ Γ' αἰῶνος μέχρι τῶν ἡμερῶν μας· εἰς τινὰ ἐκ τῶν ἐν λόγῳ δημοσιευμάτων καταχωρίζονται σύντομοι ἀναλύσεις, κριτικαὶ παρατηρήσεις ἢ κατατοπιστικὰ σχόλια.

Διὰ τῆς ἐργασίας ταύτης πληροῦται ἱκανὸν κενὸν εἰς τὴν ἑλληνικὴν βιβλιογραφίαν καὶ ἐπιτυγχάνεται ἡ ἐνημέρωσις τῶν περὶ τὴν Νεοελληνικὴν Φιλολογίαν ἀσχολουμένων ἐπὶ τῶν κυριωτέρων κατ' ἔτος σχετικῶν μελετῶν, ἔστω καὶ ἂν τοῦτο καθιστᾷ ἀνέφικτον τὴν τελείαν πληρότητα. Ἄλλωστε ἡ διεθνὴς εὐμενέστατα γενομένη ἀποδεκτὴ ἔκδοσις τῶν τριῶν προηγουμένων τόμων (1959-1961) παρέσχε τὴν εὐκαιρίαν ὅπως ὑπὸ ξένων καὶ ἡμετέρων ἀρκούντως ὑπογραμμισθῇ ἡ χρησιμότης τοῦ Βιβλιογραφικοῦ Δελτίου³.

1. *Συντομογραφία*: «Β.Δ.» 1959, 1960, 1961 = Γ. Θ. Ζώρα - Φ. Κ. Μπούμπουλιδου, Βιβλιογραφικὸν Δελτίον Νεοελληνικῆς Φιλολογίας. Α' 1959, 'Αθῆναι 1960. — Β' 1960, 'Αθῆναι 1961. — Γ' 1961, 'Αθῆναι 1962. Ὁ ἐν συνεχείᾳ ἀναφερόμενος ἀριθμὸς ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸ λῆμμα τοῦ βιβλίου.

2. Πιναεὶ τῶν ἀποδελτιωθέντων περιοδικῶν καὶ ἐφημερίδων καταχωρίζεται κατωτέρω.

3. Ἐνδεικτικῶς μόνον σημειοῦνται τὰ ἐπόμενα δημοσιεύματα: Fr. Dölger, «Südost-Forschungen» XIX (1961), σ. 472. — Δ. Β. Βαγιακάκου, «Ἀθῆνᾶ» ΞΕ' (1961), σ. 343-344, 358. — Τ. Α. Γριτσοπούλου, ἐφ. «Ἡ Καθημερινή», 29 Ἰανουαρίου 1963.

Ἐν τῷ παρόντι τόμῳ¹ διετηρήθη ἡ αὐτὴ σχεδὸν κατάταξις ὑλικοῦ² πρὸς τὴν τῶν προηγουμένων (Α' - Γ') τόμων, ἔχει δὲ — ὡς ἀνηγγέλθη ἤδη³ — προγραμματισθῇ ἡ προσεχὴς ἐν Παραρτήματι δημοσίευσις εἰδικοῦ πίνακος ἐκδοθεισῶν συστηματικῶν βιβλιογραφικῶν, ἀφορῶσων εἰς πρόσσωπα ἢ θέματα τῆς Νεοελληνικῆς Φιλολογίας.

Παράκλησις τέλος ἀπευθύνεται πρὸς πάντας τοὺς συγγραφεῖς καὶ ἐκδότας, ὅπως ἐνημερώνουν τοὺς συντάκτας τοῦ ἀνὰ χεῖρας Βιβλιογραφικοῦ Δελτίου περὶ τῶν δημοσιευομένων ἐκάστοτε ἐργασιῶν, ὥστε νὰ ἐπιτυγχάνηται μεγαλυτέρα κατὰ τὸ δυνατόν βιβλιογραφικὴ πληρότης.

Γ. Θ. Ζ. - Φ. Κ. Μ.

ΠΙΝΑΞ ΑΠΟΔΕΛΤΙΩΘΕΝΤΩΝ
ΠΕΡΙΟΔΙΚΩΝ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΕΦΗΜΕΡΙΔΩΝ

- Ἀθηνᾶ ΞΤ' (1962).
- Ἀλκυονίδες, περ. Β' : 1962.
- Ἀκτῖνες ΚΕ' (1962).
- Ἀνάλεκτα (*Ἀλεξανδρείας) 11 (1962).
- Ἀνδριακὰ Χρονικὰ 11 - 12 (1962).
- Ἀρχεῖον Εὐβοϊκῶν Μελετῶν Θ' (1962).
- Ἀρχεῖον Ἐκκλησιαστικοῦ καὶ Κανονικοῦ Δικαίου ΙΖ' (1962).
- Ἀρχεῖον Θρακικοῦ Λαογρ. καὶ Γλωσσ. Θησαυροῦ, περ. Β', 27 (1962).
- Ἀρχεῖον Κοινωνιολογίας καὶ Ἡθικῆς : 1962.
- Δελτίον Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας ΙΣ' (1962).
- Δελτίον Μεγαλοσχολιτῶν Δ' (1962).
- Δελτίον Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, περ. Δ', Β' (1960 - 1961) 1962.
- Ἑλληνικά 17 (1962).
- Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Κυκλαδικῶν Μελετῶν Β' (1962).
- Ἐπετηρὶς Λαογραφικοῦ Ἀρχείου ΙΓ' - ΙΔ' (1960 - 1961) 1962.
- Ἐπιθεώρηση Τέχνης ΙΕ' - ΙΣ' (1962).
- Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὶς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ΙΒ' (1961 - 1962) 1962.

1. Οἱ ἐν τέλει Πίνακες κυρίων ὀνομάτων συγγραφέων καὶ τίτλων ἄρθρων τοῦ Βιβλιογραφικοῦ Δελτίου κατηρτίσθησαν ὑπὸ τῆς Βοηθοῦ τοῦ Σπουδαστηρίου Βυζαντινῆς καὶ Νεοελληνικῆς Φιλολογίας κ. Γλ. Πρωτοπαπᾶ - Μπουμπουλίδου δ.Φ.

2. Εἰς τὰ μέγρι τοῦδε κεφάλαια τοῦ Βιβλιογραφικοῦ Δελτίου προσετέθη ὡς Θ' τὸ Θέατρον.

3. Ἰδ. Γ. Θ. Ζώρα - Φ. Κ. Μπουμπουλίδου, Βιβλιογραφικὸν Δελτίον Νεοελληνικῆς Φιλολογίας Γ' 1961, Ἀθῆναι 1962, σ. 5.

- Ἑπτανησιακὸ Ἡμερολόγιον Β' (1962).
Ἡπειρωτικὴ Ἑστία ΙΑ' (1962).
Ἡὼς Ε' (ἀρ. 54-65) 1962.
Θέατρο (ἀρ. 1-6) 1962.
Θεολογία 33 (1962).
Θησαυρίσματα Γ' (Βενετία) 1962.
Θρακικὰ ΔΕ' (1962).
Καινούρια Ἐποχὴ 7 (1962).
Κερκυραϊκὰ Χρονικὰ ΙΧ (1962).
Κρητικὴ Πρωτοχρονιά Β' (1962).
Κυπριακαὶ Σπουδαὶ ΚΖ' (1962).
Λαογραφία Κ' (1962).
Λόγος-Διάλογος: 1962.
Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον: 1962.
Μεσσηνιακὰ Χρονικὰ: 1962.
Νέα Ἑστία 71-72 (1962).
Νέες Μορφές: 1962.
Παρνασσὸς Δ' (1962).
Πελοποννησιακὰ Ε' (1962).
Πελοποννησιακὴ Πρωτοχρονιά: 1962.
Πλάτων ΙΔ' (1962).
Πνευματικὴ Κύπρος Β' (ἀρ. 16-24), Γ' (ἀρ. 25-27) 1962.
Ποντιακὴ Ἑστία XII-XIII (1962).
Πρακτικὰ Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν 37 (1962).
Στερεοελλαδικὴ Ἑστία: 1962.
Φιλολογικὴ Κύπρος: 1962.
Φιλολογικὴ Πρωτοχρονιά: 1962.
Χρονικὰ τῆς Χαλκιδικῆς: 1962.
- Acta Antiqua Academiae Scientiarum Hungaricae X (1962).
Archivio Veneto LXIX-LXX (1961-1962).
Balkan Studies 3 (1962).
Bolletino della Badia Greca di Grottaferrata XVI (1962).
Bulletin de l'Association Guillaume Budé. Quatrième Serie, 1962.
Byzantinische Zeitschrift 55 (1962).
Byzantinoslavica XXIII (1962).
Byzantion XXXII (1962).
Jahrbuch der Österreichischen Byzantinischen Gesellschaft X (1961) 1962.
Orientalia Christiana Periodica XXVIII (1962).

Revue des Études Byzantines XX (1962).
Revue des Études Grecques LXXV (1962).
Scriptorium XX (1962).
Speculum XXXVII (1962).
Studii (Revistă de Istorie) XV (1962).
Studi Romani X (1962).
Traditio XVIII (1962).

Ἡ Ἑλευθερία (Ἀθηνῶν) 1962.
Ἡ Καθημερινή (Ἀθηνῶν) 1962.
Τὸ Βῆμα (Ἀθηνῶν) 1962.
Ζάκυνθος (Ζακύνθου· Ἀθηνῶν) 1962.
Κερκυραϊκὰ Νέα (Κερκύρας) 1962.

Α' Γενικά Δημοσιεύματα

1. UJGÖRÖG ELLSZÉLEK [Νεοέλληνες Διηγηματογράφοι], «Europa». Budapest 1962 (σχ. 8ον, σελ. 330).

Ἐπιμελείει Δημητρίου Χατζῆ, συντάξαντος καὶ τὸν ἐπίλογον (βραχὺ διάγραμμα τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας), καὶ τῶν μεταφραστῶν: Gyula Mórávcsik καὶ Δημ. Τζωρτζῆ, ἀνθολογοῦνται ἐν οὐγγρικῇ μεταφράσει οἱ συγγραφεῖς: Ἀλ. Παπαδιαμάντης, Ἀλ. Μωραϊτίδης, Ἀ. Καρκαβίτσας, Κ. Θεοτόκης, Π. Νιρβάνας, Γρ. Ξενοπούλος, Ζ. Παπαντωνίου, Κ. Παρορίτης, Δ. Βουτυράς, Κ. Πολίτης, Κ. Βάρναλης, Ν. Καζαντζάκης, Γ. Καζαντζάκη, Β. Ρώτας, Σ. Μυριβήλης, Ἑλλ. Ἀλεξίου, Ἰ. Μ. Παναγιωτόπουλος, Π. Χάρης, Δ. Ψαθᾶς, Ἡλ. Βενέζης, Χρ. Δεβάντας, Δ. Νάκου, Μ. Ἀξιότι, Θ. Κορνάρος, Μ. Καραγάτσης, Μ. Λουντέμης, Ἀλκ. Τροπαιάτης καὶ Γιάνν. Μαγγλῆς.

2. VOLAGIRODALMI ÁNTHOLOGIA [Παγκόσμιος Λογοτεχνία], (τόμ.) VI - 2. «Tan-könyvkiadó». Budapest 1962.

Ἐν τῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ τοῦ τόμου (σ. 3-37) ὑπὸ τίτλον: UJGÖRÖG IRODALOM [Νεοελληνικὴ λογοτεχνία] ἐπιμελείει Eva Kopp καὶ τῶν μεταφραστῶν Gy. Véghe, E. Mórávcsik καὶ Ö. Füves ἀνθολογοῦνται ἐν οὐγγρικῇ μεταφράσει κείμενα τῶν: Κ. Παλαμά, Γ. Δροσίνη, Κ. Καβάφη, Κ. Χατζοπούλου, Μυρτιάτισσας, Ἀγγ. Σικελιανοῦ, Κ. Βάρναλη, Ν. Καζαντζάκη, Κ. Κερυωτάκη, Γ. Σεφέρη, Μ. Πολυδούρη, Ρ. Μπούμη - Παπᾶ, Θ. Πιερίδη, Δ. Χατζῆ, Γιάνν. Ρίτσου, Μ. Λουντέμη, Ν. Βρεττάκου καὶ Δ. Βουτυρά.

3. KONSTANTINIDIS YANNIS - BOUVIER BERTRAND, Poètes Contemporains de Salonique. Préface de Sam. Baud - Bony. (Collection Échanges 7 Jeune Poésie). Genève 1962 (σχ. 8ον, σελ. XX + με' + 45).

Ὑπὸ τοῦ S. Baud - Bony, ἐν Προλόγῳ, χαρακτηρίζεται ἡ ποιήσις τῶν ἀνθολογούμενων ποιητῶν καὶ κρίνεται γενικῶς ἡ μετάφρασις τῶν δημοσιευμένων κειμένων ὡς «ἐπιτυχῆς καὶ πιστῆ».

Ἐν συνεχείᾳ ἐκτίθενται ὑπὸ τοῦ ἑτέρου τῶν μεταφραστῶν (Ἰω. Κωνσταντινίδου) ὁ σκοπὸς τῆς ἐκδόσεως τοῦ βιβλίου καὶ τὰ κύρια γνωρίσματα τοῦ ἔργου τῶν ποιητῶν τῆς Θεσσαλονίκης. Διακρίνονται δὲ οὗτοι εἰς τοὺς *Λυρικοὺς*, προερχομένους ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ συμβολισμοῦ καὶ διατηροῦντας τρυφεροὺς καὶ γοητευτικοὺς τόνους εἰς τὴν ποιήσιν των καὶ τοὺς *Ἐγκεφαλικούς*, εἰς τοὺς ὁποίους ὁ φιλοσοφικὸς στοχασμὸς διατυπῶνται εἰς τόνον πεζογραφικόν.

Μεταφράζονται τριάκοντα καὶ τέσσαρα ποιήματα τῶν: Γ. Βαφοπούλου, Ζωῆς Καρέλλη, Ν. Γαβριήλ Πεντζίκη, Γ. Θέμελη, Τ. Βαρβιτσιώτη, Γ. Στοιγιαννίδη, Μ. Ἀναγνωστάκη, Ντ. Χριστιανοπούλου, Φ. Πολίτου, Ν. Ἀλ. Ἀσλάνογλου, Γ. Ἰωάννου καὶ Π. Θεοσίτη.

Βιβλιοκρισίαι: Α. MIRAMBEL, «Revue des Études Grecques» LXXV (1962), σ. 315-316. — Κ. Θ. ΔΗΜΑΡΑ, ἐφ. «Τὸ Βῆμα» 25 Μαΐου 1962. — Ν. ΑΛ. ΑΣΛΑΝΟΓΛΟΥ, «Λόγος - Διάλογος» 1962, σ. 53-56. — *Βιβλιοκρ. σημεῖωμα*: Φ. Κ. ΜΠΟΥΜΠΟΥΛΙΔΟΥ, «Παρνασσός» Δ' (1962), σ. 146-147.

4. [ΑΝΩΝΥΜΟΣ], Ποιητὲς τῆς Θεσσαλονίκης [Ἀνθολογία], «Νέα Ἑστία» 72 (1962), σ. 1761-1781.

Ἀνθολογοῦνται οἱ ποιηταί: Γ. Σαγιαξῆς, Αἰμ. Ριάδης, Ἡλ. Κατσογιάννης, Γ. Θέμελης, Ζ. Καρέλλη, Χρ. Ζιτσαία, Γ. Θ. Βαφόπουλος, Μπ. Νίντας, Χρ. Ντάλιας, Ἀνθ. Σταθοπούλου - Βαφοπούλου, Τ. Π. Γκοσιοπούλου, Ἀνθ. Παγωνίτης, Τ. Βαρ-

- βιτωσίτης, Σαρ. Παυλίας, Κλ. Κύρου, Π. Κ. Θασίτης, Γ. Τσιτσιμπίκος, Μ. 'Αναγνωστάκης, Αύφ. Ευστρατιάδης, Γ. 'Ιωάννου, Ν. Κόντου, Φ. Πολίτης, Μ. Κέντρου - 'Αγαθοπούλου, Ν. 'Αλέξης, 'Ασλάνογλου, Ντ. Χριστιανόπουλος, 'Αν. Εύαγγέλου.
5. [ΑΝΩΝΥΜΩΣ], Πεζογράφοι τῆς Θεσσαλονίκης ['Ανθολογία], « Νέα 'Εστία » 72 (1962), σ. 1786 - 1840.
- 'Ανθολογούνται οἱ πεζογράφοι : Γ. Μόδης, Ν. Φαρδῆς, 'Αλ. Χατζηθανασίου, 'Αλκ. Γιαννόπουλος, Γ. Δέλιος, Θαν. Τζήμητρας, Β. Δεδούσης, Στ. Ξεφλούδας, Π. Παπασιώτης, Ν. Γ. Πεντζίκης, Παρ. Ι. Μηλιόπουλος, Ρ. Παπαδημητρίου, 'Αλ. Παρραφεντίδου, Γ. Κιτσόπουλος, 'Ιφ. Γρ. Διδασκάλου, 'Ελ. Παπαδάκη, Τηλ. 'Αλαβέρρας, Ν. Μπακόλας, Β. Βασιλικός.
6. [ΑΝΩΝΥΜΩΣ], Δοκιμιογράφοι τῆς Θεσσαλονίκης ['Ανθολογία], « Νέα 'Εστία » 72 (1962), σ. 1841 - 1851.
- 'Ανθολογούνται οἱ δοκιμιογράφοι : 'Αχ. Καλεύρας, Π. Σπανδωνίδης, Π. 'Ωρολογῆς, Β. Φράγκος, Ν. 'Αναγνωστάκης.
7. ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗ Α., 'Ερωτικά Κυπρίων, « Φιλολογική Κύπρος » 1962, σ. 200 - 236.
- 'Ανθολογία ἐρωτικῶν ποιημάτων Κυπρίων ποιητῶν. Πλὴν « Μεσαιωνικῶν ἐρωτικῶν ᾠμάτων » τῆς Κύπρου, ἀνθολογούνται οἱ : Γ. 'Αλιθέρης, Τ. 'Ανθίας, Δημ. Δημητριάδης, Π. Δρουσιώτης, 'Α. 'Ιντιάνος, Μ. Κράλης, Ν. Κρανιδιώτης, Π. Κριναῖος, Π. Λιασιδης, Δ. Λιπέρτης, Ξ. Λυσιώτης, Γ. Μαρκίδης, Τ. Μελάς, Π. Μηχανικοῦ, Ν. Μικελίδης, Β. Μιχαήλδης, Κ. Μούντης, Εἰφ. Παναγῆ, Α. Παστελλά, Δ. Παυλίδης, Α. Περγάνης, Φ. Σταυρίδης, Τ. Στεφανίδης, Γ. Φάνος, Τ. Φυλακτοῦ, Κ. Χρυσάνθης.
8. [ΑΝΩΝΥΜΩΣ], Πεντηκονταετία Βαλκανικῶν πολέμων (Ποιητική 'Ανθολογία), « Παρνασσός » Δ' (1962), σ. 494 - 498.
- Δημοσιεύονται ποιήματα τῶν : Κ. Παλαμά, 'Αγγ. Σικελιανοῦ, Σ. Σκίπη καὶ 'Αγγ. Σημηριώτη.
9. ΖΩΡΑ Γ. Θ., Τεσσαρακονταετία ἀπὸ τῆς Μικρασιατικῆς καταστροφῆς (1922 - 1962) [Σημείωμα], « Παρνασσός » Δ' (1962), σ. 434 ['Εν συνεχείᾳ (σ. 435 - 440), δημοσιεύεται « ἀνθολόγησις ἐμμέτρων κειμένων ἀναφερομένων εἰς τὸ γεγονός, ὅπως τὸ εἶδε καὶ τὸ ἡσθάνθη ἡ ἑλληνικὴ Μοῦσα »].
10. ΚΝΟΣ ΒÖRJE, L.' Histoire de la littérature Néo - Grecque, La periode jusqu'en 1821. Stockholm - Göteborg - Uppsala [1962] (σχ. 8ον, σ. 690).
- Τὸ ἔργον διαιρεῖται εἰς τέσσαρα μέρη : 1) *Δημοτικά τραγούδια* (σ. 15 - 38).
- 2) *Ἡ βυζαντινὴ περίοδος* (σ. 39 - 157) ['Ενταῦθα κατατάσσονται τὰ Ἀκριτικά κείμενα, τὰ Προδρομικά, τὰ ἠθικοδιδασκικά, τὰ ἱστορικά, Αἱ μυθιστορίες, Αἱ ἱστορικαὶ εἰς ᾧ, Αἱ μεταφράσεις]. 3) *Ἡ περίοδος ἀπὸ τῆς 'Αλώσεως μέχρι τοῦ 1Η' αἰῶνος* (σ. 158 - 494) ['Ενταῦθα κατατάσσονται : α) τὰ λογοτεχνικά ἔργα τῆς Κρητικῆς, Ροδιατικῆς καὶ Κυπριατικῆς λογοτεχνίας ὡς καὶ τὰ προδρομικά κείμενα τῆς μετέπειτα 'Επτανησιακῆς Σχολῆς. β) 'Ἡ δρᾶσις τῶν 'Ελλήνων λογίων ἐξεταζομένη κατὰ αἰῶνας καὶ τομεῖς ἀναπτυχθεῖσης δραστηριότητος : ΙΕ' αἰ. : Θεολογία - 'Εκπαίδευσις - Φιλολογία. ΙΣ' αἰ. : Καθολικὴ προπαγάνδα καὶ 'Ορθοδόξων ἀντίδρασις - 'Εκκλησι. Ρητορεία - Φιλοσοφία - 'Ιστοριογραφία - Χρονογραφία - 'Επιστήμαι - Λογοτεχνία - Θεολογία. ΙΖ' αἰ. : (Ὁρησκευτικὸς Ἀνθρωπισμὸς) Θεολογία - Φιλοσοφία - Χρονογραφία - 'Εκκλησι. δρᾶσις - (περίοδος Φαναριωτῶν) : Φιλοσοφία - Ταξιδιωτικά - Χρονικά - Φιλολογία]. 4) *Ἡ ἐποχὴ ἀνανεώσεως (= Διαφωτισμὸς)* (σ. 495 - 668) ['Ενταῦθα κατατάσσονται οἱ ἐκπρόσωποι τῆς ἐκκλησιαστικῆς καὶ θεολογικῆς δραστηριότητος, τῆς ἐκπαιδευτικῆς κινήσεως, τῆς ἐρεῦνης τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς φιλολογίας. Μελετᾶται ἡ ἀνάπτυξις τῶν πολιτικῶν ἐπιστημῶν καὶ ἡ συμβολὴ τῆς τυπογραφίας

εις τήν νεοελληνικήν ἀναγέννησιν καὶ τέλος ἐξετάζεται τὸ ἔργον τῶν Φαναριωτῶν στιχουργῶν, τῶν καλουμένων Προδρόμων, τῶν Ἑπτανησίων προσολωμικῶν ποιητῶν καὶ αἱ ἀρχαὶ τῆς νεοελληνικῆς θεατρικῆς δημιουργίας].

Τὸ ἔργον, εἰς ὃ συνέδραμον τὸν Σουηδὸν συγγραφεὰ καὶ Ἑλληνας μελετηταί, παρουσιάζει ἐμφανεῖς τὰς ἐπιδράσεις τῶν χρησιμοποιοηθέντων γενικῶν ἢ εἰδικῶν βοηθημάτων. Πρέπει δὲ νὰ σημειωθῇ ὅτι τοῦτο — ὡς συνάγεται καὶ ἐκ τοῦ ἀνωτέρου δημοσιευθέντος ἀπλοῦ διαγράμματος τοῦ περιχομένου του — τρέπεται ἀπὸ τῆς διαπραγματεύσεως τῆς, κατὰ τὴν ὑστέραν βυζαντινὴν καὶ τὴν μεταβυζαντινὴν περίοδον, νεωτέρας ἑλληνικῆς λογοτεχνίας, πρὸς τὴν ἐκθεσὶν τῆς ἱστορικῆς γενικώτερον ἐξελίξεως τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς γραμματείας. Ἀκριβῶς δ' εἰς τὴν ἑλλειψιν σαφῶς προκαθορισμένων ὁρίων μεταξὺ τῶν λογοτεχνικῶν ἢ μὴ γραμματειακῶν μνημείων ὀφείλονται καὶ ὑπερβολαὶ εἰς τὴν ἐκτίμησιν προσώπων καὶ ἀξιολόγησιν ἔργων ὡς καὶ παραλείψεις αὐτῶν.

Παρὰ ταῦτα τὸ ἔργον, συντεταγμένον μάλιστα εἰς γαλλικὴν γλῶσσαν, εἶναι χρήσιμον, καθ' ὅσον καθιστᾷ γνωστὴν εἰς τὸ εὐρύτερον διεθνὲς ἀναγνωστικὸν κοινὸν τὴν ἱστορίαν τῆς νεοελληνικῆς πνευματικῆς δημιουργίας καὶ δραστηριότητος ἀπὸ τοῦ Ι' αἰῶνος μέχρι τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως.

Βιβλιοκρ. σημεῖωμα : GLANVILLE DOWNEY, « Speculum » XXXVII (1962), σ. 630.

11. ΚΟΡΑΤΟΥ ΓΙΑΝΝΗ, Ἱστορία τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας ('Απὸ τὸ 1453 ὡς τὸ 1961). Πρόλογος Κώστα Βάρναλη. Βιβλιοεκδοτική. Ἀθήνα 1962, τόμ. Α' (σελ. 448), τόμ. Β' (σελ. 449-848).

Τὸ ἔργον ἐξεδόθη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συγγραφέως, ἐπιμελεῖα Ν. Κουχτσόγλου, ὅστις παρέσχε καὶ «Σύντομη σκιαγραφία γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο» τοῦ Κορδάτου.

Ἡ «Μέθοδος» τοῦ συγγραφέως — ὡς ὑπ' αὐτοῦ τονίζεται ἐν τῷ Πρόλογῳ τοῦ ἔργου — «στὴν ἐρευνα τῶν προβλημάτων καὶ στὴν ἀξιολόγησιν τῆς λογοτεχνίας μας εἶναι ἡ μαρξιστικὴ. Γιὰ νὰ βγάλω σωστά συμπεράσματα ἀρχίζω ἀπὸ τὴ μελέτη τῆς πολιτικῆς, οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς ἱστορίας, καί, παράλληλα μὲ τὰ δοσμένα στοιχεία, προσπαθῶ νὰ κατατοπισθῶ στὴν κοινωνικὴ ψυχολογία τῶν τάξεων καὶ μιάδων, πού ἐκφραστὲς τῆς εἶναι οἱ ἄνθρωποι τῶν γραμμάτων. Ἐκεῖνο ὅμως πού θέλω νὰ ὑπογραμμίσω εἶναι πὼς δὲ συμφωνῶ οὔτε μὲ τοὺς ἰδεαλιστὲς ἱστορικοὺς καὶ κριτικούς, οὔτε καὶ μὲ τοὺς ἀριστεροὺς πού δίνουν μηχανιστικὰ ἀναλύσεις καὶ ἐξηγήσεις στὴν πορεία τῶν νεοελληνικῶν γραμμάτων. Δὲ συμφωνῶ ἀκόμα καὶ μὲ «κείνους, πού κρίνοντας τὰ ἔργα τῶν λογοτεχνῶν μας βάζουν ὀρόσημο τὴ χρονιά τῆς γέννησής τους [...]. Νομίζω πὼς τὰ βασικὰ στοιχεῖα πού πρέπει νὰ «χῆ ὑπ' ὄψει του ὁ κριτικὸς καὶ ἱστορικὸς, εἶναι ἡ κοινωνικὴ τοποθέτησις καὶ ὁ ἰδεολογικὸς προσανατολισμὸς τοῦ καθὲς λογοτέχνη καὶ ὅχι ἡ χρονιά τῆς γέννησής του».

Ἡ Ἱστορία τῆς Λογοτεχνίας ἔχει τὸ ἐπόμενον, κατὰ κεφάλαια, διάγραμμα : Πολιτικά στιχουργήματα στοὺς δύο πρώτους αἰῶνες τῆς Τουρκοκρατίας - Ἡ Κυπριακὴ καὶ Ρωδιακὴ λογοτεχνία - Ἡ παλιὰ Κρητικὴ λογοτεχνία - Τὰ ἑλληνικὰ γράμματα στοὺς ὅστερα ἀπὸ τὴν Ἰλωση χρόνους - Μεταβυζαντινὴ περίοδος - Τὰ δημοτικὰ τραγούδια - Ὁ Ρήγας Βελεστινλής - Ἡ πάλαι των ἰδεῶν - Ἡ Ν. Ἑλλ. λογοτεχνία στὰ προεπαναστατικὰ χρόνια - Τὸ γλωσσικὸ ζήτημα στὴν πρὶν τοῦ Εἰκοσιένα περίοδο - Τὸ Ν. Ἑλλ. θέατρο στὰ τελευταῖα προεπαναστατικὰ χρόνια - Ὁ Ἀγῶνας - Ἀ. Κάλβος - Δ. Σολωμός - Οἱ Φαναριώτες λογοτέχνες καὶ ὁ ρομαντισμὸς - Ἡ Ἀθηναϊκὴ Σχολή - Ἡ Ἑπτανησιακὴ Σχολή - Οἱ πρώτοι πεζογράφοι - Οἱ ποιητικοὶ διαγωνισμοὶ καὶ ἡ κριτικὴ - Ἡ νέα Ἀθηναϊκὴ Σχολή - Τὸ γλωσσικὸ ζήτημα καὶ ἡ νέα ἐξόρμησις τοῦ δημοτικισμοῦ - Τὰ πρωτοπαλικάρα τοῦ Ψυχάρη - Τὸ νεοελληνικὸ θέατρο στὰ μετεπαναστατικὰ χρόνια - Ἡ ἐπί-

δραση τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος στὴν ποίηση - Στροφή τῆς πεζογραφίας στὴν ἡθογραφία - Ἡ δημοτικιστικὴ κίνηση καὶ οἱ πνευματικὲς ζυμώσεις στὶς ἀρχὲς τοῦ αἰῶνα μας - Ὁ Κ. Παλαμᾶς - Οἱ σύγχρονοι τοῦ Παλαμᾶ Ρομμελιῶτες λογοτέχνες - Οἱ τελευταῖοι Ἑφτανήσιοι λογοτέχνες - Νέες τάσεις στὴν Ἀθηναϊκὴ Σχολή - Ἡ πεζογραφία γύρω στὰ πρῶτα εἴκοσι χρόνια τοῦ αἰῶνα μας - Οἱ Νοημαδικοί - Σικελιανός, Καζαντζάκης, Βάρναλης - Τὰ ἑλλήν. γράμματα στὶς παροικίες τοῦ ἀποδήμιου ἑλληνισμοῦ - Τὸ νέο θέατρο - Ἡ ποίηση γύρω στὰ 1920 - 1940 - Ἡ αὐτοκίνητη ποίηση καὶ ἡ κριτικὴ - Οἱ νέοι πεζογράφοι - Οἱ Ἑλληνίδες στὴ λογοτεχνία - Τὰ θούρια τῆς Ἑθνικῆς Ἀντίστασης - Ἡ πεζογραφία τῆς κατοχῆς - Ἱδεολογικοὶ προσανατολισμοὶ τῆς μεταπολεμικῆς ἑλλήν. λογοτεχνίας - Ἡ ἀντιστασιακὴ πεζογραφία - Ἡ ἀντιστασιακὴ ποίηση - Ἡ μεταπολεμικὴ πεζογραφία - Ἡ μεταπολεμικὴ ποίηση - Σατιρικοὶ καὶ εἰδημογράφοι - Τὸ χρονογράφημα - Οἱ σύγχρονοι νεοελληνιστές - Οἱ σύγχρονοι κριτικοὶ καὶ αἰσθητικοί.

Τὸ ἔργον στερεῖται ἐπιστημονικῆς ἀκριβείας, ἀρχιτεκτονικῆς ἐν τῇ διαπραγματεύσει τῶν ἐπὶ μέρους θεμάτων καὶ ἀντικειμενικότητος. Ὁ συγγραφεὺς πολλάκις ἀγνοεῖ σημαντικώτατην (νεωτέραν) ἐπὶ προσώπων καὶ θεμάτων βιβλιογραφίαν καὶ ἀναφέρεται εἴτε εἰς παλαιὰς ἐκδόσεις κειμένων καὶ μελέτας, εἴτε εἰς ἐπιφυλλίδας ἐφημερίδων ἢ ἀπλᾶς βιβλιοκρισίας ἀξιολόγων ἔργων. Παραλείπει αὐθαίρετως καὶ τὴν ἀπλὴν ἔστω μνείαν ἔργων χαρακτηριστικῶν τοῦ εἵδους ἢ τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν ἐγράφησαν. Ἐκθέτει ζητήματα τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου συγγραφέων ἢ καὶ συγγενῶν αὐτῶν (!), ἀσχετα πρὸς τὴν λογοτεχνικὴν δημιουργίαν καὶ ἐπιφέρει κρίσεις περὶ προσώπων ἢ ἔργων, διατυπωμένας, ἂν μὴ τι ἄλλο, μετὰ προχειρότητος μὴ ἐπιτερομένης εἰς ἔργον ἐπιστημονικόν.

Ἰδ. καὶ ΘΕΟΔ. ΞΥΔΗ, «Ἐνα ἀνάμνηστο βιβλίον, «Νέα Ἑστία» 72 (1962), σ. 993 - 996.

12. ΚΟΛΛΑΡΟΥ ΙΩΑΝ. - ΜΑΥΡΟΥΔΗ ΜΙΧ., Συνοπτικὴ ἱστορία τῆς Νεοελληνικῆς λογοτεχνίας. Ἐκδοσις νεωτάτη. Ἐκδ. οἶκος Νικ. καὶ Σοφ. Γ. Ρώσση. Ἀθῆναι [1962] (σχ. 8ον, σ. 194). Σχολικὸν βοήθημα, στερούμενον ἐπιστημονικότητος.

13. ΓΙΑΛΟΥΡΑΚΗ Μ., Ἱστορία τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων στὴν Αἴγυπτον. Ἀλεξάνδρεια 1962 (σχ. 16ον, σελ. 120).

Βιβλιοκρ. σημειώματα: Κ.Φ., «Ἐπιθεώρηση Τέχνης» 15 (1962), σ. 781. — ΝΤ. ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΠΟΥΛΟΥ, «Λόγος - Διάλογος» 1962, σ. 110 - 111.

14. GRANAKOPOLOS D. J., Greek Scholars in Venice. Studies in the Dissemination of Greek Learning from Byzantium to Western Europe. Harvard University Press. Cambridge, Massachusetts 1962 (σχ. 8ον, σελ. XVI + 348).

Τὸ ἔργον διαίρεται εἰς δύο μέρη: Εἰς τὸ πρῶτον ἐξετάζονται αἱ σχέσεις Βυζαντίου καὶ Βενετίας, Κρήτης καὶ Βενετίας ὡς καὶ ἡ ἑλληνικὴ ἀποικία τῆς Βενετίας. Εἰς τὸ δεύτερον μέρος ἐξετάζεται ὁ βίος καὶ τὸ ἔργον τῶν: Μιχ. Ἀποστόλη, Μάρκου Μουσούρου, Ἀρσενίου Ἀποστόλη, Ζαχαρία Καλλιέργη, Δημ. Δούκα καὶ Ἐρσάμου.

Ἰδ. Μ. ΘΕΟΧΑΡΗ, «Ἑλληνες λόγιοι τῆς Βενετίας, ἐφ. «Καθημερινή» 13, 14 Σεπτεμβρίου 1962.

Βιβλιοκρισίαι: J. E. REXINE, «Balkan Studies» 3 (1962), σ. 225 - 229. — J. GILL, «Orientalia Christiana Periodica» XXVIII (1962), σ. 442 - 443.

15. ΔΗΜΑΡΑ Κ. Θ., Φροντιστήρια. Πρῶτον μέρος: Ἀπὸ τὴν Ἀναγέννησιν στὸν Διαφωτισμό. Ἀθήνα 1962 (σχ. 8ον, σελ. 110).

Συγκεντρῶνται παλαιότερον δημοσιευθεῖσαι ἐργασίαι τοῦ συγγραφέως: «Ἡ φωτισμένη Εὐρώπη», «Σημείωμα γὰρ τὴν Βασκοπούλου», «Ἐπαφὴς τῆς νεώτερης ἑλληνικῆς λογοτεχνίας μὲ τὴν Ἀγγλικὴν (1720 - 1821)», «Προτομή τοῦ Κοδρῆκα», «Γεργόριος Κωνσταντᾶς».

Βιβλιοκρ. σημειώματα : Σ.Γ., «Επιθεώρηση Τέχνης» ΙΣ' (1962), σ. 781, 783. — ΓΙΑΝΝΗ ΧΑΤΖΙΝΗ, «Νέα Έστία» 72 (1962), σ. 1517.

16. ΤΩΜΑΔΑΚΗ Ν. Β., «Απανθήματα γραμματολογικά και βιογραφικά της νέας Έλληνικής λογοτεχνίας (Μελέται και άρθρα)». Έκδ. οίκος Γ. Φέξη. Αθήναι 1962 (σχ. 8ον, σελ. 296).

Είς τὸν ἐν τίτλῳ τόμον συγκεντρῶνται μελέται ἀφορῶσαι εἰς τὴν νεοελληνικὴν φιλολογίαν, περὶ τῆς ὁποίας καὶ προτάσσεται «Γραμματολογικὴ ἐπισκόπησις καὶ ἀξιολόγησις (1453 - 1800)». Δημοσιεύονται 8' ἐργασίαι ἡ ἀποσπάσματα ἐκτενεστέρων, παλαιότερον ἐκδοθεισῶν, μελετῶν περὶ : Μαρ. Τζ. Μπουνιαλῆ, Ἰω. Βιλλιαρᾶ, Διον. Σολωμοῦ, Ἀνδρ. Κάλβου, Ἀνδρ. Λασκαράτου, Ἀλ. Παπαδιαμάντη, Κ. Παλαμᾶ, Ἰω. Κονδυλάκη, Δημ. Βερναρδάκη καὶ Ἀρ. Δικταίου. Καὶ τέλος καταχωρίζονται νεκρολογίαὶ περὶ τῶν Ἰω. Συκουτρῆ, Κ.Ι. Ἀμάντου, Ν. Βέη, Φ. Κουκουλέ, Ἰω. Β. Παπαδοπούλου, μητρ. Ἠλιουπόλεως Γενναδίου, Εὐλ. Κουρίλα καὶ Σόλ. Βογιατζάκη.

Βιβλιοκρισία : Π. Δ. ΜΑΣΤΡΟΔΗΜΗΤΡΗ, «Αθήνα» ΞΤ' (1962), σ. 468 - 469.
17. ΚΑΡΑΝΤΩΝΗ ΑΝΔΡΕΑ, Πεζογράφοι καὶ Πεζογραφήματα τῆς γενιᾶς τοῦ '30. Έκδ. οίκος Γ. Φέξη. Αθήναι 1962 (σχ. 8ον, σελ. 284).

Κατὰ τὴν συγγραφέα, «ὅπως δηλώνει καὶ ὁ ἴδιος ὁ τίτλος τοῦ βιβλίου, δὲν πρόκειται γιὰ μιὰ κριτικὴ ἐργασία συστηματικὴ καὶ προγραμματισμένη, ποὺ θὰ εἶχε σκοπὸ νὰ παρουσιάσῃ μὲ σημερινὰ κριτήρια, ἀναλυτικὰ καὶ ἀξιολογικὰ, ὁλόκληρην τὴν πεζογραφίαν τῆς λογοτεχνικῆς γενεᾶς τοῦ 1930, ὅπως αὕτῃ διαμορφώθηκε μέσα στὰ τελευταῖα τριάντα χρόνια, μὰ γιὰ συγκέντρωση ὅσων μελετημάτων ἔτυχε νὰ γράψω γιὰ τὰ ἔργα καὶ τίς φυσιογνωμίας πολλῶν ἀπὸ τοὺς πεζογράφους τῆς γενεᾶς μου μέσα σ' αὐτὸ τὸ διάστημα...».

Περιλαμβάνονται μελετήματα περὶ τῶν : Στρ. Μυριβήλη, Γ. Θεοτοκά, Ἠλ. Βενέζη, Μ. Καραγάτση, Κ. Πολίτη, Ἀγγ. Τερζάκη, Θαν. Πετσάλη, Θρ. Καστανάκη, Λιλ. Νάκου, Γ. Ἀμποτ, Τ. Ἀθανασιάδη, Ἀλκ. Γιαννοπούλου καὶ Ἀρχ. Λευκοῦ.
18. ΣΠΑΝΩΝΙΔΗ ΠΕΤΡΟΥ Σ., Ἡ σύγχρονη ποιητικὴ γενεὰ (1930 - 1960), «Καινὸν ἔργο Ἐποχῆ» Ζ' (Ἀνοιξή 1962), σ. 103 - 150.

Ἡ μελέτη διαιρεῖται εἰς τὰ ἐπόμενα ἐπὶ μέρους κεφάλαια, εἰς ἃ καὶ ἐντάσσονται οἱ νεώτεροι ποιηταί : Α' Τὸ οἰκουμενικὸ, τὸ γήϊνο, τὸ πνευματικὸ (Κ. Ἀθανασούλης, Σ. Παυλέας, Ν. Παπᾶς, Τ. Μπαλῆ, Μελισσάνθη, Γ. Θ. Βαφόπουλος) - Β' Ἀνάμεσα στὴ φαντασία καὶ τὸ χυσμὸς (Ν. Καρβαδίας, Τ. Παπᾶς, Γ. Τσουνκαλᾶς, Ὁρ. Λάσκος, Γιάνν. Σκαρίμπας, Ἀλ. Μπάρας) - Β' Ἀισθητικὸς καὶ Συμβολισμὸς (Πρόδρομοι τῆς νεώτερης ποίησης) (Γ. Στογιαννίδης, Μαν. Ἀλεξίου, Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος, Κ. Στεργιόπουλος, Τ. Γιανναρᾶς, Γ. Γεραλῆς, Μ. Λυγίζος) - Γ' Ἡ νεώτερη Ποίηση (Μετασυμβολισμὸς) (Ζ. Καρέλλη, Γ. Κότσιρας, Μ. Δημάκης, Ἀ. Δικταῖος, Γ. Βαφόπουλος, Γ. Θέμελης, Χρ. Κουλούρης) - (Ὁ Ἐικονισμὸς) (Γ. Σεφέρης, Τ. Σινόπουλος, Γ. Ἐμπεριόπουλος) (Α' Ἐμπειρικός, Ν. Γκάτσος, Γ. Θέμελης, Ὁδ. Ἐλύτης, Τ. Βαρβιτσιώτης) - (Νεοπαραρραλισμὸς) (Ν. Ἐγγονόπουλος, Γ. Θέμελης, Τ. Βαρβιτσιώτης) - (Ρεαλισμὸς τῶν πραγμάτων) (Ἐλ. Βακαλό, Ν. Γ. Πεντζίκης, Γιάνν. Σφακιανάκης) - (Οἱ Νέοι).

19. ΜΑΡΓΑΡΗ ΔΗΜ., Πρόσωπα καὶ Θέματα (Σύλλογος πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων, περ. Β', ἀρ. 11) Ἀθήναι 1962 (σχ. 8ον, σ. 198).

Συγκεντρῶνται παλαιότερον δημοσιευθεῖσαι ἐργασίαι τοῦ συγγραφέως : Ἐνας ἡχοσηνημένος φιλέλληνας [Μ. - Α. Jullien] καὶ τὸ περιοδικὸ του - Μιὰ ζωὴ γιὰ τὸν Ἑλληνα [Α. - F. Didot] - Ὁ ποιητὴς τοῦ «Χάση» - Ἀγγ. Καντοῦνης - Ἐπισκοπόπουλος - Segur - Ὁ Ξενόπουλος - Ὁ Δροσίνης - Μελέτη καὶ Διάβασμα - Ἡ ἱστορία τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης - Ἑλληνικὰ γγφ. στίς βιβλιοθήκες τῆς Ἰσπανίας - Μιὰ

άγνωστη έκθεση του Α. Κάλβου για τὰ Ἑπτάνησα - Τὰ ἑλληνικά τυπογραφία καὶ τὰ βιβλία τῆς Βενετίας - Οἱ γυφ. ἡμερηίδες τοῦ Εἰκοσιένα - Δόξες πού λησμονήθηκαν - Τὸ τραγούδι τῆς « Ἀμυγδαλιάς » - Τὰ χαμένα καμπαναριά [Ζακύνθου] - Στὰ Κалаρόνικα.

Βιβλιοκρισίαι : Κ. Θ. ΔΗΜΑΡΑ, ἔφ. « Τὸ Βῆμα » 8 Ἰουνίου 1962. — ΝΤ. ΚΟΝΟΜΟΥ, ἔφ. « Ζάκυνθος » 22 Ἰουνίου 1962.

20. ΠΡΑΚΤΙΚΑ Β' Παιδαγωγικοῦ Συνεδρίου ἐν Θεσσαλονίκῃ (13 - 15 Σεπτεμβρίου 1962). Προβλήματα ἀνακύπτοντα ἐκ τῆς διδασκαλίας τῶν Νέων Ἑλληνικῶν. Θεσσαλονίκη 1962 (σχ. 8ον, σ. 318).

Περιλαμβάνονται εἰσηγήσεις καὶ ὑποδείξεις διδασκαλίας τῶν κειμένων τῶν : Δ. Π. Μαντζουράνη, Α. Πολίτου, Ἀλ. Παπαγεωργίου, Χρ. Φράγκου, Ἐλ. Σγουροῦ, Γ. Δημητράκου, Κ. Δεμερτζή, Εὐδ. Μπακαλάκη, Ἀ. Γεωργοπαπαδάκου, Εὐ. Καφέλη, Δ. Πουλοπούλου, Ἠλ. Νινιῶ, Ὁ. Πλαταρίδη, Ι. Κεσίσογλου, Ι. Παπαράλλη, Γ. Βούρδα, Στ. Μάρουλα, Β. Μπάκου, Μ. Ἀλεκάκη.

Ἰδ. Α. ΠΟΛΙΤΟΥ, « Ἐνα ἐκπαιδευτικὸ συνέδριο, ἔφ. « Καθημερινὴ » 23, 27 Σεπτεμβρίου 1963 [= « Νέα Ἑστία » 72 (1962), σ. 1429 - 1430]. — Γ. ΘΕΜΕΛΗ, Τὰ νέα Ἑλληνικά, Αὐτόθι, 18, 19, 23, 24, Ὀκτωβρίου 1962. — Γ. ΔΕΛΙΟΥ, Τὸ παιδαγωγικὸ συνέδριο τῆς Θεσσαλονίκης, « Νέα Ἑστία » 72 (1962), σ. 1505 - 1507.

21. ΚΟΤΤΟΥ ΛΙΖΑΣ, Κριτικὴ τῶν Νεοελληνικῶν Ἀναγνώσμάτων Μέσης Ἐκπαίδευσης, « Ἐπιθεώρηση Τέχνης » 15' (1962), σ. 187 - 197.

Κρίνονται « Νεοελληνικά Ἀναγνώσματα » Α' τάξ. Γυμνασίου (Ἀθῆναι 1956) καὶ Β' τάξ. Γυμνασίου (Ἀθῆναι 1957).

22. ΤΑΡΣΟΥΛΑ ΓΕΩΡΓΙΑ, Τὰ « Ἀναγνωστικά » [τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου], « Νέα Ἑστία » 72 (1962), σ. 1513 - 1514.

23. ΠΑΜΠΟΥΚΗ Ι. Τ., Πετρεμίζ. Ὀλίγιαι λέξεις ἐπὶ τῆς συνθέσεως τῶν θρησκευτικῶν βιβλίων τῆς Τουρκοφάνου ἑλληνικῆς φιλολογίας. Ἐν Ἀθήναις 1961 [Ἰδ. « Β.Δ. » 1961, ἀρ. 13].

Βιβλιοκρ. σημειώματα : Π. ΓΛΕΖΟΥ, « Νέα Ἑστία » 71 (1962), σ. 195. — Τ. Φ. ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΥ, « Στερεοελλαδικὴ Ἑστία » 1962, σ. 63.

24. ΑΣΔΡΑΧΑ ΣΠ., Ἡ « Νεοελληνικὴ Φιλολογία » τοῦ Α. Παπαδοπούλου - Βρετοῦ, « Ἐπτανησιακὸ Ἡμερολόγιο » Β' (1962), σ. 111 - 112.

Περὶ τῆς γυφ. παραδόσεως τοῦ ἔργου, ἰδίᾳ δὲ περὶ ἄνευ ἀποτελέσματος ἐνεργειῶν πρὸς ἐκδοσιν τῆς γαλλικῆς μεταφράσεως αὐτῆς.

25. ΘΥΓΑΛΟΥ ΑΛΚΗ, Τὸ λογοτεχνικὸ 1961 [Ἐπισκόπησις τῆς λογοτεχνικῆς δημιουργίας], « Φιλολογικὴ Πρωτοχρονιά » 1962, σ. 343 - 348.

26. ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗ Α., Τὸ λογοτεχνικὸ 1961 [ἐν Κύπρῳ], « Πνευματικὴ Κύπρος » Β', ἀρ. 16 (Ἰανουάριος 1962), σ. 186 - 188.

Ἰδ. καὶ Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗ, Κριτικὴ τῆς Κριτικῆς, Αὐτόθι, ἀρ. 17 (Φεβρουάριος 1962), σ. 234 - 237 (καὶ ἐν συνεχείᾳ : « Ἀπάντηση » Α. ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗ καὶ « Φιλικὴ Ἀνταπάντηση » Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗ (σ. 237 - 238)).

27. ΚΑΡΑΝΤΩΝΗ Α., Ἡ Μοῦσα τοῦ Εἰκοσιένα [Ἀρθρον], « Ἡὼς » Ε', ἀρ. 56 (1962), σ. 20 - 23.

28. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ Τ. ΑΘ., Μνημεῖα τοῦ Νεοελληνικοῦ Λόγου [Ἀρθρον], ἔφ. « Ἡ Καθημερινὴ » 7 Ἰανουαρίου 1962.

29. ΤΑΜΔΑΚΗ Ν. Β., Νεοελληνικά Γράμματα [Ἀρθρον], ἔφ. « Ἡ Καθημερινὴ » 5, 6 Ἰανουαρίου 1962.

30. ΦΑΡΜΑΚΗ ΦΡ., Τὸ νεοελληνικὸ διήγημα καὶ ἄλλες μελέτες. Ἀθῆναι 1962 (σχ. 8ον, σ. 100).

- Περιλαμβάνονται μελετήματα περί: Διγ. 'Ακρίτου, Νεοελληνικού διηγήματος, Γρ. Ξενοπούλου και Κ. Χατζοπούλου.
31. ΠΑΠΑΔΗΜΑ ΑΔΑΜ. Δ., Οί χρονογράφοι του 'Αθηναϊκού τύπου, « Φιλολογική Πρωτοχρονιά » 1962, σ. 205-212.
'Αναδημοσίευσις άρθρου ἐκ τοῦ περ. « Γράμματα », τόμ. Θ' (ἀρ. 3-4 : Μάρτιος - 'Απρίλιος) 1946, σ. 98-106.
 32. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ Ι. Μ., 'Η ἱστορία τῆς [Νεοελληνικῆς] Κριτικῆς ["Ἀρθρον], ἐφ. « 'Ελευθερία » 22 'Απριλίου 1962.
 33. ΧΑΡΗ Π., Πρόλογος. ('Ενα χρεωκοπημένο λογοτεχνικό εἶδος). ["Ἀρθρον], ἐφ. « 'Ελευθερία » 3 Μαΐου 1962.
 34. ΑΛΕΞΙΟΥ ΕΛΛΗΣ, Οἱ συγγραφεῖς στὴν 'Αντίσταση ["Ἀρθρον], « 'Επιθεώρηση Τέχνης » ΙΕ' (1962), σ. 310-314.
 35. ΒΟΥΡΝΑ Τ., Μιὰ ἐπισκόπηση τῶν πνευματικῶν ἀξιῶν στὴν 'Ελλάδα κατὰ τὴν περίοδο 1930-1936 ["Ἀρθρον], « 'Επιθεώρηση Τέχνης » ΙΕ' (1962), σ. 518-535.
 36. ΒΟΥΡΝΑ Τ., Οἱ « Πρωτοπόροι » (1944), τὸ ὄργανο τῶν Λογοτεχνῶν τοῦ 'Εθν. 'Απελευθ. Μετώπου ["Ἀρθρον], « 'Επιθεώρηση Τέχνης » ΙΕ' (1962), σ. 319-321.
 37. ΓΑΝΙΑΡΗ ΧΡ., 'Η ἐκδοτικὴ δραστηριότης στὴν κατοχὴ ["Ἀρθρον], « 'Επιθεώρηση Τέχνης » ΙΕ' (1962), σ. 322-335.
 38. MILLIEX R. (μετάφρ.: Γ. ΚΟΥΛΟΥΦΑΚΟΥ), Οἱ διανοούμενοι τῆς 'Ελλάδας στὴν ὑπηρεσία τῆς ἀντίστασης ["Ἀρθρον], « 'Επιθεώρηση Τέχνης » ΙΕ' (1962), σ. 416-433.
"Ἰδ. καὶ JANNIS POLITIS, A görög értelmiség és az ellenállás, « Nagyvilág » 1962, σ. 1421-1432.
 39. ΠΟΡΦΥΡΗ Κ., 'Η ἀντίσταση μὲ νόμιμα μέσα ["Ἀρθρον], « 'Επιθεώρηση Τέχνης » ΙΕ' (1962), σ. 336-365.
 40. ΣΠΑΝΟΥ ΝΙΚΟΥ, 'Ο ἀπελευθερωτικὸς μας ἀγῶνας στὴν Λογοτεχνία μας, « Πνευματικὴ Κύπρος » Γ', ἀρ. 27 (Δεκέμβριος 1962), σ. 115-117.
'Ομιλία περὶ τῆς θέσεως τοῦ ἀγῶνος τῆς Κύπρου εἰς τὴν νεωτέραν λογοτεχνικὴν δημιουργίαν.
 41. ΤΣΙΡΚΑ ΣΤΡ., 'Η πνευματικὴ ἀντίσταση στὴ Μέση 'Ανατολή ["Ἀρθρον], « 'Επιθεώρηση Τέχνης » ΙΕ' (1962), σ. 480-501.
 42. ΦΩΤΙΑΔΗ ΘΑΝ., 'Η πνευματικὴ ἀντίσταση στὴ Θεσσαλονίκῃ ["Ἀρθρον], « 'Επιθεώρηση Τέχνης » ΙΕ' (1962), σ. 434-442.
 43. ΝΑΘΑΝΑΗΛ Π. Π., 'Η πνευματικότης τοῦ ἑλληνισμοῦ τῆς Αἰγύπτου ["Ἀρθρον], « Φιλολογικὴ Πρωτοχρονιά » 1962, σ. 335-336.
 44. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ Κ. Ν., 'Ο Βλάσης Γαβριηλίδης καὶ ὁ δημοτικιστικὸς ἀγῶνας στὴν Αἴγυπτο μὲ τὴ « Νέα Ζωή », « Φιλολογικὴ Πρωτοχρονιά » 1962, σ. 145-146.
 45. ΑΡΜΕΝΗ ΑΡΙΣΤ. Ν., Τὰ πρῶτα βήματα τῆς 'Επτανησιακῆς Λογοτεχνίας, « 'Επτανησιακὸν 'Ημερολόγιον » Β' (1962), σ. 209-220.
Εἰς τὸ ἄρθρον τοῦτο πολλαὶ ἀνακρίβειαι καίτοι σαφεῖς αἱ μὴ μνημονευόμεναι γυνασταὶ πηγαὶ του.
 46. ΑΡΓΥΡΙΟΥ ΑΛΕΞ., 'Η λογοτεχνικὴ ζωὴ τῆς Θεσσαλονίκης τὰ τελευταῖα τριάντα χρόνια (Σχέδιο εἰσαγωγῆς), « 'Επιθεώρηση Τέχνης » ΙΣ' (1962), σ. 390-415.
Κρίνονται ἢ ἀναφέρονται οἱ : Γ. Βαφόπουλος, Χρ. Ζιτσαῖα, Χ. 'Αλεξίου, 'Ανθ. Σταθοπούλου, Π. 'Ωρολογᾶς, Π. Σπανδωνίδης, Ζ. Καρέλλη, Γ. Θέμελης, Τ. Βαρβισιώτης, Γ. Ξ. Στογιαννίδης, Β. Δεδούσης, 'Ηλ. Κατοσιγάννης, Τ. Γκοσιόπουλος, Χρ. Ντάλιος, Μπ. Νίτας, Σαρ. Παυλέας, Γ. Καφαντίζης, Θαν. Φωτιάδης, Μαν. 'Αναγνωστάκης, Κλ. Κύρου, Παν. Θασίτης, 'Αντ. Ζαχαρόπουλος, Ντ. Χριστιανόπου-

- λος, Ν. Ἀσλάνογλου, Φαίδ. Πολίτης, Ἀν. Εὐαγγέλου, Γ. Ἰωάννου, Αὐρ. Εὐστρατιάδης, Χρ. Σαμουηλίδης, Μ. Μέσχος, Νώρα Ἀναγνωστάκη, Βασ. Φράγκος, Στ. Ξεφλούδας, Ἀλκ. Γιαννόπουλος, Ἀρχ. Λευκός, Βασ. Βασιλείου, Βασ. Βασιλικός, Γ. Δέλιος, Νίκος Γαβριήλ Πεντζίκης, Γ. Κιτσόπουλος, Γιάνν. Ἀδραστος, Τηλ. Ἀλαβέρας, Παρ. Μηλιοπούλου, Ἀλεξ. Παραφεντίδου, Ρ. Παπαδημητρίου, Ἰφιν. Διδασκάλου, Ν. Μπακόλας, Γ. Χειμῶνας καὶ Π. Παπασιώτης. Ἔπεται (σ. 416-464) Ἀνθολογία Ποιήσεως καὶ Πεζογραφίας Θεσσαλονικέων συγγραφέων.
47. ΒΑΦΟΠΟΥΛΟΥ Γ. Θ., Ἡ παλιά φρουρά [Ἄρθρον περὶ πνευματικῆς κινήσεως ἐν Θεσσαλονίκῃ, κατὰ τὴν περίοδον 1920-1935], « Νέα Ἑστία » 72 (1962), σ. 1714-1717.
48. ΘΑΣΙΤΗ ΠΑΝΟΥ, Ποιητικὰ ρεύματα καὶ ποιητὲς στὴ νεώτερη Θεσσαλονίκη, « Νέα Ἑστία » 72 (1962), σ. 1756-1760.
Ἐξετάζονται ἐν γενικαῖς γραμμαῖς *Οἱ Παλαιότεροι* (Γ. Βαφόπουλος, Γ. Θέμελης, Τ. Βαρβιτσιώτης, Ν. Γαβρ. Πεντζίκης, Ζ. Καρέλλη, Ἠλ. Κατσόγιαννης, Χρ. Ντάλια, Χρ. Ζιτσαία, Μπ. Νίντας, Σ. Παυλέας), *Ἡ νεώτερη γενιά τοῦ κοινωνικοῦ χώρου* (Μαν. Ἀναγνωστάκης, Κλ. Κύρου, Ζ. Στοῖλης) καὶ *Οἱ νεώτατοι ποιητὲς* (Ντ. Χριστιανόπουλος, Ἀλ. Ἀσλάνογλου, Γ. Ἰωάννου, Αὐρ. Εὐστρατιάδης, Ἀν. Εὐαγγέλου, Γ. Σεφερτζής, Στ. Βαλδύλης, Θεόκλ. Καρυπίδης).
49. ΘΕΜΕΛΗ Γ., Τὸ κλίμα ψυχῆς στὴν ποίηση τῆς Θεσσαλονίκης [Ἄρθρον], « Νέα Ἑστία » 72 (1962), σ. 1718-1722.
50. ΚΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ ΓΙΩΡΓΟΥ, Παράδοση ἐσωτερικότητας (Οἱ πεζογράφοι τῆς Θεσσαλονίκης) [Ἄρθρον], « Νέα Ἑστία » 72 (1962), σ. 1782-1785.
51. ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Α.Μ. Π., Ἡ Μακεδονία καὶ οἱ Ἕλληνες Λογοτέχναι [Ἄρθρον], ἐφ. « Καθημερινή » 19 Σεπτεμβρίου 1962.
52. ΠΕΝΤΖΙΚΗ Ν. Γ., Ἀναπολήσεις φιλολογικῆς [τῆς Θεσσαλονίκης. Ἄρθρον], « Νέα Ἑστία » 72 (1962), σ. 1731-1733.
53. ΧΑΡΗ, Π., Θεσσαλονίκη (Πενήντα χρόνια πνευματικῆς καὶ κοινωνικῆς ζωῆς) [Ἄρθρον], ἐφ. « Ἐλευθερία » 25 Ὀκτωβρίου 1962.
54. ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΠΟΥΛΟΥ ΝΤΙΝΟΥ, Ποιήματα γιὰ τὴ Θεσσαλονίκη [Βιβλιογραφικὴ ἀναγραφή], « Νέα Ἑστία » 72 (1962), σ. 1854-1855.
55. ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΠΟΥΛΟΥ ΝΤ., Ποιήματα γιὰ τὴ Θεσσαλονίκη [Ἄρθρον], « Λόγος-Διάλογος » 1962, σ. 167-176.
56. ΠΛΑΤΑΝΟΥ ΒΑΣΙΛΗ, Ἡ ὁμάδα τῶν « Βασιβουζούκων » καὶ ἡ λεσβιακὴ ἀνοιξή [Ἄρθρον], « Νέα Ἑστία » 72 (1962), σ. 1675-1676.
57. ΧΑΤΖΗΝΑΓΝΩΣΤΟΥ ΤΑΚΗ, Τὰ λεσβιακὰ γράμματα (Μιά « θέση » μέσα στὸ χώρο τῆς Νεοελληνικῆς λογοτεχνίας), « Νέα Ἑστία » 71 (1962), σ. 727-729.
Κατὰ τὸν συγγραφεὶ τῶν ἄρθρων, « Τὰ Λεσβιακὰ γράμματα στάθηκαν μιὰ « θέση » μέσα στὴν ἱστορία τῆς Νεοελληνικῆς λογοτεχνίας, μιὰ στάση, μιὰ καθαρὴ πνευματικὴ ἐπανάσταση... ».
58. ΒΑΛΕΤΑ Γ., Σελίδες ἀπ' τὴν πνευματικὴ ἱστορία τῆς Πάτρας, « Πελοποννησιακὴ Πρωτοχρονιά » 1962, σ. 72-77.
Γενικαὶ παρατηρήσεις περὶ τῆς ἐκδοτικῆς κινήσεως ἐν Πάτραις καὶ εἰδικῶς περὶ τοῦ ἔργου Α. Σ. Ἀγαπητοῦ « Ὁ Μανιώδης ἔρως ἡ συλλογὴ διαφόρων ἁμαρτῶν ».
59. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ Π. Κ., Πνεῦμα καὶ Ποίηση στὴ σύγχρονη Ροῦμην [Ἄρθρον], « Στερεοελλαδική Ἑστία » 1962, σ. 65-67.
60. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ Χ., Ὁ Τυμφορτσὸς καὶ τὰ τραγοῦδιά του, « Στερεοελλαδική Ἑστία » 1962, σ. 93-96.
Ἀναφέρονται ποιήματα ἐξυμνοῦντα τὸν Τυμφορτσόν.

61. ΣΟΛΟΜΟΝΙΑΗ ΧΡΙΣΤΟΥ Σ., 'Η παιδεία στη Σμύρνη, 'Αθήνα 1961. *Βιβλιοκρισία*: ΓΙΑΝΝ. ΧΑΤΖΙΝΗ, « Νέα 'Εστία » 71 (1962), σ. 68.
62. ΚΑΡΑΝΤΩΝΗ Α., 'Η άλλη ποίηση ['Αρθρον], έφ. « Καθημερινή » 27, 30 Νοεμβρίου 1962.
63. ΚΑΡΑΝΤΩΝΗ Α., 'Η « 'Ελληνική αίσθηση » στην Ποίηση ['Αρθρον], έφ. « Καθημερινή » 18 Δεκεμβρίου 1962.
64. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ Ι. Μ., 'Ο δημοτικισμός και η λυρική αναγέννηση ['Αρθρον], « Στερεοελλαδική 'Εστία » 1962, σ. 5 - 9.
65. ΠΑΡΑΣΧΟΥ ΚΛ. Β., Πίστη και άπιστία στη νέα 'Ελληνική ποίηση ['Αρθρον], έφ. « Καθημερινή » 6, 7 Νοεμβρίου 1962.
66. ΣΠΑΝΔΩΝΙΑΗ Π. Σ., Τò νόημα της « μορφής » στη λογοτεχνία ['Αρθρον], « Λόγος - Διάλογος » 1962, σ. 178 - 180.
67. ΧΑΡΗ Π., Πνεύμα και όλιγάρεα (Τά παλιά φιλολογικά σαλόνια) ['Αρθρον], έφ. « 'Ελευθερία » 5 'Απριλίου 1962.
68. MIRABELLE ANDRÉ, Γύρω στο Δωδέκατο Διεθνές Συνέδριο των Βυζαντινών Σπουδών, « Νέα 'Εστία » 72 (1962), σ. 1669 - 1674.
'Αρθρον, ένθα και περί « επιβιώσεων του Βυζαντίου στη σημερινή 'Ελλάδα » (μετά μνείας Κ. Παλαμά, 'Αγγ. Σικελιανού, 'Ιων. Δραγούμη, Χρ. Εδελπίδη, Γ. Θεοτοκά).
69. ΒΑΛΕΤΑ Γ., 'Εφτανησιώτικο μανιφέστο των ριζοσπαστών κατά του λογιωτατισμού. "Ενας σταθμός της λογοτεχνίας μας, « 'Επτανησιακό 'Ημερολόγιο » Β' (1962), σ. 33 - 43.
Δημοσιεύεται τò μεγαλύτερον μέρος του άρθρου του Κ. Λομβάρδου υπό τίτλον : « Μιά λέξις περί λογιωτατισμού », καταχωρισθέντος έν έφημ. « 'Η φωνή του 'Ιονίου και Ρήγας » (24 'Ιουλίου 1862). Κατά τόν συγγραφέα τò κείμενον τούτο « τόσο στην ιστορία του γλωσσικού και της νεοελληνικής κριτικής, όσο και στην πολιτικοκοινωνική μας ιστορία άποτελεί ένα σταθμό ».
70. Μ[ΟΡΣΧΟΝΑ] Θ. Δ., Cruciata, « 'Ανάλεκτα » ('Αλεξανδρείας), 11 (1962) (Τεύχος Πανηγυρικόν), σ. 229 - 231.
'Αποσπάσματα έκ του Γ' τόμου του « 'Ημερολογίου » του Μαρτίνου Κρουσίου [1526 - 1608].
71. ΚΑΤΣΙΜΠΑΛΗ Γ. Κ., 'Ο πρώτος μεταφραστής του Κοππέ, « Νέα 'Εστία » 71 (1962), σ. 595 - 596.
'Αναφέρεται ως πρώτος μεταφραστής ό Δ. Βικέλας, έν συνεχεία δέ οί Γ. Δροσίνης (;), Ι. Ν. Γρυπάρης, Γ. Κοτζιούλας, Γ. Σημηριώτης. Σύντομον άλλ' άξιόλογον διά τας πληροφορίες του σημείωμα.
72. ΚΟΝΤΟΥ ΝΙΚ., Μεταφράσεις της « Προσευχής » του Ρενάν και μιá « άπάντηση » του Ψυχάρη ['Αρθρον], « Νέα 'Εστία » 72 (1962), σ. 1608 - 1609. ('Ιδ. και ΛΑΖΑΝΑ ΒΑΣ. Ι., 'Η « Προσευχή » του Ρενάν [βιβλιογρ. σημείωμα], « Νέα 'Εστία » 72 (1962), σ. 1679).
73. ΠΑΡΑΣΧΟΥ ΚΛ. Β., Λίγα γιά τή « Λίμνη » του Λαμαρτίνου και γιά τή νέα της μετάφραση στά 'Ελληνικά, « Νέα 'Εστία » 72 (1962), σ. 942 - 943 ['Αρθρον, έπόμενον εις τò κείμενον της ύπ' αυτού γενομένης μεταφράσεως και δημοσιευμένης αυτόθι, σ. 941 - 942].
74. ΚΡΙΑΡΑ Ε., 'Ο Λαμαρτίνος και η « Λίμνη » του (Μιά σελίδα του Paul Hazard και μερικά λεξικογραφικά), « Νέα 'Εστία » 72 (1963), σ. 1162 - 1164.

Βιογραφίαι - Νεκρολογίαι

75. ΒΑΓΙΑΚΑΚΟΥ Δ. Β., Σταύρος Χ. Σκοπετιάς (1908 - 1958), « Πελοποννησιακά » Ε' (1962), σ. 370 - 378.
Βιογραφικὸν σημείωμα μετ' ἀναγραφῆς δημοσιευμάτων τοῦ Στ. Χ. Σκοπετιά.
76. ΒΑΦΟΠΟΥΛΟΥ Γ. Θ., 'Ελισαίος Γιανίδης, ὁ « Πνευματικὸς ἄνθρωπος », « Νέα Ἑστία » 71 (1962), σ. 406 - 408.
« Ἐπιστολή », κριτικὴ τοῦ ἔργου τοῦ Γιανίδη. [Ἰδ. καὶ ἀρ. 91].
77. ΒΕΗ ΜΑΙΡΗΣ Ν., Ἡ αὐτοβιογραφία τοῦ Ἀθανασίου Παπαδοπούλου - Κεραμέως ἐπισταλεῖσα ὑπὸ τοῦ ἰδίου πρὸς τὸν Νίκον Βέην, « Παρνασσός » Δ' (1962), σ. 441 - 453.
78. ΒΕΛΙΑΡΟΥΤΗ Κ. Δ., Στέφανος Α. Ράδος [Ἀρθρον], « Ἡπειρωτικὴ Ἑστία » ΙΑ' (1962), σ. 593 - 596.
79. ΒΕΛΙΑΡΟΥΤΗ Κ. Δ., Σάπφειρος Χριστοδουλίδης (Ζαφείρης ὁ Γραμμενιάτης) [c. 1765 - 1856], « Ἡπειρωτικὴ Ἑστία » ΙΑ' (1962), σ. 669 - 672.
80. ΔΑΦΝΗ Κ., Κ. Θ. Δημαρᾶς [Ἀρθρον], « Κερκυραϊκά Νέα » 23 Ἀπριλίου 1962.
81. ΔΗΜΑΡΑ Κ. Θ., Μ. Τριανταφυλλίδης, « Νέα Ἑστία » 71 (1962), σ. 742 - 743 [Ἀρθρον, κατ' ἀναδημοσίευσιν ἐκ τῆς ἐφ. « Τὸ Βῆμα », 24 Ἀπριλίου 1962].
82. ΚΜΑΝΙΩΤΗ ΑΡΓ., Νίκος Καρβούνης, ὁ μεγάλος πατριώτης καὶ στρατιώτης τοῦ χρόνου [Ἀρθρον], « Ἐπιθεώρηση Τέχνης » ΙΕ' (1962), σ. 149 - 164.
83. ΚΩΝΣΤΑ Κ. Σ., Κωνσταντῖνος Α. Πεταλᾶς. Ὁ « πρὸς μητρὸς » πάππος τοῦ Κωστή Παλαμά (1793 - 1856). [Βιογραφικὰ στοιχεῖα ἀφορῶντα εἰς τὸν δημόσιον καὶ ἰδιωτικὸν βίον του], « Νέα Ἑστία » 71 (1962), σ. 354 - 360, 465 - 469, 613 - 616, 738 - 741.
84. ΚΩΝΣΤΑ Κ. Σ., Παλαμάδες (Μιχ. Ι. Παλαμᾶς - Μιχ. Ε. Παλαμᾶς - Μιχ. Κ. Παλαμᾶς) [Ἀρθρον], ἐφ. « Ἡ Καθημερινή » 11 Δεκεμβρίου 1962.
85. ΚΩΝΣΤΑ Κ. Σ., Ἡ ἔθνικὴ αἰμοδοσία ἐνὸς Παλαμά [Ἀρθρον περὶ τοῦ Βασ. Ι. Παλαμά († 1867)], ἐφ. « Ἡ Καθημερινή » 28 Δεκεμβρίου 1962.
86. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ ΑΠ. Γ., Τὸ φιλολογικὸν σαλόνι μιᾶς Κεφαλονίτισσας στὴν Ἀλεξάνδρεια [Ἀρθρον περὶ Ἀγγ. Παναγιωταίου], « Ὡς » Ε', ἀρ. 58 - 60 (1962), σ. 184.
7. ΛΑΖΑΡΙΩΝ Κ. Π., Γεώργιος Κωνσταντίνου ἢ Κώνστας (ὁ διάσημος λεξικογράφος) [c. 1715 - c. 1803. Ἀρθρον], « Ἡπειρωτικὴ Ἑστία » ΙΑ' (1962), σ. 397 - 403.
88. ΛΑΖΑΡΙΩΝ Κ. Π., Ὁ Τσεπελοβίτης Νικόλαος Παπαδόπουλος [1769 - 1820], « Ἡπειρωτικὴ Ἑστία » ΙΑ' (1962), σ. 616 - 620.
89. ΛΑΖΑΡΙΩΝ Κ. Π., Κωνσταντῖνος Ι. Βαρζώκας [1829 - 1909], « Ἡπειρωτικὴ Ἑστία » ΙΑ' (1962), σ. 817 - 828.
90. ΜΙΣΑΗΛΙΔΗ ΧΑΡΙΤΩΝΟΣ, Βλάσιος Γαβριηλίδης, ὁ ἀριστοκράτης δημοσιογράφος [Ἀρθρον], « Ἀρχεῖον τοῦ Ὀρακικοῦ Λαογραφικοῦ καὶ Γλωσσικοῦ Ὑπουργοῦ », περ. Β', 27 (1962), σ. 195 - 207.
91. ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΥ ΘΑΝΑΣΗ, Ἕνας ἀπολογητὴς τοῦ δημοτικισμοῦ: Ἐλισαίος Γιανίδης. Εἴκοσι χρόνια ἀπὸ τὸ θάνατό του, « Νέα Ἑστία » 71 (1962), σ. 153 - 154.
Βιογραφικὸν σημείωμα περὶ τοῦ Ἑλ. Γιανίδη [ψευδ. Σ. Σταματιάδου: 1865 - 1942] καὶ κριτικὴ τοῦ ἔργου του « Γλῶσσα καὶ ζωή ». [Ἰδ. καὶ ἀρ. 76].
92. ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΥ ΘΑΝΑΣΗ, Δημ. Λουκόπουλος (εἴκοσι χρόνια ἀπὸ τὸ θάνατό του [Ἀρθρον], « Νέα Ἑστία » 72 (1962), σ. 1638 - 1641.

93. ΠΑΡΑΦΕΝΤΙΔΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑΣ, Δώρα Ντ' Ιστρία ['Ομιλία], Θεσσαλονίκη 1962 (σχ. 8ον, σ. 35).
94. ΠΑΡΑΛΑΜΑ Μ. Γ., Στέφανος Ξανθοουδίδης (ὁ σοφὸς Δωριεύς), «Κρητικὴ Πρωτοχρονιά» Β' (1962), σ. 118-121.
95. ΠΕΤΡΟΧΕΙΛΟΥ ΜΙΧ. Ε., Γρηγόρης Λογοθέτης, ὁ χρονογράφος τῶν Κυθήρων, «Ἑπτανησιακὸν Ἡμερολόγιον» Β' (1962), σ. 201-202.
96. ΠΕΤΣΕΤΑΚΗ ΑΝΤ. Γ., Ἑμμ. Ἰωαννίδης (1823-1906). Εἰς ἀντάξιον τοῦ Θεοφ. Καίρη μαθητῆς [Ἄρθρον], «Ἐπετηρίς Ἑταιρείας Κυκλαδικῶν Μελετῶν» Β' (1962), σ. 693-711.
97. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ ΚΩΣΤΑ Ν., Ἡ βυζαντινὴ οἰκογένεια Χαιρέτη καὶ τὸ ἐν Πάτραις ἀρχεῖον τῆς. Πάτραι 1962 (σχ. 8ον, σ. 101 + Εὐρετήριοι κυρίων ὀνομάτων). Εἰς τὸ πρῶτον μέρος τοῦ ἔργου παρέχεται συνοπτικῶς ἡ ἱστορία τῆς οἰκογενείας καὶ ἡ δράσις τῶν μελῶν αὐτῆς ἀπὸ τῶν βυζαντινῶν χρόνων μέχρι σήμερον. Εἰς τὸ δεύτερον μέρος περιγράφεται τὸ ἀρχεῖον ἐγγράφων τῆς οἰκογενείας ἐξικνουμένης ἀπὸ τοῦ 1512 μέχρι τοῦ 1919.
Βιβλιοκρισία: ΣΤ. Π. ΚΥΡΙΑΚΙΔΟΥ, «Ἑλληνικά» 17 (1962), σ. 410-412.
98. ΤΣΑΚΩΝΑ ΔΗΜ. ΓΡ., Ὁ κοινωνικὸς Ἀποστολάκης, [Δοκίμιον], «Ἀρχεῖον Κοινωνιολογίας καὶ Ἠθικῆς» 1962, σ. 97-106.
99. ΤΩΜΑΔΑΚΗ ΝΙΚ. Β., Κυριάκος - Καλλίνικος Κριτοβουλίδης. Ὁ ἀπομνημονευματογράφος τῆς Κρήτης (1729-1818), «Κρητικὴ Πρωτοχρονιά» Β' (1962), σ. 16-19.
Βιογραφικὰ τοῦ Κριτοβουλίδου καὶ ἐκδοσις ἐγγράφων ἀφορῶντων εἰς τὴν δρᾶσιν αὐτοῦ.
100. ΤΩΜΑΔΑΚΗ Ν. Β., Λύο Δασκάλει [Ἰω. Κοντυλάκης (1862-1920), καὶ Βασ. Ἰω. Τομαδάκης (1865-1941)] (Ἀναμνήσεις), «Νέα Ἑστία» 72 (Χριστοῦγεννα 1962), σ. 4-6.
101. ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΥ Τ. Φ., Τὰ πρῶτα βιβλία τοῦ Κ. Σάθα καὶ τὸ ἀρχικὸν του ἐπώνυμον [Κ. Ν. Σαθόπουλος. Ἄρθρον], «Στερεοελλαδικὴ Ἑστία» 1962, σ. 185-190.
102. ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΟΥ ΜΥΡΩΝΟΣ, Νεοκλῆς Γ. Κυριαζῆς: 1877-1956, «Φιλολογικὴ Κύπρος» 1962, σ. 170-179.
Βιογραφία τοῦ Ν. Κυριαζῆ, μετ' ἀναγραφῆς ἐκδεδομένων καὶ ἀνεκδότων ἔργων αὐτοῦ ὡς καὶ μελετῶν καὶ ἄρθρων περὶ τοῦ βίου καὶ τοῦ ἔργου του.
103. ΚΥΡΙΑΚΙΔΟΥ ΣΤ. Π., Κωνσταντῖνος Ι. Ἀμαντός (1874-1960) [Νεκρολογία], «Ἑλληνικά» 17 (1962), σ. 483-487.
104. [ΔΑΝΩΝΙΩΣ], Ι. Κ. Βογιατζίδης [Νεκρολογία], «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον» 1962, σ. 35-36.
105. ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΥ ΑΠ. Ε., Ἰωάννης Βογιατζίδης [Νεκρολογία], «Ἑλληνικά» 17 (1962), σ. 487-488.
106. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΟΥ ΔΗΜ. Β., Ἰω. Κ. Βογιατζίδης (1877-1961) [Νεκρολογία μετ' ἀναγραφῆς Κυκλαδικῶν περιχομένων δημοσιευμάτων τοῦ νεκρολογουμένου], «Ἐπετηρίς Ἑταιρείας Κυκλαδικῶν Μελετῶν» Β' (1962), σ. 869-871.
107. ΠΡΕΒΕΛΑΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ, Σταμάτιος Θ. Λάσκαρις [Νεκρολογία], «Ἑλληνικά» 17 (1962), σ. 491-493.
108. ΜΠΑΣΟΥΚΕΑ ΕΠ. Ν., Γεράσιμος Δ. Καψάλης (1873-1962), [Νεκρολογία], «Πελοποννησιακὰ» Ε' (1962), σ. 379-386.
109. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΟΥ Π., Περὶ τῆς δράσεως καὶ τοῦ ἐπιστημονικοῦ ἔργου τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ Δημ. Σ. Μπαλάνου [Λόγος ἐπιμνημόσυτος], «Πρακτικά Ἀκαδημίας

- Ἀθηνῶν > 37 (1962), σ. 151 - 167 [Δημοσιεύεται καὶ « Πίναξ κυριωτέρων » ἔργων τοῦ Δ. Μπαλάνου].
110. SPRANGER ED. (μετάφρ.: Κ. Ι. ΜΕΡΕΝΤΙΤΟΥ), Νικόλαος Ι. Λούβαρις, « Ἐπετηρίς Ἑταιρείας Κυκλαδικῶν Μελετῶν » Β' (1962), σ. 820 - 849.
Ἄρθρον ἐπιμνημόσυνον, μετ' ἀναγραφῆς δημοσιευμάτων τοῦ νεκρολογουμένου.
 111. ΚΟΡΑΑΤΟΥ ΓΙΑΝΝΗ, Μνήμη: Ἕνας χρόνος. Ἐκδ. Φίλων Γ. Κορδάτου. Ἀθῆναι 1962 (σχ. 4ον, σ. 8).
 112. ΓΙΑΚΟΥ ΔΗΜ., Θέμ. Ἀθανασιάδης - Νόβας [Εἰσήγησις κατὰ τὸ φιλολογ. μνημόσυνον τῆς 27 Φεβρουαρίου 1962], « Στερεολλαδικὴ Ἑστία » 1962, σ. 27 - 28.
 113. ΓΙΑΚΟΥ ΔΗΜ., Στέλιος Σπεράντσας (ὁ ποιητής, ὁ ἐπιστήμων, ὁ ἄνθρωπος) [Νεκρολογία], « Παρνασσός » Δ' (1962), σ. 291 - 294 [Ἐν συνεχείᾳ (σ. 295 - 296) δημοσιεύονται τὰ ὑπὸ τίτλους « Καλυψώ », « Φαρισαῖοι », καὶ « Παντάνασσα » ποιήματα].
 114. ΓΛΕΖΟΥ Π., Στέλιος Σπεράντσας [Νεκρολογικὸν σημείωμα], « Νέα Ἑστία » 71 (1962), σ. 932.
 115. Ν. Κ. Ρ., Στέλιος Σπεράντσας [Νεκρολογία], « Ἐπετηρίς Ἑταιρείας Κυκλαδικῶν Μελετῶν » Β' (1962), σ. 874 - 875.
 116. ΚΑΡΑΚΑΛΟΥ - ΚΑΡΑΝΙΚΟΛΑΪΔΟΥ, Νίκη Πέρδικα [Νεκρολογία], « Ἀρχεῖον Εὐβοικῶν Μελετῶν » Θ' (1962), σ. 207 - 211.
 117. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΟΥ ΔΗΜ. Β., Νίκη Πέρδικα [1887 - 1962. Νεκρολογία], « Λαογραφία » Κ' (1962), σ. 596 - 598.
 118. ΜΕΓΑ Γ. Α., Ἐδβίγη Λιούντεκε (μεταφράστρια τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν μας) [Νεκρολογία], ἐφ. « Ἡ Καθημερινὴ » 20 Ἰανουαρίου 1962.
 119. ΚΑΡΑΝΤΩΝΗ Α., Ντίμης Ἀποστολόπουλος [Νεκρολογία], ἐφ. « Ἡ Καθημερινὴ » 13 Μαρτίου 1962.
 120. Χ[ΑΡΗ Π.], Ντίμης Ἀποστολόπουλος, « Νέα Ἑστία » 71 (1962), σ. 401 - 402. Δημοσιεύεται τὸ κείμενον ἐπικηδεῖων λόγων τῶν: Κ. Μεραναίου καὶ Ι. Μ. Παναγιωτοπούλου [τοῦ τρίτου ὁμιλητοῦ, Ι. Π. Κουτσοχέρα, τὸ κείμενον παραλείπεται].
 121. ΓΛΕΖΟΥ Π., Κώστας Ἐλευθερουδάκης [Νεκρολογικὸν σημείωμα], « Νέα Ἑστία » 71 (1962), σ. 400 - 401.
 122. ΓΙΟΥΛΑΛΗ Φ., Τὸ ἔργο τῆς Μαριέττας Γιαννοπούλου [Ἄρθρον], ἐφ. « Ζάκυνθος », 29 Μαΐου 1962, σ. 3.
 123. ΓΛΕΖΟΥ Π., Μαριέττα Γιαννοπούλου [Νεκρολογικὸν σημείωμα], « Νέα Ἑστία » 71 (1962), σ. 776.
 124. ΖΩΡΑ Γ. Θ. (Μαριέττα Γιαννοπούλου) [Ἀναδημοσιεύσις προλόγου ἐν τῷ ἔργῳ τῆς Μ. Γιαννοπούλου « Ἀναγραφή... »], « Ἀλκυονίδες », περ. Β', ἀρ. 2 (Μάιος - Ἰούνιος 1962), σ. 5 - 6.
 125. ΚΟΝΟΜΟΥ ΝΤ., Μαριέττα Γιαννοπούλου [Ἄρθρον], ἐφ. « Ζάκυνθος » 29 Μαΐου 1962, σ. 4.
 126. ΛΟΥΚΑΤΟΥ ΔΗΜ. Σ., Μαριέττα Γιαννοπούλου - Ἑπτανησία [Ἄρθρον], ἐφ. « Ζάκυνθος » 29 Μαΐου 1962, σ. 3.
 127. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ - ΠΑΛΑΙΟΥ Α. Α., Ἀποχαιρετισμός [εἰς Μαρ. Γιαννοπούλου], ἐφ. « Ζάκυνθος » 29 Μαΐου 1962, σ. 4.
 128. ΠΕΛΕΚΑΣΗ ΔΗΜ., Ἕνας πόνος, μιὰ ἀνάμνησις [Ἄρθρον περὶ Μαρ. Γιαννοπούλου], ἐφ. « Ζάκυνθος » 29 Μαΐου 1962, σ. 4.
 129. ΠΡΩΤΟΠΑΠΑ ΓΑΥΚΕΡΙΑΣ, Ἡ Ἑπτανησία [Ἄρθρον], ἐφ. « Ζάκυνθος » 29 Μαΐου 1962, σ. 3 - 4.

130. ΣΠΗΛΙΩΤΟΥ - ΜΠΑΖΙΝΑ Π., Μαριέττα Γιαννοπούλου [Νεκρολογία], « Άλκυονίδες », περ. Β', άρ. 2 (Μάιος - Ιούνιος 1962), σ. 3 - 5.
131. ΤΩΜΑΔΑΚΗ Ν. Β., Μαριέττα (Μινώτου) Γιαννοπούλου ["Άρθρον", έφ. « Ζάκυνθος » 29 Μαΐου 1962, σ. 3.
132. Χ[ΡΥΣΑΝΘΗ] Κ., Στο Μίκη Κιτρομηλίδη [Νεκρολογικόν σημείωμα], « Φιλολογική Κύπρος » 1962, σ. 6. ["Έπεται ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ, Πίναξ δημοσιευμένων έργων του του Μίκη Κιτρομηλίδη (16 δημοσιεύματα) (σ. 7)].
133. ΔΙΚΤΑΙΟΥ ΑΡΗ, Γαλάτεια Καξαντζάκη [Νεκρολογία], « Νέα Έστία » 72 (1962), σ. 1910 - 1911.
134. ΓΛΕΖ[ΟΥ] Π., Νίκη Πέρδικα [Νεκρολογικόν σημείωμα], « Νέα Έστία » 73 (1962), σ. 1280.
135. ΣΤΑΥΡΟΥ ΤΑΤΙΑΝΑ, 'Η « Γυναικεία Λογοτεχνική Συντροφιά » για τη Νίκη Πέρδικα [Σημείωμα], « Νέα Έστία » 73 (1962), σ. 1280 - 1281.
136. ΣΑΛΤΣΗ Ι., Ξενοφών Κοσμά 'Ακογλους [† 1 - 12 - 1962. 'Επιμνημόσυνον άρθρον], « Ποντιακή Έστία » XIII (1962), σ. 6896.
137. [ΑΝΩΜΥΜΩΣ], Κωνσταντίνος Μυριανθόπουλος [: 1874 - 1962 - Νεκρολογία, κατ' αναδημοσίευσιν έκ της έφ. « Έλευθερία » (Κύπρου), 20 Νοεμβρίου 1962], « Πνευματική Κύπρος » Γ', άρ. 27 (Δεκέμβριος 1962), σ. 115.

Β' Δημόδης Μεσαιωνική Λογοτεχνία

138. RAFFIN DINO, La vita metrica anonima su Leone di Catania (Dal. cod. Messin. Gr. 30), « Bollettino della Badia Greca di Grottaferrata » XVI (1962), σ. 33 - 48.
Έκδίδεται κριτικώς τὸ έκ στίχ. 407 στιχοῦργημα, ὅπερ κατὰ τὸν συγγραφέα ἀνάγεται εἰς τὸν ΙΑ' - ΙΒ' αἰῶνα. Χρήσιμον θὰ ἦτο νὰ προσετιθεῖντο καὶ σημειώσεις ἀφορώσαι εἰς διάφορα χωρία τοῦ κειμένου.
139. ΚΥΡΙΑΚΙΔΟΥ ΣΤΙΑΠ. Π., Τὸ ἔπος τοῦ Διγενῆ καὶ τὸ Τουρκικὸν λαϊκὸν μυθιστόρημα τοῦ Κιόρογλου, « Ἑλληνικά » 17 (1962), σ. 252 - 261.
Έν τῇ μελέτῃ ταύτῃ ἐκτίθενται αἱ έκ τῆς συγκρίσεως τοῦ βυζαντινοῦ ἔπους πρὸς τὸ τουρκικὸν μυθιστόρημα παρατηρήσεις ἐξ ὧν, κατὰ τὸν συγγραφέα, συνάγεται « ὅτι εἰς τμήμα τοῦτου ὑπάρχουν λεπτομέρειαι, δεικνύουσαι ὅτι τὸ τουρκικὸν μυθιστόρημα ὑπέσθη πιθανότατα τὴν ἐπίδρασιν τοῦ βυζαντινοῦ ἔπους ».
140. PERTUSI A., Alcune note sull'epica bizantina, « Aevum » 36 (1962), σ. 14 - 45. Βιβλιοκρ. σημείωμα : E. FOLLIERI, « Byzantinische Zeitschrift » 55 (1962), σ. 350.
141. ΤΣΟΠΑΝΑΚΗ ΑΓΑΠΗΤΟΥ, Έρμηνευτικά καὶ διορθωτικά στὸ κείμενο τοῦ Διγενῆ 'Ακρίτα (χειρόγραφο Grottaferrata), « Ἑλληνικά » 17 (1962), σ. 75 - 94.
Κατὰ τὸν συγγραφέα, « Ἀφορμὴ στὶς παρατηρήσεις ἔδωκε ἡ ἔκδοσις τοῦ ἀκριτικοῦ ἔπους ἀπὸ τὸν John Mavrogordato σύμφωνα μὲ τὸ χειρόγραφο τῆς Grottaferrata καὶ τὴν ἔκδοσις τοῦ Legrand [...] Μπορῶ νὰ διαπιστώσω ὅτι ἡ στάσις του ἀπέναντι στὸ κείμενο εἶναι ὁλότελα συντηρητική. Ξανατυπώνει τὸ κείμενο τοῦ Legrand καὶ ἀποφεύγει νὰ εἰσαγάγῃ ὀφθαλμοφανεῖς διορθώσεις, ἀκόμα καὶ ὅταν πιστεύῃ πὼς χρειάζονται, ὅπως δηλώνει στὶς ὑποσημειώσεις του. Ἀπεναντίας, ἀκολουθώντας τὸν Legrand, υἱοθετεῖ ὀρισμένες διορθώσεις ἑκείνου, οἱ ὁποῖες δὲν χρειάζονται. Καὶ μολοντὶ ἡ ἐρμηνευτικὴ καὶ ὑπομνηματιοτικὴ ἐργασία του εἶναι ἐξάρητη, ὥστόσο ἡ βεβαιότητά του ὅτι τὸ κείμενο τῆς Grottaferrata εἶναι τὸ ἀρ-

χαιότερο τὸν κάμνει νὰ παραβλέπῃ σὲ πολλὰ κρίσιμα χωρία τὰ κείμενα τῶν ἄλλων χειρογράφων καθὼς καὶ τὸ κέρδος ποὺ βγαίνει ἀπὸ κάθε τέτοια σύγκριση [...]. Ἔτσι καὶ ἡ ἔκδοση τοῦ ἀκριτικοῦ ἔπους ἀπὸ τὸν Καλονάρο λήφθηκε (sic) πολὺ λίγο ὑπόψη, μολονότι ὁ τελευταῖος φαίνεται πὺς εἶχε κάποια γλωσσικὴ αἰσθησιὶ ἀσφαλέστερη καὶ σὲ πολλὰ σημεῖα ἔδωσε καλὰς λύσεις [...]. Δὲν θέλω μὲ τὰ προηγούμενα νὰ ὑποτιμῶσιν τὴν γλωσσικὴ αἰσθησιὶ τοῦ κ. Mavrogordato [...] Θέλω μόνο νὰ πῶ πὺς τὸ ἑλληνικὸ κείμενο ζημιώνεται ἀπὸ τὴ συντηρητικότητά του καὶ ἡ ἔκδοση αὐτή, ἀπὸ τὴν ἀποψη τοῦ κειμένου, δύσκολα μπορεῖ νὰ θεωρηθῇ μιὰ νέα ἔκδοση. Γι' αὐτὸ οἱ παρατηρήσεις ποὺ ἀκολουθοῦν ἀφοροῦν κυρίως προβλήματα κειμένου καὶ σὲ μικρότερο βαθμὸ ἐρμηνευτικά ».

Ἡ ἐργασία διαιρεῖται εἰς τὰ ἑξῆς τμήματα : Ἑρμηνευτικά - Προβλήματα κειμένου (Διορθώσεις - Μετοχές) - Διάφορα - Λεξιλογικά καὶ σημασιολογικά.

142. SCHREINER H., Die Zeitliche Aufeinanderfolge der im cod. Vindob. Theol. Gr. 244 überlieferten texte des Imberios, des Belisar und des Florios, und ihr schreiber, « Byzantinische Zeitschrift » 55 (1962), σ. 213 - 223.

143. KNØS BØRJE, Qui est l'auteur du roman de Callimaque et de Chrysorrhoe ? [Μελέτη], « Ἑλληνικά » 17 (1962), σ. 274 - 295.

144. ΘΕΟΧΑΡΗ Μ. Σ., Τεχνολογικαὶ παρατηρήσεις εἰς τὰς μικρογραφίας τοῦ Φυσιολόγου τοῦ Μιλάνου [Ε 16 sup. (273)], « Πρακτικά Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν » 35 (1960), σ. 136 - 143 + XII Πίν. Βιβλιοκρ. σημείωμα : [J.] Irm[acher], « Byzantinoslavica » XXIII (1962), σ. 367 - 368.

145. SCHIRÒ GIUS., Struttura e contenuto della Cronaca dei Tocco, « Byzantion » XXXII (Hommage a Paul van den Ven) (1961), 1962, σ. 203 - 250, 343 - 344.

146. SPADARO GIUS., Studi introduttivi alla Cronaca di Morea, « Siculorum Gymnasium » XII (1959), σ. 125 - 152, XIII (1960), σ. 133 - 176, XIV (1961), σ. 1 - 70.

Βιβλιοκρ. σημείωμα : ENR. FOLLIERI, « Byzantinische Zeitschrift », 55 (1962), σ. 136.

147. ΤΑΜΑΔΑΚΗ Ν. Β., Δημῶδη βυζαντινὰ ποιήματα καὶ βυζαντινὴ τέχνη, « Ἀθηνᾶ » ΞΣ' (1962), σ. 3 - 8.

Δημοσιεύονται ἀποσπάσματα ἐκ τῶν δημοδῶν μεσαιωνικῶν κειμένων « Διήγησις... τετραπόδων ζῶων » (ἐνθα παρέχονται βιοτεχνικοὶ ὅροι καὶ πληροφορία περὶ τῆς χρήσεως τοῦ ἐλεφαντοστοῦ) καὶ « Καλλιμαχος καὶ Χρυσορροή » (ἐνθα κατὰ τὴν περιγραφὴν τοῦ « δρακοντόκαστρον » ὑπάρχουν πολλοὶ ὅροι ἀναφερόμενοι εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν, διακοσμητικὴν, τεχνικὴν κλπ.).

148. ΤΣΟΛΑΚΗ ΕΥΔ. Θ., Παρατηρήσεις στοὺς πρώτους στίχους τῆς « Διηγέσεως παιδιοφράστου τῶν τετραπόδων ζῶων », Ἑλληνικά » 17 (1962), σ. 318 - 324.

Κατὰ τὸν συγγραφέα ἡ σημασία τῆς λέξεως τοῦ πρώτου στίχου « παῖδι ὄφρα στος » εἶναι « αὐτὸς ποὺ λέγεται χάριν παῖδι ὄφρα », δηλ. γιὰ νὰ τέρψῃ ». Οὗτω θεωρεῖται ὅτι οἱ στίχ. 2 - 4 τοῦ στιχοιργήματος εἶναι παρεμβλητοί, πρὸς ἐπεξηγήσιν τῆς λέξεως « παιδιοφράστος », παρὰ τινος ἀντιγραφῆς, ὁ ὁποῖος ἐξέλαβεν ὡς παιδιοφράστον « αὐτὸν ποὺ λέγεται γιὰ παιδιὰ ».

Βιβλιοκρ. σημείωμα : F. D[olger], « Byzantinische Zeitschrift » 55 (1962), σ. 350.

149. ΚΑΝΗΛΙΑΝ Ν., Τὸ Εὐαγγέλιον τῆς σταφυλῆς, « Πνευματικὴ Κύπρος » Γ', ἀρ. 27 (Δεκέμβριος 1962), σ. 102.

Καταγραφὴ ἐκ προφορικῆς παραδόσεως (καθ' ὑπαγόρ. Χ. Σεργίδη ἐκ χωρίου Καλοπαναγιώτη Κύπρου) συνεπτυγμένης μορφῆς τοῦ κειμένου τοῦ « Πωρικολόγου ».

150. KURTIS JANIS, L'humanisme de la poésie crétoise ["Αρθρον], « Renaissance und Humanismus in mittel-und Osteuropa (Besorgt von Johannes Irmischer). [T.] I. Akademie - Verlag - Berlin 1962, σ. 372 - 373.
151. ΖΩΡΑ Γ. Θ., Μαρίνου Φαλιέρου « 'Ιστορία και "Ονειρον » (κατά τόν Βατικανόν ελληνικόν κώδικα 1563), « 'Επετηρίς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς Πανεπιστημίου 'Αθηνῶν » ΒΒ' (1961 - 1962), 1962, σ. 168 - 206.
152. ΖΩΡΑ Γ. Θ., Παλαιότεραι ἐπιδράσεις τοῦ Δάντου ἐπὶ τὴν νεοελληνικὴν λογοτεχνίαν (στοιχεῖα δι' εὐρύτεραν ἐρευναν), « Νέα 'Εστία » 71 (1962), σ. 724 - 726. 'Υποδεικνύονται ἐπιδράσεις τοῦ ἔργου Dante ἐπὶ τοῦ ἀνεκδότου ποιήματος ὑπὸ τίτλον « Παλαὺ καὶ Νέα Διαθήκη » (cod. Nann. Gr. cl. XI. cod. IX, ff. 224r - 333v) ἐπὶ τῶν « 'Ονειρογραφιῶν » τοῦ Μ. Φαλιέρου, ἐπὶ τοῦ « 'Ερωτοκρίτου » καὶ τοῦ « Φορτουνάτου ».
153. ΜΕΡΤΖΙΟΥ Κ. Δ., "Εργα καὶ ἡμέραι τοῦ Βιτζέντζου Κορνάρου, « Παρνασσός » Δ' (1962), σ. 225 - 246 ['Η ἀνακοίνωσις συνεχίζεται].
154. ΣΙΔΕΡΗ ΓΙΑΝΝΗ, Τὰ Κρητικὰ θεατρικὰ ἔργα. 'Η παρουσία τους στὴ νέα ἐλληνικὴ σκηνή ["Αρθρον], « Θέατρο » Α', ἀρ. 4 ('Ιούλιος - Αὐγούστος 1962), σ. 24 - 29.
155. [ΑΝΩΝΥΜΩΣ] Στάθης. Κρητικὴ κωμῆδία. Πράξεις τρεῖς καὶ δύο 'Ιντερμέδια, « Θέατρο » Α', ἀρ. 4 ('Ιούλιος - Αὐγούστος 1962), σ. 48 - 63.
Δημοσιεύεται τὸ κείμενον κατὰ τὴν ἔκδοσιν Κ. Σάθα (1879), καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐν τῷ μεταξὺ ἐπενεχθεσῶν διορθώσεων εἰς αὐτὸ ὑπὸ διαφόρων μελετητῶν.
156. ΜΑΝΟΥΣΑΚΑ Μ. Ι., Βασίλειος ὁ Ροδολίνος. Τραγῆδία 'Ιωάννη - 'Ανδρέα Τρωίλου, « Θέατρο » Α', ἀρ. 4 ('Ιούλιος - Αὐγούστος 1962), σ. 9 - 23.
Μετά πρόλογον, ἐν ᾧ ἐκτίθεται τὰ ἀφορῶντα εἰς τὸν ποιητὴν καὶ τὸ κείμενον τοῦ δράματος θέματα, δημοσιεύονται — μετὰ πολλῶν φωτιστικῶν ἐκ τῆς πρώτης καὶ μόνης γνωστῆς ἐκδόσεως τοῦ ἔργου (1647) — ἡ τρίτη καὶ τετάρτη πράξις τῆς τραγῆδίας.
157. Χ[ΟΥΡΜΟΥΖΙΟΥ] ΑΙΜ., « Βασίλειος ὁ Ροδολίνος », 'Ιω. Α. Τρωίλου ["Αρθρον], ἐφ. « 'Η Καθημερινή » 13, 14 'Ιουλίου 1963.
158. ΑΛΕΞΙΟΥ ΣΤΥΛ, Κρητικὰ Φιλολογικά, « Κρητικὰ Χρονικά » ΙΓ' (1959), σ. 289 - 310 ['Ιδ. « Β.Δ. », 1960, ἀρ. 142]. Βιβλιοκρ. σημείωμα : J. Κ[ΑΡΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ], « Byzantinische Zeitschrift » 55 (1962), σ. 137.
159. FOLLIERI ENRICA, Il Teseida Neogreco. Libro I... Roma - Atene 1959 ['Ιδ. « Β.Δ. », 1959, ἀρ. 104, 1960, ἀρ. 153].
Βιβλιοκρ. σημείωμα : J. DARROUZÈS, « Revue des Études Byzantines » XX (1962), σ. 241.
160. ΚΝΟΣ ΒÖRJE, Une version grecque de l'histoire du faux Démétrius, tsar de la Russie, « Δελτίον 'Ιστορικῆς καὶ 'Εθνολογικῆς 'Εταιρείας » ΙΓ' (1962), σ. 223 - 266.
161. ΖΩΡΑ Γ. Θ., Μαρτυρίαι τινὲς περὶ τὸ παιδομαζῶμα, « Παρνασσός » Δ' (1962), σ. 217 - 223.
'Εν σελ. 219 - 221 δημοσιεύονται οἱ στίχοι 1091 - 1166 ἐξ ἐκτενούς στιχουργήματος τοῦ ΙΓ' αἰ. (περὶ τὸ 1550) τοῦ 'Ιωάννου 'Αξαγιώλου, οἵτινες καὶ ἀποτελοῦν μίαν τῶν συγγενητικωτέρων καὶ ζωροτέρων περιγραφῶν τοῦ θεσμοῦ τοῦ παιδομαζώματος, ὡς ἐκ τῆς ἐποχῆς δὲ καθ' ἣν ἐγράφησαν προσλαμβάνουν ὅλους ἰδιαιτέρας σημασίαν καὶ ἀξίαν ».
162. ΠΡΩΤΟΠΑΠΑ ΓΛΥΚΕΡΙΑΣ, Ποίημα 'Απαρνημένης. Στιχοῦργημα κατὰ μίμῃσιν τῆς « Θυσίας τοῦ 'Αβραάμ » ἐκ Ναξιακοῦ χειρογράφου τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, « Παρνασσός » Β' (1960), σ. 213 - 219 ['Ιδ. « Β.Δ. » 1960, ἀρ. 148].

Βιβλιογρ. σημείωμα : ΒΑΣ. ΒΑ. ΣΦΥΡΟΕΡΑ, « Έπετηρίς Έταιρείας Κυκλαδικών Μελετών » Β' (1962), σ. 865.

163. ΚΛΗΡΙΑΝ Ν., Κυπριακή Άγιογραφία (« Ο Άγιος Αδξίβιος - Εδξίβιος και ή χειρόγραφος άκολουθία του. Παλαιογραφικά », Κυπριακαί Σπουδαί » ΚΣ' (1962), σ. 43 - 48.

Περιγράφεται χειρόγραφον του ΙΗ' αι., έξ ου και εκδίδονται οί όλίγοι εκ του γνωστού και άλλουθεν άλφαβήτου (« Αρχοντες και μεμιστάνες... ») στίχοι.

164. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ Τ., Τά έν τη Σχολή Δημητσάνης διδασκόμενα μαθήματα, « Αθηνά » ΞΣ' (1962), σ. 115 - 186 [= Σχολή Δημητσάνης. Έν Αθήναις 1962, σ. 101 - 172].

Έν σελ. 143 - 160 [αυτότελους εκδόσεως, σ. 129 - 157] γίνεται λόγος περί δημωδών μεταβυζαντινών άλφαβήτων και άνθολογούνται άντιπροσωπευτικά κείμενα αυτών.

Γ' Δημώδη ξσματα. Μνημεία λαϊκού λόγου

165. ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ (Έκλογή). Τόμ. Α'. (Άκαδημία Αθηνών. Δημοσιεύματα του Λαγραφικού Αρχείου, άριθμ. 7). Έν Αθήναις 1962 (σχ. 8ον, σ. λβ' + 518 + Ι χάριτες).*

Έν τη Εισαγωγή, συνταχθείση υπό Γ. Κ. Σπυριδάκη, μελετώνται : Α' « Η έννοια της δημώδους ποιήσεως, γένεσις και θέσις αυτής εις τόν λαόν, Β' Αί ιστορικά άρχαί, Γ' Ακριτικά τραγούδια, Δ' Ιστορικά, Ε' Κλέφτικα τραγούδια, Σ' Παραλογές, Ζ' Έκδοσις δημοτικών τραγουδιών και Η' Καταρτισμός της παρούσης έκλογής (σκοπός και ιστορικόν - έκλογή κειμένων και γλωσσική μορφή). Κατά τόν συγγραφέα (σ. κη' - κθ'), « ώς πρός τόν τρόπον της έκλογής των κειμένων των τραγουδιών έκ των έν τη Λαογραφικῇ Αρχείῳ παραλλαγών έκάστου ξσματος, εκδεδομένων και άνεκδότην, έπεξητήθη ή άριωτέρα από άπόψεως αισθητικής και λογικού περιεχομένου. Έφ' όσον δέ τό τραγούδι παραδίδεται υπό περισσοτέρους τύπους παρατίθενται παραλλαγαί έξ έκάστου των τύπων αυτού, οί όποιοι έθεωρήθησαν ότι έπρεπε νά περιληφθοῦν εις τήν Έκλογήν [...] Εις τήν γλωσσικήν μορφήν των κειμένων άπεφεύχθησαν μεταβολαί και δι' άλλους λόγους αλλά και διά νά δύναται τις νά χρησιμοποιή τά κείμενα και εις έπιστημονικήν έρευναν... ».

Έν τῷ Α' τόμῳ του έργου περιλαμβάνονται Μέρος Πρώτον : Α' Ηρωικά ξσματα έκ των Βυζαντινών χρόνων (Ακριτικά) - Β' Ιστορικά ξσματα - Γ' Κλέφτικα. Μέρος Δεύτερον : Παραλογές (Ι Σχετικά πρός λαϊκάς δοξασίας και παραμυθιακάς διηγήσεις και ΙΙ Σχετικά πρός τήν οικογενειακήν ζωήν).

Η έκλογή και έπεξεργασία των κειμένων εγένετο υπό των Γ. Κ. Σπυριδάκη, Γ. Α. Μέγα και Δ. Α. Πετροπούλου.

166. BOUNVIER BERTRAND, Δημοτικά τραγούδια από χειρόγραφο της Μονής των Ιβήρων. Αθήνα 1960 [Ίδ. « Β.Δ. » 1960, άρ. 158].

Βιβλιοκρισία : Ν. ΚΛΗΡΙΑΝ, « Πνευματική Κύπρος » Β' (1962), σ. 292 - 294. — ΣΤ. ΚΥΡΙΑΚΙΔΟΥ, « Έλληνικά » 17 (1962), σ. 419 - 428. *Βιβλιογρ. σημείωμα* : J. DAKOUSZES, « Revue des Etudes Byzantines » XX (1962), σ. 241 - 242.

167. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΟΥ ΔΗΜ. Β., Τά άκριτικά ξσματα έν Νάξῳ, « Έπετηρίς Έταιρείας Κυκλαδικών Μελετών » Β' (1962), σ. 659 - 689.

Δημοσιεύονται, έκ της ιδιωτικής συλλογής του συγγραφέως, δώδεκα παραλλαγαί άκριτικών ξσμάτων, καταγραφείσαι κατά τήν περίοδον 1934 - 1935.

168. ΓΚΙΚΑ ΓΙΑΝΝΗ Π., Αρβανίτικα τραγούδια του Κάβο ντ' Όρο, « Αρχειον Εβρϊικών Μελετών » Θ' (1962), σ. 177 - 195.

Μετά σύντομον εισαγωγήν περί τοῦ ἐποικισμοῦ τῶν Ἀλβανῶν εἰς τὴν Νότιον Εὐβοίαν καὶ τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος, καταγράφονται « Ἀρβανίτικα Τραγοῦδια » (Πρωτοχρονιάτικα κάλαντα, Τραγοῦδια Νυφιάτικα, Πανηγυριώτικα τραγοῦδια, καὶ Διάφορα).

169. ΜΑΡΙΝΗ ΚΩΣΤΑ, Μοραίτικα Τραγοῦδια (Α' Στιχοιουργικὲς δημιουργίαι τῆς Ἠλείας), « Φιλολογικὴ Πρωτοχρονιά » 1962, σ. 187 - 201.
170. ΜΕΡΑΚΛΗ Μ. - ΠΑΝΤΑΖΟΠΟΥΛΟΥ Π., Μανιάτικα μοιρολόγια, « Μεσσηνιακά Χρονικά » 1962, σ. 268 - 270.
Δημοσιεύονται, μετὰ τινων σχολίων, δώδεκα ἔξσματα.
171. ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΥ ΘΑΝ., Δημοτικά τραγοῦδια τῆς Ρούμελης, « Λαογραφία » Κ' (1962), σ. 213 - 280.
Δημοσιεύονται ἔξσματα: Τῆς Ἀγάπης, Τῶν βουνῶν καὶ τῶν βλάχων, Ἡρωϊκά καὶ κλέφτικα, Τῆς ξενιτειᾶς, Τοῦ Θανάτου, Διάφορα, Στιχάκια ἢ διστίχα, Ἐθμικά [Καλήμερα], Νυφιάτικα.
172. [ΑΝΩΝΥΜΩΣ], Τραγοῦδια τῆς Χαλκιδικῆς, « Χρονικά τῆς Χαλκιδικῆς » 1962, σ. 101 - 103.
Δημοσιεύονται ἑπτὰ ἔξσματα, καταγεγραμμένα τῷ 1891 καὶ ἀποκείμενα ἐν τῷ Ἱστορικῷ Λεξικῷ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.
173. ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΡΑ ΤΡΙΑΝΤ., 50 Δημοτικά τραγοῦδια Νικήτης [Δημοσιεύσεις αὐτῶν], « Χρονικά τῆς Χαλκιδικῆς » 1962, σ. 205 - 221.
174. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΟΥ ΙΩ. Α., Ἀπὸ τὰ τραγοῦδια τῆς Ἱερισσοῦ, « Χρονικά τῆς Χαλκιδικῆς » 1962, σ. 84 - 96.
Δημοσιεύονται, μετὰ τινων σχολίων, εἴκοσι καὶ πέντε δημῶδη ἔξσματα.
175. ΚΑΛΟΓΕΡΑ Κ. Δ., Δημοτικά τραγοῦδια Γαλατίστης, « Χρονικά τῆς Χαλκιδικῆς » 1962, σ. 103 - 109.
Δημοσιεύονται δέκα καὶ πέντε ἔξσματα.
176. ΜΑΝΩΛΗ ΑΡ., Δημοτικά τραγοῦδια τῆς Κασσάνδρας, « Χρονικά τῆς Χαλκιδικῆς » 1962, σ. 222 - 229.
Δημοσιεύονται: Πέντε ἔξσματα Καλάνδρας, ἔνδεκα Νέας Σκιάων καὶ τέσσαρα Ἀγ. Παρασκευῆς.
177. ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Β. Κ., Δημοτικά τραγοῦδια τῶν Βραστῶν Χαλκιδικῆς, « Χρονικά τῆς Χαλκιδικῆς » 1962, σ. 97 - 100.
Δημοσιεύονται ἑξ ἔξσματα.
178. ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΥ Γ. Κ., Δημῶδη ἔξσματα τοῦ Πόντου, « Λαογραφία » Κ' (1962), σ. 558 - 564.
Δημοσιεύεται τὸ κείμενον ἐννέα ἔξμάτων, μετὰ παραλλαγῶν, ἐκ καταγραφῆς τοῦ 1960 εἰς Πλατανιά Δράμας, καθ' ὑπαγόρευσιν προσφύγων ἐκ χωρίων Ἀμισσοῦ καὶ Τραπεζοῦντος.
179. ΚΩΣΜΑ Ν. Β., Τὰ μοιρολόγια τῶν Πραμάντων, « Ἑλληνικά » 17 (1962), σ. 262 - 273
Μετὰ βραχυτάτην εισαγωγήν περί τοῦ τόπου καὶ χρόνου καταγραφῆς καὶ τῶν κατηγοριῶν τῶν « μοιρολογίων », δημοσιεύονται τριάκοντα καὶ ὀκτὼ κείμενα (Α' Μοιρολόγια στὴν πρόθεσιν τοῦ νεκροῦ. Β' Στὸν τάφο στὶς τρεῖς ἢ στὶς πέντε μέρες. Γ' Στὰ Μνημόσυνα. Δ' Γιὰ ὅσους πεθαίνουν στὴν ξενιτειά. Ε' Διάφορα).
180. ΚΩΝΣΤΑ Κ. Σ., Τοῦ Μάρκου Μπότσαρη, « Στερεοελληνικὴ Ἑστία » 1962, σ. 117 - 130.
Δημοσιεύονται ἐννέα δημῶδη ἔξσματα ἀναφερόμενα εἰς τὸν Μ. Μπότσαρην.
181. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗ Γ. Σ., Τὸ τραγοῦδι « Τοῦ Ἀη Γιωρκοῦ », « Φιλολογικὴ Κύπρος » 1962, σ. 194 - 197.

- Δημοσιεύεται παραλλαγή ἄσματος περὶ τῆς δρακοντοκτονίας ἐκ στίχ. 64, τοῦ ὁποῖου « ἡ πηγὴ ἔμπνευσέω — κατὰ τὸν συγγραφέα — πρέπει νὰ ἀναζητηθῇ στὰ συναξάρια ».
182. ROSSI - ΤΑΙΤΒΙ GIUS. - CARACUSI GIR., Testi Neogreci di Calabria Parte I: Introduzione, prolegomeni e testi di Roccaforte. Parte II: Testi di Rochudi, di Condofuri, di Bove e Indici. Palermo 1959 [18. « B.D. » 1959, ἀρ. 439 - 1960, ἀρ. 159]. Βιβλιοκρισία: I. ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΗ, « Πρακτικά Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν » 37 (1962), σ. 35 - 38.
 183. ΜΟΥΣΑΙΟΥ - ΜΠΟΥΓΙΟΥΚΟΥ ΚΑΛΛ., Παραομιές τοῦ Λιβισίου καὶ τῆς Μάκρης. Εἰσαγωγὴ Δ. η. μ. Α. Πετροπούλου, Ἀθήνα 1961. Βιβλιοκρισία: Δ. Η. Μ. Σ. ΛΟΥΚΑΤΟΥ, « Λαογραφία » Κ' (1962), σ. 628 - 634.
 184. ΛΙΑΝΙΔΗ ΣΙΜΟΥ, Τὰ παραμῦθια τοῦ Ποντιακοῦ λαοῦ. Κείμενα - Νεοελληνικὴ μετάφραση - Κατάταξη. - (Ἐπιτροπὴ Ποντιακῶν Μελετῶν περιοδικὸν « Ἀρχεῖον Πόντου ». Παράρτημα 5). Ἀθῆναι 1962 [σχ. 8ον, σ. 457]. Βιβλιοκρισία: Δ. Β. ΒΑΓΙΑΚΑΚΟΥ, « Ἀθῆνᾶ » 257 (1962), σ. 451 - 454. Βιβλιοκρ. σημείωμα: I. ΣΑΛΤΣΗ, « Ποντιακὴ Ἔοδια » XIII (1962), σ. 6776.
 185. ΚΟΝΟΜΗ ΝΙΚ., Κυπριακὰ Παραμῦθια, « Λαογραφία » Κ' (1962), σ. 303 - 408. Δημοσιεύονται δέκα παραμῦθια εἰς κυπριακὴν διάλεκτον, μετὰ Γλωσσarioῦ. Εἰς τὰ κείμενα ἔπονται: Γ. Α. ΜΕΓΑ, Σημειώσεις, Αὐτόθι, σ. 409 - 445.
 186. ΔΑΣΚΑΛΑΚΗ ΕΛ. - ΖΑΧΑΡΟΠΟΥΛΟΥ ΤΡ., Παραμῦθια: Ἡ Ὁρφανή, « Λαογραφία » Κ' (1962), σ. 565 - 567. Δημοσιεύεται τὸ κείμενον ἄσματος κατὰ παραλλαγὰς Μάνης καὶ Ἠλείας.
 187. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ Χ. Ι., Λαογραφικὰ σύμμεικτα Ρόδου, « Λαογραφία » Κ' (1962), σ. 66 - 175. Δημοσιεύονται: Α' Προσευχές - Β' Γητεῖς καὶ ξόρκια - Γ' Αἰνίγματα - Δ' Χαιρετισμοί - Ε' Ἐνχές - Σ' Κατάρεις καὶ λέξεις ὕβριστικῆς - Ζ' Ὅρκοι - Η' Παραομιές καὶ Γνωμικά. (Ἡ δημοσίευσίς τῶν μνημείων τοῦ λόγου συνεχίζεται).
 188. ΚΑΝΑΚΑΡΗ ΑΝΤ. Σ., Καρυστὶνὴ Λαογραφία: Αἰνίγματα, « Ἀρχεῖον Εὐβοϊκῶν Μελετῶν » Θ' (1962), σ. 125 - 129. Συλλογὴ ἐβδόμηκοντα καὶ ἑξ αἰνιγμάτων τῆς περιοχῆς Καρύστου Εὐβοίας.
 189. ΚΟΥΤΟΥΛΑΚΗ ΕΥ., « Γητεῖς » ἐκ Κριτσᾶς Κρήτης, « Λαογραφία » Κ' (1962), σ. 196 - 203.
 190. ΔΕΛΙΟΥ ΓΙΩΡΓΟΥ, Ἡ Ἑλληνίδα στὸ δημοτικὸ τραγούδι (Σύντομη ἀναδρομὴ) [Ἀρθρον], « Ἡὼς » Ε', ἀρ. 61 - 62 (1962), σ. 25 - 31.
 191. ΜΑΣΤΡΟΚΩΣΤΑ Β., Ἀπὸ τῆ ρουμελιώτικῃ [δημοτικῇ] μούσῃ [Ἀρθρον], « Στερεοελλαδικὴ Ἔοδια » 1962, σ. 100 - 103.
 192. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ ΜΕΛΗ, Τὸ θρησκευτικὸ συναίσθημα στὸ δημοτικὸ μας τραγούδι [Ἀρθρον], « Πνευματικὴ Κύπρος » Γ', ἀρ. 27 (Δεκέμβριος 1962), σ. 83 - 93.
 193. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΟΥ ΔΗΜ. Β., Τὸ δημῶδες ἄσμα α' Ὁνειρο τῆς Παναγίας », « Ἐπετηρὶς Λαογραφικοῦ Ἀρχεῖου » ΙΓ' - ΙΔ' (1960 - 1961) 1962, σ. 35 - 51.
 194. ΠΛΑΤΥ Ε. Ν., Ἡ Νεοελληνικὴ δημοτικὴ ποίηση, « Ἡὼς » Δ' (1961), ἀρ. 52 - 53, σ. 35 - 42 [18. « B.D. » 1961, ἀρ. 150]. Βιβλιοκρ. σημείωμα: ΓΙΑΝΝΗ ΧΑΤΖΙΝΗ, « Νέα Ἔοδια » 72 (1962), σ. 1378.
 195. ΣΥΓΓΡΙΑΚΗ Γ. Κ., Τὸ δημῶδες ἄσμα « Τοῦ Κάστρου τῆς Ὠριᾶς ». Σχέσις αὐτοῦ πρὸς τὴν ἄλωσιν τοῦ Ἀμορίου τῷ 838 ὑπὸ τῶν Ἀράβων, « Ἐπετηρὶς Λαογραφικοῦ Ἀρχεῖου » ΙΓ' - ΙΔ' (1960 - 1961) 1962, σ. 3 - 34 [18. καὶ « B.D. » 1961, ἀρ. 140].
 196. ΦΡΑΓΚΑΚΙ ΕΥ. Κ., Τὸ δημοτικὸ τραγούδι τῆς Κρήτης [Ἀρθρον], « Κρητικὴ Πρωτοχρονία » Β' (1962), σ. 63 - 67.

197. ΣΠΑΘΑΡΗ Σ., 'Απομνημονεύματα και ἡ τέχνη τοῦ Καραγκιόζη ['Αθῆναι] Πέρο-
γμος 1960 (σχ. 8ον, σ. 227).
Βιβλιοκρισία: ΣΤ. Π. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ, « Ἑλληνικά » 17 (1962), σ. 428-431.

Δ' Ἑλληνες λόγιοι μετὰ τὴν Ἀλωσιν

198. ΠΑΤΡΙΝΕΛΗ Χ. Γ., "Ἑλληνες κωδικογράφοι τῶν χρόνων τῆς Ἀναγεννήσεως,
« Ἑπετηρίς τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἀρχείου » 8-9 (1958-1959) 1961, σ. 63-124.
['Ιδ. « Β.Δ. » 1961, ἀρ. 151].
Βιβλιοκρισία: Ρ. ΣΠΕΚΚ [μετὰ πολλῶν καὶ ἀξιολόγων προσθηκῶν:], « Byzantinische Zeitschrift » 55 (1962), σ. 320-324. — J. IRIGOIN [Εὐκριντική:] « Revue des Études Grecques » LXXV (1962), σ. 566-567. — Βιβλιοκρ. σημειώματα: Μ. Ρ[ΕΤΤΑ], « Bollettino della Badia Greca di Grottaferrata » XVI (1962), σ. 72.
— GH. C[FRONT], « Studii » XV (1962), σ. 771.
199. IRMSCHER JOHANNES, Die im Druck erschienenen Briefe des Theodoros Gazes (Eine Bibliographie), « Charisteria F. Novotny Octagenario oblata » [Berlin] 1961, σ. 51-58.
200. ΠΑΤΡΙΝΕΛΗ Χ. Γ., Μιχαὴλ Ἀποστόλη προσφώνημα [...] εἰς Βησσαρίωνα,
« Ἀθηνᾶ » ΞΕ' (1961), σ. 129-137 ['Ιδ. « Β.Δ. » 1961, ἀρ. 155].
Βιβλιοκρ. σημείωμα: Μ. Ρ[ΕΤΤΑ], « Bollettino della Badia Greca di Grottaferrata » XVI (1962), σ. 72-73.
201. ΠΑΤΡΙΝΕΛΗ Χ. Γ., Οἱ « Μεγάλοι ρήτορες » Μανουὴλ Κορινθίους, Ἀντώνιος, Μανουὴλ Γαλισιώτης καὶ ὁ χρόνος τῆς ἀκμῆς των, « Δελτίον Ἱστορικῆς καὶ Ἑθνολογικῆς Ἑταιρείας » ΙΣ' (1962), σ. 17-38.
Βιβλιοκρ. σημείωμα: Μ. Ρ[ΕΤΤΑ], « Bollettino della Badia Greca di Grottaferrata » XVI (1962), σ. 166.
202. ΜΠΟΥΜΠΟΥΛΙΔΟΥ Φ. Κ., "Ἑλληνες λόγιοι μετὰ τὴν Ἀλωσιν: Β' Τὰ Ἐπιγράμματα τοῦ Ματθαίου Δεβαρῆ. Ἀθῆναι 1962 (σχ. 8ον, σ. 32 + II Πίν.) [= « Ἑπετηρίς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν » ΙΒ' (1961-1962) 1962, σ. 387-411].
Μελετᾶται ἡ χειρόγραφος παράδοσις τῶν ἐπιγραμμάτων τοῦ Ματθαίου Δεβαρῆ (ΙΣ' αἰ.) καὶ ἡ σχέσις τῶν δι' αὐτῆς σωζομένων κειμένων πρὸς τὰ τῆς ἐντύπου ἐκδόσεως τοῦ 1588. Ἐρευνᾶται εἰτα τὸ θέμα ἐπὶ τῇ βάσει τίνος χιφ. ἐγένετο ἡ ἐν λόγῳ ἐκδοσις τῶν ἀφορώντων κυρίως εἰς τοὺς Φαρινσίους ἐπιγραμμάτων καὶ ἀποκαλύπτεται ὅτι δύο ἐξ αὐτῶν φερόμενα ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Πέτρου Δεβαρῆ εἶναι πράγματι ἔργα τοῦ Ματθαίου. Χρονολογοῦνται κατόπιν καὶ ἐ-δεδομένα καὶ ἀνέκδοτα ἐπιγράμματα ἐπὶ τῇ βάσει ἐσωτερικῶν στοιχείων αὐτῶν. Ἐξετάζεται ἐν συνεχείᾳ ἡ γλῶσσα, ἡ μετρικὴ σύστασις τῶν ποιήσεων, αἱ φιλολογικαὶ ἐπ' αὐτὰς ἐπιδράσεις, μάλιστα ἔργων ἐτέρων ἐπιγραμματοποιῶν τῆς αὐτῆς περιόδου, ἀναλύεται γενικῶς τὸ περιεχόμενον καὶ κρίνεται τὸ ποιητικὸν ἔργον τοῦ Ματθαίου Δεβαρῆ.
Ἐν Παραρτήματι ἐκδίδονται κριτικῶς δέκα καὶ πέντε ἐπιγράμματα, ἐξ ὧν τὰ δέκα τελευταῖα ἀνέκδοτα.
203. ENERKIDES POL. K., Maximos Margunios an deutsche und Italienischen Humanisten, « Jahrbuch der Österreichischen Byzantinischen Gesellschaft » X (1961) 1962, σ. 93-145.
Μετὰ βραχείαν εἰσαγωγὴν περὶ τῆς χειρογράφου παροδόσεως τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Μ. Μαργουνίου καὶ μάλιστα περὶ τῶν Βιενναίων κωδίκων Suppl. Gr. 115 καὶ 124

- ἐκδίδονται : εικοσιεννέα ἐπιστολαὶ πρὸς D. Hoeschel (1590 - 1601), τέσσαρες πρὸς Fr. Sylburg (1590 - 1591), μία πρὸς A. Schott (1598), τρεῖς πρὸς Ph. Siminello (1591 - 1597), μία πρὸς Al. Lollino (1591), τρεῖς πρὸς Asc. Persio (1591 - 1597) καὶ μία πρὸς Rin. Molinetti (1596).
204. ΜΕΡΤΖΙΟΥ Κ. Δ., Μελέτιος Βλαστός. Νέα βιογραφικὰ στοιχεῖα, « Παρνασσός » Δ' (1962), σ. 19 - 27.
- Δημοσιεύονται ἔγγραφα, ἐκ τῶν Ἀρχείων τῆς Βενετίας, ἐξ ὧν προκύπτει ὅτι ὁ Μελέτιος Βλαστός κατὰ τὴν ἐπιδημίαν τῆς πανώλους τοῦ 1593 προσήνεγκε μεγάλας ὑπηρεσίας ἐν Χάνδακι, δι' ὅ καὶ ἀπεξημιάθη ὑπὸ τῆς Ἑνετικῆς διοικήσεως, καὶ ὅτι παρέμεινεν ἐν Βενετίᾳ ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 1593 μέχρι καὶ τοῦ 1595 καὶ βραδύτερον.
205. LEROY F. J., Proclus « de traditione divinæ Missæ » : un faux de C. Palaeoscarra [Μελέτη, μετ' ἀναγραφῆς τῆς ἀφορμῆς εἰς τὸν Κ. Παλαιόκαπταν (15^ο αἰ.) βιβλιογραφίας], « Orientalia Christiana Periodica » XXVIII (1962), σ. 288 - 299.
206. JACONO CARMELA, Bibliografia di Leone Allacci (1588 - 1669). Palermo 1962 (σχ. 8ον, σ. 58).
- Ἀναγραφὴ ἀναλυτικῆς βιβλιογραφίας ἐκδεδομένων (59) ἔργων τοῦ Λ. Ἀλλατίου, εἰς ἣν ἔπονται σημειώσεις βιογραφικαὶ περὶ τοῦ ἐν τῇ Biblioteca Vallicelliana Ἑπιστολαρίου καὶ βιβλιογραφία ἄρθρων καὶ μελετῶν περὶ τοῦ Χίου λογίου.
207. ΜΟΣΧΟΝΑ Θ. Δ., Κριτοπούλεια, « Ἀνάλεκτα » ('Αλεξανδρείας), 11 (1962) (Τεύχος πανηγυρικόν), σ. 3 - 28 + Εἰκὼν Μητροφάνους Κριτοπούλου.
- Βιογραφεῖται ὁ Μητροφάνης Κριτόπουλος καὶ δημοσιεύονται κατάλογοι : Α' Ἀπαλαίων ἐκδόσεων τῆς Πατριαρχικῆς Βιβλιοθήκης Ἀλεξανδρείας μετ' ἀφιερώσεων πρὸς τὸν Κριτόπουλον καὶ Β' « Βιβλίων δωρηθέντων καὶ ἀφιερωθέντων παρὰ Μητρ. Κριτοπούλου εἰτε ἐν ζωῇ εἰτε μετὰ θάνατον εἰς τὴν Πατριαρχ. Βιβλιοθήκην ».
208. ΖΑΧΑΡΙΑΔΟΥ ΕΛ. Α., Μιὰ Ἰταλικὴ πηγὴ τοῦ Ψευδο - Δωροθέου γιὰ τὴν ἱστορίαν τῶν Ὀθωμανῶν, « Πελοποννησιακά » Ε' (1962), σ. 46 - 59.
- Βιβλιοκρισία : GH. C[RONT], « Studii » XV (1962), σ. 1347 - 1348.
209. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΟΥ Α. Β., « Χρονογράφου » τοῦ Δωροθέου τὰ Διογραφικά, « Λαογραφία » 18 (1959), σ. 113 - 243 καὶ 19 (1960), σ. 3 - 96.
- Βιβλιοκρισία : Ε. Α. ΖΑΧΑΡΙΑΔΟΥ, « Ἑλληνικά » 17 (1962), σ. 435 - 446.
210. ΚΟΛΙΤΣΑΡΑ ΙΩ. Κ., Εὐγένιος ὁ Αἰτωλός. Ἐν Ἀθήναις 1960.
- Βιβλιοκρισία : Π. Ι. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΟΥ, « Θεολογία » 33 (1962), σ. 445.
211. ΧΑΤΖΗ ΔΗΜ. Γ., Τὸ κείμενον τῆς Ὁμολογίας τοῦ Μεθοδίου Ἀνθρακίτη, « Ἑλληνικά » 17 (1962), σ. 296 - 306.
- Ἐκδίδεται τὸ κείμενον τῆς « Ὁμολογίας » ἐκ χγφ. (ἀρ. XXII κατὰ τὸν Graf.) τῆς Βιβλιοθήκης Γ. Ζαβίρα, ὅπερ καὶ περιγράφεται (νέος ἀριθμ. 78) μετὰ μνείας τῆς ἱστορίας καὶ τῶν λοιπῶν χγφ. τοῦ Σιατιστεύς λογίου, ἀποκειμένων νῦν ἐν τῇ Πανεπιστημίᾳ τῆς Βουλδαπέστης. Ἐν συνεχείᾳ δὲ ἐπιχειρεῖται ἐπὶ τῇ βάσει χρονολογίας τῆς « Ὁμολογίας » (22 Ἰουλίου 1723) ἡ ἀποκατάστασις « τῆς σειρᾶς τῶν γεγονότων σχετικὰ μὲ τὴ διώξιν καὶ τὴ δίκην τοῦ Μεθοδίου Ἀνθρακίτη ».
212. ΔΗΜΑΡΑ Κ. Θ., Στὴν Ἁγία Τριάδα [Ἀρθρον περὶ Εὐγενίου Γιαννουλῆ], ἔφ. « Τὸ Βῆμα » 14 Δεκεμβρίου 1962.
213. ΖΕΠΟΥ Π. Ι., Ὁ ἐκ Χίου Θεόδωρος Φωτεινὸς καὶ ἡ « Ἱστορία τῆς Δαχίας » αὐτοῦ, « Εἰς μνήμην Κ. Ι. Ἀράντου » 1960, σ. 279 - 284. [Ἰδ. « Β.Δ. » 1960, ἀρ. 211].
- Βιβλιοκρισία : GH. C[RONT], « Studii » XV (1962), σ. 243 - 244.
214. ΔΙΑΜΑΝΤΗ Κ. ΑΘ., Ὁ Ἀθανάσιος Ψαλίδας καὶ τὸ ἀρχεῖον του : Β' Αἰ σπου.

- δαιότεραι ἐπιστολαί, « Δελτίον Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας » ΙΓ' (1962), σ. 273 - 369.
- Δημοσιεύεται τὸ κείμενον 119 ἐπιστολῶν πρὸς Ἀθ. Ψαλίδαν τῆς περιόδου 1786 - 1820. Ἡ Δημοσίευσίς τῶν κειμένων συνεχίζεται. (Περὶ τοῦ Α' μέρους τῆς ἐν τίτλῳ ἐργασίας ἴδ. « Β.Δ. » 1960, ἀρ. 235).
215. ΔΗΜΑΡΑ Κ. Θ., Α. Μουστοξύδης, 1818 (Σχολιασμένα κείμενα), « Κερκυραϊκά Χρονικά » VIII (1960), σ. 142 - 150 [ἴδ. « Β.Δ. » 1960, ἀρ. 222].
Βιβλιοκρισία: Ε. Ε. Κ[ΟΥΚΚΟΥ], « Ἀκτίνες » ΚΕ' (1962), σ. 286.
216. ΔΗΜΑΡΑ Κ. Θ., Καποδίστριας - Μουστοξύδης - Κουτλουμουσιανός, « Θησαυρίσματα » Ι (1962), σ. 14 - 62.
217. ΝΙΚΟΚΑΒΟΥΡΑ ΑΓΑΘΗΣ, Ὁ Ἀνδρέας Μουστοξύδης πρὸς τὸν Ἰούλιο Lardin, « Κερκυραϊκά Χρονικά » ΙΧ (1962), σ. 163 - 219.
Δημοσιεύονται — ἐκ τοῦ Ἀρχείου Μουστοξύδου τῆς Μητροπόλεως Κερκύρας — ἐν μεταφράσει καὶ μετὰ στοιχειωδῶν σχολίων τριάντα τέσσαρες ἐπιστολαὶ τοῦ Α. Μουστοξύδου πρὸς Ἰουλ. Lardin, τῆς περιόδου 1808 - 1859.
218. ΝΙΚΟΚΑΒΟΥΡΑ ΑΓΑΘΗΣ, Ἐρευνα ἔργων καὶ χειρογράφων τοῦ Ἀνδρέα Μουστοξύδη, « Θησαυρίσματα » Ι (1962), σ. 89 - 108.
Ἡ ἔρευνα ἀναφέρεται εἰς τὰς βιβλιοθήκας τῆς Ἰταλίας (Βενετίας, Πάδοβα, Μιλάνου, Φλωρεντίας, Λιβόρνου): Περιγράφονται τὰ χειρόγραφα, παρέχεται ἀνάλυσις τοῦ περιεχομένου τῶν κυριωτέρων ἐξ αὐτῶν ἢ δημοσιεύονται ἀποσπάσματα τῶν ἔργων.
219. ΑΝΑΠΑΙΩΤΗ ΓΙΑΝΝΗ, Ἡ ἡμερὶς « Σάβιτς Ἑλληνική » καὶ ὁ « πολὺς » Θεόκλ. Φαρμακίδης [Ἀρθρον], « Μεσσηνιακά Χρονικά » 1962, σ. 275 - 280.
220. ΜΑΚΡΥΜΙΧΑΛΟΥ Σ. Ι., Ἡ πνευματικὴ ζωὴ εἰς τὴν Σῦρον κατὰ τὸ 1834, « Ἐπετηρίς Ἑταιρείας Κυκλαδικῶν Μελετῶν » Β' (1962), σ. 712 - 719.
Ἐκδίδεται μετὰ σχολίων ἐπιστολὴ τοῦ Ν. Βάμβα πρὸς τὸν Πλ. Πετρίδην (ἀπὸ 3 Ἰουλίου 1834). Ἡ αὕτη ἐπιστολὴ ἐπανεκδίδεται (!) ἀμέσως κατωτέρω, μετὰ σχολίων, εἰς τὸ ἄρθρον τοῦ Α. Θ. ΔΡΑΚΑΚΗ, Μία ἀνέκδοτος ἐπιστολὴ τοῦ Ν. Βάμβα, Αὐτόθι, σ. 761 - 768.

Ε' Οἱ πρὸ τῆς Ἀναγεννήσεως

221. ΔΑΪΟΥ Γ., Ὁ ἑλληνικὸς τύπος τῆς Βιέννης, ἀπὸ τοῦ 1784 μέχρι τοῦ 1821. Ἀθήναι 1961 [ἴδ. « Β.Δ. » 1961, ἀρ. 184].
Βιβλιοκρισία: Γ.Ν. C[ΡΟΝΤ], « Studii » XV (1962), σ. 512 - 513.
222. ΔΗΜΑΡΑ Κ. Θ., Τὸ κείμενον τοῦ « Ρωσσαγλογάλλου », « Ἑλληνικά » 17 (1962), σ. 188 - 201.
Ἐκδίδεται τὸ κείμενον τοῦ στιχουργήματος, « χωρὶς νέα σχόλια », ἀλλὰ μετὰ κριτικοῦ ὑπομνήματος, ἐκ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ ὁποίου συνάγεται ὅτι ἡ ἔκδοσις στηρίζεται κυρίως εἰς τὸ καλούμενον γρφ. Γ, « ποὺ ἀνῆκε στὴν συλλογὴ Κρίνου καὶ προέρχεται ὅπως ἀπὸ τὸ ἀρχεῖο τοῦ Ψαλίδου » σήμερα πρέπει νὰ βρισκεται στὰ Γενικά Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους, μὲ τὸ τελευταῖο αὐτό».
223. ΒΕΗ ΜΑΪΡΗΣ Ν., Ἐμμετρα ἐπιγραμματικά ἐν ἔργοις Ρήγα Βελεστινλή τοῦ Θεταλοῦ, « Παρνασσός » Δ' (1962), σ. 135 - 144.
Ὑποστηρίζεται ὅτι ὁ ποιητὴς τοῦ διατίχου « Εἰς τὸν Φεραῖον Ρήγαν » ἐπιγράμματος τοῦ προτασσομένου ἐν τῷ τετάρτῳ τόμῳ τοῦ ἔργου « Περιγήγησις τοῦ Νέου Ἀναχάρσιδος » εἶναι ἔργον τοῦ Γ. Βενιότη, εἰς ὃν ἀποδίδονται ὑπὸ τῆς συγγραφῆς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς « Ἐπιτελεστικῆς τῆς Κπώσεως » ρυθμικά, ἐν ᾧ « αἱ ἐπὶ ταύτης περιγραφικαὶ ἀναγραφαί, ἐκ τῆς διατυπώσεως, ἀνήκουσιν εἰς τὸν Ρήγαν Βελεστινλή ».

224. ΒΡΑΝΟΥΣΗ Α., 'Ο « Πατριωτικός Ύμνος » του Ρήγα και ἡ ἑλληνική « Καρμα-
νιόλα », « Εἰς μνήμην Κ. Ἀμάντου », Ἀθήναι 1960, σ. 299 - 336. ['18. « Β.Δ. »
1960, ἀρ. 232].
Βιβλιοκρισία : ΓΗ. C[RONT], « Studii » XV (1962), σ. 761.
225. ΒΡΑΧΑ ΦΡ., Ρήγας ὁ Βελεστινλής ['Ἀρθρον], « Πνευματικὴ Κύπρος » Β', ἀρ.
20 (Μάιος 1962), σ. 299 - 309.
226. ΔΑΣΚΑΛΑΚΗ ΑΠ. Β., 'Ο Θούριος τοῦ Ρήγα εἰς τὸ ἀρχαιότερον σφῶζόμενον χει-
ρόγραφον [Μελέτη], « Δελτίον Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας » 15'
(1962), σ. 370 - 383.
227. ΔΑΣΚΑΛΑΚΗ ΑΠ. Β., Ρήγας καὶ Περγαῖβος [Μελέτη], « Παρνασσός » Δ' (1962),
σ. 396 - 433.
228. ΔΑΣΚΑΛΑΚΗ ΑΠ. Β., Ρήγας καὶ Κοραῖς, « Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὶς Φιλοσο-
φικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν » ΙΑ' (1960 - 1961), σ. 361 - 390
['18. « Β.Δ. » 1960, ἀρ. 239].
Βιβλιωκ. σημείωμα : Α. ΜΙΡΑΜΒΕΛ, « Revue des Études Grecques » LXXV
(1962), σ. 313.
- 229. ΔΡΟΥΑΙΑ ΛΟΥΚΙΑΣ, Πρὸς τὴν ἀνάκτηση τῆς Χίου. Ἀνέκδοτα κείμενα τοῦ Κο-
ραῖ καὶ ἄλλων, « Ἑλληνικά » 17 (1962), σ. 307 - 317.
Μετὰ βραχυτάτην εἰσαγωγὴν περὶ τῆς προελεύσεως τῶν ἐγγράφων, ἐκδίδεται τὸ
κείμενον τεσσάρων ἐπιστολῶν — α') Α. Μαυροκορδάτου πρὸς Α. Ζαΐμην (5 Ἀπρι-
λίου 1826), β') Ἐπιτροπῆς Χίων πρὸς Ἀδ. Κοραῖν (12 Αὐγούστου 1827), γ') (Ἀδ.
Κοραῖ) πρὸς Χίους (18 Αὐγούστου 1827) καὶ δ') Ἀντιγράφου (1 Μαρτίου 1874)
τοῦ Σ. Ι. Ράλλη ἐπιστολῆς τοῦ Α. Κοραῖ πρὸς τὴν ἐν Σύρῳ ἐπιτροπὴν τῶν Χίων
(20 Αὐγούστου 1827) — καὶ σχολιάζονται ὅσα ἐν αὐταῖς ἐκτίθενται, « σχετικὰ μὲ τὶς
προσπάθειαι τῶν Χίων γιὰ τὴν ἀνάκτηση τῆς πατρίδας τους μετὰ τὴν καταστροφὴ
τοῦ 1822 ».
230. ΒΡΑΝΟΥΣΗ Α., Τὰ ἀνέκδοτα ἀπομνημονεύματα τοῦ Φιλικοῦ Ἀθανασίου Σοδί-
λου, « Πρακτικά Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν » 37 (1962), σ. 287 - 299.
Περιγραφὴ τῶν χειρογράφων Ἀθηνῶν καὶ Βουκουρεστίου δι' ὧν παραδίδονται
τὰ ἀπομνημονεύματα τοῦ Ἀθ. Σοδίου, τὸ περιεχόμενον τῶν ὁποίων εἶναι μέχρι σήμε-
ρον γνωστὸν διὰ τῆς εἰς τὴν ρουμανικὴν μεταφράσεως τοῦ Ν. Καρμαριανοῦ. Κατὰ τὸν
συγγραφέα, « ἐκ τῆς περιγραφῆς τῶν δύο χγφ. καταφαίνεται ὅτι τὰ περιεχόμενά των
συμβαδίζουν ὡς πρὸς τὸ κύριον σῶμα τοῦ ἔργου. Εἰς τὸ χγφ. τοῦ Βουκουρεστίου ὁμοῦς
τὸ ἔργον τοῦ Σοδίου εἶναι πληρέστερον ».
231. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ Ι. Μ., 'Ο Μακρυγιάννης. 'Ο λαὸς γράφει τὴν ἱστορίαν του
['Ἀρθρον], « Φιλολογικὴ Πρωτοχρονιά » 1962, σ. 13 - 14.

Γ' Ἑπτανήσιοι Ποιηταὶ καὶ Πεζογράφοι

232. ΚΟΝΟΜΟΥ ΝΤΙΝΟΥ, Ζακυνθινὸ Σατιρογράφοι (Ζακυνθινὴ Βιβλιοθήκη, ἀρ. 2).
Ἀθήνα 1962 (σφ. 8ον, σ. 104).
Ἀνθολογοῦνται κείμενα τῶν : Σαβ. Ρούσμελη, Ν. Κουτουῆ, Δημ. Γουζέλη, Θ.
Δανελάκη, Ἀντ. Μάτεσι, Διον. Σολωμοῦ, Δημ. Δ. Πελεκάση, Διον. Γρυπάρη, Ν. Κα-
ρατζᾶ, Ἐλ. Μαρινέγκου, Ἀριστ. Καψοκεφάλου, Ἀγγ. Καντούνη, Ἀγγ. Βερυκίου,
Α. Μαρτζέγκη, Ἰω. Τσακασιάνου, Ἰω. Κολώνια, Σπ. Τζερινίου, Ἰω. Τσιλιμγκρα,
Δημ. Σπ. Πελεκάση, Α. Βιαγκίνη, Μ. Σιγούρου καὶ Σπ. Μαρίνου.

Προτάσσονται εἰσαγωγικῶς, βιογραφικὰ σημειώματα περὶ τῶν ἀνθολογούμενων

ποιητών (ἐνθα παραλείπεται ἡ μνεία τῶν ἀξιολογωτέρων περὶ αὐτῶν δημοσιευμάτων).

Βιβλιοκρισία : ΑΓΓ. ΦΟΥΡΙΩΤΗ, « Ἡὼς » Ε', ἀρ. 61 - 62 (1962), σ. 110 - 111.

233. ΘΕΟΔΩΡΑΤΟΥ ΧΡ., Ἡ συμβολὴ τῶν Κεφαλλήνων στὰ Νεοελληνικά γράμματα [Μελέτη], « Ἡὼς » Ε', ἀρ. 58 - 60 (1962), σ. 85 - 94.

Ἰδ. καὶ Π. ΓΛΕΖ[ΟΥ], Μιά ἀποψη, « Νέα Ἑστία » 72 (1962), σ. 1677 - 1678.

234. ΜΠΟΥΜΠΟΥΛΙΔΟΥ Φ. Κ., Αἱ Ποιήσεις τοῦ Στεφάνου Ξανθοπούλου, « Παρνασσός » Δ' (1962), σ. 91 - 100.

Συγκεντρῶνται αἱ περὶ τῆς οἰκογενείας καὶ τοῦ Ζακυνθίου ποιητοῦ τοῦ ΙΗ' αἰ. Στεφάνου Ξανθοπούλου εἰδήσεις, μελετᾶται ἡ χειρόγραφος παράδοσις τῶν ἔργων αὐτοῦ καὶ ἐκδίδονται δύο στιχοιργήματα (« Ὀνειρον » καὶ Ἀτίτλον), ἐξ ὧν προκύπτει ὅτι ὁ Στ. Ξανθόπουλος ἐπηρέασε τὸν Διον. Σολωμόν, κατὰ τὴν πρώτην περίοδον τῆς ποιητικῆς δημιουργίας του.

235. ΚΑΚΟΛΥΡΗ Γ., Ἀντώνης Μαρτελάος (Ὁ Φεραίος τῆς Ἐπιανήσου) [Ἀρθρον], ἐφ. « Ζάκυνθος » 29 Μαρτίου 1962, σ. 4.

236. ΚΟΝΟΜΟΥ ΝΤΙΝΟΥ, Κουτουζικά, « Παρνασσός » Δ' (1962), σ. 339 - 359 (μετὰ εἰκόνας αὐτοπροσωπογραφίας τοῦ Κουτούζη). [Καὶ αὐτοτελῶς (Κείμενα καὶ Μελέται Νεοελληνικῆς Φιλολογίας - Διευθυντῆς καθ. Γ. Θ. Ζώρας, ἀρ. 6). Ἀθήναι 1962 (σχ. 8ον, σ. 26).

Εἰς τὸ Α' μέρος ὑπὸ τίτλον « Γύρω ἀπὸ τὴ δίκη τοῦ Ν. Κουτούζη στὸ Ἐκκλησιαστικὸ δικαστήριον » Ἀνέκδοτα ἔγγραφα » συγκεντρῶνται ἐκδεδομένα κατὰ τὸ πλεῖστον ἔγγραφα, ἀφορῶντα εἰς τὴν γνωστὴν περιπέτειαν τοῦ Ζακυνθίου ποιητοῦ καὶ ζωγράφου. Εἰς τὸ Β' μέρος « Ζωγραφικὰ ἔργα τοῦ Ν. Κουτούζη » ἀναγράφονται μετὰ μνείας τῶν βοηθημάτων « χρονολογημένα » ἢ « ἀχρονολογητά » ἔργα τοῦ αὐτοῦ.

Ὁ συγγραφεὺς χρησιμοποιεῖ τὴν πλήρη περὶ Ν. Κουτούζη βιβλιογραφίαν τοῦ Φ. Κ. Μπουμπουλίδου (Νέαι ἔρευναι περὶ τοὺς Ζακυνθίους ποιητὰς καὶ πεζογράφους. Ἀθήναι 1959, σ. 14 - 16) χωρὶς ὅμως νὰ παραπέμπῃ εἰς τὴν ἐν λόγω ἐργασίαν.

Βιβλιοκρ. σημείωμα : Τ. ΑΘ. ΓΡ[ΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ], « Δελτίον Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας » ΙΣ' (1962), σ. 409.

237. ΓΙΑΚΟΥΜΗ ΔΙΟΝ., Ἡ γυναῖκα στὴν ποίησιν τοῦ Σολωμοῦ [Ἀρθρον], ἐφ. « Ζάκυνθος » 7 Δεκεμβρίου 1962, σ. 3 [Τὸ ἄρθρον συνεχίζεται].

238. ΜΥΛΩΝΑ ΣΠΥΡΟΥ, Ὁ Διονύσιος Σολωμός καὶ ἡ Ἐπανάστασις τοῦ Εἰκοσίου αἰ. [Ἀρθρον], « Ἐπτανησιακὸ Ἡμερολόγιον » Β' (1962), σ. 145 - 151.

239. ΧΡΙΣΤΟΦΙΑΝ ΑΝΔΡΕΑ, Ἡ ἰδέα τοῦ ἀγωνιστοῦ στὸ Σολωμό [Ὀμιλία], « Πνευματικὴ Κύπρος » Β', ἀρ. 20 (Μάιος 1962), σ. 313 - 317.

240. ΧΡΥΣΙΚΟΠΟΥΛΟΥ ΓΙΑΝΝΗ, Ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τῶν Σολωμικῶν χειρογράφων [Ἀρθρον], ἐφ. « Ζάκυνθος » 7 Δεκεμβρίου 1962, σ. 4.

241. ΧΡΥΣΙΚΟΠΟΥΛΟΥ ΓΙΑΝΝΗ, Γύρω ἀπὸ τὸ Σολωμό. Ἡ τρίτη ταφὴ, « Ἡὼς » Ε', ἀρ. 61 - 62 (1962), σ. 85.

242. ΚΟΝΟΜΟΥ ΝΤΙΝΟΥ, Γεώργιος Τερτσέτης. Ἀνέκδοτα κείμενα. Ἀθήναι 1959. [Ἰδ. « Β.Δ. » 1959, ἀρ. 203].

Βιβλιοκρισία [ἐπικριτικὴ] : Τ. ΑΘ. ΓΡ[ΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ], « Δελτίον Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας » ΙΣ' (1962), σ. 403 - 409.

243. ΛΟΥΝΤΖΗ ΕΡΜΑΝΝΟΥ, Ἀνέκδοτα Κείμενα : Α' Αὐτοβιογραφία - Β' Ἀλληλογραφία. Εἰσαγωγή καὶ σχόλια Ντίνου Κονόμου. (Σύλλογος πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων, περ. Β', ἀρ. 12). Ἀθήναι 1962 (σχ. 8ον, σ. 144).

Ὁ Πρόλογος ἀποτελεῖ εἰσαγωγήν εἰς τὴν μελέτην τοῦ ἔργου τοῦ Λούντζη (1806 - 1868), ὅστις καὶ ἐν συνεχείᾳ βιογραφεῖται. Ἐνταῦθα ὅμως ὑπάρχουν πολλὰ ἀσάφεια καὶ ἀντιφάσεις (π.χ. σ. 7, σημ. 1 - σ. 25, σημ. 1, σ. 20 - αὐτόγραφο συνη-

σταχωμένο άπαρτιζόμενο... >). 'Επίσης δὲν καταφαίνεται ἐκ τοῦ προτασσομένου (σ. 29) σχετικοῦ σημειώματος, ὁ τρόπος καθ' ὃν ἐκδίδεται τὸ κείμενον τῆς Αὐτοβιογραφίας. Τὸ κείμενον στερεῖται κριτικοῦ ὑπομνήματος. Ἐκ δὲ τῆς ἀλληλογραφίας τοῦ Ἑρμ. Λούντζη δημοσιεύονται ἀποσπάσματα ἐπιστολῶν αὐτοῦ πρὸς τὰ τέκνα του, Νικόλαον καὶ 'Αναστάσιον, τῆς περιόδου 1856 - 1865.

'Ιδ. καί: Κ. Θ. ΔΗΜΑΡΑ, 'Η 'Ιόνιος Παιδεία, ἐφ. «Τὸ Βῆμα» 16 Νοεμβρίου 1962.

Βιβλιοκρισία: Τ. ΑΘ. ΓΡ[ΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ], «Δελτίον Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας» ΙΣ' (1962), σ. 401 - 403. *Βιβλιοκρ. σημείωμα*: Κ. Φ., «Ἐπιθεώρηση Τέχνης» ΙΣ' (1962), σ. 781.

244. ΟΜΗΡΟΥ, 'Ιλιάς. Ἑμμετρῇ μετάφραση ΙΑΚΩΒΟΥ ΠΟΛΥΛΑ. Πρόλογος Γ. Ψαλοπούλου. Εἰσαγωγὴ στὸν Ὅμηρικόν Ἥρωα Ι. Κακρὶ δὴ (Βιβλιοθήκη Ἀρχαίων Ἑλλήνων Κλασσικῶν. Λογοτεχνικαὶ Μεταφράσεις) [Ἐκδ.] «Φιλολογική» [Ἀθῆναι 1962] (σχ. 8ον, σ. 312).

245. ΜΑΚΡΗ ΘΕΟΔ., Πέτρος Κουαρτάνος - Καλογεράς («Ὁ ἐκδότης τῶν Ἱταλικῶν τοῦ Σολωμοῦ» [Κριτικὴ βιογραφία], «Νέα Ἑστία» 71 (1962), σ. 843 - 847 [Ἐν συνεχείᾳ (σ. 847 - 850) δημοσιεύεται κατὰ μετάφρασιν Θ. Μακρὶ δὴ, Τὸ «Προοίμιο» εἰς τὴν ἐκδοσὶν τῶν Ἱταλικῶν τοῦ Σολωμοῦ ὑπὸ Π. ΚΟΥΑΡΤΑΝΟΥ - ΚΑΛΟΓΕΡΑ, τοῦ ὁποίου παρατίθεται καὶ φωτογραφία ἐλαιογραφίας (τίνος ζωγράφου;)].

246. ΚΑΒΒΑΔΙΑ Σ., Ἀγνωστές σελίδες τοῦ Γ. Καλοσγούρου, «Παρνασσός» Δ' (1962), σ. 55 - 57.

Δημοσιεύεται τὸ κείμενον ἐντύπου ἡμιφύλλου (ἐκδοθέντος ἐν Κερκύρᾳ τὴν 21 Ἰουνίου 1884), δι' οὗ ὁ Γ. Καλοσγούρος ἀνασκευάζει τὴν ὑπὸ τοῦ Γ. Θεοτόκη διαδοσιν, καὶ εἰς τὴν ὑπὸ αὐτοῦ ἀρθρογράφος τῆς ἐφημερίδος «Βούκινον» ἀνηκούσης εἰς τὸ Κόμμα τοῦ Πολυλά.

247. ΚΑΒΒΑΔΙΑ Σ., Γεώργιος Μαρτινέλης [1836 - 1896 Ἀρθρον], «Ἐπτανησιακὸ Ἡμερολόγιον» Β' (1962), σ. 185 - 191.

248. ΚΑΛΒΟΥ ΑΝΔΡΕΑ, Ἀπαντα (Λύρα - Ὠδαί). Εἰσαγωγὴ Σπύρου Μυλωνά. Τρίτη ἐκδοσις. Ἀθήνα 1962 (σχ. 8ον, σ. 200).

249. ΒΙΤΤΙ ΜΑΡΙΟ, Ἀπόσπασμα ἀπὸ αἰτιολογικὸν ποίημα (1811) τοῦ Ἀνδρέα Κάλβου [Ἀναδημοσίευσις τοῦ κειμένου, μετὰ φωτοτυπίας τοῦ γγγ., ἐκ τοῦ ἔργου τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως «Α. Kalvos e i suoi scritti in Italiano. Napoli 1961 (ἴδ. «Β Δ.» 1960, ἀρ. 264)], «Νέα Ἑστία» 72 (1962), σ. 1084 - 1086.

250. ΠΟΡΦΥΡΗ Κ., Ἀνδρέας Κάλβος ὁ Ἀγέλαστος [Μυθιστορηματικὴ βιογραφία]. Ἐκδ. «Εἰκοστός Αἰώνας». Ἀθήνα 1962 (σχ. 8ον, σ. 304 + 16 εἰκόνες ἐκτὸς κειμένου).

251. ΤΣΑΚΩΝΑ ΔΗΜ. ΓΡ., Ἡ φιλοσοφία τοῦ Κάλβου [Δοκίμιον], «Ἀρχεῖον Κοινωνιολογίας καὶ Ἠθικῆς» 1962, σ. 65 - 67.

252. ΑἰΣΑΝΑΡΑΤΟΥ Γ. Γ., Ὁ σεισμός τῆς Κεφαλληνίας τοῦ 1867 καὶ ὁ Λασκαράτος [Ἀρθρον], «Ἡὼς» Ε', ἀρ. 58 - 60 (1962), σ. 128 - 133.

253. ΔΕΝΑΡΙΝΟΥ ΕἰΡΗΝΗΣ Ἀνδρέας Λασκαράτος. Ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο του [Μελέτη], «Ἐπτανησιακὸ Ἡμερολόγιον» Β' (1962), σ. 49 - 54.

254. ΠΟΡΦΥΡΗ Κ., Ἀνδρέας Λασκαράτος, ὁ ποιητὴς καὶ ὁ πεζογράφος, «Ἐπιθεώρηση Τέχνης» ΙΣ' (1962), σ. 8 - 24.

Ἐν τῇ μελέτῃ ταύτῃ ἐξετάζονται: Α' Οἱ πνευματικοὶ του πρόγονοι (1. Ἐφτανησιώτικο λαϊκὸ σκόμμα, 2. Ἐφτανησιώτικη ἔντεχνη σάτιρα, 3. Ἱταλικὴ καὶ γαλλικὴ σάτιρα). Β' Τὸ κλίμα (1. Συντήρηση - Φιλελευθερισμός - Ριζοσπαστισμός, 2. Ἡ παμ-

φλετογραφία, 3. "Υστερ" από την "Ενωση). Γ' "Ο Ποιητής και ο Πεζογράφος (1. "Ο Ποιητής, 2. "Ο Πεζογράφος, 3. "Ο στόχος, 4. "Αλήθεια και επίκαιρη επιδίωξη). 255. ΠΟΡΦΥΡΗ Κ., Λασκαράτος και Λομβάρδος, «Επτανησιακό Ήμερολόγιο» Β' (1962), σ. 81-96.

Η μελέτη περιλαμβάνει τὰ ἐξῆς ἐπὶ μέρους κεφάλαια: 1. Ἐκκλησιαστική καὶ θρησκευτική κατάσταση τῆς Ἑπτανήσου - 2. Ὁ θρησκευτικὸς φιλελευθερισμὸς τοῦ Λασκαράτου - 3. Καινούρια ὄξυνση τοῦ θρησκευτικοῦ ζητήματος (1850 - 1860) - 4. Ἡ σύγκρουση τοῦ Λασκαράτου μετὰ τὸ Λομβάρδο.

256. ΠΟΡΦΥΡΗ Κ., Λασκαράτος. Ὁ ἀντιφατικὸς, ὁ ποιητὴς, ὁ πεζογράφος. Ἀθήνα [ἐκδ. οἶκος] «Δίφρος» 1962 (σχ. 8ον, σ. 16 + 52).

Περιλαμβάνονται τέσσαρα μελετήματα, κατ' ἀνατύπωσιν ἐκ τῶν περ. «Καινούρια Ἑποχή», «Ἐπιθεώρηση Τέχνης» καὶ «Επτανησιακό Ήμερολόγιο».

257. ΦΤΕΡΗ Γ., Μικελάκης Ἀβλῖνος [Ἀρθρον], «Ἡὼς» Ε', ἀρ. 58-60 (1962), σ. 157.

258. ΓΙΟΦΥΛΛΗ Φ., Ὁ Στέφανος Μαρτζώκης [Ἀρθρον], ἐφ. «Ζάκυνθος» 1 Μαρτίου 1962, σ. 3.

259. ΜΑΒΙΑΝΗΣ Λ., Ἀπαντα. Εἰσαγωγή - Σχόλια - Ἐπιμέλεια Μιχ. Περ. Ἀν. θ. η. Ἀθήναι 1960. [Ἰδ. «Β.Δ.» 1960, ἀρ. 314].

Βιβλιοκρισία: Χ. Γ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΑΔΗΣ, «Ἑλληνικά» 17 (1962), σ. 454-465.

260. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΑΔΗΣ Χ. Γ., Ἀνέκδοτη ἐπιστολὴ τοῦ Μαβίλη [ἀπὸ 9 Μαΐου 1905 πρὸς τὸν Τηλ. Καράκαλον], «Ἑλληνικά» 17 (1962), σ. 334-339 [ἐκδοσις κειμένου καὶ σημειώσεις].

261. ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΥ Α., [Δ.] Μαβίλης [Σημείωμα], «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία» ΙΑ' (1962), σ. 976.

262. ΣΑΜΟΪΛΗ ΑΡΣΕΝΗ, Ποίσεις καὶ πατριωτισμὸς τοῦ Λορέντζου Μαβίλη [Ἀρθρον], «Επτανησιακό Ήμερολόγιο» Β' (1962), σ. 113-120.

263. ΤΣΟΥΡΑ Ν., Μνήμη Λορ. Μαβίλη [Ἀρθρον], ἐφ. «Ἡ Καθημερινή» 4 Δεκεμβρίου 1962.

Ζ' Ρομαντικοί

264. ΚΑΙΡΟΦΥΛΛΑ Κ., Ὁ ποιητὴς Παναγιώτης Σούτσος καὶ ἡ «Στέλλα Βιολάντη» [Ἀρθρον], «Φιλολογικὴ Πρωτοχρονιά» 1962, σ. 40-42.

265. ΠΑΡΑΣΧΟΥ ΚΑ. Β., Ὁ Ἑλληνικὸς ρομαντισμὸς. Ἐνα περιλόγιον δραματικὸ ποίημα: Ὁ «Ὀδοιπόρος» τοῦ Π. Σούτσου [Ἀρθρον, κατ' ἀναδημοσίευσιν ἐκ τοῦ περ. «Μεν. Ἑλλήν. Ἐγκυκλοπαιδείας» 12 Ἰουνίου 1927, σ. 4], ἐφ. «Ἡ Καθημερινή» 5 Δεκεμβρίου 1962.

Η' Ποίησης καὶ Πεζογραφία 1880-1960

266. ΠΑΛΑΜΑ ΚΩΣΤΗ, Ἀπαντα. Τόμος Πρῶτος: Τὰ Τραγούδια τῆς Πατρίδος μου, Ὁ ὕμνος τῆς Ἀθηνᾶς, Τὰ μάτια τῆς ψυχῆς μου, Ἰαμβοὶ καὶ Ἀνάπαιστοι, Ὁ Τάφος, Ὁ Πρῶτος λόγος τῶν Παραδείσων. [Ἐκδ.] Γκοβόστης [Ἀθήναι 1962] (σχ. 8ον, σ. 462).

Ἰδ. Κ. Θ. ΔΗΜΑΡΑ, Τὰ «Ἀπαντα» Παλαμᾶ [Ἀρθρον], ἐφ. «Τὸ Βῆμα» 18 Μαΐου 1962 — Α. ΚΑΡΑΝΤΩΝΗ, Ὁ Παλαμᾶς ἐρεχται [Ἀρθρον], ἐφ. «Ἡ Καθημερινή» 10, 15 Ἰουνίου, 1, 7 Ἰουλίου 1962.

- Βιβλιοκρ. σημείωμα: Π. Χ[ΑΡΗ], « Νέα Έστία » 71 (1962), σ. 864.
267. ΜΠΟΥΜΠΟΥΛΙΔΟΥ Φ. Κ. 'Ανέκδοτοι έπιστολαί του Κωστή Παλαμά, « Παρνασσός » Δ' (1962), σ. 267 - 272.
- Δημοσιεύονται, καταλλήλως ετοχολιασμένοι, έπτά έπιστολαί του Κ. Παλαμά προς τον Σπ. Λοβέρδον, της περιόδου 1926 - 1935. Αΐται περιέχουν και στοιχεια διαφωτίζοντα πτυχάς τινας του βίου ή αναφερόμενα εις την ποιητικήν δημιουργίαν του Κ. Παλαμά.
268. Κ[ΑΤΣΙΜΠΑΛΗ] Γ. Κ., 'Ο Κωστής Παλαμάς για τον Μαίτερλινκ, « Νέα Έστία » 71 (1962), σ. 713 - 718.
- 'Ανακοίνωσις άναδημοσιευομένων άρθρων και σημειωμάτων του Κ. Παλαμά (της περιόδου 1893 - 1917) περί του Βέλγου συγγραφέως.
269. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ Ι. Μ., Κωστής Παλαμάς. Δεύτερη έκδοση. Έκδ. οίκος Γ. Φέξη. Αθήνα 1962 (σχ. 8ον, σ. 374).
- 'Ανατύπωσις εκ της έκδ. του 1944. Διαιρείται εις τρία μέρη: Α' Μορφές του λυρικού λόγου (Αύτοβιογραφικό προοίμιο - Τό ξεκίνημα - 'Η ώρα του όρθρου - 'Η πορεία προς τό πνεύμα - 'Η διπλή ψυχή - 'Αλλα ίχνη πορείας - Οι δώδεκα λόγοι του Γύφτου - 'Η Φλογέρα του Βασιλιά » - 'Ο Γυρισμός στους λυρικούς τρόπους - 'Ο Σατιρικός - Οι « Βωμοί » - « Τά Παράκαιρα » - Τό ήλιόγεμα - 'Αντιλεγόμενα - Τό Συμπέρασμα). Β' 'Η σοφία και τό πάθος ('Η « θέση » - 'Η άκαταπόνητη δίψα - Τό πρόσωπο της πολυμάθειας - Τό βιβλίο - 'Η εποχή κ' ή γλώσσα - 'Η Δημοτική παράδοση. 'Ο Σολωμός - 'Ο Βαλαωρίτης - 'Ο Κάλβος - Οι τρεΐς κύκλοι - Οι άλλες άγάπες - 'Ο ποιητικός λόγος - 'Η κριτική - 'Ακροτελεύτιοι στοχασμοί). Γ' Τό Διήγημα και τό δράμα.
- Εις « Έπισημείωμα » σημειούται υπό του συγγραφέως: « Νιώθω άλλη μία, και στεγνή, φορά την ανάγκη νά παρατηρήσω, πώς ό τι, χωρίς άλλο, θά διασωθή από τον ποιητή θά 'ναι μονάχα εκείνο τό μέρος του έργου του, όπου πιο άνόθευτος και πιο μαστορικά ξεοκασίζεται ό λυρικός του κραδασμός ».
270. ΚΑΡΑΝΤΩΝΗ Α., 'Ο Κωστής Παλαμάς και ή Μακεδονία ['Αρθρον], « 'Ηώς » Ε', άρ. 63 - 65 (1962), σ. 43 - 45.
271. ΜΑΣΤΡΟΔΗΜΗΤΡΗ Π. Δ., 'Ο διηγηματογράφος [Κ.] Παλαμάς ['Αρθρον], έφ. « 'Η Καθημερινή » 15 Νοεμβρίου 1962.
272. ΜΕΤΖΗΔΑΚΗ ΦΙΛΙΠΠΟΥ (μτφρ. ΙΟΥΛΙΑΣ ΙΑΤΡΙΔΗ), 'Ο Ούναμοϊνό άντίκρου στην ποίηση του [Κ.] Παλαμά [Μελέτημα], « Νέα Έστία » 71 (1962), σ. 361 - 365.
273. ΠΑΡΑΣΧΟΥ ΚΛ. Β., 'Η συνάντησίς μου με τον Παλαμά ['Αρθρον], έφ. « 'Η Καθημερινή » 19 'Ιανουαρίου 1962.
274. ΣΑΚΕΛΛΑΙΩΝΟΣ ΓΙΑΝΝΗ, Κωστής Παλαμάς ['Αρθρον], « Στρεσοελλαδική Έστία » 1962, σ. 137 - 139.
275. ΘΩΜΑ Γ., 'Ο Δροσίνης στο Πήλιο ['Αρθρον], « 'Ηώς » Ε', άρ. 55 (1962), σ. 43 - 44.
276. ΠΟΛΕΜΗ Ιω., Πρό εΐκοσιν ετών, « Νέα Έστία » 71 (1962), σ. 590 - 592.
- Καρ' ανακοίνωσιν Γ. Κ. Κατσίμπαλη, « τό άρθρο τουτο άναδημοσιεύεται [εκ της έφ. « Αθήναι » 15 Μαΐου 1908] γιατί δείχνει με ποιές επιδράσεις ξεκίνησε κ' εργάστηκε ό 'Ιω. Πολέμης ».
277. ΖΩΡΑ Γ. Θ., Μία Έκατονταετηρίς: 'Ιωάννης Πολέμης (1862 - 1962) ['Αρθρον], « Παρνασσός » Δ' (1962), σ. 313 - 314 ['Εν συνεχεί (σ. 315 - 318) δημοσιεύεται μικρά έκλογή εκ του ποιητικού έργου του 'Ιω. Πολέμη].
278. Κ[ΑΤΣΙΜΠΑΛΗ] Γ. Κ., 'Ενας ρωμαντικός έρωτας του 'Ιωάννου Πολέμη ('Από

- τήν ἀλληλογραφία του με τὸν Κων. Κατοίπαλη), « Νέα Ἑστία » 71 (1962), σ. 495-500.
- Κατὰ τὸν ἐκδότη τῶν ὀκτὼ ἐπιστολῶν (τῆς περιόδου 7 Σεπτεμβρίου 1888-10 Ἀπριλίου 1889), « τὰ γράμματα... διηγούνται μετὰ τὸν παραστατικώτερο τρόπο ἕναν ρωμαντικὸν ἔρωτα τοῦ περασμένου αἰῶνα... ».
279. ΠΑΛΑΜΑ ΚΩΣΤΗ, Θάνατος ποιητοῦ, « Νέα Ἑστία » 71 (1962), σ. 500-502.
- Ἀρθρον περὶ Ἰω. Πολέμη, ἀναδημοσιευόμενον ἐκ τῆς ἐφ. « Ἐμπρός », 1 Ἰουνίου 1924.
280. ΧΑΡΗ ΠΕΤΡΟΥ, Ὁ Πολέμης, οἱ σύγχρονοί του, οἱ μεταγενέστεροί του (x' ἔνα πολύτιμο διδάγμα) [Ἀρθρον], « Νέα Ἑστία » 71 (1962), σ. 493-494.
281. ΧΑΡΗ ΠΕΤΡΟΥ, Ἐνα διδάγμα (τὰ 100 χρόνια τοῦ Ι. Πολέμη) [Ἀρθρον], ἐφ. « Ἐλευθερία » 15 Μαρτίου 1962.
282. ΤΣΑΚΩΝΑ ΔΗΜ. ΓΡ., Ὁ Γιάννης Ψυχάρης καὶ ἡ Νεοελληνικὴ ἀναγέννησις [Δοκίμιον], « Ἀρχεῖον Κοινωνιολογίας καὶ Ἠθικῆς » 1962, σ. 68-74.
283. Γ. Π., Τὰ εἰκοσάχρονα ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Δημ. Καμπούρογλου [Σημείωμα], « Νέα Ἑστία » 71 (1962), σ. 482.
284. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ ΣΠ., Γ. Βιζυηνός, ὁ θεμελιωτὴς τῆς ψυχολογικῆς πεζογραφίας μας [Ἀρθρον], « Φιλολογικὴ Πρωτοχρονιά » 1962, σ. 133-135.
285. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ ΠΕΡΙΚΛΗ, Τὰ παιδικὰ τραγούδια τοῦ Γ. Βιζυηνοῦ [Ὀμιλία], « Ἀρχεῖον τοῦ Ὑρακικοῦ Λαογραφικοῦ καὶ Γλωσσικοῦ Ὑπαστατοῦ », περ. Β', 27 (1962), σ. 190-194.
286. ΚΑΛΛΙΓΑ ΠΑΥΛΟΥ, Θάνατος Βλέκας, Ἐκδόσεις « Γαλαξίας » [Ἀθήνα 1962] (σχ. 8ον, σελ. 204).
287. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ Ι. Μ., Ὁ Ροῖδης: Ἐνας χαρακτηρισμὸς [Ἀρθρον], « Στερεοελλαδικὴ Ἑστία » 1962, σ. 175-181.
288. ΚΩΝΣΤΑ Κ. Σ., « Κώστας Κρυστάλλης » [Ἀνακοίνωσις δημοτικῶν ποιημάτων τοῦ Τάκῃ Μαυροκεφάλου (1940)], « Νέα Ἑστία » 72 (1962), σ. 1416-1417.
289. ΛΑΪΝΑ Θ. Α., Μία ματιά στὸ πεζογραφικὸ ἔργο τοῦ Κ. Κρυστάλλη [Ἀρθρον], « Στερεοελλαδικὴ Ἑστία » 1962, σ. 46-49.
290. ΚΑΡΑΜΠΕΤΣΟΥ ΑΘΗΝΑΣ, Τὸ κοινωνικὸ πρόβλημα στὸ ἔργο τοῦ Ἀλ. Παπαδιαμάντη [Ἀρθρον], « Ἀκτίνες » ΚΕ' (1962), σ. 76-80, 109-112.
291. ΚΟΝΤΟΓΛΟΥ Φ., Ὁ Παπαδιαμάντης. Ὁ πνευματικὸς ὁδηγὸς μας [Ἀρθρον], « Παρνασσός » Δ' (1962), σ. 203-206.
292. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ Β. ΑΡ., Μία κρίσις γιὰ τὸν Παπαδιαμάντη: Πῶς εἶδε τὸν Κοσμοκαλόγερο ὁ μητροπολίτης Ἱεζεκιήλ [Ἀρθρον], « Μεσσηνιακὰ Χρονικά » 1962, σ. 250-251.
293. ΧΑΡΗ ΠΕΤΡΟΥ, Ἑλληνικὰ λουλούδια (Ὁ Παπαδιαμάντης καὶ τὰ « Φραγκολούλουδα ») [Ἀρθρον], ἐφ. « Ἐλευθερία » 9 Αὐγούστου 1962.
294. ΔΗΜΑΡΑ Κ. Θ., Ὁ Γεροστάθης [τοῦ Α. Μελά], Ἀρθρον, ἐφ. « Τὸ Βῆμα » 16 Φεβρουαρίου 1962.
295. Π[ΡΑΤΕΙΚΑ] Γ., Λέων Μελάς [Ἀρθρον], « Νέα Ἑστία » 72 (1962), σ. 1676-1677.
296. ΧΑΡΗ Π., Γνήσια κείμενα (ἐξ ἀφορμῆς τοῦ « Γεροστάθης ») [Ἀρθρον], ἐφ. « Ἐλευθερία » 8 Φεβρουαρίου 1962.
297. ΖΩΡΑ Γ. Θ., Ἀνδρέας Καρκαβίτσας (ἐπὶ τῇ συμπληρώσει τεσσαρακονταετίας ἀπὸ τοῦ θανάτου) [Ἀρθρον], « Παρνασσός » Δ' (1962), σ. 523-528. [Ἐν συνεχείᾳ (σ. 529-534) δημοσιεύονται « Ὁ Ἐκδικητὴς » καὶ « Ἡ Γοργόνα », ἀπὸ τὰ « Λόγια τῆς πλώρης » τοῦ Ἀ. Καρκαβίτσα].
298. ΔΙΟΝΥ., Ἡ « Γοργόνα » τοῦ Καρκαβίτσα [Κριτικὸν σημεῖωμα], « Ἡὸς » Ε', ἀρ.

- 61-62 (1962), σ. 58 ["Επονται « Δύο λόγια (Βιογραφικά) για τὸν Καρκαβίτσα »].
299. ΔΟΞΑ Τ., Καρκαβίτσας ὁ Ἑλληνικός (Σαραντὰ χρόνια ἀπὸ τὸ θάνατό του) ["Ἀρθρον], ἐφ. « Ἡ Καθημερινή » 27 Ὀκτωβρίου 1962.
300. ΧΑΡΗ Π., Ὁ Καρκαβίτσας (40 χρόνια ἀπὸ τὸν θάνατό του) ["Ἀρθρον], ἐφ. « Ἐλευθερία » 7 Νοεμβρίου 1962.
301. ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΥ ΓΡ., Ἀπαντα. Τόμ. "Εβδομος ["Εκδ.] Μπίρης. [Ἀθήναι 1962] (σχ. 8ον, σελ. 556).
 "Εν τῷ τόμῳ τούτῳ περιλαμβάνονται τὰ ἔργα : *Μυστικοὶ Ἀρραβῶνες*, *Ἀναδυμένη, Ποπολάρος, Τὸ μυστικὸ τῆς Βαλέραινας, Μανταλένα, Ἡ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος τῆς Ἀργυρούλας, Τὸ ψωμί, Ἡ τελευταία προσευχή*. "Εν τέλει καταχωρίζονται βραχεῖαι βιβλιογραφικαὶ περὶ τῶν δημοσιευομένων ἔργων πληροφορίαι καὶ στοιχειώδης πίναξ λέξεων.
302. ΓΙΟΥΦΛΗ ΦΩΤΟΥ, Ὁ Ξενόπουλος ὡς ποιητῆς ["Ἀρθρον], « Ἐπτανησιακὸ Ἡμερολόγιο » Β' (1962), σ. 30-32.
303. ΚΟΝΔΥΛΑΚΗ ΙΩ., Ἀνθολογία ἀπὸ τὸ ἔργο του, « Νέα Ἑστία » 72 (Χριστούγεννα 1962), σ. 22-56. ["Εν συνεχείᾳ (σ. 57-58) ἐπιστολὴ τοῦ Ἰω. Κονδυλάκη πρὸς Ἀρ. Καμπάνη (δημοσιευθεῖσα ἐν ἐφ. « Νέα Ἐφημερίς », Ι. Δ. Μουρέλλου, Ἀπρίλιος 1919) περὶ δημοτικῆς γλώσσης].
304. ΓΙΑΚΟΥ ΔΗΜ., Ὁ Κονδυλάκης καὶ τὰ Νεοελληνικὰ Γράμματα, « Νέα Ἑστία » 72 (Χριστούγεννα 1962), σ. 66-73.
305. ΓΙΑΛΟΥΡΑΚΗ ΜΑΝ., Ὁ Κονδυλάκης στὴν Αἴγυπτο ["Ἀρθρον], « Νέα Ἑστία » 72 (Χριστούγεννα 1962), σ. 20-21.
306. ΓΛΕΖΟΥ ΠΕΤΡΟΥ, Ὁ Ἰωάννης Κονδυλάκης καὶ τὸ χρονογράφημα ["Ἀρθρον], « Νέα Ἑστία » 72 (Χριστούγεννα 1962), σ. 15-19.
307. ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΙ ΙΩ., Κονδυλάκης καὶ Χρονογράφημα ["Ἀρθρον], « Νέα Ἑστία » 72 (Χριστούγεννα 1962), σ. 2-3.
308. ΚΑΡΑΝΤΩΝΗ ΑΝΔΡΕΑ, Ὁ ὄνειροπαρμένος τράγος ["Ἀρθρον περὶ Ἰω. Κονδυλάκη], « Νέα Ἑστία » 72 (Χριστούγεννα 1962), σ. 63-65.
309. ΜΑΛΑΚΑΣΗ ΜΙΑΤ., Τὸ τελευταῖο Γράμμα, « Νέα Ἑστία » 72 (Χριστούγεννα 1962), σ. 59-60.
 Δημοσιεύεται ἐπιστολὴ τοῦ Ἰω. Κονδυλάκη (22 Μαΐου 1920) πρὸς Μ. Μαλακάσην, μετ' ἐπεξηγηματικὰ σχόλια ["Ἀναδημοσίευσιν ; Δὲν σημειοῦται.]
310. ΠΑΛΑΜΑ ΚΩΣΤΗ, Ὁ Κονδυλάκης ["Ἀρθρον κατ' ἀναδημοσίευσιν ἐκ τῆς ἐφ. « Ἐμπρός » 26, 27 Ἰουλίου 1920], « Νέα Ἑστία » 72 (Χριστούγεννα 1962), σ. 12-14.
311. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ Ι. Μ., Ἡ προσφορὰ τοῦ Κονδυλάκη ["Ἀρθρον], « Νέα Ἑστία » 72 (Χριστούγεννα 1962), σ. 61-62.
312. ΣΤΕΡΓΙΟΠΟΥΛΟΥ ΚΩΣΤΑ, Τὸ διήγημα τοῦ Κονδυλάκη, « Νέα Ἑστία » 72 (Χριστούγεννα 1962), σ. 7-11.
 Κατὰ τὸν συγγραφέα, « Ὁ Κονδυλάκης ἦτανε καὶ ἔμεινε διηγηματογράφος καὶ ἀπὸ ἰδιοσυγκρασίας καὶ ἐπειδὴ τὸν ἀνάγκασαν οἱ συνθήκες τῆς ζωῆς του ».
313. ΣΤΡΑΤΑΚΗ ΝΙΚΟΥ, Ὁ Ἰωάννης Κονδυλάκης ὡς καθαρευουσιάνος καὶ πρωτοπόρος στὸ ρεαλιστικὸ μυθιστόρημα ["Ἀρθρον], « Νέα Ἑστία » 72 (Χριστούγεννα 1962), σ. 74-76.
314. ΧΑΒΑΚΗ ΙΩΑΝΝΟΥ Ε., Ὁ Κονδυλάκης καὶ οἱ ἥρωές του, « Κρητικὴ Πρωτοχρονιά » Β' (1962), σ. 161-169.
315. ΧΑΡΗ Π., Πολύτιμες ὑποθήκες (Ὁ Κονδυλάκης, οἱ ἥρωές του, ἡ δημοτικὴ) ["Ἀρθρον], ἐφ. « Ἐλευθερία » 27 Δεκεμβρίου 1962.

316. ΧΑΡΗ Π., "Ένας άνθρωπος κι ένα έργο ["Άρθρον περί 'Ιω. Κονδυλάκη], « Νέα Έστία » 72 (Χριστούγεννα 1962), σ. 77 - 81.
317. ΜΑΛΑΝΟΥ Τ., 'Ολίγα σ' έναν « Καβαφολόγο », « Νέα Έστία » 71 (1962), σ. 193 - 194.
Σχόλιον εις παρατηρήσεις του Στρ. Τσίγκα περί του όρου Daira.
318. ΤΣΙΡΚΑ ΣΤΡΑΤΗ, Νέα « όλισθήματα », « Νέα Έστία » 71 (1962), σ. 403 - 404.
Σημείωμα εις απάντησιν του άνωτέρω σχολίου του Τ. Μαλάνου.
319. ΜΑΛΑΝΟΥ ΤΙΜΟΥ, « Ντοκουμέντα... προσγειώσεων » [Σημείωμα], « Νέα Έστία » 71 (1962), σ. 552 - 553.
320. ΧΑΤΖΙΝΗ ΓΙΑΝΝΗ, 'Η 'Αλεξάνδρεια του Καβάφη ('Αθήναι 1961). ['Ιδ. « Β.Δ. » 1961, άρ. 348].
Βιβλιοκρισία : Κ. Θ. ΔΗΜΑΡΑ, έφ. « Τό Βήμα » 20 Φεβρουαρίου 1962.
321. ΡΟΥΝΗ ΜΑΝ., 'Ιων Δραγούμης ('Απόψεις γιά τό έργο του) ["Άρθρον], « Φιλολογική Πρωτοχρονιά » 1962, σ. 79 - 85.
322. ΤΣΑΚΩΝΑ ΔΗΜ. ΓΡ., 'Από τόν Καποδίστρια στόν ['Ιωνα] Δραγούμη [Δοκίμιον], « 'Αρχείον Κοινωνιολογίας και 'Ηθικης » 1962, σ. 59 - 64.
323. ΤΣΑΚΩΝΑ ΔΗΜ. ΓΡ., 'Ο 'Ιων Δραγούμης ός έξαίρεσις [Δοκίμιον], « 'Αρχείον Κοινωνιολογίας και 'Ηθικης » 1962, σ. 90 - 96.
324. ΧΑΡΗ Π., Πολιτική και Λογοτεχνία ('Η Μακεδονία και ό 'Ιων Δραγούμης) ["Άρθρον], έφ. « Έλευθερία » 14 Νοεμβρίου 1962.
325. ΓΕΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ ΗΛ., 'Ο τελευταίος Θρακιώτης ποιητής 'Ιωσήφ Ραφτόπουλος [1893 - 1923. 'Ομλία], « Δελτίον Μεγαλοσχολιτών » Δ' (1962), σ. 37 - 40.
326. ΧΑΡΗ Π., 'Επειτα από τριάντα χρόνια ('Ο Α. Πορφύρας και ό ελληνικός στίχος) ["Άθρον], έφ. « Έλευθερία » 8 Νοεμβρίου 1962.
327. ΤΣΑΚΩΝΑ ΔΗΜ. ΓΡ., Περικλής Γιαννόπουλος, ή άριστοκρατία της ελληνικότητος [Δοκίμιον], « 'Αρχείον Κοινωνιολογίας και 'Ηθικης » 1962, σ. 82 - 89.
328. ΚΑΡΑΝΤΩΝΗ ΑΝΔΡΕΑ, Φώτος Πολίτης ["Άρθρον], « Πελοποννησιακή Πρωτοχρονιά » 1962, σ. 60 - 62.
329. ΤΣΑΚΩΝΑ ΔΗΜ. ΓΡ., 'Ο ιδανισμός του Φώτου Πολίτη [Δοκίμιον], « 'Αρχείον Κοινωνιολογίας και 'Ηθικης » 1962, σ. 107 - 112.
330. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ Ι. Μ., 'Απόκριση σ' ένα βιβλίο [Κ. ΣΤΕΡΓΙΟΠΟΥΛΟΥ, 'Ο Τέλλος 'Αγρας και ή εποχή του], « Νέα Έστία » 71 (1962), σ. 864 - 866.
331. ΣΤΕΡΓΙΟΠΟΥΛΟΥ ΚΩΣΤΑ, 'Απόκριση σέ μιάν απόκριση, « Νέα Έστία » 71 (1962), σ. 932 - 935.
332. ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ ΖΑΧ., Σχεδιάσματα ('Αθήναι 1961) ['Ιδ. « Β.Δ. » 1961, άρ. 363].
Βιβλιοκρισία : ΓΙΑΝΝΗ ΧΑΤΖΙΝΗ, « Νέα Έστία » 72 (1962), σ. 1378 - 1379.
333. ΚΩΝΣΤΑ Κ. Σ., Χαρίλ. Παπαντωνίου (1867 - 1932) ["Άρθρον], « Στερεοελλαδική Έστία » 1962, σ. 86 - 88.
334. ΧΑΡΗ ΠΕΤΡΟΥ, "Ένας λησμονημένος ('Ο Χαρ. Παπαντωνίου, ό μοσεμισμός και οι « άσπούδαχοι »), « Νέα Έστία » 71 (1962), σ. 252 - 253.
"Άρθρον [άναδημοσιευόμενον έξ της έφ. « Έλευθερία » 25 'Ιανουαρίου 1962] περί του Χαρ. Παπαντωνίου [: 1867 - 1932].
335. ΜΟΥΡΙΚΗ Κ., Πέτρος Ζητουνιάτης ["Άρθρον], « Στερεοελλαδική Έστία » 1962, σ. 50 - 52.
336. ΛΙΠΕΡΤΗ Δ., 'Απαντα τά εύρισκόμενα. Κύπρος 1961. *Βιβλιοκρισία* : Α. ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗ, « Πνευματική Κύπρος » Β', άρ. 17 (Φεβρουάριος 1962), σ. 231 - 233.
337. ΠΡΑΤΣΙΚΑ Γ., Τρείς έπέτειοι 'Ελλήνων ποιητών ('Ιω. Πολέμης - 'Ιω. Δαμβέργης - Μιχ. 'Αργυρόπουλος) ["Άρθρον], έφ. « Η Καθημερινή » 12 'Απριλίου 1962.

338. ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ Ν., 'Η πολιτική διαθήκη του Νίκου Καζαντζάκη, «Κρητική Πρωτοχρονιά» Β' (1962), σ. 49-52.
'Αναδημοσιεύεται το κείμενο άρθρου του Ν. Καζαντζάκη εκ της έφ. «Νέα Έφημερίς» 16 Φεβρουαρίου 1925.
339. ΕΥΕΛΠΙΔΗ ΧΡΥΣΟΥ, 'Ο Καζαντζάκης για το έργο του και για την ελληνική λογοτεχνία ["Άρθρον], «Κρητική Πρωτοχρονιά» Β' (1962), σ. 192-194.
340. DE JUVENEL RENAUD (Μετάφρ. ΤΕΑΣ ΑΝΕΜΟΓΙΑΝΝΗ), Νίκος Καζαντζάκης ["Άρθρον], «Νέα Έστία» 72 (1962), σ. 1570-1585.
341. ΚΝΟΣ ΒΟΡΓΕ (Μετάφρ. ΤΕΑΣ ΑΝΕΜΟΓΙΑΝΝΗ), Ποιές είναι οι αιώνιες αξίες που πηγάζουν από το έργο του Καζαντζάκη ["Άρθρον], «Νέα Έστία» 72 (1962), σ. 1591-1594.
342. ΜΗΤΣΑΚΗ ΚΑΡΟΛΟΥ, Τό επίγραμμα στον τάφο του Ν. Καζαντζάκη, και ένας στίχος του F. G. Klopstock, «Νέα Έστία» 72 (1962), σ. 1595.
Συσχετισμός της ως επίγραμμα τεθείσης φράσεως του Ν. Καζαντζάκη «Δέν έλπιζω τίποτα, δε φοβούμαι τίποτα, είμαι λεύτερος» προς τον στίχον του Klopstock «Wer nicht fürchtet, nicht hofft, nur der ist glücklich...».
343. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ Ι. Μ., 'Η «άπάνθρωπη έρημιά» (Μνήμη Νίκου Καζαντζάκη) ["Άρθρον], έφ. «Έλευθερία» 18 Νοεμβρίου 1962.
344. ΠΟΡΦΥΡΗ Κ., Γαλάτεια Καζαντζάκη ["Άρθρον], «Έπιθεώρηση Τέχνης» 15' (1962), σ. 761-762.
Κρίνεται κυρίως το έργο «Οι τρεις φίλοι» (1917).
345. ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΥ ΔΗΜ. Α., 'Η «Χριστολογία» του [Ν.] Καζαντζάκη ["Άρθρον], έφ. «Η Καθημερινή» 28 'Ιουλίου 1962.
346. WILSON COLIN (Μετάφρ. ΔΗΜ. ΣΤΑΥΡΟΥ), Νίκος Καζαντζάκης ["Άρθρον], «Νέα Έστία» 72 (1962), σ. 1586-1590.
347. ΛΟΒΕΡΑΟΥ ΝΙΚΟΥ, 'Άγγελος Σικελιανός. Κριτική Μελέτη. Πάτρα 1962 (σχ. 8ον, σ. 202). 'Ανάυσις των ποιήσεων του «Λυρικού Βίου» και της θεατρικής δημιουργίας του 'Αγγ. Σικελιανού.
348. ΠΑΡΑΣΧΟΥ ΚΛ. Β., Τρεις επιστολές του 'Αγγ. Σικελιανού και τρεις του Γιώργου Σεφέρη, «Νέα Έστία» 71 (1962), σ. 163-168.
Αί επιστολαί του 'Αγγ. Σικελιανού [1928, 1939, 1940] αναφέρονται εις κρίσεις του Κλ. Παράσχου περί του έργου του.
349. ΚΑΡΑΝΤΩΝΗ ΑΝΔΡΕΑ, 'Η «Σίβυλλα» του 'Αγγέλου Σικελιανού (Μιά προφητική τραγωδία) ["Άρθρον], «Νέα Έστία» 72 (1962), σ. 1622-1624.
350. ΞΥΔΗ Θ., 'Η «Σίβυλλα» του Σικελιανού ["Άρθρον], έφ. «Η Καθημερινή» 25 'Οκτωβρίου 1962.
351. ΚΑΡΑΝΤΩΝΗ Α., Αί πολιτικά τοποθετήσεις του 'Αγγέλου Σικελιανού ["Άρθρον], έφ. «Η Καθημερινή» 14 Φεβρουαρίου 1962.
352. LAVAGNINI BR., 'Η Ιταλική μετάφραση του «Στυγός Όρκου» κ' ένα γράμμα του Σικελιανού, «Νέα Έστία» 71 (1962), σ. 195-196.
Δημοσιεύεται, καταλλήλως έσολογισμένον, το κείμενο επιστολής του Σικελιανού [1947] προς τον Br. Lavagnini σχετικής προς μετάφρασιν έργου «Στυγός όρκος» [έφ. «Sicilia del Popolo», 20 'Ιουλίου 1947]. Το κείμενο της Ιταλικής μεταφράσεως καταχωρίζεται έν περ. «Νέα Έστία» 71 (1962), σ. 269.
353. ΞΥΔΗ Θ., Τό Δελφικό Πνευματικό Κέντρο και ό Σικελιανός ["Άρθρον], «Νέα Έστία» 72 (1962), σ. 1509-1511.
354. ΠΑΡΑΡΑ Δ., 'Ο 'Άγγελος Σικελιανός και ή Δελφική 'Ιδέα, «Νέα Έστία» 72 (1962), σ. 1678-1679.

- *Αρθρον περί «Φοιτητικής Συντροφιάς» και Δελφικής 'Ιδέας. Δημοσιεύεται και επιστολή του 'Αγγ. Σικελιανού (12 Μαρτίου 1925) πρὸς τὸν συγγραφέα.
355. ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ ΣΤΡ. Κ., 'Ο Σικελιανός και ἡ Π.Ε.Ε.Α. (Οἱ ἀρίστοι, οἱ δεξιοί, ὁ ἔθνικὸς διαφωτισμός) [«Επιστολή» - ἄρθρον], «Νέα Ἑστία» 71 (1962), σ. 133.
356. ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ ΣΤΡ. Κ., 'Ο Ἄγγελος Σικελιανός και ἡ Ἀντίσταση [«Επιστολή» ἀναφερομένη εἰς ὁμιλίαν τοῦ Μ. Αὔγου (4 Φεβρουαρίου 1962) ἀναιροῦντος τὸ περιεχόμενον τοῦ ἀνωτέρω (ὕπ' ἀρ. 355) ἄρθρου τοῦ συγγραφέως], «Νέα Ἑστία» 71 (1962), σ. 266.
357. ΧΑΡΗ Π., Γόνιμη ἀναταραχή. ('Ο πρόλογος στὸ «Λυρικό Βίο» τοῦ Σικελιανού) [«Ἀρθρον», ἐφ. «Ἐλευθερία» 26 Ἀπριλίου 1962.
358. ΧΑΡΗ Π., Σκληρὴ δοκιμασία ('Ο Γιάννης Βλαχογιάννης σήμερον) [«Ἀρθρον», ἐφ. «Ἐλευθερία» 19 Ἰουλίου 1962.
359. ΤΣΑΚΩΝΑ ΔΗΜ. ΓΡ., 'Η κοινωνιολογία τοῦ Βλαχογιάννη [Δοκίμιον], «Ἀρχεῖον Κοινωνιολογίας και Ἠθικῆς» 1962, σ. 75 - 81.
360. ΤΣΑΚΩΝΑ ΔΗΜ. ΓΡ., 'Η περίπτωσις Βλαχογιάννη [«Ἀρθρον», ἐφ. «Ἡ Καθημερινή» 29 Σεπτεμβρίου 1963.
361. ΜΑΡΑΪΤΙΝΗ ΤΙΜΟΥ, Ἀπαντα. Τόμ. Γ'. Ἐπιμέλεια ὕλης και ἐκδόσεως Μαρίας Τ. Μωραϊτίνης. Ἀθήναι [1962] (σχ. 8ον, σ. 612).
Περιλαμβάνονται: Α' Ποιήματα - Β' Χρονογραφήματα - Γ' Θεατρικὰ ἔργα (: «Βρὲ τὸ παλιόκοριτο» - «Ἡ Πρωθυπουργίνα» - «Ἡ Ἐπιστροφή τῶν Θεῶν»).
362. ΧΑΡΗ Π., 'Ο νέος «ὄργασμος» και μιὰ ἐπέτειος [«Ἀρθρον περὶ Τ. Μωραϊτίνης», ἐφ. «Ἐλευθερία» 4 Ἰανουαρίου 1962.
363. [ΑΝΩΝΥΜΩΣ], Μαρίνος Σιγούρος, «Ἐπανησιακὸ Ἡμερολόγιον Β'» (1962), σ. 104 - 105.
Δημοσιεύεται σύντομον νεκρολογικὸν σημείωμα και ἐκδίδεται τὸ ποίημα «Τὸ τραγούδι τοῦ Ἀρκουδιάρη» ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ «Βιολὶ τῶν Ἀτσιγγάνων».
364. ΓΙΑΛΟΥΡΑΚΗ ΜΑΝ., Ἀλεξανδρινὲς ἀναμνήσεις ἐνὸς ποιητῆ και προξένου [«Ἀρθρον περὶ τοῦ Μαρίνου Σιγούρου», ἐφ. «Ζάκυνθος» 5 Ἰανουαρίου 1962, σ. 5.
365. ΚΟΡΡ ΕΝΑ, Εἰς μνήμην Μαρίνου Σιγούρου, «Παρνασσός» Δ' (1962), σ. 61 - 65.
Δημοσιεύονται ἐπιστολαὶ Μαρίνου Σιγούρου πρὸς τὴν Ε. Κορρ (1960) και δυὸ ἀνέκδοτα ποιήματά του ὑπὸ τίτλους «Νὰ μὲ θυμᾶσαι, κόρη μου...» και «Στὴν Εὐα Κορρ».
366. LAVAGNINI BRUNO, 'Ο Καζαντζάκης γιὰ τὸν Σιγούρο, «Νέα Ἑστία» 71 (1962), σ. 136.
Δημοσιεύεται τὸ κείμενον ἐπιστολῆς τοῦ Ν. Καζαντζάκη πρὸς τὸν Br. Lavagnini, κρίνοντας εὐμένιστα τὴν ὑπὸ τοῦ Μ. Σιγούρου μετάφρασιν ποιημάτων Ἰταλῶν ποιητῶν [«Poeti Italiani» - Ἀθήναι 1955].
367. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ Ι. Μ., Ἡ καθαρὴ ποίηση (Μνήμη Ἀποστ. Μελαχρινού) [«Ἀρθρον», ἐφ. «Ἐλευθερία» 23 Σεπτεμβρίου 1962.
368. ΤΕΡΖΑΚΗ ΑΓΓ., 'Ο ἴσκιος ἐνὸς ποιητῆ [«Ἀρθρον περὶ Ἀπ. Μελαχρινού», ἐφ. «Τὸ Βῆμα» 26 Σεπτεμβρίου 1962.
369. ΧΑΡΗ Π., Μνήμη Κ. Καρθαίου [«Ἀρθρον», ἐφ. «Ἐλευθερία» 24 Μαΐου 1962.
370. [ΛΑΟΥΡΑ Β.], Πηνελόπη Στ. Δέλτα [Ἀποσπάσματα ὁμιλίας] «Ἡὼς» Ε', ἀρ. 63 - 65 (1962), σ. 116 - 119.
371. ΓΛΕΖΟΥ Π., Ζέφυρος Βραδυνός, «Νέα Ἑστία» 71 (1962), σ. 402 - 403.
Σημείωμα κριτικὸν περὶ τοῦ ποιητικοῦ ἔργου τοῦ ὑπὸ ψευδώνυμον Ζέφυρος Βραδυνός καθηγητοῦ τῶν μαθηματικῶν Ν. Χατζιδάκη.

372. ΧΑΤΖΙΔΑΚΗ Ζ. Ν., 'Ο καθηγητής Νικ. Χατζιδάκης, « Άκτινες » ΚΕ' (1962), σ. 91-92.
Σύντομον βιογραφικόν σημείωμα καὶ πίναξ λογοτεχνικῶν ἔργων τοῦ ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Ζέφυρος Βραδνός* καθηγητοῦ τῶν μαθηματικῶν καὶ λογοτέχνου (1872-1942).
373. ΝΑΘΑΝΑΗΛ ΠΑΥΛΟΥ, Παῦλος Γνευτός [: 1862 - 1956. Σημείωμα], « Νέα Ἑστία » 71 (1962), σ. 404.
374. ΣΤΑΤΙΣΙΝΟΠΟΥΛΟΥ Μ. Δ., Τέσσερα ἀνέκδοτα ποιήματα τῆς Νίκης Πέριδικα ['Ανακοίνωσις τῶν ὑπὸ τίτλους « Ἀθήνα », « Νοσταλγία », « Σούνιον », « Τρίπτυχο » ποιημάτων], « Νέα Ἑστία » 72 (1963), σ. 1346-1348.
375. ΓΙΑΚΟΥ ΔΗΜ. Σπύρος Μελάς, ὁ πιστὸς τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος ['Ομιλία], « Πνευματικὴ Κύπρος » Β', ἀρ. 21 (Ἰούνιος 1962), σ. 339-342.
376. ΛΑΟΥΡΑΣ ΒΑΣ., Οἱ « Μακεδονικὲς Ἱστορίες » τοῦ Μόδη ['Ἀρθρον], « Νέα Ἑστία » 72 (1962), σ. 1852-1853.
377. ΤΣΑΚΩΝΑ ΔΗΜ. ΓΡ., 'Ἡ χριστιανικὴ φιλοσοφία τοῦ [Γ.] Σαραντάρη [Δοκίμιον], « Ἀρχεῖον Κοινωνιολογίας καὶ Ἠθικῆς » 1962, σ. 113-119.
378. ΚΥΡΡΗ Κ. Π., 'Ἐνα ἀνέκδοτο ποίημα τοῦ Γιώργου Κοτζιούλα, « Πνευματικὴ Κύπρος » Β', ἀρ. 16 (Ἰανουάριος 1962), σ. 167-168.
Προλογικὸν σημείωμα εἰς τὸ ὑπὸ τίτλον « *Νεκροταφεῖο τῶν Αὐστραλῶν* » στὸ Καλαμάκι, ἀνήμερα τῆν ἑθνικὴν μας γιορτὴν » δημοσιευόμενον ποίημα.
379. ΓΙΑΚΟΥ ΔΗΜ., Μελέης Νικολαΐδης, ὁ λογοτέχνης καὶ ὁ ἄνθρωπος [Μελέτη], « Πνευματικὴ Κύπρος », Β', ἀρ. 22-23 (Ἰούλιος - Αὐγούστος 1962), σ. 392-397.
380. ΓΙΑΚΟΥ ΔΗΜ., 'Ο Κύπρος Χρυσάνθης. 'Ο ποιητής, ὁ πεζογράφος, ὁ πνευματικὸς ἄνθρωπος ['Ομιλία], « Πνευματικὴ Κύπρος » Β', ἀρ. 17 (Φεβρουάριος 1962), σ. 215-222.
381. ΓΕΡΑΝΗ ΣΤΕΛΙΟΥ, 'Ἡ ποίηση τοῦ Νικηφόρου Βρεττάκου. Πειραιᾶς 1962 (σχ. 8ον, σ. 16).
Μελέτη, ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ περ. « Θεριοπύλες ».
382. ΣΤΕΡΓΙΟΠΟΥΛΟΥ ΚΩΣΤΑ, 'Ἡ ποιητικὴ πορεία τοῦ Γ. Θέμελη ['Ἀρθρον], « Νέα Ἑστία » 72 (1962), σ. 967-972, 1041-1046.
383. ΓΙΑ ΤΟΝ ΣΕΦΕΡΗ. Τιμητικὸ ἀφιέρωμα στὰ τριάντα χρόνια τῆς Στροφῆς. Ἀθήνα 1961 ['Ἰδ. « Β.Δ. » 1961, ἀρ. 419].
Βιβλιοκρισίαι : ΓΙΑΝΝΗ ΧΑΤΖΙΝΗ, ἔφ. « Ἡ Καθημερινή » 10 Νοεμβρίου 1962. — Β. ΦΡΑΓΚΟΥ, « Λόγος - Διάλογος » 1962, σ. 46, 105.
384. ΘΕΜΕΛΗ Γ., 'Ο Σεφέρης καὶ τὰ πράγματα ἢ ἡ πάλῃ μὲ τὸν κίνδυνον, « Νέα Ἑστία » 72 (1962), σ. 1087-1098.
« Τὸ μελέτημα τοῦτο πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς συνέχεια καὶ ἐπέκτασις ἀπὸ τὸ προηγούμενον « Ἀγγελικὸ καὶ μαῦρο φῶς » στὸ ἀφιέρωμα « Γιὰ τὸν Σεφέρη », σ. 66-85. ['Ἰδ. « Β.Δ. » 1961, ἀρ. 426].
385. ΧΑΤΖΙΝΗ Γ., Γύρω στὸ Γιώργο Σεφέρη ['Ἀρθρον], ἔφ. « Ἡ Καθημερινή » 10 Νοεμβρίου 1962.
386. ΧΑΤΖΙΝΗ Γ., 'Ο Ἡλίας Βενέζης μεταξὺ ὄνειρου καὶ πραγματικότητος ['Ομιλία], « Νέα Ἑστία » 71 (1962), σ. 881-886.
387. MIRABEL ANDRÉ, 'Ο Θράσος Καστανάκης καὶ τὸ ἑλληνικὸ μυθιστόρημα ['Ἀρθρον], « Νέα Ἑστία » 71 (1962), σ. 816-821.
388. ΚΑΡΑΝΤΩΝΗ ΑΝΔΡΕΑ, 'Ο Ἄγγελος Τερζάκης καὶ ἡ πεζογραφία τῆς Ἑφηβείας, « Πελοποννησιακὴ Πρωτοχρονιά » 1962, σ. 62-64.

389. ΛΑΟΥΡΑΣ Β., Εισαγωγή στο έργο του Π. Πρεβελάκη [Μελέτη], « Λόγος - Διάλογος » 1962, σ. 92 - 98.
390. ΓΙΑΚΟΥ ΔΗΜ., Αιμίλιος Χουρμούζιος, ο κριτικός της τέχνης και της ζωής ['Ομιλία], « Πνευματική Κύπρος » Β', άρ. 24 (Σεπτέμβριος 1962), σ. 423 - 427.
391. ΜΗΤΣΑΚΗ ΚΑΡΟΛΟΥ, 'Η Ισορροπία του Κλασσικού και του Ρομαντικού, « Νέα Έστία » 72 (1962), σ. 1636 - 1637. "Αρθρον περί του ποιητικού έργου του Παν. Κανελλοπούλου.
392. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ Ι. Μ. - ΣΤΑΥΡΟΥ Τ. - ΚΟΥΛΟΥΡΗ ΧΡ., Τò έργο του Βασίλη Μοσχόβη. « Τò Έλληνικό Βιβλίο » ['Αθήναι 1962] (σχ. 8ον, σ. 32). Δημοσιεύεται τò κείμενον όμιλιών - συντόμων χαρακτηρισμών περί του έργου του Β. Μοσχόβη, κατά την συγκέντρωσιν της 27 Νοεμβρίου 1961 φίλων και μαθητών του τιμωμένου.

Θ' Θέατρον

393. VALSA M. Le Théâtre grec moderne de 1453 à 1900. Berlin 1960 ['Ι8, « Β.Δ. » 1960, άρ. 13, 1961, άρ. 16].
- Βιβλιοκρισία : R. DOSTALOVA - JENIŠTOVA, « Byzantinoslavica » XXIII (1962), σ. 328 - 331 [: 'Η συγγραφέυς έλέγχεται έν πολλοίς άγνωστά τò άντικειμενον του θέματος, περί ού ή έν λόγω κριτική].
394. PONTANI FIL. - MARIA, Teatro Neellenico (Teatro di tutto il mondo) [Milano] Nuova Accademia Editrice [1962] (σχ. 8ον, σ. 276).
- 'Εν τή Εισαγωγή (σ. 13 - 64) παρέχεται γενικόν διάγραμμα της πορείας του νεοελληνικού θεάτρου (άπό της 'Αλώσεως μέχρι σήμερα), έστηριγμένον κυρίως εις τās γνωστές 'Ιστορίας του νεοελληνικού θεάτρου των Ν. Λάσκαρι και Ι. Σιδέρη, διά τούτο και τὰ παρατηρούμενα σφάλματα περί τούς συγγραφείς ή τὰ μνημονεύμενα έργα.
- 'Εν συνεχεία μεταφράζονται 'Ο Βασιλικός του Α. Μάτεσι, 'Η Τρισεύγεη του Κ. Παλαμά και τò Ψυχασάββατον του Γρ. Ξενοπούλου.
- Διά των άρίστων πράγματι μεταφράσεων του 'Ιταλού νεοελληνιστού καθίσταται προσίτα εις τò Ιταλικόν κοινόν τρία έργα της νεοελληνικής δραματοουργίας δέν πρέπει πάντως νά θεωρηθῇ ότι διά των τριών ως άνω έργων (και μάλιστα διά του δευτέρου) πραγματοποιείται ο γενικώτερος σκοπός του έν τίτλφ βιβλίου, δι' ού επιδιώκεται νά γίνονιν γνωστά άντιπροσωπευτικά έργα του νεοελληνικού θεάτρου.
395. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ ΜΑΡ., Παλιό Ζακυνθινό Καρναβάλι ['Αρθρον], έφ. « Ζάκυνθος » 15 Φεβρουαρίου και 1 Μαρτίου 1962.
396. ΚΟΝΟΜΟΥ ΝΤ., Καρναβάλι και λαϊκό θέατρο στη Ζάκυνθο ('Ανέκδοτα και άγνωστα κείμενα), έφ. « Ζάκυνθος » 15 Φεβρουαρίου 1962 [= Φυλλάδιον υπό τόν αυτόν τίτλον. 'Αθήναι 1962, σχ. 16ον, σ. 32].
- Δημοσιεύονται (όχι μετά της δεούσης φιλολογικής έπεξεργασίας) α' « Όμιλία ή γάμος χωριάτικος (Χρυσανγή) » εκ καταγραφής Α. Γαίτα, α' 'Η Χρυσανγή » εκ καταγραφής Γ. Ταρσούλη και α' 'Η Χρυσανγή » κατ' άνάτυπασιν της έντύπου εκδόσεως του 1893.
397. ΒΡΑΝΟΥΣΗ Α. Ι., 'Ο Ρήγας και τò Θέατρο. 'Η μετάφραση των « Όλυμπίων » του Μεταστασιού, « Θέατρο » Α', άρ. 5 (Σεπτέμβριος - Οκτώβριος 1962), σ. 25 - 29.
- 'Αναδημοσιεύσεις — μέ προσθήκην πολλών φωτοτυπιών χειρογράφων και έντύπων εκδόσεων — σχετικού κεφαλαίου του συγγραφέως εκ του έργου αυτού « Ρήγας »

- (Βασική Βιβλιοθήκη, ἀρ. 10) Ἀθήναι 1953, σ. 291-294, 299-301. Εἰς τὰς μνημονευόμενας μεταφραστικὰς ἐργασίας ἐργων τοῦ Μεταστασίου ἄς προστεθοῦν καὶ αἱ ἀνάλογοι ἀπόπειραι τῶν Ζακυνθίων Ἰω. Λαζαροπούλου καὶ Ἰω. Καντούνη, (ΙΗ' - ΙΘ' αἰ.).
398. ΚΑΒΑΡΝΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ Π., Ἡ δραματικὴ ποίησις τοῦ Δημητρίου Ν. Βερναρδάκη. Ἀθήναι 1962 (σχ. 8ον, σ. κ' + 244).
- Ἐν τῇ *Εἰσαγωγῇ* βιογραφεῖται ὁ Λέσβιος δραματογὸς καὶ ἐξετάζεται συντόμως τὸ ἔργον αὐτοῦ, μάλιστα τὸ δραματικόν. Ἐν συνεχείᾳ (*Μέρος Α' - Β'*) μελετῶνται τὰ ἔργα « Μαρία Δοξαπατρή », « Κυψελίδαι », « Μερόπη », « Εὐφροσύνη », « Φαῦστα », « Ἀντιόπη », « Νικηφόρος Φωκᾶς » (ὕπ' ἐποψιν μορφῆς, περιεχομένου, ἱστορικότητος καὶ δραματικῆς τέχνης).
399. ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ ΝΙΚΟΥ, Ὁ Ὀθέλλος ξαναγυρίζει [Θεατρικὴ Σκηνή], « Νέα Ἑστία » 72 (1962), σ. 1522-1569.
400. ΣΙΔΕΡΗ ΓΙΑΝΝΗ, Τὰ ἑλληνικὰ ἔργα. Ἡ παρουσία τους στὴ « Νέα Σκηνή » [Ἀρθρον], « Θέατρο », ἀρ. 2 (Μάρτιος 1962), σ. 15-25.
401. ΣΙΔΕΡΗ ΓΙΑΝΝΗ, Τὰ ἑλληνικὰ ἔργα. Ἡ παρουσία τους στὸ « Βασιλικὸν Θέατρον » [Ἀρθρον], « Θέατρο », ἀρ. 3 (Μάιος 1962), σ. 23-34.
402. ΔΙΖΕΛΟΥ Θ., Τὸ θέατρο στὴν Ἀντίσταση [Ἀρθρον], « Ἐπιθεώρηση Τέχνης » ΙΕ' (1962), σ. 452-462.
403. ΚΟΤΖΙΟΥΛΑ Γ., Θέατρο στὰ βουνά [Ἀρθρον], « Ἐπιθεώρηση Τέχνης » ΙΕ' (1962), σ. 412-415.
404. ΣΤΑΥΡΟΥ ΓΕΡ., Τὸ θέατρο στὴν ἐλεύθερη Ἑλλάδα [Ἀρθρον], « Ἐπιθεώρηση Τέχνης » ΙΕ' (1962), σ. 376-385.
405. ΣΙΔΕΡΗ ΓΙΑΝΝΗ, Τὰ τέσσερα πρῶτα θεατρικὰ χρόνια τῆς Ἐλευθερωμένης Θεσσαλονίκης (1912-1915) [Ἀρθρον], « Νέα Ἑστία » 72 (1962), σ. 1743-1755.
406. ΤΣΑΝΤΙΑΝ ΓΙΩΡΓΟΥ, Ἡ παράσταση τῆς « Σίβυλλας » τοῦ Ἀγγέλου Σικελιανοῦ στὴ Θεσσαλονίκη [Ἀρθρον], « Ἡὼς » Ε', ἀρ. 63-65 (1962), σ. 177-178.
407. ΣΙΔΕΡΗ ΓΙΑΝΝΗ, Θεσσαλονίκη καὶ « Τρισεύγενη » [τοῦ Κ. Παλαμά]. Δυὸ ἐπίσημες παραστάσεις [Ἀρθρον], « Ἡὼς » Ε', ἀρ. 63-65 (1962), σ. 122-126.
408. ΣΙΔΕΡΗ ΓΙΑΝΝΗ, Ὁ Παντέλης Χόρν καὶ οἱ σημερινοὶ νέοι τῶν δραματικῶν σχολῶν [Ἀρθρον], « Θέατρο », ἀρ. 1 (Δεκέμβριος 1961), σ. 36-37.
409. ΣΙΔΕΡΗ ΓΙΑΝΝΗ, Τὸ θέατρο τοῦ Κοππέ, « Νέα Ἑστία » 71 (1962), σ. 866-867. Πίναξ μεταφράσεων θεατρικῶν ἐργων τοῦ Κοππέ, εἰς τὴν ἑλληνικὴν, τὰ ὅποια καὶ ἐδιδάχθησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ι' Κατάλογοι χειρογράφων καὶ Βιβλιογραφία

410. ΠΟΛΙΤΗ ΛΙΝΟΥ, Ὁδηγὸς καταλόγου χειρογράφων. Ἀθήναι 1961 [Ἰδ. « Β.Δ. » 1961, ἀρ. 478].
- Βιβλιοκρισία*: ΣΤ. Π. ΚΥΡΙΑΚΙΔΟΥ, « Ἑλληνικά » 17 (1962), σ. 394-395. *Βιβλ. σημειώματα*: J. DARROUZÈS, « Revue des Études Byzantines » XX (1962), σ. 247. — Μ. W[ITTEK], « Scriptorium » XVI (1962), σ. 198-199.
411. RICHARD MARC., Répertoire des bibliothèques et des Catalogues de manuscrits grecs..., Paris 1958 [Ἰδ. « Β.Δ. » 1959, ἀρ. 412, 1960, ἀρ. 515].
- Βιβλιοκρισία*: J. MARTIN, « Revue des Études Grecques » LXXV (1962), σ. 274-275.
412. ANDRÈS G., Los listas ineditas de manuscritos griegos de Hurtado de

- Mendoza, « La Cindad de Dios » 174 (1961), σ. 381-396. [Ήδ. « Β.Δ. » 1961, άρ. 461].
Βιβλιοκρ. σημείωμα: J. DARROUZÈS, « Revue des Études Byzantines » XX (1962), σ. 243.
413. Μητρ. πρ. 'Ηλείας ΑΝΤΩΝΙΟΥ, Κατάλογος χειρογράφων και έντύπων τής έν Σκιάθω 'Ι. Μονής Εύαγγελισμού τής Θεοτόκου, « Θεολογία » 33 (1962), σ. 248-261, 503-519.
414. ASTRUC CH. - CONCASTY M. - L., Catalogue des manuscrits Grecs III: Le Supplément Grec. Tom. III: Nos 901-1371. Préface par A. Dain. Paris 1960 [Ήδ. « Β.Δ. » 1960, άρ. 471, 1961, άρ. 463].
Βιβλιοκρσία: J. DARROUZÈS, « Revue des Études Byzantines » XX (1962), σ. 226-228.
415. CANART PAUL, Trois manuscrits grecs dans le fonds Patetta de la Bibliothèque Vaticane, « Scriptorium » XVI (1962), σ. 363-365.
 Περιγράφονται τρία χειρόγραφα (ΙΕ', ΙΖ' και ΙΘ' αλ.).
416. CAPOCCI VAL., Codices Barberini Graeci: I: Codices 1-163. Bybliotheca Vaticana [Roma] 1958 [Ήδ. « Β.Δ. » 1959, άρ. 404, 1960, άρ. 472].
Βιβλιοκρσία: ENR. FOLLIERI, « Byzantinische Zeitschrift » 55 (1962), σ. 97-98.
417. DÉVAY G., Manuscripts in Byzantine Notation in Szentendre, « Acta Antiqua Academiae Scientiarum Hungaricae » X (1962), σ. 85-97.
 Περιγραφή έννέα μουσικών κωδίκων, γεγραμμένων εις βυζαντινήν παρασημαντικήν, κατά τόν 18ον και 19ον αιώνα έν Πέστη.
418. EASTERLING PATRICIA, Hand - list of the additional Greek manuscripts in the University Library, Cambridge, « Scriptorium » XVI (1962), σ. 302-323.
419. GIANNELI C., Codices Vaticani Graeci: Codices 1684-1744 Addenda et indices curavit P. Canart (Bybliothecae Apostolicae Vaticanae Codices manuscripti...) In Bybliotheca Vaticana 1961.
Βιβλιοκρσία: J. DARROUZÈS, « Revue des Études Byzantines » XX (1962), σ. 225-226. — ENR. FOLLIERI, « Byzantinische Zeitschrift » 55 (1962), σ. 91-97. — J. IRIGOIN, « Revue des Études Grecques » LXXV (1962), σ. 565-566.
420. HUNGER H., Katalog der griechischen Handschriften der Österreichischen Nationalbibliothek. Teil. 1: Codices historici — philosophici et philologici — Wien 1961.
Βιβλιοκρσία: J. DARROUZÈS, « Revue des Études Byzantines » XX (1962), σ. 228-231. — W. HÖRMANN, « Byzantinische Zeitschrift » 55 (1962), σ. 87-91.
421. ΘΕΟΧΑΡΗ Μ. Σ., "Ένα βυζαντινό χειρόγραφο του Μυστρά, « Νέες Μορφές », άρ. 2 (Μάρτιος - Απρίλιος 1962), σ. 25-28.
 Περιγράφεται ό Cod. Paris. Graec. 135 (Regius 1830) του ΙΔ' αιώνα.
422. ΜΑΜΩΝΗ Κ., Χειρόγραφοι κώδικες τής Βιβλιοθήκης τής « Έστίας » Ν. Σμύρνης, « Μικρασιατικά Χρονικά » Η' (1959), σ. 243-266 [Ήδ. « Β.Δ. » 1959, άρ. 405].
Βιβλιοκρσία: J. DARROUZÈS, « Revue des Études Byzantines » XX (1962), σ. 232.
423. ΜΠΑΡΑ Β. Γ., 'Η διδασκομένη ύλη εις τά άνώτερα σχολεία επί Τουρκοκρατίας. Ένα αξιόλογον χειρόγραφον του ΙΘ' αιώνα [1828], « Ήπειρωτική Έστία » ΙΑ' (1962), σ. 465-475.
 Στοιχειώδης περιγραφή και έκδοσις του περιεχομένου του χειρογράφου.

424. ΜΠΟΥΜΠΟΥΛΙΔΟΥ Φ. Κ., Αυτά ἔγγραφα Βιβλιοθήκης Σπ. Λοβέρδου. Ἀθήναι 1961 [ἴδ. «Β.Δ.» 1961, ἀρ. 474].
Βιβλιοκρισία: J. DARROUZÈS, «Revue des Études Byzantines» XX (1962), σ. 231-232.
425. ΜΠΟΥΜΠΟΥΛΙΔΟΥ Φ. Κ., Κατάλογος ἑλληνικῶν χειρογράφων κωδίκων Βιβλιοθήκης Σπ. Λοβέρδου. Ἀθήναι 1961 [ἴδ. «Β.Δ.» 1961, ἀρ. 475].
Βιβλιοκρισία: J. DARROUZÈS, «Revue des Études Byzantines» XX (1962), σ. 232. Βιβλιοκρ. σημείωμα: U. L[AMPSIDES], «Scriptorium» XVI (1962), σ. 188.
426. ΜΠΟΥΜΠΟΥΛΙΔΟΥ Φ. Κ., Παλαιογραφικά: Οἱ κώδικες Ἀλεξ. Κολυβά, «Ἀθηνᾶ» ΞΕ' (1961), σ. 244-248 [ἴδ. «Β.Δ.» 1960, ἀρ. 476].
Βιβλιοκρ. σημείωμα: F. D[OLGER], «Byzantinische Zeitschrift» 55 (1962), σ. 355.
427. ΣΥΓΓΟΠΟΥΛΟΥ Α., Τὸ ἱστορημένον εὐαγγέλιον τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου Βενετίας, «Θησαυρίσματα» I (1962), σ. 63-88 + Π' πίνακες.
428. ΠΟΛΙΤΗ ΛΙΝΟΥ, Χειρόγραφοι κώδικες ἐκ τῆς Σκήτης τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου, «Ἑλληνικά» 17 (1962), σ. 340-346.
Περιγράφονται ὀκτὼ χγφ. κώδικες κατασχεθέντες ὑπὸ τῶν ἀστυνομικῶν ἀρχῶν Θεσσαλονίκης, οἵτινες προήρχοντο ἐκ κλοπῆς: «Ἐκ τῶν ἀνωτέρω χειρογράφων, τὰ ὅποια, ἄλλα μὲν ἀναμφισβητήτως, ἄλλα δὲ λίαν πιθανῶς, προέρχονται ἐκ τῆς ἐν Καρυαίς ρωσικῆς σκήτης τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου, τὰ τρία (2, 6, 7) προσεκτήθησαν ὑπὸ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης τῇ 1958. Τὰ ὑπόλοιπα πέντε καὶ κυρίως τὰ τέσσαρα (1, 3, 5, 8) εἶναι καὶ τὰ σημαντικώτερα ἀπὸ τὰ ὑπὸ τὰς ἐκτεθείσας συνθήκας κατασχεθέντα».
429. ΣΥΜΕΩΝΙΑΝ ΣΙΜΟΥ, Ἡ Παναγία ἡ Βρυσιανή, «Ἡὼς» Ε', ἀρ. 61-62 (1962), σ. 102-105.
Ἀναφέρονται, μετὰ στοιχειώδους περιγραφῆς, τέσσαρες χειρόγραφοι κώδικες (ΙΖ'· ΙΗ' αἰ.) τῆς μονῆς Παναγίας Βρυσιανῆς ἐν Σίφνῳ.
430. TRAUMAN STEINITZ KATE, Trattato Studies II, «Raccolta Vinciana» XIX (1962), σ. 228-244.
Παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς χειρογράφου παραδόσεως τοῦ ἔργου τοῦ Παν. Δοξαρά «Περὶ ζωγραφικῆς τέχνης» (Κώδιξ Ἑθν. Βιβλ. Ἀθηνῶν: 1285 καὶ Μαρκ. Βιβλιοθ. Βενετίας: Gr. IV. L. {1117}).
431. ΦΟΥΣΑΡΑ Γ. Ι., Βιβλιογραφία τῶν Ἑλληνικῶν βιβλιογραφιῶν: 1791-1947. Ἀθήνα 1961 [ἴδ. «Β.Δ.» 1961, ἀρ. 459].
Βιβλιοκρισία: Ι. ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΗ, «Πρακτικά Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν» 37 (1962), σ. 129-130.
432. ΒΑΓΙΑΚΑΚΟΥ Δ. Β., Δελτίον ἀναλυτικῆς γλωσσικῆς βιβλιογραφίας 1961, «Ἀθηνᾶ» ΞΤ' (1962), σ. 464-479.
433. ΒΕΗ ΜΑΙΡΗΣ Ν., Περὶ τὰ δημοσιεύματα τοῦ Νίκου Α. Βέη, «Νέα Ἑστία» 71 (1962), σ. 829-838.
434. ΘΡΑΚΙΩΤΗ ΚΩΣΤΑ, Περὶ τὰ δημοσιεύματα τοῦ Νίκου Α. Βέη, «Νέα Ἑστία» 72 (1962), σ. 1066-1067.
435. BENEDICTY R., Die literarische Tätigkeit von Gy. Moravcsik, «Acta antiqua Academiae Scientiarum Hungaricae» X (1962), σ. 295-313.
Ἀναγράφονται 326 δημοσιεύματα τῆς περιόδου 1913-1962, ἐξ ὧν ἰδιαίτερως ἐνδιαφέρουν τὴν νεοελληνικὴν φιλολογίαν τὰ ὑπ' ἀρ.: 13, 16, 71, 74, 116, 127, 222, 270, 272, 291.
436. BULLETIN CODICOLOGIQUE, «Scriptorium» XVI (1962), σ. 105-229, 396-452.

*Αναλυτικά βιβλιογραφικά σημειώματα υπό διαφόρων έπιστημόνων συντασσόμενα.

437. DALLEGIO EUGÈNE, Bibliographie analytique d'ouvrages religieux en Grec imprimés avec des caractères latins, « Μικρασιατικά Χρονικά » Θ' (1951), σ. 385-499 ['Ιδ. « Β.Δ. » 1961, άρ. 451].

Βιβλιοκρισία : Κ. Θ. ΔΗΜΑΡΑ, έφ. « Τό Βήμα », 12 'Ιανουαρίου 1962. Βιβλιοκρ. σημειώματα : Μ. Ρ[ΕΤΤΑ], « Bolletino della Badia Greca di Grottaferrata » XVI (1962), σ. 64-65. Π. ΓΛΕΖΟΥ, « Νέα Έστία » 71 (1962), σ. 194-195.

438. ΔΕΛΤΙΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ ('Υπουργείον Προεδρίας Κυβερνήσεως - Γενική Διεύθυνσις Τύπου - Διεύθυνσις Μελετών). Τόμος Δεύτερος. 'Αθήναι 1962 (σχ. 8ον, σ. 186).

'Ιδ. και Κ. Θ. ΔΗΜΑΡΑ, Πώς μάς γνωρίζουν ['Αρθρον], έφ. « Τό Βήμα » 24 Αδγουστου 1962. — ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ, Βιβλιογραφικά, Αδτόθι, 31 Αδγουστου 1962.

Βιβλιοκρ. σημειώματα : Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΥ, « 'Ηπειρωτική Έστία » ΙΑ' (1962), σ. 975-976. — [ΑΝΩΝΥΜΟΣ], « 'Επιθεώρηση Τέχνης » ΙΕ' (1962), σ. 246-247.

439. ΖΙΑ ΝΙΚΟΥ, Τά περιοδικά τών Εικαστικών Τεχνών. Δοκίμιο βιβλιογραφικής έρευνας ('Αθηναϊκός Τύπος 1900-1962), « Νέα Έστία » 72 (1962), σ. 1355-1362.

440. ΖΩΡΑ Γ. Θ. - ΜΠΟΥΜΠΟΥΑΙΔΟΥ Φ. Κ., Βιβλιογραφικόν Δελτίον Νεοελληνικής Φιλολογίας. Γ' 1961 (Σπουδαστήριον Βυζαντινής και Νεοελληνικής Φιλολογίας τού Πανεπιστημίου 'Αθηνών) 'Αθήναι 1962 (σχ. 8ον, σ. 68).

Περιλαμβάνεται συστηματική άναγραφή τών από της κατά τόν Ι' αιώνα άρξαμένων δημώδους παραδόσεως μέχρι της λογοτεχνίας τών ήμερών μας σχετικών αυτοτελών μελετών ως και τών σημαντικωτέρων άρθρων, τών δημοσιευμένων εις τά έγκυρότερα έλληνικά και ξένα περιοδικά και εις καθιερωμένας φιλολογικάς σελίδας τού ήμερησίου τύπου, μετά συντόμων αναλύσεων και κατατοπιστικών σχολίων.

441. ΚΑΤΣΙΜΠΑΛΗ Γ. Κ., 'Ελληνική Βιβλιογραφία Μωρίς Μαίτερλινκ (Maurice Maeterlinck). 'Αθήνα. 'Ιούνιος 1962 (σχ. 8ον, σ. 24).

442. ΚΥΡΑΡΙΣΣΙΟΤΙΣ ΝΙΟΝΕ, The modern greek Collection in the Library of the University of Cincinnati. Athens 1960.

Βιβλιοκρισία : J. E. REXINE, « Balkan Studies » 3 (1962). Βιβλιοκρ. σημείωμα : J. DARROUZÈS, « Revue des Études Byzantines » XX (1962), σ. 247.

443. ΚΥΡΡΗ Κ. Π., Πρόσφατος Μεσαιωνική και Νεώτερα Κυπριακή Βιβλιογραφία ['Αναλυτικά βιβλιοκριτικά σημειώματα], « Κυπριακά Σπουδαι » ΚΣ' (1962), σ. 189-196.

444. ΜΑΡΚΑΚΗ ΠΕΤΡΟΥ, Κώστας Ουράνης. Ι. Βιβλιογραφία (1908-1961). Βιβλιοποιείον της « Έστίας » ['Αθήναι 1962] (σχ. 8ον, σ. ρν' + 448).

'Εν τή Εισαγωγή μελετάται τó θέμα γενικώς της Βιβλιογραφίας έν 'Ελλάδι και παρέχονται πληροφορίες περί τού τρόπου της έν τίτλφ εργασίας τού συγγραφέως ως και λεπτομερείς Πίνακες αύτης.

Τό κυρίως έργον περιλαμβάνει συστηματικήν βιβλιογραφίαν τών αυτοτελών εκδόσεων ή τών εις περιοδικά και έφημερίδας δημοσιευθέντων έργων τού Κ. Ουράνη ως και τών περί αύτου εκδοθέντων άρθρων και μελετών.

Βιβλιοκρισίαι : Κ. Θ. ΔΗΜΑΡΑ, έφ. « Τό Βήμα », 9 Νοεμβρίου 1962. — ΓΙΑΝΝΗ ΧΑΤΖΙΝΗ, « Νέα Έστία » 72 (1962), σ. 1515-1516.

445. MISSIR LIVIO, Ricerche su testi in « Fragoichiotica », « Bolletino della Badia Greca di Grottaferrata » XVI (1962), σ. 49-61.

Προσθήκαι και παρατηρήσεις εις την εργασία έν Eug. DALLEGIO, « Bibliographie analytique d'ouvrages religieux en grec imprimés avec des caractères

res latins », περ. « Μικρασιατικά Χρονικά » Θ' (1961), σ. 385 - 499 ['Ιδ. « Β.Δ. » 1961, άρ. 451 και άνωτ. άρ. 437].

446. [ΜΟΣΧΟΝΑ Θ. Δ.], Κατάλογοι, « 'Ανάλεκτα » ('Αλεξανδρείας), 11 (1962) (Τεύχος Πανηγυρικόν), σ. 257 - 258.

Δημοσιεύονται τίτλοι τεσσάρων βιβλίων (1780 - 1819) δωρηθέντων εις την Πατριαρχικήν Βιβλιοθήκην 'Αλεξανδρείας.

447. ΠΟΡΦΥΡΗ Κ., Τὰ νέα βιβλία (Βιβλιογραφικὸν Δελτίο), « 'Επιθεώρηση Τέχνης » ΙΕ' (1962), σ. 121 - 123, 250 - 251, 627 - 628, 744 - 15' (1962), σ. 117 - 121, 233 - 234, 368, 527 - 529, 531, 779, 781, 783.

Κριτικά σημειώματα ἐπὶ λογοτεχνικῶν, ἱστορικῶν κλπ. βιβλίων.

448. ΧΡΥΣΑΝΘΗ Κ., « Κυπριακαὶ Σπουδαί » : Τόμ. Α' - ΚΕ' (1937 - 1961). 'Αναλυτικὴ βιβλιογραφία [κατ' ἀλφαβητικὴν σειρὰν συγγραφέων], « Κυπριακαὶ Σπουδαί » ΚΣ' (1962), σ. κς' - μα'.

449. ΧΡΥΣΑΝΘΗ Κ., Δημοσιευμένα ἔργα τοῦ Μίκη Κιτρομηλίδη [ἀναγραφὴ 16 δημοσιευμάτων], « Φιλολογικὴ Κύπρος » 1962, σ. 7. ['Ιδ. καὶ άρ. 132].

450. ΧΡΥΣΑΝΘΗ Κ., Κυπριακὴ Βιβλιογραφία δημοσιευμένων θεατρικῶν ἔργων, « Πνευματικὴ Κύπρος » Γ', άρ. 26 (Νοέμβριος 1962), σ. 49 - 51.

Στοιχειώδης βιβλιογραφικὴ ἀναγραφὴ ἔργων πρωτοτύπων Κυπρίων συγγραφέων.

451. ΧΡΥΣΑΝΘΗ Κ., Λαογραφικὲς ἐργασίες τοῦ Γεωργίου Παπαχαράλαμπος, « Πνευματικὴ Κύπρος » Γ', άρ. 27 (Δεκέμβριος 1962), σ. 94 - 95.

'Αναγραφὴ τριάκοντα πέντε, λαογραφικοῦ περιεχομένου, δημοσιευμάτων.

452. ΧΡΥΣΑΝΘΗ Κ., Λαογραφικὲς ἐργασίες τοῦ Νεάρχου Κληρίδη, « Πνευματικὴ Κύπρος » Γ', άρ. 27 (Δεκέμβριος 1962), σ. 98 - 100.

'Αναγραφὴ ἑκατὸν δώδεκα, λαογραφικοῦ περιεχομένου, δημοσιευμάτων.

ΠΙΝΑΚΕΣ*

Α' - ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ ΤΩΝ ΑΡΘΡΩΝ ΤΗΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ

*Αλεκάκης Μ., 20	Concasty M.-L., 414
*Αλεξίου Έλλη, 34	Crout Gh., 198, 208, 213, 221, 224
*Αλεξίου Στυλ., 158	Γ. Π., 283
*Αλυσανδράτος Γ. Γ., 252	Γαήτας Α., 396
*Αναγνωσταράς Τριαντ., 173	Γανιάρης Χρ., 37
*Αναπλιώτης Γιάννης, 219	Γερακόπουλος Έλ., 325
Andrès G., 412	Γερανής Στέλιος, 381
*Ανεμογιάννη Τέα, 340-341	Γερωντικός Α., 261
*Αντώνιος, μητρ. Ήλειος, 413	Γεωργοπαπαδάκος Α., 20
*Ανωνύμως, 4-6, 8, 104, 137, 155, 172, 363, 438	Γιάκος Δημ., 112-113, 304, 375, 379-380, 390
*Αποστολίδης Ίω. Α., 174	Γιακουμής Διον., 237
*Αργυρίου Έλεξ., 46	Γιαλουράκης Μ., 13, 305, 364
*Αρμένης Άριστ. Ν., 45	Γιαννοπούλου Μαρ., 395
*Ασδραχάς Σπ., 24	Γιοφύλλης Φ., 122, 258, 302
*Ασλάνογλου Ν. Έλ., 3	Γκίκας Γιάννης Π., 168
Astruc Ch., 414	Γλέζος Π., 23, 114, 121, 123, 134, 233, 306, 371, 437
Βαγιακάκος Δ. Β., 75, 184, 432	Γριτσόπουλος Τ. Αθ., 28, 164, 236, 242-243
Βακαλόπουλος Άπ. Ε., 105	
Βαλέτας Γ., 58, 69	Dallegio Eug., 437, 445
Βάρναλης Κώστας, 11	Darrrouzès J., 159, 166, 410, 412, 414, 419-420, 422, 424-425, 442
Βαφόπουλος Γ. Θ., 47, 76	Δασκαλάκη Έλ., 186
Baud - Bovy Sam., 3	Δασκαλάκης Άπ. Β., 226-228
Βέη Μαίρη Ν., 77, 223, 433	Δαφνής Κ., 80
Βελιαρούτης Κ. Δ., 78-79	De Jouvenel Renaud, 340
Benedicty R., 435	Δέλιος Γ., 20, 190
Βούρδας Ι., 20	Δεμερτζής Κ., 20
Βουρνάς Τ., 35-36	Δενδρινού Ειρήνη, 253
Bouvier Bertrand, 3, 166	Dénai G., 417
Βρανούσης Α., 224, 230, 397	Δημαράς Κ. Θ., 3, 15, 19, 81, 212, 215-216, 222, 243, 266, 294, 320, 437-438, 444
Βράχας Φω., 225	Δημητράκος Γ., 20
Canart Paul, 415, 419	
Carocci Val., 416	
Caracausi Gir., 182	

* Οι άριθμοί παραπέμπουν εις τὰ άρθρα τής βιβλιογραφίας.

- Διαμάντης Κ. 'Αθ., 214
 Δίτσελος Θ., 402
 Δικτατός 'Αρης, 133
 Διονυ., 298
 Dölger F., 148, 426
 Δόξας Τ., 299
 Dostalova - Jeništova R., 393
 Downey Glanville, 10
 Δρακάκης Α. Θ., 220
 Δρούλια Λουκία, 229
- Easterling Patricia, 418
 Enepekides Pol. K., 203
 Εὐελπίδης Χρυσός, 339
- Follieri E., 140, 146, 159, 416, 419
 Füves Ö., 2
- Ζαχαριάδου 'Ελ. Α., 208 - 209
 Ζαχαροπούλου Τρ., 186
 Ζέπος Π. Ι., 213
 Giannelli C., 419
 Ζίας Ν., 439
 Gill J., 14
 Geanakoplos D. J., 14
 Ζώρας Γ. Θ., 9, 124, 151 - 152, 161, 277, 297, 440
- Θασίτης Πᾶνος, 48
 Θέμελης Γ., 20, 49, 384
 Θεοδωράτος Χρ., 233
 Θεοχάρη Μ., 14, 144, 421
 Θρακιώτης Κ., 434
 Θρύλος 'Αλκης, 25
 Θωμάς Γ., 275
- 'Ιατρίδη 'Ιουλία, 272
 Irigoien J., 198, 419
 Irmischer Jo., 144, 150, 199
 Jacono Carmela, 206
- Κ. Φ., 13, 243
 Καβαρνός 'Ιω. Π., 398
 Καββαδίας Σ., 246 - 247
 Καζαντζάκης Ν., 338, 399
 Καιροφύλλας Κ., 264
 Κακολύρης Γ., 235
 Κακριδής Ι., 244
- Κάλβος 'Ανδρέας, 248
 Καλιτσουνάκης 'Ιω., 182, 307, 431
 Καλλιγᾶς Παῦλος, 286
 Καλογεράς Κ. Δ., 175
 Καλέλλη Εδ., 20
 Κανακάρης 'Αντ. Σ., 188
 Karagiannopoulos J., 158
 Καρακάλου - Καρανικόλα Α., 116
 Καραμπέτσου 'Αθηνᾶ, 290
 Καραντώνης 'Ανδρέας, 17, 27, 62 - 63, 119, 266, 270, 308, 328, 349, 351, 388
 Κατοίμπαλης Γ. Κ., 71, 268, 276, 278, 441
 Κεσίσογλου Ι., 20
 Κιτσόπουλος Γιώργος, 50
 Κληρίδης Ν., 149, 163, 166
 Κμανιώτης 'Αργ., 82
 Knös Börje, 10, 143, 160, 341
 Κόκκινος Δ., 438
 Κολιτσάρας 'Ιω. Κ., 210
 Κολλάρος 'Ιωάν., 12
 Κονδυλάκης 'Ιω., 303
 Κονομής Νικ., 185
 Κονόμος Ντ., 19, 125, 232, 236, 242 - 243, 396
 Konstantinidis Yannis, 3
 Κόντογλου Φ., 291
 Κόντου Νικ., 72
 Kopp Eva, 2, 365
 Κορδάτος Γιάννης, 11, 111
 Κοσμάς Ν. Β., 179
 Κοτζιούλας Γ., 403
 Κόττου Λίτσα, 21
 Κουαρτᾶνος - Καλογεράς Π., 245
 Κούγκκου Ε. Ε., 215
 Κουλούρης Χρ., 392
 Κουλουφάκος Γ., 38
 Κουτουλάκης Εδ., 189
 Κουχτσόγλου Ν., 11
 Κριαράς Ε., 74
 Kurtis Janis, 50
 Kyparissiotis N., 442
 Κυριακίδης Στ. Π., 97, 103, 139, 166, 181, 197, 410
 Κύρρης Κ. Π., 378, 443
 Κωνσταντινίδης 'Απ. Γ., 86
 Κωνσταντινίδης Κ. Ν., 44
 Κώνστας Κ. Σ., 83 - 85, 180, 288, 333

- Λαζανάς Βασ. Ι., 72
 Λαζαρίδης Κ. Π., 87 - 89
 Λάινας Θ. Α., 289
 Λάιος Γ., 221
 Lampsides U., 425
 Λαούρδας Β., 370, 376, 389
 Lavagnini Br., 352, 366
 Leroy F. J., 205
 Λιανίδης Σίμος, 184
 Λιπέριτης Δ., 336
 Λοβέρδος Νίκος, 347
 Λουκάτος Δημ. Σ., 126, 183
 Λούντζης 'Ερμάννος, 243

 Μαβύλης Δ., 259
 Μάβουλας Στ., 20
 Μακρής Θεόδ. 245
 Μακρυμύχλος Σ. Ι., 220
 Μαλακάσης Μιλτ., 309
 Μαλᾶνος Τ., 317, 319
 Μαμώνη Κ., 422
 Μανούσας Μ. Ι., 156
 Μαντζουράνης Δ., 20
 Μανώλης 'Αρ., 176
 Μάργαρης Δημ., 19
 Μαρίνης Κώστας, 169
 Μαρκάκης Π., 444
 Martin J., 411
 Μαστροδημήτρης Π. Δ., 16, 271
 Μαστροχώστας Β., 191
 Μαυρουδής Μιχ., 12
 Μέγας Γ. Α., 118, 165, 185
 Μερακλής Μ., 170
 Μερανάτος Κ., 120
 Μερεντίτης Κ. Ι., 110
 Μότσης Κ. Δ., 153, 204
 Μετζήδακης Φίλιππος, 272
 Μητσάκης Κάρολος, 342, 391
 Millieux R., 38
 Mirambel André, 3, 68, 228, 387
 Μισαηλίδης Χαρίτων, 90
 Missir Livio, 445
 Moravcsik E., 2
 Moravcsik Guyláua, 1
 Μοσχάς Θ. Δ., 70, 207, 446
 Μουρίκης Κ., 335
 Μουσαίου - Μπουγιούκου Καλλ., 183
 Μπακαλάκη Εύδ., 20

 Μπάκος Β., 20
 Μπάρας Β. Γ., 423
 Μπασουκιάς 'Επ. Ν., 108
 Μπουμπουλίδης Φ. Κ., 3, 202, 234, 236, 267, 424 - 426, 440
 Μπρατσιώτης Π., 109, 210
 Μυλωνάς Σπύρος, 238, 248
 Μωραϊτίνη Μαρία Τ., 361
 Μωραϊτίνης Τίμος, 361

 Ν. Κ. Ρ., 115
 Ναθαναήλ Π., 43, 373
 Νικοκάβουρα 'Αγάθη, 217 - 218
 Νικολαΐδης Μελής, 192
 Νινιός 'Ηλ., 20

 Ξερόπουλος Γρ., 301
 Ξύδης Θεόδ., 11, 350, 353
 Ξυγγόπουλος Α., 427

 Οικονομίδης Δημ. Β., 106, 117, 167, 193, 209

 Παλαμᾶς Κωστής, 266, 268, 279, 310
 Παμπούκης Ι. Τ., 23
 Παναγιωτόπουλος Ι. Μ., 32, 64, 120, 231, 269, 287, 311, 330, 343, 367, 392
 Παναγιωτόπουλος Π. Κ., 59
 Παναγιωτόπουλος Σπ. 284
 Πανταζόπουλος Π., 170
 Παπαβασιλείου 'Απ. Π., 51
 Παπαβασιλείου Β. Κ., 177
 Παπαγεωργίου 'Αλ., 20
 Παπαγεωργίου Χ., 60
 Παπαγιαννόπουλος - Παλαιός Α. Α., 127
 Παπαδήμας 'Αδμ. Δ., 31
 Παπαδοπούλου Β. 'Αρ., 292
 Παπαθανασόπουλος Θανάσης, 91 - 92, 171
 Παπαϊωάννου Στρ. Κ., 355 - 356
 Παπαντωνίου Ζεχ., 332
 Παπαράλλης Ι., 20
 Παπαχριστοδούλου Περικλῆς, 285
 Παπαχριστοδούλου Χ. Ι., 187
 Παρραῖς Α., 354
 Παράσχος Κλ. Β., 65, 73, 265, 273, 348
 Παραφεντίδου 'Αλεξάνδρα, 93 *
 Παρλαμᾶς Μ. Γ., 94
 Πατρινέλης Χ. Γ., 198, 200 - 201

- Πελεκάσης Δημ., 12
 Πεντζίκης Ν. Γ., 52
 Περάνθος Μιχ., 259
 Pertusi Α., 140
 Πετρόπουλος Δ. Α., 165, 183
 Πετρόχειλος Μιχ. Ε., 95
 Πετσετάκης 'Αντ. Γ., 96
 Petta Μ., 198, 200-201, 437
 Πλάτανος Βασίλης, 56
 Πλαταρίδη 'Ο., 20
 Πλατὺς Ε. Ν., 194
 Πολέμης 'Ιω., 276
 Politis Jannis, 38
 Πολυᾶς 'Ιάκωβος, 244
 Πολίτης Α., 20, 410, 428
 Pontani Fil. - Maria, 394
 Πορφύρης Κ., 39, 250, 254 - 256, 344, 447
 Πουλόπουλος Δ., 20
 Πράτσικας Γ., 295, 337
 Πρεβελάκης 'Ελ., 107
 Πρωτοπαπᾶ Γλυκερία, 129, 162
 Raffin Dino, 138
 Rexine J. E., 14, 442
 Richard M., 411
 Rossi - Taibbi Gius., 182
 Ρούνης Μαν., 321
 Σακελλαριάδης Χ. Γ., 259 - 260
 Σακελλίων Γιάννης, 274
 Σαλτσής Ι., 136, 184
 Σαμοϊλής 'Αρσένης, 262
 Σγουροῦ 'Ελ., 20
 Schirò Gius., 145
 Schreiner H., 142
 Σιδέρης Γιάννης, 154, 400-401, 405, 407-409
 Σολομωνίδης Χρίστος Σ., 61
 Spadaro Gius., 146
 Σπαθάρης Σ., 197
 Σπανδωνίδης Πέτρος Σ., 18, 66
 Σπανός Νίκος, 40
 Speck P., 198
 Σηλιώτου - Μπαζίνα Π., 130
 Spranger Ed., 110
 Στυριδάκης Γ. Κ., 165, 195
 Σταθόπουλος Δημ. Α., 345
 Σταυρινόπουλος Μ. Δ., 374
 Σταύρου Γερ., 404
 Σταύρου Δημ., 346
 Σταύρου Τατιάνα, 135, 392
 Στεργιόπουλος Κώστας, 312, 331, 382
 Στρατάκης Νίκος, 313
 Συμεωνίδης Σ., 429
 Σφυρόερας Βασ. Βλ., 162
 Ταρσούλη Γεωργία, 22, 396
 Τερζάκης 'Αγγ., 368
 Τζωρτζής Δημ., 1
 Trauman Steinitz K., 430
 Τριανταφύλλου Κώστας Ν., 97
 Τσάκωνας Δημ. Γρ., 98, 251, 282, 322 - 323, 327, 329, 359-360, 377
 Τσαντίλης Γ., 406
 Τσίρκας Στρ., 41, 318
 Τσολάκης Εὐδ. Θ., 148
 Τσοπανάκης 'Αγαπητός, 141
 Τσούρας Ν., 263
 Τωμαδάκης Ν. Β., 16, 29, 99 - 100, 131, 147
 Φαρμάκης Φρ., 30
 Φουριώτης 'Αγγ., 232
 Φουσάρας Γ. Ι., 431
 Φραγκάκη Εὐ. Κ., 196
 Φράγκος Β., 383
 Φράγκου Χρ., 20
 Φτέρης Γ., 257
 Φωτιάδης Θαν., 42
 Χαβάκης 'Ιωάννης Ε., 314
 Χάρης Π., 33, 53, 67, 120, 266, 280 - 281, 293, 296, 300, 315-316, 324, 326, 334, 357-358, 362, 369
 Χατζηναθανάστου Τάκης, 57
 Χατζής Δημήτριος, 1, 211
 Χατζιδάκης Ζ. Ν., 372
 Χατζίνης Γιάννης, 15, 61, 194, 320, 332, 383, 385-386, 444
 Χατζόπουλος Γ. Κ., 178
 Hörmann W., 420
 Χουρμούζιος Αιμ., 157
 Χριστιανόπουλος Ντ., 13, 54-55
 Χριστόπουλος Τ. Φ., 101
 Χριστόπουλος Φ., 23
 Χριστοφίδης Α., 7, 26, 239, 336

Χριστοφίδης Μύρων, 102
Χρυσάνθης Κ., 26, 132, 448 - 452
Χρυσικόπουλος Γιάννης, 240 - 241
Hunger H., 420
Ψαλτόπουλος Γ., 244

Valsa M., 393
Végh Gy., 2
Vitti Mario, 249
Wilson Colin, 346
Wittek M., 410

Β' - ΚΥΡΙΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ ΑΡΘΡΩΝ ΤΗΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ

*Αβλιχος Μικελάκης, 257
*Αγαπητός Α. Σ., 58
*Αγρας Τέλλος, 330
*Αδραστος Γιάνν., 46
*Αθανασιάδης - Νόβας Θεμ., 112
*Αθανασιάδης Τ., 17
*Αθανασούλης Κρ., 18
Αιτωλός Εὐγένιος, 210
*Ακογλους Ξενοφών Κοσμᾶς, 136
*Αλαβέρας Τηλ., 5, 46
*Αλεξίου *Ελλη, 1
*Αλεξίου Μαν., 18
*Αλεξίου Χ., 46
*Αλιθέρης Γ., 7
*Αλλάτιος Δ., 206
*Αμαντος Κ. Ι., 16, 103
*Αμποτ Γ., 17
*Αναγνωστάκη Ν., 6, 46
*Αναγνωστάκης Μ., 3, 4, 46, 48
*Ανθίας Τ., 7
*Ανθρακίτης Μεθόδιος, 211
*Αντώνιος (« μέγας ρήτωρ »), 201
*Αξαγιώλης *Ιωάννης, 161
*Αξιότη Μ., 1
*Αποστολάκης Γιάννης, 98
*Αποστόλης *Αρσένιος, 14
*Αποστόλης Μιχ., 14, 200
*Αποστολόπουλος Ντίμης, 119 - 120
*Αραμπατζόγλου Γεννάδιος, 16
*Αργυρόπουλος Μιχ., 337
*Ασλάνογλου Ν. Αλ., 3 - 4, 46, 48
Αυγέρης Μ., 356
Βακαλό *Ελ., 18
Βαλαωρίτης *Αρ., 269
Βαλιούλης Στ., 28
Βάμβας Ν., 220
Βαρεβιτσιώτης Τ., 3 - 4, 18, 46, 48

Βαρζώκας Κωνστ. Ι., 89
Βάρναλης Κ., 1 - 2 11
Βασιλείου Βασ., 46
Βασιλικός Β., 5, 46
Βαφόπουλος Γ., 3 - 4, 18, 46, 48
Βέης Ν., 16, 77, 433 - 434
Βελεστινλής Ρήγας, ιδ. Ρήγας
Βενέζης *Ηλ., 1, 17, 386
Βεντότης Γ., 223
Βερναρδάκης Δημ., 16, 398
Βερούκιος *Αγγ., 232
Βησσαρίων (καρδινάλιος), 200
Βιαγκίνης Α., 232
Βιζυηνός Γ., 284 - 285
Βικέλας Δ., 71
Βιλλαρᾶς *Ιω., 16
Βλαστός Μελέτιος, 204
Βλαχογιάννης Γιάννης, 358 - 360
Βογιατζάκης Σόλ., 16
Βογιατζίδης Ι. Κ., 104 - 106
Βουτυράς Δ., 1 - 2
Βραδυνός Ζέφυρος, 371 - 372
Βρεττάκος Ν., 2, 381
Γαβριηλίδης Βλ., 44, 90
Γαζής Θεόδ., 199
Γαήτας Α., 396
Γαλησιώτης Μανουήλ, 201
Γεραλής Γ., 18
Γιανναράς Τ., 18
Γιαν(ν)ίδης *Ελισαῖος, 76, 91
Γιαννόπουλος *Αλκ., 5, 17, 46
Γιαννόπουλος Περικλῆς, 327
Γιαννοπούλου Μαριέττα 122 - 131
Γιαννούλης Εὐγένιος, 212
Γκάτσος Ν., 18
Γκοσιόπουλος Τ. Π., 4, 46
Γνευτός Παῦλος, 373

- Γουζέλης Δημ., 19, 232
 Γραμμενιάτης Ζαφείρης, 79
 Γρουπάρης Διον., 232
 Γρουπάρης Ι. Ν., 71
- Δαμβέργης 'Ιω., 337
 Δανελάκης Θ., 232
 Δεβαρής Ματθαίος, 202
 Δεβαρής Πέτρος, 202
 Δεδούσης Β., 5, 46
 Δέλιος Γ., 5, 46
 Δέλτα Πηνελόπη Στ., 370
 Δημάκης Μ., 18
 Δημαράς Κ. Θ., 80
 Δημητριάδης Δημ., 7
 Διδασκάλου 'Ιφ. Γρ., 5, 46
 Didot Α. - F., 19
 Δικταίος 'Αρ., 16, 18
 Δοξαράς Παν., 430
 Δούκας Δημ., 14
 Δραγούμης 'Ιων, 68, 321 - 324
 Δροσίνης Γ., 2, 19, 71, 275
 Δρουσιώτης Π., 7
 Δωρόθεος (Μονεμβασίας), 209
- 'Εγγονόπουλος Ν., 18
 'Ελευθερουδάκης Κώστας, 121
 'Ελύτης 'Οδ., 18
 'Εμπειρίκος Α., 18
 'Επισκοπόπουλος - Segur Ν., 19
 'Ερασμος, 14
 Εὐαγγέλου 'Αν., 4, 46, 48
 Εὐελπίδης Χρ., 68
 Εὐστρατιάδης Αὐρ., 4, 46, 48
- Ζαβίρας Γ., 211
 Ζαΐμης Α., 229
 Ζαχαρόπουλος 'Αντ., 46
 Ζητουνιάτης Πέτρος, 335
 Ζιτσαία Χρ., 4, 46, 48
- Θασίτης Π., 3 - 4, 46
 Θέμελης Γ., 3 - 4, 18, 46, 48, 382
 Θεοτοκάς Γ., 17, 68
 Θεοτόκης Γ., 246
 Θεοτόκης Κ., 1
- 'Ιεζεκιήλ (μητροπολίτης), 292
 'Ιντιάνος 'Α., 7
- 'Ιωαννίδης 'Εμμ., 96
 'Ιωάννου Γ., 3 - 4, 46, 48
 Jullien Μ. - Α., 19
- Καβάφης Κ., 2, 320
 Καββαδίας Ν., 18
 Καζαντζάκη Γαλ., 1, 133, 344
 Καζαντζάκης Ν., 1 - 2, 11, 338 - 343, 345 - 346, 366
 Κάλβος 'Α., 11, 16, 19, 249 - 251, 269
 Καλεύρας 'Αχ., 6
 Καλλιέργης Ζαχαρίας, 14
 Καλονάρος Π., 141
 Καλοσγοῦρος Γ., 246
 Καμαριανός Ν., 230
 Καμπάνης 'Αρ., 303
 Καμπούρογλου Δημ., 283
 Κανελλόπουλος Π., 391
 Καντούνης 'Αγγ., 19, 232
 Καντούνης 'Ιω., 397
 Καποδίστριας 'Ιω., 216, 322
 Καραγάτσης Μ., 1, 17
 Καράκαλος Τηλ., 260
 Καρατζάς Ν., 232
 Καρβούνης Νίκος, 82
 Καρέλλη Ζωή, 3 - 4, 18, 46, 48
 Καρθαίος Κ., 369
 Καρκαβίτσας Α., 1, 297 - 300
 Καρυπίδης Θεόκλ., 48
 Καρυωτάκης Κ., 2
 Καστανάκης Θρ., 17, 387
 Κατσίμπαλης Κων., 278
 Κατσογιάννης 'Ηλ., 4, 46, 48
 Καφταντζής Γ., 46
 Καψάλης Γεράσιμος Δ., 108
 Καψοκέφαλος 'Αριστ., 232
 Κέντρου - 'Αγαθοπούλου Μ., 4
 Κιτρομιλίδης Μίκης, 132, 449
 Κιτσόπουλος Γ., 5, 46
 Κληρίδης Νέσχερος, 452
 Klopstock F. G., 342
 Κωδρικᾶς Π., 15
 Κολυβάς 'Αλ., 426
 Κολώνιας 'Ι., 232
 Κονδυλάκης 'Ιω., 16, 100, 303 - 316
 Κόντου Ν., 4
 Κορρ. Ε., 365
 Κοπέ Φρ., 71, 409

- Κοραῖς Ἀδ., 228 - 229
 Κορδατός Γ., 11, 111
 Κορίνθιος Μανουήλ, 201
 Κορνάρος Βιτζέντζος, 153
 Κορνάρος Θ., 1
 Κοτζιούλας Γ., 71, 378
 Κότσιρας Γ., 18
 Κουαρτάνος - Καλογεράς Πέτρος, 245
 Κουκουλές Φ., 16
 Κουλούρης Χρ., 18
 Κουρίλας Εὐλ., 16
 Κουτλουμουσιανός, 216
 Κουτούρης Ν., 232, 236
 Κράλης Μ., 7
 Κρασιδιώτης Ν., 7
 Κριναῖος Π., 7
 Κριτοβουλίδης Κυριακός - Καλλίνικος, 99
 Κριτόπουλος Μητροφάνης, 207
 Κρούσιος Μαρτίνος, 70
 Κρυστάλλης Κώστας, 288 - 289
 Κυριαζῆς Νεοκλῆς Γ., 102
 Κύρου Κλ., 4, 46, 48
 Κωνσταντᾶς Γεωργ., 15
 Κωνσταντίνου Γεώργιος, 87
 Κώνστας Γ., ἴδ. Κωνσταντίνου Γεώργιος
- Λαζαρόπουλος Ἰω., 397
 Λαμαρτίνος Ἀλφ., 73 - 74
 Lardim Ἰούλιος, 217
 Λασκαράτος Ἀνδρ., 16, 252 - 256
 Λάσκαρης Ν., 394
 Λάσκαρις Σταμάτιος Θ., 107
 Λάσκος Ὁρ., 18
 Lavagnini Bruno, 352, 366
 Λεβάντας Χρ., 1
 Legrand Ἐμ., 141
 Λευκός Ἀρχ., 17, 46
 Λιασίδης Π., 7
 Λιούντεκε Ἐδβίγη, 118
 Λιπέρτης Δ., 7
 Λοβέρδος Σπ., 267, 424 - 425
 Λογοθέτης Γρηγόρης, 95
 Lollino Αλ., 203
 Λομβάρδος Κ., 69, 255
 Λούβαρις Νικ. Ι., 110
 Λουκόπουλος Δημ., 92
 Λουντέμης Μ., 1 - 2
 Λούντζης Ἀναστ., 243
- Λούντζης Ἐρμ., 243
 Λούντζης Νικόλαος, 243
 Λυγίσις Μ., 18
 Λυσιώτης Ξ., 7
- Μαβίλης Λορ., 260 - 263
 Μαγγλῆς Γιάνν., 1
 Maeterlinck Maur., 268, 441
 Μακρυγιάννης Ἰω., 231
 Μαλακάσης Μ., 309
 Μαλᾶνος Τ., 318
 Margunios Maximos, 203
 Μαρῖνος Σπ., 232
 Μαρκίδης Γ., 7
 Μαρτελάος Ἀντώνιος, 235
 Μαρτζώκης Ἀ., 232
 Μαρτζώκης Στέφανος, 258
 Μαρτινέγκος Ἐλισ., 232
 Μαρτινέλης Γεώργιος, 247
 Μάτεσις Ἀ., 232, 394
 Μανρογορνάτο Jogn, 141
 Μαυροκέφαλος Τάκης, 288
 Μαυροκορνάτος Α., 229
 Μελάς Α., 294 - 295
 Μελάς Σπύρος, 375
 Μελάς Τ., 7
 Μελαχρινός Ἀπόστ., 367 - 368
 Μελισσάνθη, 18
 Μέσκος Μ., 46
 Μεταστάσιος Π., 397
 Μηλιόπουλος Παρ., 1, 5, 46
 Μηχανικοῦ Π., 7
 Μικελίδης Ν., 7
 Μιχαηλίδης Β., 7
 Μόδης Γ., 5, 376
 Molinetti Rin., 203
 Moravcsik Gy., 435
 Μοσκόβης Β., 392
 Μούντις Κ., 7
 Μουρέλλος Ι. Δ., 303
 Μουσοῦρος Μάρκος, 14
 Μουστοξύδης Α., 215 - 218
 Μπακόλας Ν., 5, 46
 Μπαλᾶνος Δημ. Σ., 109
 Μπαλῆ Τ., 18
 Μπάρας Ἀλ., 18
 Μπότσαρης Μάρκος, 180
 Μπούμη - Παπᾶ Ρ., 2

- Μπουνιαλής Μαρ. - Τζ., 16
 Μυριανθόπουλος Κωνσταντίνος, 137
 Μυριβήλης Στρ., 1, 17
 Μυρτιάσινα, 2
 Μωραϊτίδης 'Αλ., 1
 Μωραϊτίδης Τ., 362
- Νάκου Α., 1, 17
 Νικολαΐδης Μελῆς, 379
 Νίντας Μπ., 4, 46, 48
 Νιρβάνας Π., 1
 Ντάλιας Χρ., 4, 46, 48
 Ντ' 'Ιστρια Δώρα, 93
- Ξανθόπουλος Στέφανος 234
 Ξανθοῦιδης Στέφανος, 94
 Ξενόπουλος Γρ., 1, 19, 30, 302, 394
 Ξεφλούδας Στ., 5, 46
 Ξόδιλος 'Αθανάσιος, 230
- Ούναμοῦνο, 272
 Ουράνης Κώστας, 444
- Παλαιόκαππας Κ., 205
 Παλαμᾶς Βασ. Ι., 85
 Παλαμᾶς Κ., 2, 8, 16, 68, 83, 266 - 274, 394, 407
 Παλαμᾶς Μιχ. Ε., 84
 Παλαμᾶς Μιχ. Ι., 84
 Παλαμᾶς Μιχ. Κ., 84
 Παναγῆ Είρ., 7
 Παναγιωτάκου 'Αγγ., 86
 Παναγιωτόπουλος Ι. Μ., 1, 18
 Παπαδάκη 'Ελ., 5
 Παπαδημητρίου Ρ., 5, 46
 Παπαδιαμαντῆς 'Αλ., 1, 16, 290 - 293
 Παπαδόπουλος 'Ιω. Β., 16
 Παπαδόπουλος Νικόλαος, 88
 Παπαδόπουλος - Βρεττός Α., 24
 Παπαδόπουλος - Κεραμεύς 'Αθανάσιος, 77
 Παπαντωνίου Ζαχ., 1
 Παπαντωνίου Χαρίλ., 333 - 334
 Παπᾶς Ν., 18
 Παπασιώτης Π., 5, 46
 Παπαχαλαράμους Γεώργ., 451
 Παππᾶς Τ., 18
 Παράσχος Κλ., 348
 Παραφρεντίδου 'Αλ., 5, 46
- Παρορίτης Κ., 1
 Παστελά Α., 7
 Παυλέας Σαρ., 4, 18, 46, 48
 Παυλίδης Α., 7
 Πελεκάσης Δημ. Α., 232
 Πελεκάσης Δημ. Σπ., 232
 Πεντζίκης Ν.-Γ., 3, 5, 18, 46, 48
 Πέρδικα Νίκη, 116 - 117, 134 - 135, 374
 Περνάρης Α., 7
 Περραιβός Χρ., 227
 Persio Asc., 203
 Πεταλᾶς Κωνστ. Α., 83
 Πετρίδης Πλ., 220
 Πετσάλης Θαν., 17
 Πιερίδης Θ., 2
 Πολέμης 'Ιω., 276 - 281, 337
 Πολίτης Κ., 1, 17
 Πολίτης Φ., 3 - 4, 46, 328 - 329
 Πολυδούρη Μ., 2
 Πολυλᾶς 'Ιάκ., 246
 Πορφύρας Α., 326
 Πρεβελάκης Π., 389
 Πωγωνίτης 'Ανθ., 4
- Ράδος Στέφανος Α., 78
 Ράλλης Σ. Ι., 229
 Ραφτόπουλος 'Ιωσήφ., 325
 Ρενάν 'Ερν., 72
 Ρήγας, 11, 223 - 228, 397
 Ριόδης Αίμ., 4
 Ρίτσος Γιάνν., 2
 Ροΐδης 'Εμμ., 287
 Ρούσμελης Σαβ., 232
 Ρώτας Β., 1
- Σαγιαξής Γ., 4
 Σάθας Κ., 101
 Σαθόπουλος Κ. Ν., 'Ιδ. Σάθας Κ.
 Σαμουηλίδης Χρ., 46
 Σαραντάρης Γ., 377
 Schott Α., 203
 Σεργίδης Χ., 149
 Σεφέρης Γ., 2, 18, 348, 383 - 385
 Σεφερτζής Γ., 48
 Σημηριώτης 'Αγγ., 8
 Σημηριώτης Γ., 71
 Σιγούρος Μ., 232, 363 - 366
 Σιδέρης Γιάνν., 394

- Σικελιανός Ἄγγ., 2, 8, 11, 68, 347-357, 406
 Siminello Ph., 203
 Σινόπουλος Τ., 18
 Σκαρίμπας Γιάνν., 18
 Σκίπης Σ., 8
 Σκοπετέας Σταύρος Χ., 75
 Σολωμός Δ., 11, 16, 232, 234, 237-241, 245, 269
 Σούτσος Παναγ., 264-265
 Σπανδωνίδης Π., 6, 46
 Σπεράντσας Στέλιος, 113-115
 Σταθοπούλου - Βαφοπούλου Ἀνθ., 4, 46
 Σταματιάδης, Ἰδ. Γιαννίδης Ἑλισσαῖος
 Σταυρίδης Φ., 7
 Στεργιόπουλος Κ., 18, 330
 Στεφανίδης Τ., 7
 Στογιαννίδης Γ., 3, 18, 46
 Στοῦλης Ζ., 48
 Συκουτρῆς Ἰω., 16
 Σφακιανάκης Γιάνν., 18
 Sylburg Fr., 203
 Ταρσούλη Γ., 396
 Τερζάκης Ἄγγ., 17, 388
 Τερτσέτης Γεώργιος, 242
 Τζεμίνος Σπ., 232
 Τζήμητρας Θαν., 5
 Τριανταφυλλίδης Μ., 81
 Τροπαίτης Ἀλκ., 1
 Τρωῖλος Ἰωάννης - Ἀνδρέας, 156-157
 Τσακσιάνος Ἰω., 232
 Τσιλιμίσκας Ἰω., 232
 Τσίρκας Στρ., 317
 Τσιτσιμπίκος Γ., 4
 Τσουκαλάς Γ., 18
 Τωμαδάκης Βασ. Ἰω., 100
 Φαλιέρος Μαρίνος, 151-152
 Φάνος Γ., 7
 Φαρδῆς Ν., 5
 Φαρμακίκης Θεόκλ., 219
 Φαρνέσιοι, 202
 Φράγκος Β., 6, 46
 Φυλακτοῦ Τ., 7
 Φωτεινός Θεόδωρος, 213
 Φωτιάδης Θαν., 46
 Χαιρέτη (οἰκογ.), 97
 Χάρης Π., 1
 Χατζηθανασίου Ἀλ., 5
 Χατζῆς Δ., 2
 Χατζιδάκης Ν., 371-372
 Χατζόπουλος Κ., 2, 30
 Χειμῶνας Γ., 46
 Χόρν Παντελῆς, 408
 Χουρμούζιος Αἰμ., 390
 Χριστιανόπουλος Ντ., 3-4, 46, 48
 Χριστοδουλίδης Σάπφειρος, 79
 Χρυσάνθης Κ., 7, 380
 Hazard Paul, 74
 Hoeschel D., 203
 Ψαθᾶς Δ., 1
 Ψαλίδας Ἀθανάσιος, 214
 Ψυχάρης Γιάννης, 11, 72, 282
 Ὠρολογᾶς Π., 6, 46

ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ ΜΕΤ' ΑΦΙΕΡΩΣΕΩΣ ΕΙΣ ΙΩΑΝΝΗΝ ΚΑΡΑΤΖΑΝ

Ἀφ' οὗτου ἡ διοίκησις τῆς Μολδοβλαχίας περιῆλθεν εἰς χεῖρας τῶν Φαναριωτῶν, ὁ ἐκεῖ Ἑλληνισμὸς ἀφ' ἐνὸς μὲν ἐδραιούται, ἀφ' ἐτέρου δὲ παρουσιάζει μεγάλην ἐμπορικὴν, οἰκονομικὴν καὶ πνευματικὴν ἄνοδον. Αὐτοὶ οἱ ἡγεμόνες, μορφωμένοι εἰς τὴν Δύσιν, κάτοχοι πολλῶν εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν, θεωροῦν ἠθικὸν χρέος νὰ ὑποστηρίξουν τὴν παιδείαν καὶ νὰ προστατεύσουν τοὺς εἰς τὰς αὐτὰς φιλοξενουμένους Ἑλλήνας λογίους καὶ λογοτέχνας.

Συχνάκις οἱ ἡγεμόνες ἀναθέτουν εἰς τοὺς προστατευομένους τούτους καὶ σημαντικὰς ἀποστολάς ἢ πνευματικὰς ἐργασίας, οὗτοι δέ, μὲ τὴν σειρὰν τούτων, σπεύδουν νὰ ἐκφράσουν τὴν εὐγνωμοσύνην μὲ κολακευτικὰς ἀφιερώσεις καὶ μὲ στίχους ἐξυμνοῦντας τὴν μεγαλοψυχίαν τοῦ Μαικήνα των.

Χαρακτηριστικὴ τῆς νοστορίας ταύτης εἶναι ἡ παρ' ἀγνώστου μεταφραστοῦ — πιθανῶς ἱερωμένου — ἀφιερωτικὴ προσφώνησις, προτασσομένη εἰς μετάφρασιν τοῦ βίου τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου τοῦ Πλουτάρχου εἰς ἀπλὴν γλῶσσαν.

Ἡ μετάφρασις αὕτη, σφριζομένη εἰς τὴν δημαρχιακὴν βιβλιοθήκην τῆς Λαρίσης (ΒΙΕ, ἀριθμ. 13) καὶ παραμείνασα εἰσέτι ἀνέκδοτος, ἔγινε μετὰ τῶν ἐτῶν 1812-1818, ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας ἦτο ὁ Ἰωάννης Καρατζᾶς¹, ἐγράφη δὲ «εἰς τὴν κοινὴν διάλεκτον, διὰ νὰ καταλαβαίνεται ἀπὸ ὅλους»².

Ὁ ἀγνώστος μεταφραστὴς, ἀφιερῶνων τὴν μετάφρασίν του εἰς τὸν Ἑλληνα ἡγεμόνα, παρατηρεῖ ὅτι οὗτος εἶναι ἀνώτερος καὶ κατὰ σύνεσιν καὶ κατὰ σοφίαν καὶ κατὰ ἀξίαν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, τὸ δὲ ὄνομά του θὰ παραμείνῃ ἐξ ὕψους σεβαστὸν εἰς τὴν ἱστορίαν.

1. Ὅτι ἡ μετάφρασις αὕτη ἀναφέρεται εἰς τὸν Καρατζᾶν εἶναι αὐτονόητον, ἐφ' ὅσον ὑπὸ τὸ μνημονευόμενον ὄνομα Ἰωάννης οὐδεὶς ἄλλος ἐχημάτισεν ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας, εἰς οὐδὲνα δὲ ἄλλον τῶν ἡγεμόνων δύναται νὰ ἀποδοθῇ τὸ περιεχόμενον τῆς ἀφιερώσεως.

2. Ἡ ἀφιέρωσις καταλαμβάνει τὰς σελ. 5-9 τοῦ χειρογράφου.

*Ανεξαργήτως τῶν περιεχομένων ὑπερβολῶν, ἡ ἀφιέρωσις παρουσιάζει σημαντικὸν ἐνδιαφέρον ἀπὸ φιλολογικῆς μὲν ἀπόψεως διὰ τὴν γλωσσικὴν διατύπωσιν, ἀπὸ ἱστορικῆς δὲ διότι ἀποτελεῖ σαφῆ μαρτυρίαν τῆς ἐκτιμῆσεως τῶν ὁποίων οἱ σύγχρονοι ἔτρεφον πρὸς τὸν τιμώμενον ἡγεμόνα.

Πιθανῶς ὁ μεταφραστὴς θὰ προέβη εἰς τὴν ὅλην ἐργασίαν τοῦ κατὰ παρακίνησιν τῶν δημοτικιστῶν τοῦ Βουκουρεστίου Κ. Βαρδαλάχου καὶ Ἀθ. Χριστοπούλου, οἵτινες εὗρισκοντο τότε εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Καρατζᾶ καὶ ἐπομένως θὰ ἐγνώριζον αὐτόν.

Τὸ κείμενον τῆς ἀφιερωτικῆς προσφωνήσεως ἔχει ὡς ἑξῆς¹:

Τῷ πανεκλαμπροτάτῳ, ἐνδοξοτάτῳ, ὕψηλοτάτῳ καὶ μεγαλοπρεπεστάτῳ αὐθέντῃ καὶ ἡγεμόνι κυρίῳ κυρίῳ Ἰωάννῃ, Δούκῃ, βοεβόνδᾳ πάσης Μολδοβλαχίας, συντεωτάτῳ καὶ ἀξιοπρεπεστάτῳ ἀρχηγῷ πάσης Οὐκρανίας τὴν δουλικὴν καὶ ἑδαφικὴν προσκύνησιν.

Θαυμάζειν ἤθελε τινάς, γαληνότετε ἡγεμόν, διατί καὶ μὲ τί τρόπον ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος ἦλθεν εἰς τόσον μεγαλώτατον ὕψος, ὅπου ἐκαταστάθηκε βασιλεὺς ἀπάνω εἰς τὴν ὅλην τὴν οἰκουμένην; ἀλλὰ τοῦτο τὸ ἄξιον ἐρευνῶντες εὗρισκόμεν νὰ ἦτον ἡ φρόνησις καὶ ἡ ἀρετὴ του· ἡ φρόνησις μὲν, ὅτι πάντοτε ὡς φρονημώτατος ἐσυμβουλευέτο μὲ σοφοὺς, καὶ ὄχι ἀπλῶς σοφοὺς, ἀλλὰ καὶ μὲ τοὺς πρῶτους τῶν σοφῶν. Ἐρώτα εἰς κάθε λόγον καὶ πρᾶξιν τοὺς παλαιότερους του, τοὺς πλέον δοκίμους καὶ μάλιστα ἐμπείρους· καὶ κανένα τίποτα δὲν ἔκαμνε χωρὶς τὴν συμβουλὴν τῶν φρονίμων· δὲν ἐπιχειροῦσε τίποτα μὲ τύχην, ἀλλὰ ὅλα μὲ σκέψιν, ὅλα μὲ βουλὴν, ὅλα μὲ παραμελέτησιν ἔκαμε. Πόσες τέχνες εἰς τὸν καιρὸν του εὗρέθησαν, πόσες ἐπιστήμεις εἰς τὴν ζωὴν του ἐφανερώθησαν. Ἐδόξασε τοὺς ἐπιστήμονας, εἶχε κοντά του τοὺς φιλοσόφους, καὶ καθ' ἓνας ἐσπούδαζε, καθ' ἓνας ἐπεμελεῖτο, καθ' ἓνας ἐκοπίαζε, καθ' ἓνας ἐστοχάζετο νὰ εὕρῃ τίποτα μὲ τὸν νοῦν του νὰ τὸ φανερώσῃ τοῦ βασιλέως, νὰ τιμηθῇ καὶ αὐτὸς ὡσὰν τοὺς ἄλλους. Διὰ τοῦτο ἐδοξάσθη παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ ὑψώθηκεν, ὅπου ἔθνων πολλῶν καὶ γλωσσῶν βασιλεὺς κατὰ τὴν σοφὴν τοῦ Σολομῶντος παραινέσιν ὅπου λέγει: Τιμῆσατε σοφίαν, ἵνα εἰς τὸν αἰῶνα βασιλεύσητε. Εἶχε δὲ τὴν φρόνησιν ὄχι μοναχὴν, ἀλλὰ μὲ τὰς χρυσὰς ἀρετὰς ἀνταμωμένην, μὲ τὴν σωφροσύνην, μὲ τὴν δικαιοσύνην, μὲ τὴν ἀνδρείαν, μὲ τὴν ἀγάπην, μὲ τὴν πλουσιωτάτην εὐεργεσίαν πρὸς πάντας καὶ μὲ ἄλλα, τὰ ὅποια διὰ συντομίαν ἀφίνομεν.

Τοῦτο λοιπὸν εὗρισκόμεν αἴτιον, ἐκλαμπρότατε αὐθέντα, τῆς εἰς πολλὴν τῆς οἰκουμένης ἐξαπλώσεως τῆς ἐκείνου βασιλείας, ὅτι ἂν καὶ ἦτον Ἕλλην, ἀλλὰ ὡς σοφός, ὡς ἀριστος ἐπιστήμων δὲν ἦτο παντάπασιν ἄμιρος τῆς θεϊκῆς

1. Δημοσιεύομεν τὸ κείμενον πιστῶς, διορθώσαντες σιωπηρῶς εὐάριθμα ὀρθογραφικὰ σφάλματα, ὀφειλόμενα κατὰ κανόνα εἰς ἀβλεψίαν τοῦ γράψαντος.

γνώσεως. Καὶ ὁ Θεὸς ὄχι μόνον διὰ τοῦτο ἀμὴ καὶ διὰ τὰς ἀρετάς του καὶ τὸ ἥμερον καὶ τὸ φιλεύσπλαχρον τῆς γνώμης του τὸν ἤφερεν εἰς τοσαύτην τιμὴν καὶ μεγαλειότητα. Ἐξετάζοντας ὅμως ἐγώ, ὑψηλότετε καὶ μεγαλοπρεπέστατε ἡγεμόν, ἐξετάζοντας λέγω καὶ ἐρευνῶντας ἂν εἶναι τινὰς ὁποῦ νὰ εἶναι στολισμένοι μὲ τὴν φρόνησιν καὶ τὰς ἀρετὰς τοῦ μεγάλου ἐκείνου Ἀλεξάνδρου, εὐρίσκω τὴν μεγάλην σου ὑψηλότητα, θεοφιλέστατε ἡγεμόν, μόνον ἀπ' ὅλους ὁποῦ ὑπερέχει κατὰ πολλὰ τῆς ἀρετῆς καὶ φρονήσεως τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἦτον ἐκεῖνος σοφὸς ἐκ μαθήσεως, ἡ ἐκλαμπρότης σου εἶσαι ἔμφρων συνετὸς καὶ ὡς ἀληθῶς σοφὸς ἐκ φύσεως καὶ τῆς ἀνωθεν χάριτος. Ποταπὴν (sic) φρόνησιν, τί λογῆς σύνεσιν, ὅποιαν σοφίαν, πηλίκην ἐμπειρίαν νὰ στοχασθῇ καὶ νὰ μετρήσῃ τινὰς τούτων, τὴν μεγάλην καὶ θαυμαστὴν κυβέρνησιν καὶ μὲ πολλὴν τὴν ἐκ Θεοῦ σοφίαν καὶ ἐμπειρίαν διοίκησιν τῆς σῆς ὑψηλότητος πρὸς ὅλον του τὸν λαόν, μάλιστα εἰς τέτοιους δυσκόλους καιροὺς, καὶ νὰ κρατῇ τὸν ὑπὲρκοόν της μὲ τοιαύτην πραότητα καὶ ἡμερότητα γνώμης καὶ τὸ περιέπειν, συνάγοντάς το καθὼς ἡ ὄρνις τὰ νοσὰτὰ της ὑπὸ τὰς πτέρυγὰς της ἢ ὡς πατὴρ φιλόστοργος τὰ οἰκεία τέκνα.

Ἦτον ἐκεῖνος σόφρων, ἀλλὰ τῆς σῆς ἐκλαμπρότητος ἡ ἄμετρος σωφροσύνη, πολλῶν βασιλέων καὶ ἡγεμόνων ὑπεράρρηκε (sic), καθὼς πανταχοῦ τὴν κηρύττουσι φανερώτατα πάντες, τὸ ἀδύνατον εἰς ἄλλους βασιλεῖς τε καὶ ἡγεμόνας οὐ μόνον δυνατόν ἀλλὰ καὶ ῥάδιον ἦγον πρὸς τὴν γαληρότητα ὡς παρὰ πολλοῖς ἄδεται τὸ ἀδύνατον νὰ συγκαιοικῇσιν ἀντάμα σωφροσύνη καὶ αἰθνητία· ἀλλὰ ἡ ἐκλαμπρότης σου ἔκαμε μεγαλωτάτην φιλίαν καὶ συναλλαγὴν τῆς σωφροσύνης καὶ αἰθνητίας καὶ τὰ δύο αὐτὰ εἰς τὸ πανέκλαμπρόν σου σκήνος. Ἦτον ἐκεῖνος δίκαιος, ἀλλὰ εἰς τὴν δικαιοσύνην τῆς σῆς ὑψηλότητος παραβαλλόμενος πολλὰ παρακάτω εὐρίσκεται καὶ τούτου μάρτυρες γῆ τε καὶ θάλασσα κηρύττουσι τὴν δικαιοσύνην της· τὴν δὲ σοφίαν ποῖος ἄλλος νὰ ἐτίμησε περισσότερον ἀπὸ τὴν ἐκλαμπρότητά σου οὐδεὶς βέβαια ὅτι ποῖος σοφὸς εἶναι καὶ εὐρίσκεται τὴν σήμερον, ὁποῦ δὲν εὐεργετήθηκε πλουσιώτατα παρὰ τῆς σῆς ἐκλαμπρότητος χωρὶς νὰ τῆς δουλεύῃ ἢ ποῖον πρακτικόν καὶ ἐμπειρον καὶ συνετὸν καὶ φρόνιμον δὲν ἔχει εἰς τὴν ἀλήν της, ὄχι διὰ τὴν χρεῖαν της ἀλλὰ πλημμυρῶντας καὶ τὰς καλωσύνας, νὰ τὰς χώνῃ πλουσίως εἰς αὐτοὺς πάντοτε. Ἦτον ἀνδρεῖος, ἀλλὰ δὲν ἔφθασεν εἰς τόσην στερονοχίαν τε καὶ θαρῶλεότητα ὡς ἡ σὴ ἐκλαμπρότης, εἰς τὴν ὅποیان μὲ ὅλον ὁποῦ ἦλθαν πολλὰ δυσχερῆ τε καὶ ἐναντία καὶ σχεδὸν κίνδυνοι ἀπὸ αἰτίαν μισοκαλίαν ἀνθρώπων καὶ φθονερῶν, δὲν ἐδειλίασε, δὲν ἐταράχθη τὸν λογισμόν, δὲν ἐσχίσθηκε τὴν διάνοιαν, ἀλλὰ στεκόμενος εἰς τὴν ἀνδρείαν τοῦ νοῦ, εἰς τὴν ἔμφρονα σύνεσιν, εἰς τὴν βάσιν τοῦ ἰσχυροτάτου της λογισμοῦ, πάντα κατέβαλε, πάντας ἐπέταξε, πάντα εἰργένευσε καὶ διώρθωσε. Καὶ ἀνωτερος τῶν φθονούτων ἔγινε, βοηθούμενος παρὰ τῆς ἀνωθεν τοῦ θεοῦ βοηθείας. Περὶ δὲ τῆς εὐεργεσίας τί χρὴ καὶ λέγειν; Ταύτης κήρυκες ὄραφοί,

πτωχοί, πλούσιοι, ἄνδρες, γυναῖκες, χῶρες, πόλεις, κάστρα, χωρία, ναοί, μοναστήρια, ἐκκλησίαι, ἱερωμένοι, λαῖκοι καὶ σχεδὸν ὅλη ἡ οἰκουμένη κηρύττουσι τὰ εὐεργετήματά της, ὅτι ὅλους εὐεργέτησεν, ὅλους ἐφιλοδώρησε, καὶ πολλοὺς ἐπλούτησε, πολλοὺς ἀπὸ τὸν βαθύτατον βυθὸν τῆς πενίας ἐβγάλε καὶ ἀπὸ κοπρίας ἀνύψωσε πένητας, μιμούμενος τὸν δεσπότην καὶ κύριον.

Ἄφνω νὰ διηγοῦμαι τὴν θεοσέβειαν τῆς σῆς ἐκλαμπρότητος καὶ εὐσέβειαν, τὴν προθύμιον ἀκρόασιν, τὰ ἱερὰ λόγια, τὴν ἄμετρον εἰς τὰ θεῖα εὐλάβειαν δὲν λέγω τὸ ἡμέρον τῆς σῆς ὑψηλότητος, τὸ πρῶτον τῆς γνώμης, τὸ μεγαλοπρεπές, τὸ φιλόανθρωπον, τὸ φιλόδωρον καὶ πλουσιόδωρον, τὸ συνετόν, τὸ ἔμπρον, τὸ ἔμπειρον, τὸ κυβερνητικόν, τὸ βουλευτικόν καὶ τὰ λοιπὰ τῆς θεότητος προτερήματα. Διὰ τοῦτο ἡξιώθη παρὰ τοῦ Θεοῦ αὐθέντης καὶ ἡγεμόν καὶ εἰς δύο καὶ νοῦν τῆς ἡγεμονίας, διὰ νὰ κηρυχθῇ εἰς πολλοὺς τόπους ἡ ἀρετὴ της καὶ νὰ μὴν εἶναι ὁ λύχνος κρυμμένος ὑπὸ τὸν ζόφον, ἀλλὰ νὰ λάμπῃ εἰς πολὺ μέρος τῆς οἰκουμένης καὶ σχεδὸν εἰς ὅλην καὶ νὰ φθάσῃ ἡ θεάρεστή της κυβέρνησις καὶ εὐεργεσία καὶ εἰς περισσοτέρους καθὼς τις σοφὸς ἔλεγε: Κοινὸν δ' ἀγαθὸν ἐστὶ χρηστός εὐτυχῶν.

Ὅθεν καὶ ἡμεῖς οἱ δοῦλοι τῆς εὐρίσκοντες τὴν μεγάλην σου ὑψηλότητα, γαληνότε αὐθέντα, ὅπου ὑπερέχεις καὶ εἰς τὴν φρόνησιν τοῦ Ἀλεξάνδρου, καθὼς ἀνωτέρω ἐγινε φανερόν, προσφερόμεν της τὸν βίον τοῦ Ἀλεξάνδρου ὅχι ὡς διήγησιν τῆς πολιτείας τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὅσον εἰκόνα καὶ τύπον καὶ κάτοπτρον ὑμετέρας θεαρέστου πολιτείας. Εἰς αὐτὸν θέλει βλέπει ὥσάν εἰς καθρέπτην τὴν ἡγεμονικὴν καὶ θεοπόθητον πολιτείαν της σύμφωνον, τὸν ὅποιον ὁ δοῦλός της πειθόμενος τῇ ὑμετέρᾳ κελεύσει μετέφρασε καὶ μεταγλώττισεν εἰς τὴν κοινὴν διάλεκτον, διὰ νὰ καταλαβαίνεται ἀπὸ ὅλους καὶ θέλει τὸν δεχθῇ καθὼς ὁ Ξέρξης τοῦ πτωχοῦ ἐκείνου τὸ ὀλίγον νερόν, ὅτε οἱ μὲν τῆς προσφέρουσι ἀπ' ἐκεῖνα, ὅπου ἔχουσιν, ἡμεῖς δὲ ἐκεῖνο ὅπου ἡ ὀλιγοδύναμις διάνοια ἐδνήθη. Τὴν προσκυνοῦμεν ἕως ἐδάφους δουλικώτατα, δεόμενοι τοῦ παναγάθου Θεοῦ νὰ τῆς χαρίξῃ ὑγίαν, εὐημερίαν, εὐζωίαν καὶ ἐχθρῶ νίκην, καὶ εὐτυχίαν εἰς ἔτη πολλὰ καὶ πανέντοχα, διαφυλάττοντάς τὴν ἀνωτέραν πάσης ἀπειρίας ὁρατῶν τε καὶ ἀοράτων ἐχθρῶν τελειώνοντας ὅλα καταθύμια.

Χ ρ ο ν ι κ ᾶ

ΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ

Διὰ τοῦ μετὰ χειρὸς τεύχους συμπληροῦται ὁ πέμπτος τόμος τοῦ περιοδικοῦ « Παρνασσός », ἡ ἔκδοσις τοῦ ὁποίου συνεχίσθη καὶ κατὰ τὸ τρέχον ἔτος τακτικῶς, καταβληθείσης σοβαρῆς προσπάθειας διὰ τὴν ἀριωτέραν συγκρότησιν αὐτοῦ ἀπὸ τε ἐπόμενης τυπογραφικῆς ἐμφανίσεως ὥς καὶ ἀπὸ ἐπόμενης περιεχομένου. Εἰς τοῦτο συνέβαλεν αἰσθητικὸς ἡ πρόθυμος συνεργασία τῶν διαπρεπεστέρων ἐκπροσώπων τῆς Ἑπιστήμης, τῶν Γραμμάτων καὶ τῆς Τέχνης. Φυσικὴν συνέπειαν ἀποτελεῖ τὸ γεγονός· ὅτι τὸ περιοδικὸν σημειώνει σταθερὰν ἄνοδον καὶ ὅτι ἑλκύει ὁσμήτραι εὐρύτεραν καὶ βαθύτεραν ἐκτίμησιν τοῦ κοινοῦ. Τοῦτο μαρτυροῦν ποικίλαι εὐμενεῖς ἐκδηλώσεις καὶ πολυπληθεῖς ἐπιστολαί, αἵτινες καταφθάνουν συνεχῶς εἰς τὴν Διεύθυνσιν ἐκ μέρους μελῶν τοῦ Συλλόγου ἢ ἄλλων ἀναγνωστῶν, ἀκόμη δὲ καὶ τὰ λίαν κολακευτικά σχόλια, ἅτινα ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὸν ἡμέτερον ὥς καὶ τὸν ξένον τύπον.

Αἱ πρῶται οὐλίδες τοῦ τεύχους ἀφιεροῦνται εἰς τὸν ποιητὴν Κ. Καβάφην, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς συμπληρώσεως τριακονταετίας ἀπὸ τοῦ θανάτου του. Ἐπὶ τῇ αὐτῇ ἐπετείῳ τὸ Φιλολογικὸν καὶ Ἀρχαιολογικὸν Τμήμα τοῦ Συλλόγου « Παρνασσός » ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῆς Ἑθνικῆς Ἑταιρείας τῶν Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν διοργανώσεως φιλολογικὸν μνημόσυον ἐν τῇ αἰθούσῃ τελειῶν τοῦ Συλλόγου, μὲ ὁμιλητὰς τοὺς κ.κ. Π. Χάγην καὶ Μ. Δημάκην. Ὑπογραμμίζομεν ἰδιαίτερος τὰς μελέτας τοῦ προπρωτεύσεως τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Ν. Χωραφᾶ : « Αἱ πνευματικαὶ βάσεις τοῦ ἑλληνικοῦ ποιητικοῦ κώδικος », τοῦ καθηγητοῦ τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Φιλολογίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Κ. Βουρβέρη : « Ὁ Πλάτων καὶ ἡ ἐποχὴ του », τοῦ καθηγητοῦ τῆς Παιδαγωγικῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Σπ. Καλλιᾶφα : « Ἡ κοινωνικὴ σημασία τῆς συγχρόνου τέχνης », ἀκόμη δὲ καὶ τὰς μελέτας τῆς λέκτορος τῆς Νεοελληνικῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Ρώμης δ. Ἀλκ. Πρωτόν : « Νικοδόμου Θεσσαλονίκης συγχρόνημα περὶ τῆς Δ' Σταυροφορίας » καὶ τοῦ φιλολόγου κ. Θ. Παπαδοπούλου : « Ὁ λαϊνὸς ὕμνος « dies irae » καὶ αἱ μεταφράσεις του εἰς τὴν ἑλληνικὴν ». Δημοσιεύεται ἐπίσης ἐπιλογὴ ἐκ τῶν ἐπαινεσιῶν εἰς τὸν Φιλαδέλφειον ποιητικὸν διαγωνισμὸν συλλογῶν τῶν κ.κ. Ν. Βρεττάκου καὶ Α. Κυριάκη, κ.ἑ.

Καταχωρίζεται, τέλος, τὸ « Βιβλιογραφικὸν Δελτίον τῆς Νεοελληνικῆς Φιλολογίας », διὰ τὸ ἔτος 1962, ἡ δημοσίευσίς τοῦ ὁποίου ἀποτελεῖ τὸ πληρέστερον καὶ σοβαρώτερον δημοσίευμα εἰς τὸ εἶδος του καὶ προσέκαλεσε λίαν εὐμενεῖς κρισεῖς.

Εἰς τὸ προσεχὲς τεῦχος θὰ δημοσιευθῇ ἐπιλογὴ ἐκ τοῦ ἔργου τοῦ ποιητοῦ Σερφῆρη, τιμηθέντος διὰ τοῦ βραβείου Νόμπελ, τὸ ὁποῖον διὰ πρῶτην φορὰν ἀπενεμήθη εἰς Ἑλληνα συγγραφέα.

Εἰς τὸ προσεχὲς τεῦχος θέλει ἐπίσης δημοσιευθῇ νεκρολογία τοῦ καθηγητοῦ κ. Γ. Θ. Ζώρα διὰ τὸν πρό τινος ἐκλιπόντα μεγάλον βυζαντινολόγον καὶ φιλέλληνα Silvio Giuseppe Mercati, καθηγητὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ρώμης καὶ ἐπίτιμον μέλος τοῦ Συλλόγου « Παρνασσός ».

Ἐπὶ τῇ λήξει τοῦ ἔτους, ἡ διεύθυνσις τοῦ περιοδικοῦ εὐχεται εἰς πάντας τοὺς συνδρομητὰς καὶ ἀναγνώστας αὐτοῦ αἰσιον καὶ εὐτυχὲς τὸ Νέον Ἔτος.

Γ. Θ. Ζ.

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ. Σύγγραμμα περιοδικόν ἐκδιδόμενον ὑπὸ τοῦ Τμήματος Μικρασιατικῶν Μελετῶν τῆς Ἑνώσεως Συμμερναίων. Τόμος Δέκατος. Ἀθῆναι 1963 (σχ. 8ον, σελ. 518).

Εἰς τὸν μόλις κυκλοφορηθέντα τόμον δημοσιεύονται αἱ ἐπόμεναι μελέται: Μ. Ι. Μανουσάκα, «Τὰ ἔγγραφα τῶν Χορτάσηδων τῆς Σμύρνης», Μ. Vittì, «Ὁ νεομάρτυς Μᾶρκος Κυριακόπουλος», Δ. Σ. Λουκάτου, «Τὸ ἔθιμο τῆς βασιλόπιδας», Τ. Ἀθ. Γριτσόπουλου, «Διδάσκαλοι τῆς Σχολῆς Δημητσάνης τέκνα πνευματικὰ τῆς Σχολῆς Σμύρνης», Β. Βλ. Σφυρόερα, «Μεταναστάσεις καὶ ἐποικισμοὶ Κυκλαδίων εἰς Σμύρνην», Μ. Παῖδουση, «Μιχ. Τσακίρογλους», Π. Ι. Κυριακίδου, «Ναοὶ καὶ Σχολαὶ τῶν Τυάνων τῆς Καππαδοκίας», Φ. Κ. Μπουμπουλίδου, «Σοφ. Χονδαβερόγλου - Θεόδωτος», Ν. Α. Βέη, «Πέντε ἔγγραφα τοῦ Φιλολογικοῦ Γυμνασίου Σμύρνης», Ν. Βεροπούλου, «Ξερούζωμα - ξαναζωντάνεμα», Φ. Κ. Φάλμπου, «Τσαρσιά καὶ Παζάρια στὴ Σμύρνη», Ἰ. π. Κ. Μακρή, «Πνευματικὴ καὶ ἐκπαιδευτικὴ κατάστασις ἐν Ἀρτάκη», Κ. Σ. Παπαδοπούλου, «Οἱ διενθνταὶ τῆς Ἐδαγγελικῆς Σχολῆς Ν. Παπάρογλου καὶ Βεν. Κωνσταντινίδης».

Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ ἐπίσης τόμου ἐγκαινιάζονται σελίδες Συμμερίτων (μὲ μελετήματα Γ. Θ. Ζώρα καὶ Φ. Κ. Μπουμπουλίδου) καὶ Βιβλιοκρισιῶν (μὲ ἐργασίας Δημ. Λουκάτου καὶ Δικ. Βαγιακάκου). Καταχωρίζονται δὲ πληροφοριαὶ ἀφορῶσαι εἰς τὴν ἐν γένει κίνησιν τῆς «Ἑνώσεως Συμμερναίων» καὶ τῶν ἐν Ἀθῆναις Μικρασιατῶν.

Φ. Κ. Μ.

CIRO GIANNELLI, *Scripta minora* (Studi Bizantini e Neellenici - Vol. X), Roma 1963 (σχ. 8ον, σελ. 410).

Εἰς τὸν τόμον τούτου συγκεντρῶνται εἴκοσι καὶ μία μελέται καὶ ἐκδόσεις κειμένων τοῦ προῶτος ἀποθανόντος Ἰταλοῦ Βυζαντινολόγου καὶ Φιλέλληνου C. Giannelli (1905 - 1959), ἀφορῶσαι εἰς θέματα κυρίως Βυζαντινῆς ἱστορίας καὶ φιλολογίας.

Φ. Κ. Μ.

ΤΑΚΗ ΔΟΞΑ, Ἑλληνικὴ Γραμματολογία. Πύργος Ἑλείας 1963 (σχ. 8ον, σελ. 238).

Δημοσιεύονται κατ' ἐπιλογὴν κείμενα Ἑλλείων ἐπιστημόνων καὶ λογίων — οἵτινες καὶ βιογραφοῦνται — τῆς περιόδου ἀπὸ τοῦ 1850 νῆξ, κατατασσόμενα εἰς τὰς ἐπομένας κατηγορίας: *Δημοτικὴ Μοῦσα* - *Ἱστορικὴ σελίδες* - *Δοκίμο* - *Ποιητικὸς λόγος* - *Πεζογραφία*. Ἐν ἑπιμέτῳ καταχωρίζονται σύντομα βιογραφικὰ σημειώματα (μὴ ἀνθολογούμενα) νεωτάτων λογίων ἢ ζωγράφων τῆς Ἑλείας.

Ἀπὸ τοῦ ἔργου τούτου παρέχεται ἡ εὐκαιρία τῆς εὐρυτέρας γνωριμίας τῆς ἀναπτυχθεῖσης λογοτεχνικῆς δραστηριότητος ἐπὶ ἓνα αἶωνα εἰς τὴν ὡς ἄνω Πελοποννησιακὴν περιοχὴν.

Φ. Κ. Μ.

ΔΗΜ. Σ. ΓΚΙΝΗ, Κείμενα Βυζαντινοῦ καὶ Μεταβυζαντινοῦ Δικαίου εἰς χειρογράφους ἐν Ἑλλάδι κώδικας. Ἀθῆναι 1963 (σχ. 8ον, σελ. 48).

Κατὰ τὸν συγγραφέα <Τριτὸς εἶναι ὁ πρακτικὸς σκοπὸς τοῦ μελετήματος: α) Νὰ βοηθήσῃ τοὺς συντάκτας καταλόγων χγφ. κωδικῶν εἰς τὴν ὀρθὴν διάγνωσιν καὶ ἀκριβὴ περιγραφὴν τῶν χγφ. νομικοῦ περιεχομένου, β) νὰ βοηθήσῃ τὴν διόρθωσιν

τὼν ὑπαρχόντων καταλόγων χγφ. ὑπὸ τῶν ἐρευνητῶν, ἐπιτοπίως, καὶ γ) νὰ καθοδηγήσῃ τοὺς ἐρευνητὰς τῶν χγφ. ἐπιτοπίως, εἰς τὴν ἀναζήτησιν τῶν νομικῶν χγφ. ».

Φ. Κ. Μ.

ΑΠ. Β. ΔΑΣΚΑΛΑΚΗ, Μελέται περὶ Ρῆγα Βελεστινῆ. Ἀθῆναι 1964 (σχ. 8ον, σελ. 514).

Ὁ συγγραφεὺς, ὅστις κατ' ἐπανάληψιν ἐπιστημονικῶς διεπραγματεύθη περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν ἔργων τοῦ Ρῆγα, μελετᾷ τὰ ἐπόμενα ἐπὶ μέρους θέματα « τὰ ὅποια ἀπετέλεσαν, καὶ ἐν πολλοῖς ἀποτελοῦν, ἀντικείμενον λίαν ζωηρῶν ἀμφισβητήσεων, ἂν μὴ ἀντιλογιῶν, μεταξὺ τῶν ἱστορικῶν ἐρευνητῶν ἐν σχέσει πρὸς τὸν βίον καὶ τὸ ἔργον τοῦ Ρῆγα... »: Α' Τὸ Πολίτευμα τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας - Β' Ρῆγας καὶ Περγαμβός - Γ' Τὰ Ἐπαναστατικὰ σχέδια τοῦ Ρῆγα - Δ' Σπουδαὶ καὶ γνώσεις τοῦ Ρῆγα - Ε' Αἱ μεταφράσεις τοῦ Ρῆγα καὶ ἡ ἐθνικὴ τῶν σημασία - Σ' Τὰ ἐπαναστατικὰ ἔργα τοῦ Ρῆγα, καὶ ἐν Παραρτήματι: Τὸ χγφ. Περιδικέρη.

Διὰ τῆς διαπραγματεύσεως τῶν ὡς ἄνω θεμάτων παρέχεται ἀποφασιστικὴ συμβολὴ « πρὸς διερευνήσιν τῆς προσωπικότητος, ἐξονύχισιν τῆς ἐπαναστατικῆς δραστηριότητος, κριτικὴν ἀνασκόπησιν τοῦ φιλολογικοῦ καὶ ἐπαναστατικοῦ συγγραφικοῦ ἔργου τοῦ ἐθνομάτῳρος ».

Φ. Κ. Μ.

ΚΥΡ. ΜΑΜΩΝΗ, Βιβλιογραφία Γ. Βιζυηνοῦ (1873-1962). Ἀνέκδοτα ποιήματα ἀπὸ τοῦ χειρόγρ. « Λυρικά ». Ἀθῆναι 1963 (Ἑταιρεία Θρακικῶν Μελετῶν, ἀρ. 113) (σχ. 8ον, σελ. 132).

Δημοσιεύεται συστηματικὴ ἀναγραφή τῶν αὐτοτελῶν ἐκδόσεων ἡ τῶν εἰς περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδας καταχωρισθέντων ἔργων τοῦ Γ. Βιζυηνοῦ (ἡ μεταφράσεων αὐτῶν), ὡς καὶ τῶν κατὰ τὴν ὡς ἄνω περίοδον δημοσιευθεισῶν μελετῶν ἡ ἄρθρων σχετικῶν πρὸς τὸν βίον καὶ τὸ ἔργον του. Ἐν ἐπιμέτρῳ ἐκδίδονται ἀνέκδοτα ποιήματα, ἀπὸ τοῦ διασωθέν χγφ. ποιήσεων ὑπὸ τὸν γενικὸν τίτλον « Λυρικά ».

Φ. Κ. Μ.

ΣΠ. Φ. ΑΡΓΥΡΟΥ, Ἡ Πειρατεία, ἀπὸ τοῦ 1500 π.Χ. ἕως τὸ 1860. Ἱστορία καὶ θρύλος. Β' ἔκδ. ἐπιυξημένη. Ἀθῆναι 1963 (σχ. 8ον, σελ. 304).

Ὑπὸ τοῦ συγγραφέως μελετῶνται τὰ ἐξῆς ἐπὶ μέρους θέματα: Ἡ νομικὴ θέσις τῆς πειρατείας - Ἡ πειρατεία περιγραφομένη ἀπὸ ἀρχαίους Ἑλλήνας ποιητὰς καὶ συγγραφεῖς - Ἡ πειρατεία εἰς τὸ Αἰγαῖον Πέλαγος - Ἡ πειρατεία τῶν διαφόρων ἀλλοεθνῶν - Πειρατικαὶ ἐπιδρομαὶ κατὰ τὴν Φραγκοκρατίαν εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου - Ἡ πειρατεία τῶν Σταυροφόρων - Ἡ πειρατεία κατὰ τὰς περιόδους 1325 - 1573, 1573 - 1790, 1790 - 1800, 1800 - 1821, 1821 - 1831, 1831 - 1860 - Κρούσματα διεθνούς πειρατείας.

Κύριος σκοπὸς τοῦ συγγραφέως εἶναι « νὰ ἀποδειχθῇ πόσον ἄδικος ἀλλὰ καὶ πόσον ἐξ ἴσου ἀβάσιμος ἦτο ἡ ὑπὸ τῶν ἀλλοεθνῶν ἰδίως διατυπωμένη ἀβασανίστος πάντοτε κατηγορία κατὰ τῶν Ἑλλήνων ναυτικῶν ὅτι μετέρχοντο τὴν πειρατείαν ». Καὶ εἰς τὸ ἔργον τοῦτο, καίτοι μὴ ἱστορικός, παρέχει ἀξιόλογον πράγματι συμβολήν.

Φ. Κ. Μ.

ΕΙΚΑΣΤΙΚΑΙ ΤΕΧΝΑΙ

Ἑκθέσεις

« Καλλιτεχνικοῦ Σωματείου Ἑλληνίδων » στὴ μεγάλη αἴθουσα τοῦ « Παρνασσοῦ » — « Ομάδος « Κέντρα », Ἑμ. Πηλαδάκη, Ἑλ. Παγκάλου, 6 χαρακτῶν καὶ Ἀγγλου Ντ. Μὰκ Ντέαρμιντ στὶς « Νέες Μορφές » — Β. Θεοχαράκη καὶ Ρ. Κανακάκη στὸ « Ζυγὸ » — Τ. Μάρθα, Δ. Περδικιῆ, Παν. Μπερνίκ καὶ « Σπανίων Βιβλίων » στὸ Χίλτον — 36 καλλιτεχνῶν στὴ Γκαλερί Τέχνης — Βαρουσιᾶδου — Γκρέκα στὴ ΧΑΝ.

Κατὰ τὴ διάρκειαν τοῦ τελευταίου τριμήνου ἔγιναν στὶς τρεῖς αἰθούσας τοῦ « Παρνασσοῦ » πολλὰς ἐκθέσεις ἔργων Τέχνης. Ἡ σημαντικώτερη εἶναι ἐκείνη τοῦ « Καλλιτεχνικοῦ Σωματείου Ἑλληνίδων », ποὺ ἐγκαινιάσθη στὶς 5 Δεκεμβρίου καὶ θὰ μείνῃ ἀνοικτὴ ὡς τὴν παραμονὴ τῆς Πρωτοχρονιάς.

Μετέχουν 41 ζωγράφοι, 7 γλύπτριες καὶ 4 χαρακτρίες, μέλη τῆς γυναικείας αὐτῆς ὁργανώσεως, ποὺ στὴ δεκαετία τῆς δράσεώς της ἔχει πραγματοποιήσει 10 ἐκθέσεις ἐντὺν Ἑυρώπῃ, τὴν Ἀμερικὴ καὶ τὴν Ἀφρικὴ καὶ ἄλλες τόσες ἐντὺν Ἑλλάδι. Ἡ ἐντύπωσις ἀπὸ τὴν ἐκθεσὴ εἶναι πολὺ ικανοποιητικὴ. Βλέπει κανεὶς πὺς οἱ καλλιτέχνιδές μας ἐργάζονται μὲ ζήλο, παρακολουθοῦν τὰς τάσεις τῆς Μοντέρνας Τέχνης, ἀποφεύγοντας τὰς δουλικὰς μιμήσεις, πασχίζουσιν ν' ἀνανεωθοῦν, ἀναζητοῦν διαρκῶς μὲ ἀγρυπνὸ μάτι.

Ἡ Τζένη Παπαδάκη, ἡ Λίντα Ἀντωνιάδῃ-Βακιρτζή, ἡ Εὐὰ Μπουλουρά, ἡ Νίτσα Μακαρώνα, ἡ Ἐφῃ Μιχελῆ, ἡ Ἰουλίττα Παπανούτσου, ἡ Κούλα Μπεκαδέρη, ἡ Νίκη Καραγάτση, ἡ Χαρ. Χατζηοάββα-Φωτίου, ἡ Ἀδελφὴ Κωστοπούλου, ἡ Ἀλεξ. Μαυρογορδάτου-Πετρίτζη, ἡ Πίτσα Φιλιππίδῃ, ἡ Χρύσα Ρωμανοῦ, ἡ Πηνελόπη Οἰκονομίδῃ καὶ ἡ Κική Τυπάλδου-Λασκαράτου παρουσιάζουσιν νέους, πλούσιους σὲ ζωγραφικὰς χυμὰς πίνακες, ποὺ προσωποῦν τὰ καλλιτεχνικά τους ὁράσημα.

Οἱ ζωγραφικὰς τῶν Τζέννης Ἀργυροῦ, Σοφ. Λασκαρίδου, Δέσπ. Παρασκευαΐδῃ-Δαζαρίδῃ, Ἱερ. Οἰκονομίδῃ, Μαρίας Σπέντζα, Ἑλένης Σταθοπούλου, Μαρ. Χατζηγάκη, Ἑλ. Ζέβρα, Γεωργίας Βασιλείου, Χαράς Βιέννα, Ἑλ. Κωνσταντινίδῃ, Μαρ. Ἀναγνωστοπούλου, Ντ. Ἀντωνάκου, Νέλ. Κυριακοῦ-Καλλιγὰ, Σένης Ματούση καὶ Κούλας Μαργακοπούλου εἶναι δείγματα καλλιερημένης εὐαισθησίας καὶ σταθεροῦ προσανατολισμοῦ.

Ἀξιόλογα ζωγραφικὰ ἔργα ἐκθέτουν ἐπίσης οἱ Ἀγλ. Παπᾶ, Τέρψῃ Κυριακοῦ, Ἑλένῃ Περὰκῃ-Θεοχάρῃ, Βέρα Χουντζοῦμη, Εἰρήνῃ Καλατζῇ-Τσοῦχλου, Μ. Μανουκίου, Ἑλένῃ Λαναρά καὶ Νανά Ἑμμανουήλ.

Τῇ γλυπτικῇ ἀντιπροσωπεύουσιν μὲ πρωτότυπα σὲ ποικίλες ὕλες, ἔργα τοὺς οἱ Φρόσω Εὐθυμιάδῃ-Μενεγάκη, Εἰρ. Πριμαντιώτῃ-Χαριάτῃ, Τίτσα Χρυσόχοιδου, Κάτυ Σπέντζα, Ἀμ. Βαμβάκου, Ἀλεξ. Μυλωνᾶ καὶ Μαίρῃ Παπακωνσταντίνου. Ἀξία ἰδιαίτερης μνείας εἶναι τὰ δύο πουλιὰ ἀπὸ σφυρήλατο σίδερον τῆς Μενεγάκη, ἡ φγιούρα καὶ τὸ πληγωμένο πουλὶ τῆς Χαριάτῃ, τὸ ἀνάγλυφον τῆς Χρυσόχοιδου κ' ἡ Παναγία τῆς Βαμβάκου, ποὺ ὑπερτερεῖ ὅμως τὸ πλάσιμο τοῦ Παιδίου.

Χαρακτικὰ ἔργα ἐκθέτουν οἱ Ζωὴ Γκλαβάνῃ, Β. Κατράκη, Δέλα Πασχάλη καὶ Μπέλλα Χαρμπούρη.

Τὸν Ὀκτώβριον ἐξέθεσαν στὶς « Νέες Μορφές » ἔξι καλλιτέχνες μας ποὺ ἔχουν ἐγκατασταθῇ στὸ Παρίσι καὶ ἀποτελοῦν τὴν ὁμάδα « Κέντρα ».

Ξεχωρίζαν τὰ πλούσια σὲ χρωματικές ἀξίες ἡμιαφρημένα ἔργα τῶν *Γαίτη* καὶ *Μαλιέζου*. Οἱ *Βαφειάδης* καὶ *Μολφίτης*, ποὺ ἔλαβαν ἐπίσης μέρος μ' ἑλλειποδόφρα πονηριάτα τους, ἀνήκουν στὴν κατηγορία τῶν ζωγράφων ποὺ ἀποζητοῦν νὰ δώσουν φτερά στὰ πλάσματα τῆς φαντασίας τους μὲ τρόπον ἐντελῶς ἀνεικονικό.

Τὸ ἕκτο μέλος τῆς ὁμάδας, ἡ γλύπτρια *Σίμωνι*, μὲ τὶς δύο μεγάλες συνθέσεις τῆς ἀπὸ γύψο ἔδωσε δείγματα ἀξέπαινης τόλμης καὶ ἀναγωγικῆς ἱκανότητος.

Ὁ *Έμμ. Πηλαδάκης*, ποὺ παρουςίασε ἀργότερα στὶς ἴδιες αἰθουσας μιὰ σειρά ἑλαιογραφιῶν του, εἶναι ἓνας αὐτοδίδακτος ζωγράφος ἐγκατεστημένος στὶς Ἑνωμένες Πολιτεῖς τῆς Ἀμερικῆς. Ἀρχισε νὰ σχεδιάζῃ ἀπὸ τὰ μαθητικά του χρόνια κ' ἔγινε νωρὶς κάτοχος τῶν ἐκφραστικῶν του μέσων χωρὶς νὰ παρακολούθησεν μαθήματα. Φίλος τῆς ἀφηρημένης τέχνης, ἀντλεῖ τὶς ἐμπνεύσεις του ἀπὸ τὴ μελέτῃ τῆς βρεφικῆς ἡλικίας τῆς γῆς. Οἱ πίνακές του μοιάζουν μὲ εἰκόνες κόσμων ποὺ βγαίνουν ἀπὸ τὸ χάος κ' ἔχουν τὰ χαρίσματα τῆς καλῆς ὁργανώσεως καὶ τῆς ἐπιμελημένης ἐπεξεργασίας.

Ἡ ἔκθεσις τῆς *Ἑλένης Παγκάλου*, ποὺ ἔγινε στὶς «Μορφές» τὸ Νοέμβριον, εἶναι ἓνα ἀξιοσημεῖον καλλιτεχνικὸ γεγονός. Ἡ καλλιτέχνης παρουςίασε πίνακες ἐμπνευσμένους ἀπὸ φανταστικά πετάγματα στὸ Διάστημα, σὲ περιοχὰς λουσμένες ἀπὸ σεληνιακὸ φῶς, ἀστράματα γαλαξιδῶν, λάμψη ἀγνωστων ἡλιων. Μὲ γραμμὲς καμπύλες καὶ εὐθεῖες ταιριασμένες σ' ἓνα θριαμβευτικὸ ρυθμὸ καὶ μὲ μιὰν ἐξαιρετικὴ ἐνορχήστρωση τῶν χρωματικῶν τόνων ἡ Ἑλένη Παγκάλου κερδίζει τὴν κατάφαση καὶ τοῦ πῶ ἀμνήτου θεατῆ καὶ τοῦ μεταδίδει τὴ συγκίνησίν τῃς ἀπὸ τὰ λογιῆς ψυχικά τῆς ὁράματα.

Στὶς ἀρχὰς Δεκεμβρίου ἀνοίξε στὶς «Μορφές» μιὰ ἐνδιαφέρουσα ἔκθεσις χαρακτικῆς. Ἐκτίθενται 40 ἔργα, ποὺ ἀνήκουν σὲ 6 καλλιτέχνες.

Ἡ *Γκλαβάνη*, ποὺ ἐμαθήτευσε στὸ ἐργαστήριον τοῦ ἀείμνηστου Παπαδημητρίου ἀντιπροσωπεύεται ἀπὸ 6 ξυλογραφίες. Ξεχωρίζουν ἡ Παναγία καὶ τὸ παιδικὸ κεφάλι μὲ τὴν ποιητικὴ ἀτμόσφαιρα.

Ἡ χαράκτρια καὶ ζωγράφος *Μαυρογορδάτου-Πετρίτζη*, ποὺ πῆρε τὰ πρῶτα μαθήματα ἀπὸ τὸ διαπρεπὲ καλλιτέχνη καὶ ἐξαίρετο δάσκαλον Δημήτρην Γιαννουκάκη, παρουςιάζει 8 ξυλογραφίες τῆς ἐμπνευσμένες ἀπὸ γνώριμους γραφικὸς τόπους καὶ χαραγμένες μὲ εἰλικρίνεια καὶ λιτότητα.

Ἀπὸ τοὺς 8 ἀνεικονικοὺς πίνακες τοῦ *Παπαδάκη*, ποὺ ὑπῆρξε μαθητῆς καὶ τώρα εἶναι βοηθὸς τοῦ Γραμματόπουλου, ἰδιαίτερη ἐντύπωση κάνουν οἱ λιθογραφίες «Νύχτα», «Σύνθεσις II» καὶ «Ἐντύπσις ἀπὸ τῆς Νύχτας».

Ἡ *Δέλλα Πασχάλη*, ποὺ ἔχει σταδιοδρομήσει στὴ γαλλικὴ πρωτεύουσα καὶ τιμηθῇ μὲ τὸ Ἀ' βραβεῖον χαρακτικῆς, ἐκθέτει 9 ἔργα τῆς σὲ τοῖχο, σὲ χαλκὸ κλπ., ποὺ εἶναι δείγματα ἐξαιρετικοῦ καλλιτεργημένου γούστου καὶ προχωρημένης τεχνικῆς.

Ὁ *Πηλαδάκης*, ποὺ μᾶς ἔχει ἀπασχολήσει παραπάνω, παρουςιάζει 5 ἔργα του καμωμένα μ' ἓναν προσωπικὸν τρόπο σὲ ξύλον, μὲ τὴν προσθήκην κόλλας. Ἔχουν κι αὐτὰ τὶς ἀρετὲς τῆς ζωγραφικῆς του.

Ὁ *Πλακωτάρης* τέλος ἀντιπροσωπεύεται ἀπὸ 1 ξυλογραφία, 5 λινόλεουμ καὶ 3 σφωγραφίες του. Ἐμπειρος τεχνίτης τοῦ κοπιδιοῦ καὶ τοῦ πινέλου δ' γνωστὸς αὐτὸς βετεράνος, δίνει στὰ ἐγγράματά του τὴ σφραγίδα τῆς προσωπικότητάς του. Οἱ τοπιολογραφίες τοῦ Πηλίου, τῆς Ὑδρας, τῆς Νάουσας, τῆς Σκύρου, μὲ τὴ σαφὴ διατύπωση, τὰ πλούσια γραφικὰ στοιχεῖα, τὸ παιχνιδισμὸ τοῦ φωτός καὶ τῆς σκιάς, καὶ τὴ μεσογειακὴ ἀτμόσφαιρα θέλγουν τὴν ὄραση, τὰ δὲ «Τριφύλλια» καὶ τὰ «Δέντρα στὶς Πεταλούδες» ἀποκαλύπτουν σπάνιον διακοσμητικὸν τάλαντον.

Ταυτόχρονα παρουςίασε στὴν ὑπόγειον αἴθυσαν τῶν «Μορφῶν», 18 πίνακες

του δ Νεοζηλανδός ζωγράφος *Ντάγκλας Μάκ Ντέαριντ*, πού έχει εγκατασταθῇ στο Παρίσι. Καλλιτέχνης ἐνστιγματικός, ἀποδίδει πυρετικά τίς ἐντυπώσεις του μέ παχέιες βίαιες πινελιές, μέ χρώματα ἐντονα, συχνά μ' εὐχάριστες ἀντιστικτικές ἀρμονίες.

Ἡ χώρα μας καί ἡ Κορσική τοῦ ἔχουν ἐμπνεύσει τοποιογραφίες λουσμένες στό ζεστό τοῦς φῶς.

Ἀπό τίς λίγες προσωπογραφίες του σημειώνω «Τό πορτραῖτο τῆς Μαρίας» μέ τή γερή ἀρχιτεκτονική καί τή ζωντανή ἔκφραση.

Ὁ «Ζυγός» ἐφιλοξένησε τὸ Νοέμβριο 33 πίνακες τοῦ σπουδασμένου στό ἔργα-στίριο τοῦ ἀλυσμόνητου Σπύρου Παπαλουκά νέου ζωγράφου *Βασίλ. Θεοχαράκη*. Τά μὴ παραστατικά ἔργα του ὑστεροῦν ἀπὸ τὰ ἄλλα, τὰ ἐμπρεσιονιστικά, πού διακρί-νονται γιὰ τὴν ἐλευθερία τῆς γραμμῆς, τὴ στερεότητα τοῦ σχεδίου καί τὴ διαύγεια τοῦ χρώματος.

Σ' ἄλλη αἶθουσα τοῦ «Ζυγοῦ» ἐξέθεσε τὸν ἴδιο καιρὸ διάφορα ἔργα τῆς ἡ ἀπόφοιτος τῆς Ἀνωτ. Σχολῆς Τουλούζης καί Διακοσμητικῆς Σχ. Παρισίου *Ροῦλα Κανακάκη*.

Τὰ καθαρά ζωγραφικά τῆς ἐκθέματα ἦταν λιγοστά, πολὺ ἀξίολογα ὁμως, ἰδίως ἡ σύνθεση «Στὸ παλαιοπωλεῖον». Τὰ διακοσμητικά σὲ χαρτί, σὲ «τερακότα», σὲ ξύλο κλπ. ἦσαν δείγματα ἐρευνητικοῦ πνεύματος καί ἀσκημένης εὐαισθησίας.

Τὸν Ὀκτώβριο ὁ γνωστός πρωτοπόρος ζωγράφος *Τάνης Μάρθας* παρουσίασε στὸ «Χίλτον» σειρά νέων καί παλαιότερων πινάκων του, πού ἔχουν τὴ σφραγίδα τῆς ἰδιότυπης τέχνης του καί μᾶς πείθουν ὅτι μήτε τὴν ἐργατικότητα, μήτε τὴν τάση γιὰ συνεχῇ ἀναζήτηση μπόρεσε νὰ τοῦ ἀνακόψῃ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου.

Ὁ *Δ. Περδικίδης*, πού τὸν διεδέχθη, ζῇ κ' ἐργάζεται μ' ἐπιτυχία στὴν Ἰσπα-νία. Ἀντλεῖ τίς ἐμπνεύσεις του ἀπὸ τὰ ἀρχαῖα κτίσματα, ἀγάλματα καί ἀγγεῖα. Ὑπάρχουν πλούσια λυρικά καί ζωγραφικά στοιχεῖα στὰ περισσότερα πονήματά του.

Ἡ ἐκθεσις «*Σπανίων Βιβλίων*» πού ἐγκαινιάσθη στὶς ἀρχὲς Δεκεμβρίου στὸ «Χίλτον» συγκεντρώνει τὸ ἐνδιαφέρον ὅλων τῶν φίλων τῆς παλαιᾶς χαρακτικῆς. Ἐκ-τίθενται ἔργα εὐρωπαίων καλλιτεχνῶν καί ἐρασιτεχνῶν πού ἔκαναν περιοδεῖες στὴν Ἑλλάδα κατὰ τὸν 17 καί 18 αἰῶνα καί πού κατάργαραν μέ ἀγάπη καί ἐπιμέλεια τίς ἐντυπώσεις τους. Ἀνάμεσά τους ὑπάρχουν κομμάτια πού διακρίνονται γιὰ τὴν εὐγέ-νεια τῆς γραφῆς, τὸ ἐράσμιο ὕφος καί τὴν ἐντέλεια τῆς ἐπεξεργασίας.

Ὁ Γιουγκοσλαῦδος ζωγράφος καί χαράκτης *Γιανέζ Μπερνίκ*, πού ἔχει τιμηθῇ μέ τὸ βραβεῖο Ἀρθουρ Λέγδα στὴ βενετσιάνικη Μπιεννάλε τοῦ 1962, ἐξέθεσε στὸ «Χίλτον» 11 ἑλαιογραφίες καί 8 χαρακτικά ἔργα του. Ὁπαδὸς τῆς ἀφρημένης τέ-χνης ὁ 30 μόλις ἐτῶν διαπρεπὴς αὐτὸς καλλιτέχνης, καταγράφει μέ πάθος τὰ ὁρά-ματά του ἀπὸ τὴ μελέτη τῆς βυζαντινῆς ἀγιογραφίας χρησιμοποιοῦντας πλῆθος φύσεως ὀλικά, ἰδίως ξύλο. Τὰ ἔργα του, χωρὶς νὰ ἔχουν καμμιά ἐξωτερικὴ συγγένεια μ' αὐ-τὴν, ἀποπνέουν τὸ ἄρωμά της, ἔχουν κάτι ἀπὸ τὸ μυστικὸ τῆς θέληγτρο.

Στὴ «Γκαλερί Τέχνης» ἔγινε τὸ Νοέμβριο μιὰ καλὴ ὁμαδικὴ ἔκθεση μέ συμ-μετοχὴ 36 νέων καλλιτεχνῶν. Ἀνάμεσα στὰ 75 περίπου ἐκθέματα ξεχωρίζανε δύο ἑλαιογραφίες τῆς *Μαρίας Μιχοπούλου* μέ χαρακτηριστὰ συμβολικὸ καί ὑποβλητικὴ ἀτμόσφαιρα, δύο γεροδεμένα σχέδια τοῦ *Γ. Φωκά*, μιὰ ἑλαιογραφία μέ δροσεροὺς τόνους τοῦ *Γιάν. Πατασᾶ*, μιὰ γεωγραφικὴ σύνθεση τοῦ *Γιάν. Μιχαηλίδη* καί με-ρικὰ ἄλλα ἔργα τῶν *Παύλου, Σαντόρο, Λάχα, Κωνσταντινίδη, Βάρναλη* καί *Καρόδα*.

Στὴν αἴθουσα τῆς ΧΑΝ ἐξέθεσε τὸν Ὀκτώβριο σειρὰ πινάκων τῆς ἡ *Ρόη Βαρουσάδου* (γνωστὴ μὲ τὸ ψευδώνυμο Γκρέκα), ποὺ ἀπὸ χρόνια μένει στὸ Παρίσι.

Ἡ καλλιτέχνης φιλοτεχνεῖ συνθέσεις ποὺ κατακοῦν ἀμέσως τὴ συμπάθεια τοῦ θεατοῦ μὲ τὴν ζεστὴν ἀτμόσφαιρα καὶ τὴν ὑποβλητικότητά τους. Ζωγράφος τοῦ λυκόφωτος, ἀποφεύγει τοὺς ἐκρηκτικούς τόνους, τὰ δυνατὰ περιγράμματα, τὸ μονολιθικὸ σχῆμα. Χρώματά της εἶναι τὸ βαθυγάλαζο καὶ τὸ γκριζο. Βγάζει μ' αὐτὰ ἀπαλές, γοητευτικὲς ἀρμονίες, ὅπως ἓνας βιολιστὴς ποὺ παίζει μὲ σουρντίνα.

ΣΠΥΡΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

ΜΟΥΣΙΚΗ

Ἡ μουσικὴ κίνησις

Ἡ « Ἐθνικὴ Λυρικὴ Σκηνή » ἤρχισε τὴν χειμερινήν της περίοδον 1963 - 1964 εἰς τὰς 18 Ὀκτωβρίου, μὲ μιὰ πραγματικὴ « πρώτη ». Δηλαδή μὲ ἓνα ἔργο ποὺ ποτὲ δὲν εἶχε παιχθῇ στὰς Ἀθήνας, μὲ τὸν περίφημον « Freischütz » τοῦ Βέμπερ, τὸν « Διαβολοκυνηγόν », ὡς ἀναγράφεται στὸ πρόγραμμα κατ' ἐλευθέραν ἀπόδοσιν τῆς ἐννοίας τοῦ σατανικοῦ τόξου, τοῦ « Franc-tireur », ὅπως τὸν μεταφράζουσι οἱ Γάλλοι, τοῦ « Ἐλευθέρου σκοπευτοῦ », ὅπως ἀναφέρουν παλαιὰ ἑλληνικὰ κείμενα. Πρόκειται περὶ ἀληθινοῦ ἀριστουργήματος τοῦ μουσικοῦ θεάτρου καὶ ποὺ ἀποτελεῖ σταθμὸν στὴν ἱστορίαν τοῦ ἐθνικοῦ-γερμανικοῦ μελοδράματος, τὸ ὁποῖον κυριαρχοῦμενον ἕως τότε ἀπὸ τοὺς Ἰταλοὺς, ἀποκτῇ τὴν ἀνεξαρτησίαν του καὶ γράφεται πλέον ἀποκλειστικῶς στὴν γερμανικὴν, ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Βέμπερ καὶ ἰδίως μετὰ τὴν κατὰ τὸ 1821 ἀναβίβασιν ἀπὸ σκηνῆς τοῦ « Φραϊσῦτς ». Ὁ Βέμπερ, « ὁ πλέον Γερμανὸς τῶν μουσικῶν », ὅπως τὸν ἀποκαλεῖ ὁ Βάγνερ, χαράσσει νέους δρόμους στὸ μουσικὸ θέατρο τῆς πατρίδος του. Μακριὰ ἀπὸ ἰταλιανισμούς καὶ ἀπὸ τὰς ὑπερβολὰς τοῦ ἰταλικοῦ μελοδράματος, κατορθώνει νὰ δημιουργήσῃ ἓνα καθαρῶς προσωπικὸ ὄφος, στὸ ὁποῖον ἀντανακλάται ἡ γερμανικὴ ψυχὴ, παραμένον ταυτοχρόνως μελωδικός, ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους, ἀλλ' ἀριστοκράτης μελωδιστὴς, χωρὶς νὰ κἀνῃ τὴν ἐλαχίστην ὑποχώρησιν στὰ ταπεινὰ γούστα τοῦ κοινοῦ. Τὰ ἀνώτερα αὐτὰ προσόντα συναντῇ κανεὶς σ' ὅλα του τὰ ἔργα, ἀλλὰ κυρίως στὸν « Φραϊσῦτς », στὸν ὁποῖον συνοψίζονται τὰ ἀνώτερα πνευματικὰ καὶ ψυχικὰ του χαρίσματα.

Ἡ ὑπὸ τῆς Ἐθνικῆς Λυρικῆς Σκηνῆς ἀπόδοσις τοῦ « Φραϊσῦτς » ἦτο τόσο καλὴ, ὅσον ἐπιτρέπουν τὰ μέσα μας καὶ ἡ παράδοσις. Ἡ ὀρχήστρα φέρ' εἰπεῖν, στὴν περίφημην εἰσαγωγή, ποὺ ὅλος ὁ κόσμος τὴν ξέρει, ἀπὸ τὰς ἐκτελέσεις εἰς τὰς συμφωνικὰς συναυλίας, πῶς εἶναι δυνατόν νὰ ἔχῃ τὴν ἡχητικὴν ἰσορροπίαν, μὲ τὸν μειωμένον ἀριθμὸν ἐγχόρδων, τὰ ὅποια διαθέτει ἡ Λυρικὴ Σκηνή; Ἀλλὰ καὶ ἀν' ἀκόμη θελήσῃ νὰ αὐξήσῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐγχόρδων ποὺ θὰ τὰ τοποθετήσῃ, ἀφοῦ ὁ διαθέσιμος χώρος εἰς τὴν ὀρχήστραν δὲν τὸ ἐπιτρέπει; Ἄς ἀναμείνουν συνεπῶς αἱ μέλουσαι γενεαὶ νὰ κτισθῇ πρῶτα τὸ μέγαρον τῆς Ὀπερας καὶ ἴσως τότε θὰ ἔχουν τὸ τέλειον. Πάντως ὁ κ. Εὐαγγελάτος, ὁ διευθύνas μουσικῶς τὸ ἔργον, τὸ ἔφερεν εἰς πέρας ἀρίστα καὶ ἡ συμβολὴ τῆς ὀρχήστρας ἦτο ἀνώτερα τῆς τῶν ἄλλων παραγόντων. Ἀπὸ τοὺς πρωταγωνιστὰς ἡ κ. Τσαχουρίδου ἔχει μιὰ πραγματικὰ ὀραία καὶ δροσερὴ φωνή. Ὁ ρόλος ἐν τούτοις τῆς Ἀγάθης καὶ ἰδίως στὴν περίφημην ἀρία τῆς 2ης πράξεως, ἀπαιτεῖ φωνὴν πλουσιωτέραν εἰς ὄγκον. Ἡ κ. Τσαχουρίδου θὰ ἦτο ἰδεώδης ὡς Ἄννα, ποὺ εἶναι ἀκριβῶς ἓνας ρόλος γραμμένος δι' αὐτήν. Ἀκόμη καὶ ἡ παιδικὴ δροσερότης ποὺ εἶναι τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν τοῦ ρόλου αὐτοῦ θὰ τῆς πῆγαινε θαυμάσια. Εἰς τὴν « πρώτην » τοῦ « Διαβολοκυνηγοῦ » τὴν Ἄνναν ἐπαιξεν ἡ κ. Βλαχοπούλου, ἡ ὁποία ἀπέδωσε τὸν ρόλον μὲ ὅλην τὴν εὐκρινσίαν καὶ ἐξυπνάδα ποὺ

ἀπαιτεί. Ὁ κ. Κουρουσόπουλος, ὡς Μάξ, εἶχε τὴν εὐκαιρίαν ν' ἀναδείξῃ, διὰ μίαν ἀκόμη φοράν τὰ πλούσια φωνητικά του προσόντα, ὡς ἐπίσης καὶ ὁ κ. Παπαχρήστος ὡς Γκάσπαρ, σ' ἓνα ρόλο μικρὸν μὲν, ἀλλὰ ἐπιβλητικόν. Ἐξυπνος καὶ γεμάτος ζωῇ ὡς πάντα, ὁ κ. Καλογεράς, ὡς Ὀττοκαρ πάντοτε μετ' ὀραία φωνή ὁ κ. Χοῦδᾶς, ὡς Ἑρμῆτης καὶ στὴ θέσιν τους ὅλοι οἱ ἄλλοι συμβάλλοντες στὴν ἐπιτυχίαν: Τερζάκης, ὡς Κούνο, Πανταζηνάκος, ὡς Σάμιελ, Ζάκκας (Κίλιαν), Δελαζάνου (συνόδος). Πολὺ καλὴ ἡ ὑπὸ τὸν κ. Βούρτσιν χορωδία, ἰδίᾳ στὸ ὄρατο βαρκικὸ τῆς τελευταίας πράξεως. Ἡ σκηνοθεσία τοῦ κ. Σάμπλιτς ἀρκετὰ ἐπιμελεμένη, ἄφινε ὅμως καὶ μερικά ἐρωτηματικά. Ἡ ἐμφάνις μερικῶν χορευτῶν, σ' ἓνα ἔργο σὰν τὸν « Φραϊ-σύτς », δίνει ἴσως κάποια ζωὴ σὲ ὠρισμένα σημεῖα, δὲν εἶναι ὅμως καὶ ἀπαραίτητη. Πολὺ καλαὶ αἱ σκηνογραφίαι καὶ αἱ ἐνδυμασίαι τοῦ κ. Στεφανέλλη.

Ἡ Ἑθνικὴ Λυρικὴ Σκηνὴ συμμετέχουσα εἰς τὸν παγκόσμιον ἐορτασμόν διὰ τὰ ἑκατὸν πενήντα χρόνια ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Ἰωσήφ Βέρντι, ἐτίμησεν αὐτὸν ἀναβιβάζουσα ἀπὸ σκηνῆς τὸν « Ἑρνάνη » εἰς τὰς 15 Νοεμβρίου. Δὲν νομίζω ὅμως ὅτι ἡ ἐκλογὴ τοῦ ἔργου αὐτοῦ ἦτο ἐνδεδειγμένη δι' ἓνα τέτοιον ἐορτασμόν. Ἀπὸ τὰ πρῶτα ἔργα τοῦ μεγάλου συνθέτου ὁ « Ἑρνάνης », ἡμπορεῖ νὰ περιλαμβάνῃ ὠραῖες βέλαια σελίδες, ἀλλὰ ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τὰ ἐπόμενα θαυμάσια πράγματα μελοδράματα τοῦ Βέρντι. Καὶ ἐφ' ὅσον ἔχει ἤδη προγραμματισθῇ διὰ τὴν ἐφετεινὴν περίοδον ἡ ἀναβίβασις ἀπὸ σκηνῆς τῆς « Αἰντας », τὸ ἔργον αὐτὸ θὰ ἐπρεπε νὰ προτιμηθῇ διὰ τὸν ἐορτασμόν. Εὐτυχῶς ὅτι ὁ « Ἑρνάνης » ἐπέτρεψε στὸν πραγματικὰ ἔξοχον καλλιτέχνην, ὁ ὁποῖος ἀνήκει στὴν Ὀπερα τῆς Βιέννης, στὸν βαρύτονον Κ. Πασχάλην, νὰ παρουσιασθῇ στὸν ἐξαιρετικὸν ρόλον τοῦ Δὸν Κάρλος, ἓνα ρόλον καταπληκτικὸν ἀπὸ πάσης ἀπόψεως, διότι ἀπαιτεῖ ἀνώτερα φωνητικά προσόντα καὶ ἡθοιοῦται οὐ τὴν τοῦοῦσαν. Νὰ μὴ ξεχνᾶμε ἄλλως τε ὅτι ὁ « Ἑρνάνης » εἶναι ἔργον πολὺ γνωστὸν εἰς τοὺς παλαιότερους Ἀθηναίους καὶ ὅτι ἐπαίξεται ἀκόμη πρὸ τριάντα καὶ ὀλίγοτερον ἔτων ἀπὸ τὸ Ἑλληνικὸν Μελοδράμα τοῦ Λαυράγκα μετ' ἀκαλλιτέχνας πρῶτης τάξεως, τοὺς ὁποῖους θὰ ἐξήλευναν πολλοὶ ἀπὸ τοὺς σημερινούς. Ἀπὸ τὴν ἐφετεινὴν ἐκτέλεσιν πρέπει νὰ γίνῃ ἰδιαίτερα μνεῖα διὰ τοὺς καλλιτέχνας: Σ. Γιαντζῆ (Ἑλβίρα), Λ. Κουρουσόπουλον (Ἑρνάνη) καὶ Π. Χοῦδᾶν (Σίλβα) εἰς δὲ τοὺς μικροτέρους ρόλους ἔλαβον μέρος ἡ Ἀ. Πανούση (ἀκόλουθος), Ἀρ. Πανταζηνάκος (Ριχάρδος) καὶ Γ. Ζάκκας (Ἰάγος). Τὴν μουσικὴν διεύθυνει τοῦ « Ἑρνάνη » εἶχεν ὁ Τότης Καραλίβανος, ὁ ὁποῖος ἐπῆδησεν ἀρκετοὺς σκοπέλους ὡς τὰ στερεότυπα ἀκκομπανιμένα τῶν ρεσιτατίβων, ἐνθ' ὁ Μλάντεν Σάμπλιτς ἔδωκε πολλὴν κίνησιν εἰς τοὺς ἐπὶ σκηνῆς, ἐάν ληφθῇ μάλιστα ὑπ' ὄψιν ὅτι τὸ δράμα τοῦ Βίκτωρος Οὐγκώ, ἐπάνω στὸ ὁποῖον στηρίζεται, τοῦ κ. Ἑρνάνη, ἔχει ἰδιαίτερας ἀπαιτήσεις. Ἡ ὑπὸ τὸν κ. Βούρτσιν χορωδία πάντοτε καλὴ καὶ πλούσια καὶ μετ' ὀλίγου, τόσοσιν τὰ σκηνικά ὅσον καὶ αἱ ἐνδυμασίαι τοῦ Γιάννη Στεφανέλλη.

Ἡ πασίγνωστος ἐπίσης εἰς τοὺς παλαιούς Ἀθηναίους « Λουκία τοῦ Λαμερμούρ » τοῦ Ντονιτσέτι ἀνεβιβάσθη καὶ πάλιν ἀπὸ τὴν Λυρικὴν μας Σκηνήν, εἰς τὰς 17 Δεκεμβρίου. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι τὸ ἔργον αὐτό, ποῦ εἶναι θαῦμα μελωδικότητος, ἀρέσει πάντοτε στὸν κόσμον, διότι περιέχει ὑπέροχες πράγματι σελίδες. Ἀλλὰ ἔχει καὶ ἀπαιτήσεις διότι μόνον μετ' ἀπὸ πρῶτης τάξεως καλλιτέχνας μπορεῖ νὰ σταθῇ. Στὸ ἔργο ἐπρόκειτο βέλαια νὰ λάβῃ μέρος ὁ γνωστός στὸ ἀθηναϊκὸ κοινὸν τενόρος Ἀντωνιάλι, ὡς Ἐγδάρδος, λόγῳ ὅμως ἀσθενείας, τὴν τελευταίαν στιγμὴν, ἀντικατεστάθη οὗτος ἀπὸ ἄλλον Ἰταλὸν καλλιτέχνην, τὸν Φράνκο Γκιττί, ἓνα τενόρον ποῦ ἴσως νὰ μὴν καταπλήττῃ ὡς φωνή, ἀλλ' ἀρέσει διότι ξέρει νὰ τραγουδῇ,

ξέρει νά κινηθῇ, εἶναι κάτοχος μιᾶς ἀνωτέρας παραδόσεως, πού τόν κάνει πάντοτε εὐχάριστον. Παρ' αὐτόν ἡ κ. Γκάγκα - Στυροπούλου, ὡς Λουκία, ἐφάνη μᾶλλον ὠχρά ὡς καλλιτέχνις, διότι ἐνῶ ἡ φύσις τήν ἔχει προικίσει μέ ὥραϊαν πράγματι φωνήν, ἐνῶ ἔχει τόσην εὐκολίαν εἰς τήν ὑψηλὴν περιοχὴν, ὁ ὄγκος τῆς φωνῆς τῆς δὲν εἶναι ὅσον ἀπαιτεῖ ὁ ρόλος τῆς Λουκίας καὶ ἰδίᾳ ἡ σκηνὴ τῆς τρέλλας, πού εἶναι τὸ κορυφωμα τοῦ ἔργου. Ὡραία φωνή, πολλὰ ὑποσχομένη εἶναι ἡ τοῦ κ. Κ. Δημητρακοπούλου, ὁ ὁποῖος ἤρρεσεν ἰδιαίτερος ὡς Ἑρρικός. Ἀφ' ἐτέρου ὁ κ. Χοϊδᾶς εἶχε καὶ πάλιν τὴν εὐκαιρίαν νὰ δρῇ ἄπειρα χειροκροτήματα ὡς Ραϊμόνδος. « Δὲν ὑπάρχουν μικροὶ ρόλοι »· εἶναι ἔνα ἀπόφθεγμα πασίγνωστο στὸ θέατρο. Καὶ πόσον εἶναι ἀληθινὸ τὸ ἀπέδειξεν ὁ Μιχ. Καζαντζῆς, στὸν ρόλον τοῦ Ἀρθούρου, τὸν ὁποῖον ἐτραγοῦδησεν ἀμεμπτα πραγματικά καὶ κατὰ τρόπον πού θὰ ἐξήλευν πολλοὶ παίζοντες μεγάλους ρόλους. Τέλος εἰς τοὺς δευτερεύοντας ρόλους πρέπει ν' ἀναφερθοῦν ἡ Δ. Ἀμταρτζογλου (Λίζα) καὶ Ἀρ. Πανταζηνάκος (Νομᾶννος). Τὴν μουσικὴν διεύθυνσιν τῶσον τῆς ὁρχήστρας, ὅσον καὶ τῆς χορωδίας εἶχεν εἰς τὴν « Λουκίαν » ὁ κ. Βούρτσης. Πρέπει μάλιστα νὰ σημειωθῇ ἰδιαίτερος ὅτι ἡ χορωδία αὐτὴν τὴν φορὰν ἦτο ὅσον ποτὲ καλὴ καὶ ὅτι ἐχρωμάτισεν ἰδιαίτερος τὸ μέρος τῆς. Ἐν τῷ συνόλῳ μιὰ εὐπρεπὲς παράστασις, χάρις καὶ οἱς ὥριμες σκηνογραφίαις καὶ ἐνδυμασίαις τοῦ κ. Στεφανέλλη.

Εἰς τὰς 4 Νοεμβρίου ἤρχισεν ἡ νέα χειμερινὴ περίοδος — 1963 - 1964 — τῶν συναυλιῶν τῆς Κρατικῆς Ὀρχήστρας Ἀθηνῶν. Κατὰ τὴν πρώτην συναυλίαν, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ κ. Θ. Βαβαγιάννη καὶ τὰ τρία ἔργα τοῦ προγράμματος ἦσαν γνωστά εἰς τὸ ἀθηναϊκὸ κοινόν. Ὀλιγότερον βέβαια ἡ πρώτη Συμφωνία τοῦ Μάλερ, ἡ ἐπονομαζομένη « Ττιὰν », διὰ τὴν ὁποίαν εἶναι ἄξιος συγχαρητηρίων ὁ κ. Βαβαγιάννης, διότι μᾶς τὴν παρουσίασε καὶ πάλιν, ὅστερ' ἀπὸ τόσα χρόνια. Πρόκειται περὶ ἔργου πράγματι ἐξωχριστοῦ, πού ἀκολουθεῖ μιὰ μορφὴ ἐντελῶς πρωτότυπη, ὅπως ἄλλως τε ὅλα σχεδὸν τὰ ἔργα τοῦ Μάλερ, τὰ ὁποῖα εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο ν' ἀκούωμεν συχνότερα καὶ μάλιστα τὸ περίφημον « Τραγοῦδι τῆς Γῆς », ἔστω καὶ ἂν πρόκειται νὰ μετακληθοῦν μιὰ κοντράλτο καὶ ἕνας τενόρος, διὰ τὴν ἐκτέλεσίν του. Ὅπως δὲ ποτε ἡ ἐκτέλεσις τῆς Πρώτης Συμφωνίας ἦτο πολὺ λεπτομερειακὴ καὶ ἐπιμελημένη ἰδιαίτερος δὲ τὸ τρίτο μέρος μετὰ τὸν πασίγνωστο « διηγετικὸ κανόν » Frère Jacques. Ἡ συναυλία ἤρχισεν μετὰ τὸ συμφωνικὸν πρελούντιο « Ἀγία Βαρβάρα » τοῦ Μαρίου Βάρβογλη, πού εἶναι μιὰ πραγματικὰ ὥραία σελίς, αὐθόρμητη καὶ χωρὶς ἴχνος ἐκζητήσεως. Σολιστ τῆς συναυλίας ἦτο ὁ Γερμανὸς δεξιολέχνης τοῦ βιολονταῖλου Eberhard Finke, ὁ ὁποῖος παρουσιάσθη μετὰ τὸ Κοντσέρτο τοῦ Σούμαν. Πρόκειται περὶ καλλιτέχονο περιτοπῆς, μετὰ πλούσια χαρίσματα τόσον ἀπὸ ἀπόψεως ἐκφράσεως, ὅσον καὶ τεχνικῆς.

Ἡ Δευτέρα Συναυλία τῆς Κρατικῆς Ὀρχήστρας — 11 Νοεμβρίου — ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν καὶ πάλιν τοῦ κ. Βαβαγιάννη, ἤρχισεν ὡς καὶ ἡ πρώτη, μετὰ ἑλληνικὸν ἔργον: μετὰ τὸ « Λαργέττο » ἀπὸ τὴν Συμφωνίαν τοῦ Ἀ. Κουντουρῶφ. Τὸ μέρος τοῦ ἀκούσαμε μᾶς ἤρρεσεν ἰδιαίτερος καὶ εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο νὰ παιχθῇ ὅλη ἡ Συμφωνία. Ἀλλὰ τὸ βασικὸν ἔργον τῆς συναυλίας, ἦτο ἡ εἰς πρώτην ἐκτέλεσιν παρουσιασθεῖς τῆς Συμφωνίας τοῦ Οὐγγρου συνθέτου Ζολτάν Κοντάλυ, συμφωνίας γραφεισθῆς εἰς μνήμην τοῦ μεγάλου διεθυντοῦ ὁρχήστρας Ἀρθούρου Τοσκανίνι. Πρόκειται περὶ ἔργου πού ἀκολουθεῖ πιστὰ τὴν κλασσικὴν παράδοσιν, ἐνῶ παραλλήλως δημιουργεῖ μιὰ ἀτμόσφαιρα ἐντελῶς ἐξωτική, χάρις στὸ πλούσιο οὐγγρικὸ χρῶμα ἀπὸ τὸ ὁποῖον διαπνέεται. Παραλλήλως ἡ Συμφωνία τοῦ Κοντάλυ, ὡς ἀρμονικὴ γλῶσσα εἶναι μὲν

ἀρκετά πρωτοπορευτική, δὲν ἐνοχλεῖ ὅμως. Ὁ κ. Βαβαγιάννης τὴν ἀπέδωκεν ἀριστα καὶ ἔφερεν εἰς φῶς τὶς συχνὰ κρυμμένες ὁμοιότητές της. Ἡ Σολίστ τῆς συναυλίας, ἡ Καναδὴ δεξιότεχνος τοῦ πιάνου Ida Krehm, δὲν μπορῶ νὰ πῶ ὅτι ικανοποίησεν ἀπολύτως τὸ κοινὸν μὲ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Πρώτου Κοντσέρτου γιὰ πιάνο τοῦ Μπαχ. Ἡ τεχνικὴ τῆς βέβαια δὲν τὴν ἐπρόδωκεν, ἀλλ' ἡ καλλιτέχνις δὲν μπόρεσε νὰ ἐξυχιάσῃ τὴν φιλοσοφικὴν διάθεσιν τοῦ συνθέτου καὶ νὰ εἰσδύσῃ εἰς αὐτήν, μὲ ἀποτελεσματὶ αἱ ἐρμηνεῖα νὰ ἀφίγη ἀδιάφορον τὸν ἀκροατὴν.

Εἰς τὴν συναυλίαν τῆς 18 Νοεμβρίου ὁ κ. Βαβαγιάννης παρουσίασεν, εἰς πρώτην ἐκτέλεσιν τὴν « Συμφωνίαν ἀρ. 2 » τοῦ Ἀνδρ. Νεξερίτη. Πρόκειται περὶ ἔργου ποὺ ἀκολουθεῖ πιστὰ τὴν καθιερωμένην μορφήν, ἀναπτύσσεται μὲ λογικὴν καὶ συνεπείαν καὶ δημιουργεῖ μιὰ εὐχάριστη ἀτμόσφαιρα, χάρις καὶ στὴν ὁραίαν ἁρμονικὴν τῆς γλώσσης, ποὺ δὲν ὑπερβαίνει τὰ ἔσκαμμένα. Μίαν μόνον παρατήρησιν θὰ μπορούσε νὰ κάνει ἕνας δύσκολος ἀκροατὴς: διατί τόσο κατάχρησις κυμβάλων; Εἶναι ἀπαραίτητον ν' ἀκουσθοῦν ἀκόμη καὶ στὸ ἀργὸ καὶ λεπτὸ δεύτερον μέρος; Περιστὸν νὰ λεχθῇ ὅτι ὁ σολίστ τῆς συναυλίας, ὁ διάσημος πιανίστας Wilhelm Kempff, ἀπεθώθη κυριολεκτικῶς, στὸ τρίτο Κοντσέρτο τοῦ Μπετόβεν, τὸ ὁποῖον ἐξέτελεσε. Ὁ Κέμπφ εἶναι ὁ καλλιτέχνης ποὺ δὲν ἐπιζητεῖ νὰ κάνει ἐντύπωση μὲ ἀκροβατισμούς. Δι' αὐτὸν πρώτα εἶναι ἡ μουσικὴ, ἡ ἀπόδοσις τῶν μυζίων συναισθημάτων τοῦ συνθέτου, ἡ γεμάτη ποίησιν καὶ λεπτότητα ἐρμηνεία, προσόντα στὰ ὁποῖα εἶναι ἀνυπέροβλητος. Ἐνα « Εὖγε » στὸν κ. Βαβαγιάννην διὰ τὸν λεπτὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον συνάδευσε τὸ κοντσέρτο καὶ τὴν ὅλην ἐκτέλεσιν τοῦ προγράμματος, ἐπὶ κεφαλῇ τοῦ ὁποῖου ἦτο τὸ πασιγνώστο καὶ τόσο ἀγαπητὸ στὸ κοινὸ, συμφωνικὸ ποίημα τοῦ Σμέτανα: « Μολδάβας ».

Τὸ πρόγραμμα τῆς Τετάρτης Συναυλίας — 25 Νοεμβρίου — ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν καὶ πάλιν τοῦ κ. Βαβαγιάννη, εἶχε μίαν ἀλλαγὴν: εἰς μνήμην τοῦ ἀδοκίμως δολοφονηθέντος Προέδρου τῶν Η Π. Τζὼν Κέννεντυ, ἤρχισε μὲ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ Πενθίμου Ἐμβατηρίου ἀπὸ τὴν « Ἡρωϊκὴν » τοῦ Μπετόβεν. Ἐν συνεχείᾳ ἐξετελέσθη, ὕστερ' ἀπὸ πολλὰ ἔτη, ἡ Συμφωνία ἀρ. 2 τοῦ Σαίν-Σάνς. Συγχαιρῶ ἰδιαιτέρως τὸν κ. Βαβαγιάννην, διὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ ὁραίου καὶ λεπτοῦ αὐτοῦ ἔργου, τὸ ὁποῖον θὰ μπορούσαν νὰ πάρουν ὡς πρότυπον πολλοὶ σύγχρονοι. Ἐχει τέτοιες ἀναλογίαις ἡ ὁραία αὕτη σύνθεσις, τὸσον λεπτὴν καὶ ἐξευγενισμένην ἐνορχήστρωσιν, ὥστε ἔνα αἰῶνα μετὰ τὴν πρώτην τῆς ἐκτέλεσιν — 1862 — νὰ μαγεύη πάντοτε τὸν ἀκροατὴν. Ὡς σολίστ τῆς συναυλίας ἐνεφανίσθη ἡ Γερμανὴ δεξιότεχνος τοῦ βιολιῦ Hedi Giegler, ἡ ὁποία ἔπαιξε τὸ Κοντσέρτο τοῦ Σιμπέλιους. Ὁ διάσημος αὐτὸς Φιλανδὸς συνθέτης ἦτο καὶ ἀριστος βιολιστὴς, γνωρίζων κατὰ βάθος τὰ μουσικὰ τὸν ὁργάνου, δι' αὐτὸ βρῖσκει κανεὶς στὸ κοντσέρτο του γιὰ βιολί δυσκολίας ἀφάνταστες, ὅχι ὅμως καὶ ἀνυπερβλήτες γιὰ ἕνα δόκιμο ἐκτελεστή. Καὶ εἶναι ἄξια συγχαρητηρίων ἡ κ. Τζιγκλερ διότι ὅχι μόνον ὑπερῆλθε κάθε δυσκολίαν, ἀλλ' ἔδωσε καὶ δείγματα ξαν-ρετικῆς μουσικῆς εὐαισθησίας. Ὡς κατακλιθεῖς τῆς συναυλίας ἐχρησίμευσεν ὁ « Καλ-πασμός τῶν Βαλκυριῶν » τοῦ Βάγνερ, μιὰ σελὶς εἰς τὴν ὁποίαν τὸ ἡχητικὸν ὄργανον φθάνει εἰς τὸ κατακόρυφον.

Τὴν συναυλίαν τῆς 2 Δεκεμβρίου διηύθυνεν ὁ παλαιὸς γνώριμος τῶν Ἀθηνῶν: ὁ Ἑλβετὸς διευθυντὴς ὁρχήστρας, διακεκριμένος σοφὸς καὶ μουσικολόγος Samuel Baud-Bovy, εἰς τὸν ὁποῖον ἡ Ἑλλάς ὀφείλει, μετὰξὺ ἄλλων, καὶ τὴν περίφημον σύλλογόν: « Τραγούδια τῆς Δωδεκανήσου ». Ὁ κ. Μπῶ-Μποβὴ ἤρχισε τὸ πρόγραμμα μὲ τὴν ἐκτέλεσιν ἐνός ἔργου συμπατριώτου του: μὲ τὴν « Πασσακάλια » τοῦ Ἑβρε-τοῦ μουσουργοῦ Frank Martin. Πρόκειται περὶ ἔργου ποὺ μένει εἰς τὰ πλαίσια τῆς καθιερωμένης μορφῆς τῆς πωσσακάλιας, ἐνθ' παραλλήλως ὡς ἁρμονικὴ γλώσσα

είναι άρκετά νεωτεριστικόν, ώς διάταξις, ώς άρχιτεκτονική και άτμόσφαιρα τήν όποιαν δημιουργεί, ύπενθυμίζει άρκετά τόν Βέλγον μουσουγγόν Césaire Franck. Έν συνεχεία ό Έλλην βιολιστής Σπύρος Τόμπρας έπαιξε τό κοντσέρτο γιά βιολί τοῦ Μένδελσον κατά τρόπον πού νά άποσπάσει τά θερηά χειροκροτήματα όλου τού κόσμου. Ένεφανίσθη μέ ώραιότατον ήχον, άπόλυτον άκρίβειαν και έξαιρετικήν μουσικότητα. Κάθε έπαινος τοῦ άξιζει. Ό κ. Μπό - Μποβύ έκλεισε τό πρόγραμμα μέ μίαν έπιμελημένην έκτέλεσιν τής « Ποιμενικής » τοῦ Μπετόβεν.

Είς τό βάθρον τοῦ διευθυντοῦ όρχήστρας, κατά τήν συναυλίαν τής 9 Δεκεμβρίου, ένεφανίσθη ό Έλληνο - Αμερικανός μαέστρος Κωνσταντίνος Καλλίνικος, ό όποιος σταδιοδρομεί μετ' έπιτυχίας, ίδίως στήν Αμερικήν. Ό κ. Καλλίνικος ήρχισε τό πρόγραμμα μέ τήν έκτέλεσιν τοῦ « Δόν Ζουάν » τοῦ Ριχ. Στράους. Δέν μπορώ όμως νά πώ ότι ή έρμηνεία τοῦ ώραιοτάτου αὐτοῦ συμφωνικοῦ ποιήματος ήτο έξαιρετική. Είς πολλά σημεῖα παρουσίασε κενά και ή συνοχή τών διαφόρων μερῶν τοῦ έργου έλειπεν άπολύτως. Δέν ήτο έπίσης ίκανοποιητική ή διαβάθμισις τής ήχητικότητος και τό μεγαλοπρεπές άποκορύφωμα τοῦ συμφωνικοῦ ποιήματος δέν συνήραψε τόν άκροατήν. Πολύ καλύτερα ήτο όμως ή έρμηνεία τής Πέμπτης Συμφωνίας τοῦ Μπετόβεν, εἰς τήν όποιαν, όμολογουμένως, ό κ. Καλλίνικος παρουσίασεν έξαιρετικά χαρίσματα διευθυντοῦ όρχήστρας. Η σολιστ τής συναυλίας, ή διακεκριμένη δεξιότηχis τοῦ πιάνου Μαρίκα Παπαϊωάννου, παρουσίασθη μέ τό Κοντσέρτο άρ. 21 γιά πιάνο, τοῦ Μόσαρτ. Η Βαθειά κατανάχis και ή λεπτότης, ή όποία χαρακτηρίζει γενικά τό παιξίμο τής Έλληνίδος καλλιτέχνης, έλαμψε και πάλην κατά τήν έκτέλεσιν τοῦ ώραιοτάτου αὐτοῦ έργου.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΚΛΑΒΟΣ

Η ΚΙΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΠΑΡΝΑΣΣΟΥ

Κατά τόν έορτασμόν τής 28ης Οκτωβρίου όμιλήσεν ό γυμνασιάρχης κ. Γ.ω. Ε. Φραγκιδάκης μέ θέμα « Η 28 Οκτωβρίου ».

Υπό τοῦ Φιλολογικοῦ και Αρχειολογικοῦ Τμήματος τοῦ Παρνασσοῦ διοργανώθησαν δύο συγκεντρώσεις, τήν 2αν Δεκεμβρίου 1963 μέ όμιλητήν τόν θεολόγον κ. Κ. Βαμβακάν και θέμα « Άγιον Όρος, Κιβωτός και όχυρό τής ορθοδοξίας » και τήν 16ην Δεκεμβρίου 1963 μέ όμιλητήν τόν καθηγητήν τής Άνωτ. Βιομηχ. Σχολής κ. Γ. Ξυνοπούλον και θέμα « Ο Χριστιανισμός και τό κοινωνικόν πρόβλημα ».

Υπό τοῦ αὐτοῦ τμήματος τοῦ Παρνασσοῦ διοργανώθησαν και αἱ έπόμεναι συγκεντρώσεις: Τήν 7ην Νοεμβρίου 1963 έν συνεργασία πρὸς τόν σύλλογον « Δελφικές Άμφικτυονίες » μέ όμιλητήν τόν συγγραφέα κ. Π. Ζέρβαν και θέμα « Δελφοί - Μαντεῖον - Δελφικό Πνεῦμα ». Τήν 9ην Δεκεμβρίου 1963, έν συνεργασία πρὸς τήν « Εθνικήν Έταιρείαν Έλλήνων Λογοτεχνῶν » (ἐπὶ τῇ έπετείῳ τής εκατονταετηρίδος ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Κ. Καβάφη) μέ όμιλητάς τοὺς κ.κ. Π. Χάργην, μέ θέμα « Εισαγωγή περὶ Καβάφη » και Μ. Δημάκην, μέ θέμα « Η ποίηση τοῦ Καβάφη ». Τήν 10ην Δεκεμβρίου 1963, έν συνεργασία πρὸς τήν « Πανεργυτανικήν Ένωσιν », μέ όμιλητήν τόν κ. Γ. Φαρμακίδην και θέμα « Ο Εὐρυτάν πολιτικός Γ. Ζηνόπουλος ». Τήν 12ην Δεκεμβρίου 1963 έν συνεργασία πρὸς τόν σύλλογον « Δελφικές Άμφικτυονίες », μέ όμιλητήν τόν κ. Δ. Ίωαννίδην και θέμα « Τό Μαντεῖον τῶν Δελφῶν ». Καί τήν 23ην Δεκεμβρίου, έν συνεργασία πρὸς τήν « Έταιρείαν Κυκλαδικῶν Μελετῶν », μέ όμιλητάς τοὺς κ.κ. Ν. Βάληνδραν και Δ. Οικονομίδην και θέμα « Ο βίος και τό έργον τοῦ Άθανασίου Παρίου ».

Ἡ κίνησις τῶν ἐν ταῖς αἰθούσαις τοῦ Παρνασσοῦ στεγασθεισῶν ἐκθέσεων ὑπῆρξε ζωηροτάτη. Οὕτω:

Εἰς τὴν Μεγάλην Αἴθουσαν ἐξέθεσαν ἔργα τῶν κ. Σπ. Δαγλαρίδης, τὸ « Καλ-
λιτεχνικὸν σωματεῖον Ἑλληνίδων » καὶ ὁ « Ἑλληνοσοβιετικὸς Σύνδεσμος » (Ἐκθεσις
βιβλίων).

Εἰς τὴν Μεσαίαν Αἴθουσαν ἐξέθεσαν ἔργα τῶν οἱ κ.κ. Γ. Δοβλέτας καὶ Ἑμμ.
Σιγανός.

Εἰς τὴν Μικράν δὲ Αἴθουσαν, ἐστεγάσθησαν ἐκθέσεις τῶν κ.κ. Ἑμμ. Πρέκα,
Εὐ. Καραγιάννη-Δαγλαρίδη, Ν. Γρύσπου, Σοφ. Γεωργίου καὶ τῶν συλλόγων « Παι-
δικὴ Στέγη » καὶ « Ἅγιος Νεκτάριος » Ψυχικοῦ.

Τὴν 6ην Δεκεμβρίου 1963 ἐπραγματοποιήθη ἡ ἑτησία Τακτικὴ Γενικὴ Συνέλευ-
σις τῶν μελῶν τοῦ Παρνασσοῦ, καθ' ἣν ἐνεκρίθησαν παμπηφεὶ ὁ Ἀπολογισμὸς καὶ
Ἰσολογισμὸς τῆς χρήσεως 1962 - 1963 καὶ κατετέθη ὁ Προϋπολογισμὸς τῆς χρήσεως
1963 - 1964.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

(Ἀποσταλέντα εἰς τὸ περιοδικόν)

— Σπ. Φ. Ἀργυροῦ, Ἡ Πειρατεία, ἀπὸ τοῦ 1500 π.Χ. ἕως τὸ 1860. Ἱστο-
ρία καὶ θρύλος. Δευτέρα ἐπηυξημένη ἐκδοσις. Ἀθῆναι 1963 (σχ. 8ον, σελ. 304).

— Ἀ. π. Β. Δασκαλάκη, Μελέται περὶ Ρῆγα Βαλεστινῆ. Ἀθῆναι 1964 (σχ.
8ον, σελ. 514).

— Κυριακῆς Μαμώνη δ.Φ., Βιβλιογραφία Γ. Βιζυνοῦ (1873 - 1962).
Ἀνέκδοτα ποιήματα ἀπὸ τὸ χειρόγρ. « Λυρικά » (Ἑταιρεία Ὁρακικῶν Μελετῶν, ἀρ.
113), Ἀθῆναι 1963 (σχ. 8ον, σελ. 132).

— Φ. Κ. Μπουμπουλίδου, Παλαιογραφικαὶ Ἐρευναι ἐν Κωνσταντινου-
πόλει. Ἀθῆναι 1964 (σχ. 8ον, σελ. 48).

— Π. Πρεβελάκη, Ἡ κεφαλὴ τῆς Μέδουσας. Ἐνα ἔτος μαθητείας στὸν
αἰῶνα μου. Μυθιστόρημα. « Οἱ ἐκδόσεις τῶν Φίλων », Ἀθῆνα 1963 (σχ. 8ον, σελ. 310).

— Μάγias - Μαρίας Ρούσσου, Βάνουσες ὥρες [Ποιήματα], « Τὸ ἑλλη-
νικὸ βιβλίον » [Ἀθῆναι] 1963 (σχ. 8ον, σελ. 48).

— Χρ. Χρηστοβασίλη, Ἡπειρωτικὰ παραμῦθια (Ἐκδ. Ἑταιρείας Ἡπει-
ρωτικῶν Μελετῶν), Ἰωάννινα 1963 (σχ. 8ον, σελ. 158).

ΔΙΟΡΘΩΤΕΑ ΤΟΜΟΥ

Σελ. 5 (στίχ. 29, 30) καὶ σελ. 6 (στίχ. 11): ἀντὶ *Δεληγάννη* γραπτ.: *Δεληγώρη*

★

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ
(ΚΑΤ' ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΗΝ ΣΕΙΡΑΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ)

	Σελ.
'Αθανασιάδης - Νόβα Γ., "Ενας παλιός υπάλληλος (Διήγημα)	43
'Αλέπη Κ., Alph. Lamartine «'Η Λίμνη» (Μετάφρασις)	382
Βαλαωρίτου 'Αριστ., 'Αφιέρωσις τῇ Α.Μ. τῷ βασιλεῖ τῶν 'Ελλήνων Γεωργίῳ Α' (Ποίημα)	149
Βέη Μ. Ν., «'Ἄσμα ποιηθὲν μετὰ τὴν... ἔλευσιν τοῦ... βασιλέως Γεωργίου Α'» ὑπὸ Θ. Γ. 'Ορφανίδου ('Ανακοίνωσις)	368
Βουρβέρη Κ. Ι., 'Ο Πλάτων καὶ ἡ ἐποχὴ μας (Μελέτη)	495
» Νέα διὰ τὴν ἀνθρωπιστικὴν παιδείαν ἀπὸ ὅλων τὸν κόσμον (Σημειώματα)	135, 292
Βρεττάκου Νικ., 'Η ἀτμόσφαιρα τοῦ σπιτιοῦ - Τὸ σπίτι τοῦ φύλακα - 'Η εἰσόδος τῆς μέρας - Βραδυάσματα μετὰ βροχὴν - Πρωινὸν συγγέρισμα - 'Η νύχτα καὶ τὸ σπίτι (Ποιήματα)	547
Γιακουμέλου Γ., Δημήτριος Μάργαρης (Νεκρολογία)	312
Γλέζου Π., 'Η μόνη κλοπὴ τῆς ζωῆς μου (Διήγημα)	490
Γριτσοπούλου Τ. 'Αθ., Βιβλιοκριτικά σημειώματα	139
Δαλμάτης Μαργ., 'Εγὼ - Δούρειος Ἴππος (Ποιήματα)	417
Δάμπασης Ι. Ν., 'Επιμενίδης, ὁ ποιητής, ὁ χρησμοδότης, ὁ θεραπευτής (Μελέτη)	123
Δασκαλάκη 'Απ. Β., Σπουδαὶ καὶ γνώσεις τοῦ Ρῆγα Βελεστινίῃ (Μελέτη) 65, 179,	327
'Εμμανουὴλ 'Εμμ. 'Ι., Τὸ μέλι (Μελέτη)	29
Ζούμπου Α. Ν., Εἰς ἱστοριογράφος τῆς φιλοσοφίας: 'Αριστοκλῆς ὁ ἐκ τῆς Ἰταλικῆς Μεσσηνίας (Μελέτη)	53
» Περί τινος «ἀντινομίας» τοῦ Πρωταγόρου (Μελέτη)	211
» Τρεῖς παρ' Ἀριστοτελικαὶ θέσεις (Μελέτη)	361
» Γνωσιολογικά τοῦ Herbert of Cherbury (Μελέτη)	510
Ζώρα Γ. Θ., Μιλτιάδης Μαλακάσης ("Αρθρον)	5
» 'Ανθίμος Μαζαράκης καὶ Νικόλαος Θωμαζαῖος (Μελέτη)	85, 152
» 'Ο Ἰωάννης Πατῖνι διὰ τὴν Ἑλλάδα ("Αρθρον)	363
» Ἰταλικὸς θῆρς τοῦ Κ. Ρόμα διὰ τὴν «Φαρμακωμένην»	403
» Τὰ ἀποτελέσματα τοῦ 41 καὶ 42 Καλοκαιρινοῦ Θεατρικοῦ Διαγωνισμοῦ	295
» Τὰ ἀποτελέσματα τοῦ Φιλαδελφείου Ποιητικοῦ Διαγωνισμοῦ	300
» Μιά σημαντικὴ ἀνακάλυψις: 'Η «Πανόρια» τοῦ Χορτάτου (Σημείωμα)	454
» Βιβλιοκριτικά σημειώματα	138, 304
» Τῆς Συντάξεως (Σημειώματα)	135, 292, 453, 624
Ζώρα Γ. Θ. - Μπουμπουλίδου Φ. Κ., Βιβλιογραφικὸν Δελτίον Νεοελληνικῆς Φιλολογίας, κατὰ τὸ ἔτος 1962	569
Θεοκρίτου (Μτφρ. Σπ. Παναγιωτοπούλου), Θύρσις ἢ 'Ὀδὴ (Ποίημα)	227
Καβάρη Κ., 'Η Πόλις - Περιμένοντας τοὺς βαρβάρους - 'Αλεξανδρινοὶ βασιλεῖς - Τεῖχη - 'Απολείπειν ὁ Θεὸς Ἀντώνιον - Ἰθάκη - Κερί - Τὰ παράθυρα - Θερμοπύλες - Τὸ πρῶτο σκαλὶ (Ποιήματα)	461

Καββαδία Σ., Μετάφρασις Πλουτάρχου μετ' ἀφιερώσεως εἰς Ἰωάννην Καρα- τζᾶν (Μελέτη)	620
Καλλιόφα Σπ. Μ., Ὁ Κένταυρος Χείρων ὡς ἱατρός καὶ παιδαγωγὸς (Μελέτη)	14
» Ἡ κοινωνικὴ σημασία τῆς συγχρόνου τέχνης (Μελέτη)	531
Καμπούρογλου Ἰω., Εἰς τὸν βασιλέα Γεώργιον τὸν Α' (Ποίημα)	150
Κονιδάρη Γερ., Τὸ ἀγνόνυμον ὄρος καὶ οἱ κύριοι παράγοντες ἀναδείξεως καὶ ἀκτινοβολίας ἐπὶ χίλια ἔτη (Μελέτη)	255
Κουτσοχέρα Ι. Π., Κι ἄγνωνο τὸ πότε... (Ποίημα)	84
Κριναῖου Π., Ὁ ῥόλος τοῦ ἀνθρώπου - Δὲν μίσησα, ἦταν ὄνειρο - Ἡ γλυκύτερη λέξι - Καφενεῖον - Ἡ ὥραία Ἐπτάνησος - Ἡ δασκάλα στ' ὄρεινὸ χωριὸ μὲ τὰ ἔλατα - Σ' ἓνα κλωνί δενδrolίβανο (Ποιήματα)	413
Κυριάκη Α., Ἀνθρώποι κ' ἡ γῆ - Ἀνοιξὶ στὴ Λακωνία - Πορεία πρὸς Μυστρά (Ποιήματα)	551
Λαmartine Alph. (Μτφρ. Κ. Ἀλέπη), Ἡ Λίμνη (Ποίημα)	382
Μαλακάση Μ., Ὁ Μπαταριάς - Ὁ Τάκη Πλούμας - Τὸ δάσος - Ἀγάπη - Τὸ λένε τ' ἀηδονάκια... (Ποιήματα)	9
Μαρκοῦ Γερ., Ὁ ἐρχομὸς τοῦ Γεωργίου Α' στὴν Κέρκυρα (Ποίημα)	148
Μαστροδημήτρη Π. Δ., Ὁ ἔμμετρος καὶ ὁ πεζὸς λόγος ὡς μέσα ποιήσεως - συγ- γραφῆς ἐγκωμίων (Μελέτη)	25
Μερεντίτου Κ. Ἰω., Αἱ ἰδεώδεις πνευματικαὶ καὶ ἠθικαὶ ἀρεταὶ τοῦ ἀνθρώ- που παρὰ Πινδάρῳ (Μελέτη)	422
Μπουμπουλίδου Φ. Κ., Ὁ «Ἑλληνικὸς Ὁρθεός» τοῦ Θαν. Πετσάλη - Διομήδη (Μελέτη)	213
» Κατάλογος δημοσιευμάτων (1922 - 1962) Δημητρίου Μάρκουρη	314
» Παλαιογραφικὰ ἔρευναὶ ἐν ΚΠόλει (Μελέτη)	446, 526
» Βιβλιοκριτικὰ σημειώματα	139, 455, 625
Μπουμπουλίδου Φ. Κ. - Ζώρα Γ. Θ., Βιβλιογραφικὸν Δελτίον Νεοελληνικῆς Φιλολογίας, κατὰ τὸ ἔτος 1962	569
Μυστρά Ἰωάνος, «Κλέφτες» καὶ Κλέφτες (Ποίημα)	134
Οὐράνη Κ., Ἡ Ἀγάπη - Νوستαλγίς - Ἡ ζωντανὴ νεκρή - Edward VI - Στὴ θάλασσα - Θύμησης - Προσευχὴ στὸ Θεὸ γιὰ τοὺς τοὺς δυστυχισμέ- νους - Θὰ πεθάνω ἓνα πένθιμο τοῦ φθινοπώρου δεῖλι (Ποιήματα)	321
Παναγιωτοπούλου Σπ., Θεοκρίτου «Θύρις ἢ Ὁδὴ» (Μετάφρασις)	227
» Ἐκθέσεις - Ἐκδόσεις Τέχνης	306, 627
Παπαγεωργίου Ἀλ. Γ., Ὁ Ἰωάννης Παπαδιαμαντόπουλος, μεταφραστὴς τοῦ «Βερθέρου» τοῦ Goethe (Μελέτη)	233
Παπαδάκη Β. Π., Μερικαὶ σκέψεις περὶ τὴν ἀναθεώρησιν τοῦ Καταστατικοῦ Χάρτου τῶν Ἑνωμένων Ἐθνῶν (Μελέτη)	21
Παπαδοπούλου Θωμᾶ, Αἱ «Carte Allacciane» (Μελέτη)	35
» Ὁ λατινικὸς ὕμνος «Dies irae» καὶ αἱ μεταφράσεις του εἰς τὴν ἑλλη- νικὴν (Μελέτη)	555
Παπαδοπούλου Στεφ. Ι., Διονύσιος Βούρβαχης, ἓνας Γάλλος φιλέλληνας τοῦ 1821, ἑλληνικῆς καταγωγῆς (Μελέτη)	340
Παράσχου Γ., Ὑμνος εἰς τὸν βασιλέα Γεώργιον Α' (Ποίημα)	147
Παρεῖ Παν., Τὰ παιδαγωγικὰ συνέδρια (Μελέτη)	117
Pontani F. - M., Καρυστικῆς καὶ Κάλβος (Μελέτη)	357
Ποταμιάννου Ἀννας, Ἄτομον καὶ Ὁμὰς (Μελέτη)	199
Πρωῖου Ἀλκ., Μεταγραφὴ ἑλληνικῶν κειμένων διὰ λατινικῶν στοιχείων (Μελέτη)	55

<i>Πρωίου 'Αλκ.</i> , Νικοδήμου Θεσσαλονίκης, Στιχούργημα περί τῆς Δ' Σταυροφορίας (Μελέτη)	513
<i>Σκιαδᾶ Δ. Δ.</i> , Νέα διὰ τὴν ἀνθρωπιστικὴν παιδείαν καὶ κίνησιν (Σημείωμα)	453
<i>Σκιάβου Γ.</i> , 'Η Μουσικὴ Κίνησις	140, 309, 456, 630
<i>Σοφικίτου 'Αντωνίας</i> , Προσκυνητάριον (κατὰ περιγραφὴν ἐπισκέπτου τῷ 1749) (Μελέτη)	372
<i>Τόγια Βασ. Ι.</i> , 'Επιδράσεις τοῦ Βυζ. ἔπους « Διγενὴς Ἀκρίτας » εἰς τὴν « Φλογέραν τοῦ Βασιλιᾶ » καὶ τὸν « Δωδεκάλογον » τοῦ Γύφτου » τοῦ Κ. Παλαμά (Μελέτη)	384
<i>Χωραφᾶς Νικ.</i> , Αἱ πνευματικαὶ βάσεις τοῦ ἑλληνικοῦ ποινικοῦ κώδικος (Μελέτη)	469
★ 'Η Ἑκατονταετηρίς τῆς Ἑλληνικῆς Δυναστείας (Σημείωμα)	145
★ Οἱ βραβευθέντες εἰς τὸν Φιλαδέλφειον ποιητικὸν διαγωνισμὸν (Βιογραφικὰ σημειώματα: Π. Κριναίου καὶ Μαργ. Δαλμᾶτη)	452
★ Προτομὴ τοῦ Δ. Α. Κοκκίνου εἰς Πύργον	137
★ 'Η Κίνησις τοῦ Παρνασσοῦ	144, 317, 460, 634
★ Νέα Βιβλία	635
★ Διορθωτέα	635

ΕΙΚΟΝΕΣ - ΣΧΕΔΙΑ

<i>Νικόλα</i> , Προτομὴ τοῦ στρατηγοῦ Ι. Μακρυγιάννη	50
» Χωρικός Θεσσαλίας	64
<i>Πανσελήνου Μανουήλ</i> , Ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος ὁ Ἀθωνίτης (τοιχογραφία)	254
★ Νικηφόρος Φωκᾶς (Μικρογραφία χειρογράφου)	278

024000028350

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

